CULTURA CIVICA

GABRIEL A. ALMON
SIDNEY VERE

Colecţia SIGILII

CIVICA

Coperta de Anamaria Smigelschi
Ilustraţia de pe copertă reproduce lucrarea lui Jean-Baptiste Audry, *O alegorie a continentului Europa*, datând din 1722 (ulei pe pânză 162×152cm)

Volumul de referință
CULTURA CIVICĂ
face parte din Programul de traduceri inițiat și coordonat de FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ și este realizat în colaborare cu CEU PRESS.

ISBN 973-97309-0-6

GABRIEL A. ALMOND
SIDNEY VERBA

CULTURA CIVICĂ

Atitudini politice şi democraţie în cinci naţiuni

traducere şi studiu introductiv de
DAN PAVEL
şi prefeţele autorilor la ediţia din 1963
şi reeditarea din 1989

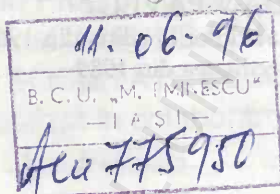

EDITURA DU Style

Bucureşti, 1996

PENTRU RICHARD, PETER ŞI SUSAN;
MARGARET ŞI ERICA:
CETĂŢENI ŞI VIITORI CETĂŢENI *

* Dedicaţie la ediţia princeps (n. trad.)

... Şi forma noastră de guvernare, dedicată nu slujirii celor puţini, ci întregului popor, este numită democraţie... Noi ne mişcăm între departamentele Statului, fără să existe interdicţii sau uşi închise între acestea; şi noi trăim împreună cunoscând mângâierile reciproce ale vieţii private, fără suspiciuni; fără să ne mâniem din pricina unui vecin şi a umorului său, fără să afişăm acea expresie a nemulţumirii, care doare, deşi nu poate pedepsi — astfel încât, în viaţa privată, conversăm fără sfială şi discriminări, în timp ce noi nu îndrăznim cu nici un chip să aducem vreo ofensă publicului, datorită veneraţiei pe care o avem pentru magistraţi şi pentru legi... Există un mod de a fi şi un model vizibil la una şi aceeaşi persoană faţă de propriile sale griji private şi acelea publice; iar la ceilalţi care şi-au asumat truda vieţii există deprinderi ce nu dau greş în afacerile guvernării. Deoarece noi suntem singurul popor care credem că acela care nu se amestecă în treburile statului nu este numai un indolent, ci şi un om de nimic.

PERICLE, *Asupra cauzelor măreţiei ateniene**

---

* Motto la ediţia întâi (n. trad.)

Studiu introductiv
(la ediţia în limba română)

Există cărţi care forţează culturile şi indivizii să-şi pună anumite întrebări, după cum există întrebări la care numai anumite cărţi pot răspunde. Întrebarea „Care ar fi cele zece cărţi pe care le-aţi lua cu dumneavoastră pe o insulă pustie?" este o modalitate jurnalistică de a-l pune pe individ în situaţia de a alcătui o ierarhie axiologică. Întrebarea „Câte cărţi trebuie citite pentru a dezvolta o democraţie?" este o modalitate culturală de a determina un popor şi pe ai săi politicieni să conştientizeze dificultatea realizării unui regim democratic, iar răspunsul este: câteva mii de cărţi. Afirmaţia că ar fi necesară citirea unei biblioteci nu este o ironie, ci exprimă o judecată de fapt a teoriei democraţiei: cultura politică democratică presupune un nivel extrem de ridicat de educaţie, informaţie, competenţă, fără de care este imposibilă participarea complexă pe care o presupune viaţa politică a unui regim democratic. Oricum, până la parcurgerea bibliografiei democraţiei, există câteva priorităţi. *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations* de Gabriel A. Almond şi Sidney Verba este unul din primele zece titluri de pe lista lecturilor democratice, deoarece face parte din categoria cărţilor care numai ele pot răspunde anumitor întrebări:

Cartea lui Almond şi Verba a apărut în 1963, la Princeton University Press. În 1965, a apărut la editura Little, Brown & Company, din Boston, ediţia *paperback*, prescurtată, în tiraj relativ mare, cea care a devenit cunoscută în lumea întreagă, beneficiind de numeroase reeditări (ea stă şi la baza acestei traduceri în româneşte). După cum arătau autorii, opţiunea pentru ediţia de masă a cărţii — care este o versiune condensată a ediţiei princeps, omiţând doar câteva tabele şi date statistice, precum şi descrierea aparatului metodologic al studiului — a facilitat accesul la carte al unui public mult mai larg decât alte lucrări ale colegilor de breaslă.

Este instructivă relevarea contextului editorial al apariţiei volumului *The Civic Culture*: el făcea parte din prestigioasa colecţie Little, Brown Series in Comparative Politics (coordonată de Gabriel A. Almond, James S. Coleman şi Lucian W. Pye), care avea două serii, una dedicată studiilor monografice, „pe ţări“, cealaltă „studiilor analitice“. Seria analitică fusese inaugurată de altă carte devenită celebră, *Comparative Politics. A Developmental Approach* de Gabriel Almond şi G. Bingham Powell Jr., oferind o dezbatere fundamentală asupra unor teme cruciale, precum schimbarea politică la noile naţiuni, analiza comparată a grupurilor de interese, socializarea politică, cultura politică, comunicarea politică. Enumerarea câtorva titluri din această serie, care urmau programul de mai sus, sugerează paradigmele conceptuale şi metodologice urmărite: *Political Socialization* de Dawson şi Prewitt, *Politics and Communication* de Fagen, *Elections and Political Stability* de Milner, *Aspects of Political Development* de Pye, *Religion and Political Development* de Smith.

Seria monografiilor pe ţări avea drept puncte de referinţă cărţile din seria analitică, însă ea pornea de la setul de probleme şi procese derivate dintr-o abordare funcţională a sistemelor politice, fiecare autor fiind încurajat să adapteze scheletul metodologic comun la problemele speciale ale ţării discutate şi să-şi exprime propriul punct de vedere. Dacă ar fi să considerăm fenomenul din punctul de vedere al teoriilor textului, am putea spune că ne confruntăm în asemenea studii cu un fenomen al intertextualităţii. Acesta este un punct de vedere parţial, însă, întrucât ceea ce s-a produs a avut implicaţii asupra lumii reale, asupra politicului, depăşind cadrul autoreferenţial al textualităţii. Fiecare din aceste teme, precum şi alte teme înrudite, studiile monografice şi cele comparative au produs la rândul lor o emulaţie a cercetării politice. Pentru stimularea cercetării autohtone, în cadrul ştiinţelor politice, în sens metodologic, conceptual, epistemologic, ar fi interesantă publicarea unui studiu privind seriile genealogice şi polemice ale bibliografiei pe care fiecare din aceste cărţi sau teme le-au inaugurat, însă o asemenea întreprindere depăşeşte cu mult spaţiul limitat al acestui text introductiv[1].

---

1 Un capitol aparte din cadrul acestor serii bibliografice genealogice şi polemice îl reprezintă cărţile, studiile şi cercetările pe tema *modernizării politice*, în special cele legate de dezvoltarea politică a ţărilor aflate în tranziţie. Într-o enumerare selectivă, în ordine cronologică, câteva titluri: L. Pye and S. Verba (eds.), *Political Culture and Political Development* (Princeton, N.J.: P. University Press, 1965); M. La Palombara and M. Weiner, *Political Parties and Political Development* (Prince-

În literatura ştiinţelor politice, există tradiţia revenirii la acelaşi subiect după o oarecare perioadă (pe care eu aş denumi-o platoniciană, autorul *Republicii* fiind cel mai intransigent critic al propriei sale opere care a existat vreodată). Pentru autorii longevivi, intervalul de revenire este de un sfert de secol, perioadă enormă într-o cultură caracterizată printr-o explozie informaţională şi permanente „provocări politice" la adresa ştiinţelor politice. Mă refer doar la două exemple: Giovanni Sartori, cu *Theory of Democracy Revisited* şi Daniel Bell, cu *Revisiting the End of Ideology*, ale căror reveniri-revizuiri au produs rezultate metodologice spectaculoase, permiţând răspunsul la obiecţiile formulate de alţi autori, precum şi autocorectarea în funcţie de schimbările politice, istorice intervenite sau de evoluţia propriei discipline. Aşa s-a întâmplat şi cu *The Civic Culture*, care a devenit un volum editat de Almond şi Verba, intitulat *The Civic Culture Revisited*, incluzând studii critice ale unora dintre cei mai prestigioşi colegi de breaslă. Cu toate acestea, în 1989, autorii au găsit de cuviinţă să scoată cea de-a paisprezecea reeditare a cărţii iniţiale (vezi cea de-a doua prefaţă).

---

ton, 1966); S. Huntington and J. Nelson, *No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1976); R. Dawson, S. Verba, N. Nie and J. Kim, *Participation and Political Equality. A Seven-Nation Comparison* (Cambridge: C.U.P., 1978); K. Prewitt and K. Dawson, *Political Socialization* (Little, Brown, 1977); S. Eisenstadt and R. Lemarchand (eds.), *Political Clientelism, Patronage and Development* (London: Sage, 1981); G. O'Donnell, P.C. Schmitter and L. Whitehead (eds.), *Transitions from Authoritarian Rule in Latin America and Southern Europe*, 4 volumes (Baltimore: John Hopkins, U.P., 1986); L. Diamond, J. Linz and S. M. Lipset (eds.), *Democracy in Developing Countries*, 4 volumes (Boulder, Colo: Lynne Riennar, 1989); J. Fairbank *et. al.*, *East Asia. Tradition and Transformation* (Boston: Houghton Mifflin, 1989); R. Munck, *Latin America. The Transition to Democracy* (London: Zed, 1989); P. Lehman, *Democracy and Development in Latin America* (Philadelphia: Temple U.P., 1990); R. Price, *Political Transformation in South Africa, 1975–1990* (New York: Oxford U.P., 1991). Pentru ţările comuniste, deosebit de importante pentru a înţelege tranziţia postcomunistă, doar trei titluri: A. Brown and J. Gray (eds.), *Political Culture and Political Change in Communist State (London: Macmillan, 1979)*; A. Brown (ed.), *Political Culture and Communist Studies* (London: Macmillan, 1984); R. Tucker, *Political Culture and Leadership in Soviet Russia. From Lenin to Gorbachov* (N. Y.; Norton, 1987). Pentru a păstra în minte sistemul democraţiei occidentale, tot trei titluri: A. Lijphart, *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensual Government in Twenty One Countries* (New Haven, Conn: Yale U.P., 1984); D. Rowat, *Public Administration in Developed Democracies. A Comparative Study* (N.Y.; M. Dekker, 1988); R. Inglehart, *Culture Shift in Advanced Industrial Society* (Princeton U.P., 1990).

Considerat a fi cel mai bun studiu de politică comparată din ultima jumătate de secol, *The Civic Culture* cunoaşte o nouă tinereţe editorială, mai ales acum, când, în multe părţi ale lumii, adică în Europa de Est, în fosta Uniune Sovietică, în Africa de Sud, Asia de Sud-Est, America Latină, se petrece „cel de-al treilea val al democratizării"[2].

Carierele universitare şi de cercetare ale autorilor urmează traseul firesc al comunităţii lor ştiinţifice şi al recunoaşterii sociale. Gabriel A. Almond a studiat şi şi-a luat doctoratul (în 1932, respectiv 1938) la University of Chicago. A predat la Brooklyn College, precum şi la Universităţile Princeton, Yale şi Stanford. A fost *visiting professor* şi cercetător la diverse universităţi străine: Tokyo (Japonia), Cambridge (Anglia), Minas Geraes (Brazilia), Kiev (U.R.S.S.). A fost preşedinte al prestigioaselor Committee on Comparative Politics of the Social Science Research Council (1954–1963) şi American Political Science Association (1965–1966). Din enorma sa bibliografie, pot fi citate *The American People and Foreign Policy*, *The Appeals of Communism*, *The Politics of the Developing Areas*, *Crisis, Choice and Change*, *Comparative Politics Today. A World View* la care se adaugă o mulţime de volume la care a fost coautor, editor sau coeditor. Sidney Verba a studiat la Princeton University şi a predat la Princeton, Stanford, la University of Chicago şi la Harvard. Este membru în National Academy of Sciences şi în American Academy of Arts and Sciences. Este autor, editor şi coautor a numeroase volume, între care *Participation in America. Political Democracy and Social Equality*, *Participation and Political Equality. A Seven-Nation Comparison*, *Injury to Insult*, *Elites and the Idea of Equality*, *Equality in America. The View from the Top*.

Una dintre contribuţiile cruciale ale lui Almond şi Verba la ştiinţele politice, în particular la teoria democraţiei, a fost să arate că dezvoltarea şi menţinerea unei democraţii stabile depinde de un anume set de atitudini politice şi civice, de un anumit nivel al culturii politice

---

2 Se pare că unui număr destul de mare de postcomunisto-sceptici educaţia comunistă le-a conferit un explicabil-inexplicabil „complex de superioritate", ei năvălind să-l critice pe Samuel Huntington. Conceptul de „al treilea val al democratizării", este valid, el fiind confirmat de cercetarea empirică (istorico-politică) şi de studiul aprofundat al literaturii monografice şi comparate, din care semnalam mai sus câteva fărâme. Vezi Samuel P. Huntington; *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century* (Norman and London: University of Oklahoma Press, 1993).

a cetăţenilor. Concluzia se bazează pe cercetări empirice, pe judecăţi de fapt; odată confirmată şi reconfirmată, ea a devenit imperativul politic al ţărilor care năzuiesc spre democraţie. Este însă un imperativ politic asemănător unei interdicţii (morale, religioase sau penale) pe care o încalcă mulţi dintre cei în cunoştinţă de cauză. În multe ţări aflate în tranziţie, inclusiv România, se poate constata că, în ciuda adoptării unor modele de constituţii democratice, în ciuda pluralismului politic şi a prezenţei unor instituţii democratice — nu există încă democraţie. Nu poate exista democraţie în afara unei culturi politice democratice. Aceasta din urmă este criteriul hotărâtor pentru a decide caracterul democratic al unui regim politic. Or, după cum se arată în *Cultura civică*, cultura politică a unei societăţi se referă la modul cum a fost internalizat sistemul politic în cunoştinţele, sentimentele şi evaluările populaţiei.

Într-o altă formulare, cultura politică se referă la anumite orientări politice, adică la atitudini faţă de sistemul politic, în întregul său, şi în părţile sale, precum şi la atitudinile cu privire la rolul sinelui în sistem. Iar cultura politică a democraţiei este *cultura civică*. Aceasta este definită cu ajutorul unor alte concepte-cheie din ştiinţele politice, ceea ce permite apoi alcătuirea unei tipologii. Primul concept, cel de *orientare politică*, este preluat de la Talcott Parsons şi Edward Shils, referindu-se la aspectele internalizate ale obiectelor şi relaţiilor politice; orientările sunt de trei tipuri, cognitive, afective şi evaluative. Al doilea concept este cel de *sistem politic general*, care cuprinde trei clase de obiecte politice şi două canale (*input* şi *output*) de circulaţie a revendicărilor şi politicilor (vezi *Capitolul I*). Tipologia este a culturilor politice (parohială, dependentă, participativă). Cultura politică este incidenţa particulară a unor *pattern*-uri de orientare politică în cadrul populaţiei unui sistem politic; *cultura civică* este o cultură politică participativă, în care indivizii sunt orientaţi în mod pozitiv către structura de *input* şi procesul de *output*. Congruenţa dintre cultura politică şi structura politică se face deci din perspectiva congruenţei. În plus, fapt esenţial, în cadrul culturii civice, orientările politice participative nu înlocuiesc, ci se combină cu orientările politice anterioare, cea parohială şi cea dependentă. Prin urmare, cultura civică este o cultură politică mixtă, în care se amestecă cele trei orientări, iar cea participativă este dominantă.

Dacă oamenii de cultură din Grecia ar fi protocronişti, am asista la un fenomen de revendicare perpetuă a priorităţii ştiinţifice sau cul-

turale. Numai că aici este vorba de un fenomen mai profund: fiecare epocă redescoperă anumite idei, în funcţie de propriile sale abilităţi conceptuale şi metodologice, în funcţie de problemele ei relevante. Despre Almond şi Verba s-a spus că îl redescoperă pe Alexis de Tocqueville şi chiar ei recunosc parţial această moştenire. Este extrem de semnificativ faptul că ştiinţele politice americane actuale, în puternica lor orientare empirico-analitică, redescoperă un filon vechi al filosofiei politice, cu orientări parţial deductiv-speculative, numai că această genealogie culturală trebuie împinsă cam cu vreo două mii de ani şi mai bine înaintea lui Tocqueville. În dialogul *Republica*, Platon a formulat explicit principiul „analogiei dintre cetate şi om“[3], dintre forma de guvernământ (*politeia*) şi sufletul individului. Astfel, „aceleaşi aspecte şi aceleaşi caractere există în fiecare din noi, ca şi în cetate“[4]; sufletul individual are aceleaşi părţi ca şi cetatea, raţională, înflăcărată şi apetentă — iar ele sunt distincte („învăţăm printr-o parte, ne înflăcărăm prin alte dintre cele aflate în noi şi poftim, printr-o a treia, hrana şi plăcerile procreaţiei şi câte se înrudesc cu acestea“).

De fapt, principalul obiect de cercetare al lui Platon era sufletul şi modul cum pot fi controlate părţile sale înflăcărate şi apetenţa de către partea raţională; deoarece era extrem de dificilă cercetarea la scara mică a sufletului, principiul analogiei cetate-om l-a ajutat să cerceteze acelaşi lucru pe scara mare a cetăţii; principiul analogiei şi metodologia cercetării îl determină să împartă cetatea în părţi şi să trateze fiecare parte din perspectiva studierii şi terapeuticii sufletului. De aici s-au născut câteva interpretări aberante, dintre care cea mai vehementă a fost a lui Karl Popper, care a văzut în Platon un strămoş al totalitarismului, fără a înţelege că dificultatea stăpânirii de către partea raţională a sufletului a părţilor înflăcărate şi, de asemenea, a apetenţei este o problemă a naturii umane, rămânând prin urmare deschisă. Să reţinem însă principiul lui Platon referitor la necesitatea armonizării prin educaţie a părţilor sufletului între ele. Ca şi în cazul conceptului de cultură politică, şi educaţia poate fi de mai multe feluri, astfel încât celor patru forme de guvernământ (timocraţia, oligarhia, democraţia şi tirania) le

---

3 Platon, *Republica*, traducere, interpretare, lămuriri preliminare, note şi anexă de Andrei Cornea, cuvânt prevenitor de Constantin Noica, în Platon, *Opere*, vol. V, (Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986), 577 c, dar şi alte pasaje de la sfârşitul părţii a IV-a şi începutul părţii a doua a dialogului.

4 Platon, *op.cit.*, 435 c.

corespund patru tipuri de om (timocratic, oligarhic, democratic şi tiranic).

Spre deosebire de Platon, la care precumpănea orientarea normativă, prescriptivă, Alexis de Tocqueville alege strategia descriptivă: el ne înfăţişază democraţia americană, aşa cum este, propunând-o însă implicit lumii ca pe un model. El se menţine în cadrul analogiei platoniciene dintre cetate şi om, descriind influenţa democraţiei asupra mişcării intelectuale americane, asupra sentimentelor şi moravurilor, dar şi influenţele exercitate de ideile şi sentimentele democratice asupra societăţii politice[5].

Paranteza Platon–Tocqueville are aici funcţia de a ne fixa punctele de reper pentru înţelegerea tipului de demers practicat de Almond şi Verba. Planul coordonatelor (cea deductivă şi cea empiric-analitică) definesc un mod total diferit de înţelegere a lumii decât acela al tradiţiei marxiste. După ce a fost atâta vreme dogmă politică şi intelectuală, fiind inculcată minţilor oamenilor, tradiţia marxistă continuă să stăpânească gândurile şi comportamentele multora dintre cei care ajung în politică şi chiar la guvernare, ale acelora care votează sau încearcă chiar o participare politică. Tipul platonician-tocquevilleian de înţelegere a lumii funcţionează ca alternativă şi antidot. După cum arată François Furet, „prin studiul succesiv al «mişcării intelectuale», al «sentinţelor» şi «moravurilor» poporului american, Tocqueville atacă de fapt cea mai importantă problemă a ştiinţelor sociale, pe care n-am încetat să ne-o punem de atunci: care este raportul dintre ideile şi reprezentările emise şi celelalte nivele ale existenţei sociale. Aceasta este problema pe care, cam în aceeaşi epocă, tânărul Marx încearcă şi el s-o rezolve, el presupunând că există o legătură între idei şi stările sociale, în general. Dar la Marx, starea societăţii este caracterizată doar prin elemente obiective şi, ca să zicem aşa, materiale, forţele de producţie şi raporturile de producţie pe care acestea le determină. Tocqueville însă se instalează direct în inima socialului, fără a trece în prealabil prin economic, inexistent în tipul său de analiză, iar acest social este, în realitate, cultural“[6]. În locul unui determinism global şi rigid, în cadrul căruia oamenii nu contează, un mod de înţelegere flexi-

---

5 Vezi mai ales volumul II din Alexis de Tocqueville, *Despre democraţie în America* (Bucureşti: Humanitas, 1995).

6 François Furet, „Prefaţă. Sistemul conceptual în *Despre democraţie în America*, în Tocqueville, *op.cit.*, vol. I, p. 30-31.

bil, o înlănţuire lipsită de obligativitatea constrângătoare între principii care dirijează societăţile şi regimul politic care poate decurge de aici; în locul determinismului economic, o înţelegere a legăturilor complexe dintre regimul politic şi moravurile cetăţenilor (modul cum se concep pe sine, credinţele religioase, spiritul de iniţiativă şi apatie, spiritul de dreptate, pasiunea egalităţii, dragostea de bunăstare, respectul legii, perceperea conducătorilor politici şi a instituţiilor sociale, nesupunerea civică şi multe altele).

Deşi merg pe aceeaşi linie teoretică, spre deosebire de predecesorii lor, Almond şi Verba, îşi restrâng mult aria demersului, asumându-şi disciplina alinierii la rigorile analitice impuse de statutul actual al ştiinţelor sociale şi politice. În cercetarea lor, toate tezele au o bază empirică temeinică. Anchetele efectuate pe teren, interviurile cu aproximativ 5.000 de persoane, câte o mie din fiecare ţară, comparaţiile şi diferenţierile dintre ţări se constituie într-o inestimabilă bancă de date, din care apoi autorii deduc, cu o logică impecabilă, o mulţime de teze pentru o teorie complexă a democraţiei şi culturii civice. Numai că, în modul cum procedează autorii se găseşte un răspuns la una dintre cele mai animate controverse epistemologice ale modernităţii: între teoria care afirmă că „înainte de a şti sau spune ceva cu privire la lume, trebuie să avem în primul rând percepţii — experienţe ale simţurilor" şi teoria care afirmă că „ştim numai din ipotezle noastre ce tip de observaţii trebuie să facem". Popper a denumit aceste puncte opuse de vedere *the bucket theory of science* şi *the searchlight theory*[7]. Este demn de remarcat că, dacă în cazul lui Almond şi Verba opţiunea între teoria „găleţii" şi cea a „lanternei" se face în mod clar pentru cea de a doua, la Tocqueville distincţia nu mai este la fel de clară. Spre deosebire de Tocqueville, care se confruntă cu o realitate total inedită, pe care o observă în mod meticulos, încercând s-o înţeleagă (în termenii ambigui ai întregii culturi ce l-a precedat) şi s-o compare cu alte realităţi cronotopice, Almond şi Verba studiază o realitate bine cunoscută. Mai mult, ei au o bază teoretică de pornire riguros codificată. De fapt, cercetarea lor empirică este un demers de tip verificaţionist — falsificaţionist, care îşi propune testarea şi analiza cantitativ-empirică a teoriilor existente cu privire la caracteristicile şi precondiţiile culturii democraţiei.

---

7 Vezi Karl R. Popper, „The Bucket and the Searchlight: Two Theories of Knowledge", în *Objective Knowledge. An Evolutionary Approach*, revised edition (Oxford: Clavendon Press, 1989), pp. 341-361.

După cum arată Popper, „intrăm în contact cu «realitatea» prin intermediul falsificării supoziţiilor noastre“[8].

Noutatea demersului realizat de Almond şi Verba constă în faptul că experimentele verificaţioniste ale celor doi arbitri cu privire la proprietăţile culturii democratice nu se desfăşoară pe calea deja bătută a analizei instituţiilor politice şi condiţiilor sociale, ci pe aceea mult mai „inefabilă“ a deducerii conţinutului lor din examinarea atitudinilor oamenilor care trăiesc într-o serie de sisteme democratice diferite. În plus, spre deosebire de un demers tipic psihosociologic, spre care ar trimite analiza atitudinilor, ei încearcă să le determine conţinutul din examinarea în contextul existenţei lor concrete în cadrul regimurilor politice. Demersul din urmă atenţionează cu privire la nivelul primitiv al obsesiilor naţionaliste, cu privire la „sentimentul fiinţei“ sau trăsăturile metafizice, genetico-rasiale ale unui popor. Fabuloasele experienţe ale modernizării şi democratizării au permis ştiinţelor sociale şi politice să depăşească fundăturile gnoseologice şi morale spre care le împinseseră acele studii comparate dogmatice şi apodictice care priveau popoarele ca unităţi etnice, metafizice şi culturale ireductibile, imuabile, postulând despre ele teze cu valoare de sentinţe magice, pythiace (mă refer la Keyserling sau Cioran sau chiar la Noica). De la afirmaţii de tipul „ruşii sunt leneşi“ sau „dacă aş fi evreu, m-aş sinucide“, se ajunge la seturi complexe de propoziţii cu privire la o naţiune (de pildă, cutare procent din cetăţeni agreează alegerile, cutare procent nu le agreează, iar o parte nu ştiu să spună, în funcţie de un anumit regim sau context politic, o anumită parte procentuală a populaţiei agreează poliţia, urmăreşte politica, ştie cine sunt liderii, ştie care le sunt drepturile, cunoaşte constituţia, etc.). Ştiinţele moderne au conferit comparativismului baze reale, faptice, legate de contextul istoric, geografic, cultural, tehnologic, arătând similarităţi sau analogii transetnice sau transistorice. De pildă, în spiritul ideilor platoniciene, relaţia dintre creşterea gradului de competenţă cetăţenească şi de participare democratică, pe de o parte şi sporirea nivelului de educaţie şi de informaţie al indivizilor, pe de alta, scoate în evidenţă analogii mult mai semnificative între grupuri cu nivele educaţionale sensibil egale din diferite naţiuni decât analogiile permise de scoaterea în evidenţă a specificului etnic. Tinerii sau chiar cei bătrâni pot înţelege că demnitatea lor umană şi identitatea lor se definesc în primul rând prin faptul existenţei lor ca indivizi, iar

---

[8] Popper, *op.cit.*, p. 360.

nu prin apartenența la o colectivitate (sexuală, rasială, etnică, de clasă, profesională, financiară, etc.).

Un alt merit al cărții lui Almond şi Verba vine din toleranța lor epistemologică. Ei au o atitudine deschisă, receptivă față de orice teorie, ipoteză, metodă, principiu care, prin coroborare cu propriile lor rezultate factuale sau de raționament, devin contribuții demne de luat în seamă în cercetarea acestor realități. Ei nu adoptă intransigența structuraliştilor şi pozitiviştilor rigizi față de perspectiva diacronică, fiind receptivi la „lecțiile" istorice ale oricărei experiențe particulare (americană, britanică sau italiană). În plus, ideologia democratică, conotațiile psihologiei, psihanalizei, sociologiei, politologiei la studierea subiectului sunt admise sau corectate, în funcție de datele din teren şi de comparațiile permise de acestea. Rezultă un tablou de o complexitate barocă a culturii politice democratice, o adevărată panoramă a culturii civice.

Se spune că simpla descriere a minunilor arhitectonice, urbanistice şi civice din Roma antică provoca popoarelor migratoare dorința intensă de a deveni aidoma romanilor. Astăzi, pe post de Romă la care duc toate drumurile sunt Statele Unite ale Americii, Vestul Europei sau Peninsula Scandinavă, ceea ce provoacă noile migrații. Numai că analiza lui Almond şi Verba, prin punerea în evidență a elementelor de relativitate ale realității descrise, face din aceasta un model ideal, cu valoare normativă, prescriptivă, însă în condițiile transferării acestuia oriunde în lume, acolo unde condițiile o permit. Aici mai poate fi scoasă în evidență dihotomia între normativul utopiei, care până la urmă nu poate fi niciunde realizat, şi normativul modelului democratic, care există în atâtea locuri, poate fi imitat, îmbogățit, modificat în sens pozitiv. În plus, faptul că ancheta de teren este datată în 1960, epocă în care Germania şi Italia nu puteau fi considerate tocmai nişte democrații — din punctul de vedere al culturilor politice — îndreptățeşte un optimism politic realist, bazat pe judecățile de fapt care ne arată că, de atunci încoace cele două țări au făcut paşi importanți.

Studiul atitudinilor sociale şi individuale dintr-o democrație are avantaje enorme. *Cultura civică* demonstrează că, în ciuda aparențelor contrare, atitudinile sociale nu sunt simple opinii, bazate pe concepții eronate, distorsionate ale realității. Dimpotrivă, ele exprimă în mod fidel o experiență particulară a socializării, fiind o măsură exactă a modului în care cetățenii interiorizează funcționarea regimului politic, a instituțiilor sale legislative, guvernamentale şi administrative. Ca să

dau un exemplu din carte, sunt elocvente răspunsurile subiecţilor la întrebarea privind aşteptările lor faţă de modul în care vor fi trataţi de către birocraţia guvernamentală sau poliţie (în probleme concrete cum ar fi plătirea taxelor, construirea caselor, încălcarea unor reguli de trafic rutier, amenzi). Subiecţii americani au răspuns că se aşteaptă la un tratament egal din partea birocraţiei (83% dintre ei) şi poliţiei (85%), britanicii — 83% şi 89%, mexicanii — 42% şi 32%. Ce ar rezulta, acum, după 35 de ani de la cercetarea lui Almond şi Verba, dintr-o cercetare comparată a aceloraşi aşteptări, în fostele ţări comuniste, să zicem în România, Rusia şi Cehia? *Aceasta-i întrebarea!* Din păcate, spre deosebire de cercetarea pe care o comentăm aici, sondajele efectuate în România în legătură cu aprecierea unor instituţii iau în calcul doar realităţi extrem de generale (Guvern, Parlament, Justiţie). Oricum, la întrebarea „Cum apreciaţi, în general activitatea următoarelor instituţii?“ în anul 1994, procentajele aprecierilor „bune şi foarte bune“ s-au situat, pentru guvern, între 25 şi 26%, pentru parlament între 19 şi 24%, iar pentru justiţie între 33 şi 38%[9].

Oare ce răspunsuri s-ar obţine dacă întrebările ar fi legate de activitatea poliţiei şi de cea a birocraţiei administrative locale? Aproape sigur că răspunsurile favorabile ar fi extrem de scăzute ca pondere. Această certitudine se bazează pe corespondenţa dintre atitudinile cetăţenilor şi performanţa instituţiilor administrative sau politice. În acest sens, procentajul înalt al aprecierilor favorabile din S.U.A. şi Marea Britanie indică de fapt funcţionarea corespunzătoare a instituţiilor, în conformitate cu standardele democratice. Ataşamentul faţă de sistemul politic exprimă abilitatea acestuia de a satisface nevoile pragmatice ale indivizilor şi populaţiei.

Există o morală clară care decurge din exemplul de mai sus şi din altele asemănătoare: prin prezentarea la vot, liberă a alegătorilor, democraţia abia începe; ea înseamnă mult mai mult decât votarea în parlament a unei constituţii şi enunţarea principiului separării puterilor în stat. Democraţia înseamnă funcţionarea consecventă a separării puterilor, posibilitatea permanentă a influenţării activităţii guvernamentale de către popor, la nivel naţional, dar mai ales local, o participare in-

9 Vezi Institutul de Marketing şi Sondaje, Bucureşti, „Sondaj naţional de opinie, realizat la cererea Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă“, România, 9-18 septembrie 1994. De remarcat că, pe parcursul anului 1994, sondajul a fost efectuat alternativ de două instituţii diferite, I.M.A.S. şi I.R.S.O.P.

tensă, un nivel ridicat de educaţie şi de informare cu privire la politică, o cultură civică solidă (enumerarea nu este exhaustivă). Cartea lui Almond şi Verba nu rămâne la nivelul postulării unor corespondenţe între funcţionarea instituţiilor democratice şi cultura civică. Asta ar fi însemnat un fel de reflectare în oglinzi paralele, o infinită coborâre epistemică în abis. Cea mai adecvată cultură politică pentru menţinerea unei dezvoltări politice democratice stabile şi eficiente este cultura civică.

Nu toate erorile sunt de neînlăturat. Pe unele dintre ele le poţi îndepărta printr-o ironie, pe altele cu ajutorul unui batalion de infanterie marină. Cele mai greu de înlăturat sunt erorile pentru care este nevoie de o risipă enormă de inteligenţă şi elocvenţă, erorile pe care nu le poţi îndepărta decât dacă acumulezi multă cunoaştere şi competenţă. *The Civic Culture* este o astfel de armă. Ea ne poate ajuta la îndepărtarea uneia din cele mai catastrofice idei pentru Europa de Est: aceea că lucrul cel mai important într-o societate aflată în tranziţie ar fi stabilitatea socială, echilibrul. Şi societăţile comuniste se lăudau cu performanţa de a fi cele mai stabile din istorie. Astăzi diferite voci din presă, politică şi mediile universitare pun accentul pe „cazul românesc", prin opoziţie cu fenomenele de destabilizare din fosta Iugoslavie, Transnistria, Georgia, Cecenia, etc. Comparaţia se face cu zone confruntate cu războaie civile, nu cu ţări care au făcut paşi uriaşi în direcţia democraţiei, cum ar fi Cehia, Polonia, Ungaria sau chiar ţările baltice. Au fost invocate în sprijinul acestei deformate autopercepţii pozitive diferite opinii exprimate de reprezentanţii occidentali ai unor instituţii naţionale sau integrate (U.S. State Department, N.A.T.O., Uniunea Europei Occidentale, diferite ministere de externe sau ministere ale apărării din cutare ţară vest-europeană). Ele acordau o oarecare preţuire stabilităţii sociale şi politice din ţara noastră. Aceste opinii sunt autentice, însă ele trebuie văzute din cu totul alt punct de vedere decât acela politic sau al teoriei democraţiei. Aprecierile veneau dintr-un punct de vedere eminamente geopolitic. Acesta cântăreşte, compară ţările în funcţie de potenţialul de conflict intern şi internaţional. Nu numai războaiele civile pun în pericol un regim politic democratic sau aflat pe drumul democratizării. Alţi factori sunt societatea civilă şi cultura politică. După cum arată Almond şi Verba, problema echilibrului este extrem de simplă şi de sofisticată, în acelaşi timp. Astfel, maxima performanţă democratică a unui sistem politic derivă din modul în care acesta reuşeşte să echilibreze puterea guvernamentală şi responsabili-

tatea guvernamentală. Conceptul de *responsabilitate/răspundere guvernamentală* (în engleză, *governmental responsiveness*) se referă la capacitatea celor aflaţi în posturile celor trei ramuri ale puterii de a răspunde în mod consecvent, regulat şi prompt la solicitările, nemulţumirile, revendicările, stările de spirit ale cetăţenilor. Parţial acest reflex al puterii democratice se manifestă în ceea ce politologii au denumit *principiul sau regula reacţiilor anticipate*. Pe scurt, regula ar putea fi astfel formulată: într-un context electoral competitiv, politicienii aleşi care caută să fie realeşi sunt condiţionaţi în deciziile lor de anticiparea modului în care electoratul va reacţiona faţă de modul în care ei iau deciziile[10].

Faptul că publicul românesc şi politicienii autohtoni au început să se familiarizeze cu ceea ce înseamnă alegerile m-a determinat să invoc această regulă. Numai că faza electorală a democraţiei reprezintă o perioadă excepţională. Democraţia înseamnă normalitate şi este compusă din nenumărate instituţii, norme şi proceduri democratice. Prin extrapolare, ele ar putea fi numite *mecanismul guvernamental democratic al reacţiilor anticipate*. O parte vizibilă a lui este alcătuită din sondajele periodice de opinie publică, de la nivel federal, statal şi local (cazul S.U.A.), care măsoară la anumite intervale popularitatea politicienilor, de la preşedintele ţării până la judecătorul local, precum şi reacţia anticipată la măsuri administrative, decizii politice interne şi externe, precum şi la evoluţii economice probabile (scumpiri, taxe, etc.).

Almond şi Verba operează cu totul altfel cu acest concept de echilibru. Putem afla acest *modus operandi* şi din analitica culturii civice. În taxonomia culturilor politice, ei pornesc de la conceptul de orientare politică şi ajung la problema relaţiei indivizilor cu obiectele politice. După cum arată ei, cunoaşterea următoarelor elemente este esenţială: *care sunt obiectele politice* spre care se îndreaptă indivizii; *cum* se orientează spre ele; „de jos în sus“ sau „de sus în jos“ (aspectele de *input* şi *output*). Aflarea acestor elemente depinde de răspunsul la zeci de întrebări cu privire la individul politic. Astfel, trebuie cunoscute opiniile şi judecăţile individului faţă de sistemul politic, caracteristicile sale legale, asupra rolului elitelor politice, asupra modului cum se iau deciziile, se adoptă legile şi sunt ele transpuse în practică. O mulţime de întrebări privesc modul în care individul îşi concepe propriul rol.

---

[10] Regula a fost formulată de Carl Friedrich, în *Constitutional Government and Democracy* (Boston: Ginn, 1941), cap. 25 şi 14, precum şi în *Man and His Government* (New York: McGraw-Hill, 1963).

Din răspunsurile la aceste întrebări se deduce taxonomia culturilor politice şi a subculturilor politice. Sunt trei mari tipuri de cultură politică: *parohială*, care desemnează frecvenţa zero a orientărilor politice[11]; *dependentă*, care desemnează o frecvenţă înaltă a orientărilor doar faţă de sistemul politic în general (sentimente cum ar fi patriotismul) şi faţă de obiectele de *output* (adică, punerea în practică a politicilor, fluxul „de sus în jos"), însă orientări zero în ceea ce priveşte fluxul „de jos în sus" şi perceperea sinelui ca participant activ[12]; *participativă*, în care orientările sunt maxime faţă de toate obiectele politice, în special faţă de sine ca participant activ la politică[13].

Abilitatea analitică a celor doi autori îi conduce spre descoperirea unui fapt oarecum paradoxal: cultura civică nu este în mod exclusiv o cultură participativă. Almond şi Verba o definesc ca pe un tip de cultură mixtă, în care sunt amestecate toate cele trei tipuri de cultură politică, inclusiv cele două moştenite din regimuri politice anterioare. Bineînţeles, predomină cultura politică de tip participativ.

Conceptul de echilibru democratic ar avea aici drept corespondenţi socio-psihologici şi politici realităţi precum toleranţa, coexistenţa, compromisul, negocierea. Aşa se explică de ce în ţările cele mai democratice există şi sunt tolerate grupările religioase fundamentaliste, bandele de răufăcători, în general categoriile anomice, în speranţa educării şi integrării lor finale. Singurul element de inflexibilitate este păstrarea lor în limite constituţionale şi legale, ceea ce, într-o democraţie liberală, extrem de flexibilă, nu e greu de realizat. Or, aici intră în joc celălalt aspect al echilibrului democratic, puterea guvernamentală. În literatura de specialitate, de multă vreme s-a ajuns la constatarea că tocmai regimurile liberal-democratice sunt cele mai greu de condus politic, întrucât ele presupun cei mai buni lideri, conducerile cele mai eficiente, competente şi dinamice, precum şi autoritatea cea mai solidă[14].

---

[11] Exemplul cel mai elocvent este cel al triburilor, care sunt vag conştiente de existenţa guvernului central şi a căror viaţă este în mare parte neafectată de deciziile autorităţii centrale.

[12] Exemplul cel mai elocvent este al oamenilor care trăiesc în regimuri autoritare, în dictaturi, unde ei se percep mai mult ca supuşi decât ca participanţi la procesul politic.

[13] Acolo cetăţeanul crede că poate contribui la deciziile sistemului şi este afectat de ele.

[14] Vezi în acest sens Giovanni Sartori, *The Theory of Democracy Revisited* (Chatam, New Jersey: Chatam House Publishers, 1987), în special capitolul despre *democraţia verticală*.

The Civic Culture este o carte descurajantă pentru profeţii improvizaţi. Pentru ca democraţia liberală să se instaureze în România nu este nevoie de un an sau de cinci sau de două-trei decenii. Poţi prevedea cine va câştiga alegerile legislative sau prezidenţiale, însă nu poţi prevedea perioada de formare a unei culturi politice democratice. Imposibilitatea clarviziunii vine şi din faptul că tocmai în caracterul mixt al acestei culturi se poate ca acea cultură participativă să nu ajungă niciodată predominantă. Mai uşor realizezi „miracolul economic" decât cultura civică. Nu întâmplător tocmai ţările considerate cele mai avansate democratic — atât din punct de vedere al sistemului politic, cât şi al culturii civice — adică Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii, nu au cunoscut, în ultima sută de ani, nici războaie civile, nici interludiile unor regimuri autoritare sau dictatoriale. În plus, ele au ieşit învingătoare din ambele războaie mondiale (purtate pe teritorii „de dincolo de mări şi ţări") şi din Războiul Rece. Pe această scală a aprecierilor istorico-politice şi geopolitice, România stă cât se poate de prost. Atât în cele două războaie mondiale, cât şi în Războiul Rece, ea a câştigat sau a pierdut întotdeauna în funcţie de coaliţia din care a făcut parte. În plus, chiar când a câştigat în război — în condiţiile întoarcerii armelor şi a trădării fostului aliat, Germania nazistă — ea tot a pierdut pe termen lung (prin instaurarea totalitarismului comunist pentru mai bine de patru decenii). În schimb, acum, când a pierdut — ca ţară comunistă angajată de liderii ei în Războiul Rece — ea va avea de câştigat pe termen lung. În acest sens, din punctul de vedere al istoriei „duratelor lungi", cartea lui Almond şi Verba este inestimabilă, deoarece nu ne pune în faţa ochilor doar modelele reale mult mai îndepărtate cronologic, geografic şi paradigmatic ale Marii Britanii şi Statelor Unite, ci pe acelea mult mai apropiate (în toate cele trei sensuri) ale Germaniei şi Italiei.

Pentru Germania şi Italia, momentul 1959-1960, când Almond şi Verba coordonau cercetarea pe teren a echipelor lor, a reprezentat un punct crucial în istoria lor postbelică. Sub impulsul american, care a finanţat „miracolul economic" şi a inspirat noul tip de democraţie (cum a făcut-o şi în cealaltă ţară învinsă, Japonia), cele două ţări au ieşit relativ onorabil din experienţa denazificării-defascizării, din procesele judecării criminalilor de război şi din distrugerile de război. Existau deja solide garanţii constituţionale democratice, funcţiona un ansamblu bine pus la punct de norme, proceduri, instituţii, însă rămânerea în urmă faţă de Marea Britanie şi Statele Unite se datora nivelului

culturii politice democratice. De mai multe decenii încoace, în literatura ştiinţelor politice, unul dintre cele mai fascinante subiecte de cercetare este cel al studierii tranziţiei democratice. În *comparative politics*, există mai multe demersuri ale comparaţiei între state şi grupuri de state. Pentru România, ca fost stat totalitar, comunist, este relevant multicomparativismul. Există câteva coordonate specifice, din pricina asemănării celor două totalitarisme. Fostele ţări comuniste pot fi comparate cu fostele ţări care au experimentat totalitarismul nazist (Germania, Austria)[15] sau cu o variantă *soft*, fascismul (în Italia, Spania, Portugalia). Din punctul de vedere al tradiţiilor istorice, al caracteristicilor comportamentale, psiho-afective şi al culturii politice, se pot face comparaţii cu fostele ţări comuniste balcanice, cu fostele dictaturi situate în zona sud-europeană sau mediteraneană (în afară de cele menţionate, Grecia şi Turcia) şi chiar cu dictaturile din America Latină. Din punctul de vedere al depăşirii stadiului de plecare, ce poate fi caracterizat ca unul de subdezvoltare, România poate fi comparată cu extrem de multe cazuri, începând cu cele mai spectaculoase reuşite (Japonia, „tigrii" şi „dragonii" din Asia de Sud-Est, ţările petrolifere arabe) şi terminând cu ţările care nu şi-au depăşit încă handicapul (numeroase ţări din Africa, Asia, inclusiv din fosta Uniune Sovietică)[16]. Este şi acesta un test al nivelului culturii politice, cu cine te compari! Exigenţele autoimpuse sunt radical diferite la indivizii care se gândesc la vremurile când purtau opinci sau erau chiar desculţi, şi la indivizii care se compară cu americanii sau scandinavii.

Am insistat asupra problemei comparativismului nu numai pentru că *The Civic Culture* este un studiu comparat asupra democraţiei şi atitudinilor politice din cinci ţări. În *political sciences*, spre deosebire de literatura comparată sau de filologia comparată, studiile comparate nu au doar un statut intertextualist, nu au doar o demnitate secundă, epistemologică, deci metateoretică. S-a spus că de la *Principele* lui Niccolo Machiavelli încoace, tratatele de ştiinţe politice i-au influenţat

---

15 În afară de recenta traducere din Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, apărută la Humanitas, pentru clarificarea unor aspecte esenţiale ale regimurilor totalitare, a înrudirilor lor, a ieşirii din totalitarism, sunt extrem de utile lucrări precum: Carl J. Friedrich and Zbigniew Brzezinski, *Totalitarism Dictatorship and Autocracy* (Cambridge, Mess: Harvard U.P., 1956); J.L. Talmon, *The Origins of Totalitarian Democracy* (London: Secker & Warburg, 1952).

16 Din nou, bibliografia de la nota 1 a acestui studiu introductiv este utilă, ea putând fi completată cu multe alte lucrări.

pe „principi“, pe politicieni, iar prin intermediul lor, au influenţat politica lumii. De fapt, chiar cercetarea asupra culturii politice vine să confirme istoria ideilor, respectiv acel *hard-core theory* care susţine că ideile au avut întotdeauna rolul hotărâtor în istorie. Chiar şi cu o întârziere de câteva secole, ideile lui Iisus Christos şi ale apostolilor săi au schimbat faţa lumii. Ideilor marxiste le-au trebuit ceva mai puţin timp ca să schimbe lumea, iar ideilor antimarxiste chiar şi mai puţină vreme ca să-i convingă pe oameni să renunţe la cele promarxiste. Asta înseamnă că ideile influenţează astăzi mult mai profund şi mai rapid lumea în care trăim. Şi cum tenacitatea, datorită educaţiei şi exploziei informaţionale, a devenit din ce în ce mai pretenţioasă, mai exigentă, mai critică faţă de toate ideile şi sistemele de idei — poate că de aceea ideologiile, ca sisteme de idei, au suferit în ultimele decenii atâtea infirmări şi respingeri — ceea ce face ca numai ideile bine întemeiate (empiric şi logic), deci din perspectivă ştiinţifică, să mai fie acceptate. Ştiinţele sociale, filosofiile, ideologiile, ştiinţele politice, laolaltă cu ştiinţele naturii şi tehnologia au devenit parte integrantă a lumii în care trăim. Datorită globalizării. Anthony Giddens a denumit acest fenomen *reflexivitatea modernităţii* (şi mai folosea şi termenul de *reflexivitate instituţională*), referindu-se la „susceptibilitatea majorităţii aspectelor legate de activitatea socială şi relaţiile materiale cu natura de a suferi revizii cronice, în lumina noii informaţii şi cunoaşteri. O asemenea informaţie şi cunoaştere nu este incidentală, în instituţiile moderne, ci le este constitutivă — un fenomen complicat, din pricina numeroaselor posibilităţi de reflecţie asupra reflexivităţii care există în condiţiile sociale moderne“. Această reflexivitate instituţională echivalează cu „folosirea regularizată a cunoaşterii cu privire la circumstanţele vieţii sociale, ca element constitutiv în organizarea şi transformarea ei“[17].

Reflexivitatea modernităţii funcţionează atât la nivel epistemologic, cognitiv, cât şi la nivelul pragmatic al acţiunii politice. Chiar ştiinţele politice, cu înaltele lor exigenţe conceptuale şi metodologice, au impus politicului înalte standarde de autoevaluare. Astfel, concepte cu origine iluministă (drepturile omului, necesitatea egalităţii, a libertăţii) sau norme pragmatice (eficienţă economică, politică) au pătruns în politic şi i-au schimbat în mod profund natura. Această reflexivitate a modernităţii a impus, la nivel mondial, criterii precise pentru determi-

---

17 Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age* (Stanford, California; Stanford U.P., 1991), p. 20.

narea gradului de dezvoltare a ţărilor, nivelului de trai, gradului de democratizare şi modernizare. Oricât de mult pot fi manipulate masele în unele ţări, liderii respectivelor ţări nu vor reuşi pe plan extern să pară altceva decât ceea ce sunt.

Puţine sunt referinţele culturale, politice sau politologice autohtone la ideile consacrate ale ştiinţelor politice moderne. Din păcate, concepte precum societatea civică, sau cultura politică, sau cultura civică au pătruns pe calea indirectă a dizidenţei est- europene din perioada comunistă, despre care am explicat în altă parte, că reprezintă o abatere semnificativă de la tradiţia liberal democratică[18].

Ceea ce asociaţiile civice şi politice de la noi înţeleg prin cultura politică a democraţiei are prea puţin de-a face cu o carte precum *The Civic Culture*. Iar presa vehiculează impresii şi opinii complet aberante. Şi totuşi, teoria democraţiei, conceptul de cultură civică şi multe alte achiziţii ale ştiinţelor politice sunt corect utilizate în câteva „breşe" ale comunităţii de specialitate: în mediul universitar şi în revistele de ştiinţe politice (în special în *Sfera Politicii* şi *Polis*). Nu este decât o chestiune de timp şi de accelerare a timpului (de pildă, printr-o schimbare a „sorţilor" predeterminaţi ai alegerilor).

Pe măsura trecerii timpului, a închiderii rănilor şi vindecării şocurilor produse de comunism, înţelegem tot mai bine cum funcţiona acel regim. Era un mecanism derutant, fără un sfârşit previzibil, astfel încât comunismul a putut să pară în ochii multor observatori şi politicieni occidentali drept o variantă la modelul lor de modernizare şi democratizare. Această iluzie paradigmatică i-a făcut pe occidentali să nege adesea faptul că trăiam într-un regim totalitar. În afară de motivele ideologice ale cecităţii, explicaţia ţine de modul în care acest regim funcţiona. După încheierea fazei iniţiale sau a celor periodice, de represiuni, pe care Occidentul a refuzat să le recunoască sau le-a minimalizat, se instala o anume stabilitate a terorii. Vidul democratic şi de libertate era disimulat. Prin tot felul de tehnici. Culturale, propagandistice, economice, juridice, ba chiar epistemologice. Astfel, regimul permitea o marjă flexibilă a libertăţilor epistemologice în ştiinţele sociale. Câtă vreme nu ieşeai dintr-o disciplină specializată şi nu făceai conexiuni de idei, puteai să studiezi o mulţime de lucruri. Domenii precum filologia, istoria filosofiei, studiile economice, filosofia ştiinţei sau lo-

18 Vezi Dan Pavel, *Etica lui Adam. Sau de ce rescriem istoria* (Bucureşti: DU Style, 1995).

gica aveau chiar un suport academic şi editorial, iar discipline precum psihologia şi sociologia erau totuşi tolerate, în funcţie de anotimpul ideologic („îngheţ"/„dezgheţ"). În schimb, ştiinţele politice au fost cu totul excluse din agora. Se considera că socialismul ştiinţific răspunde tuturor întrebărilor, ambiguităţilor şi dilemelor politice. Mai ales că se baza pe materialismul dialectic şi istoric, care, chipurile, răspundea tuturor întrebărilor privind universul, lumea vie, societăţile şi gândirea. Acest imperialism cognitiv avea tendinţa şi pretenţia de a-şi integra orice nouă „cucerire a ştiinţei". Mai mult, uneori cocheta şi cu domeniul paraştiinţific (vezi, de pildă, „cazul Meditaţia transcendentală"). De ce constituiau ştiinţele politice o excepţie? Dacă marxismul original cu caracter holist putea să dea seamă de orice breşă din universul ştiinţific (ceea ce explică de ce studiile de epistemologie pură erau chiar mai dezvoltate decât în multe ţări, fără a fi, cel puţin la noi, fundamentate însă pe o practică ştiinţifică redutabilă), în schimb el nu putea face faţă atâtor progrese şi descoperiri din ştiinţele politice. În măsura în care erau neutre ideologic şi politic, comunismul era deschis către toate ştiinţele naturii şi tehnologiile moderne. În măsura în care însă noile tehnologii — în frunte cu informatica, mass media, sateliţii — erau purtătoare ale ideologiilor şi ideilor politice, comunismul s-a închis în sine. Ipoteza mea este că una dintre cauzele majore ale căderii comunismului a fost dezvoltarea în Occident a ştiinţelor politice. Acest capital epistemologic a fost hotărâtor în determinarea unor mutaţii cruciale în modul de concepere şi de funcţionare a democraţiilor liberale. Iar modul în care democraţiile liberale au evoluat în lume după cel de-al doilea război mondial le-a conferit enormul avantaj politic şi cultural, decisiv pentru a ieşi învingătoare din confruntarea cu Leviatanul totalitar comunist. Trăim într-o epocă a reflexivităţii modernităţii, şi tocmai de aceea victoria politică a democraţiilor liberale a fost o victorie a ştiinţelor politice.

Căderea comunismului, cel puţin în forma sa de regim politic, a determinat mai întâi acordarea vizei de intrare, iar apoi a dreptului de cetăţenie pentru ştiinţele politice. Au apărut reviste de specialitate, deşi n-au apărut încă specialiştii ci numai reprofilaţii, au început să apară secţii şi facultăţi de ştiinţe politice, unii dintre tinerii plecaţi cu burse în Occident încep să se întoarcă. Cel mai greu pătrunde însă literatura de specialitate, iar când lucrul se întâmplă, fie că întârzierile sunt enorme, într-un domeniu în care, cam la cinci ani, o bibliografie se învecheşte (de pildă, abia în 1995 au fost traduse în româneşte cele două

volume din *De la démocratie en Amérique* de Alexis de Toqueville, care au apărut în 1835 şi 1840), fie că nu există criterii editoriale. Suntem în situaţia de a încerca simultan recuperarea diferitelor vârste ale disciplinei, de a fi la zi într-un domeniu de creativitate efervescentă şi sofisticată, de a face învăţământ, cercetare, analiză, de a forma politicieni şi a educa cetăţenii. Într-o comunitate ştiinţifică normală totul se rezolvă prin diviziunea firească a muncii. Prin forţa împrejurărilor, toate acestea sunt făcute cam de aceiaşi oameni. Mulţi dintre ei sunt politicieni, profund partizani şi angajaţi în lupta pentru putere, cu interese inevitabil înguste, dar care nu ezită să practice în acelaşi timp politica şi jurnalistica, politica şi ştiinţele politice. Ei încalcă astfel chiar deontologia acestor profesiuni: nu poţi fi în acelaşi timp politician şi ziarist sau politician şi *political scientist*. De aceea, noua comunitate politologică autohtonă nu a devenit încă atât de semnificativă încât să influenţeze decisiv ridicarea nivelului de cultură politică a clasei politice şi a masei de alegători. Pentru ca acest lucru să se fi întâmplat, ar fi trebuit acoperite două „găuri negre" din ştiinţele politice autohtone, care constau în lipsa unei gândiri teoretice autohtone originale, creative, productive şi lipsa cercetărilor empirice. Traducerea cărţii *Cultura civică. Atitudini politice şi democraţie în cinci naţiuni* de Gabriel A. Almond şi Sidney Verba va contribui în mod cert la recuperarea acestui deficit ştiinţific. Pentru un supravieţuitor al sistemului totalitar comunist, lectura unei astfel de cărţi reprezintă unul din cele mai eficiente antrenamente pentru a face faţă regimului politic al viitorului. Democraţia liberală.

Dan PAVEL

Prefaţa autorilor la ediţia din 1963

Acest studiu cu privire la cultura politică a democraţiei a fost inspirat cu treizeci de ani în urmă de cercetările întreprinse de Social Science Division, la University of Chicago. O bună parte din ceea ce acum este cunoscut sub numele de abordare behavioristă îşi are originea în ceea ce s-a petrecut acolo, în perioada interbelică. Este un omagiu adus viziunii oamenilor care au creat acel ferment, căci a fost nevoie de trei sau patru decenii pentru transformarea concepţiei lor cu privire la ştiinţa politică într-un bun public. În particular, acest studiu e influenţat de opera lui Charles E. Merriam. Seria sa de *Civic Training* a formulat multe din problemele care ne preocupă în studiul nostru, iar lucrarea sa *New Aspects of Politics* ne-a sugerat metodele care au fost folosite pentru realizarea acestei analize.

În această carte ne preocupăm de un număr de teme clasice ale ştiinţei politice: de ceea ce grecii numesc „virtute civică" şi de consecinţele ei pentru eficienţa şi stabilitatea corpului politic democratic; de asemenea de tipul de viaţă comunitară, de organizarea socială şi de creşterea copiilor care sprijină virtutea civică. Utilizând cercetarea prin sondaje de opinie pentru a studia aceste teme clasice, noi folosim de asemenea practica tradiţională bazându-ne pe cele mai precise metode care ne stau la dispoziţie pentru a studia aceste probleme. Probabil că dacă Toqueville şi Bryce ar mai fi trăit astăzi, ei s-ar fi bazat întrucâtva pe ancheta în secţiune transversală în studiile lor comparate cu privire la atitudinile democratice.

Studiul nostru va evidenţia faptul că există în Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii un *pattern* al atitudinilor politice şi un set de bază al atitudinilor sociale care este sprijinitorul dezvoltării democratice stabile. În celelalte trei naţiuni studiate — Germania, Italia şi Mexic — aceste *pattern*-uri sunt mai puţin evidente. Însă această concluzie nu trebuie să-l conducă pe cititor la disperare cu privire la perspectivele

democraţiei în ultimele trei ţări. Studiul nostru nu este decât un instantaneu făcut într-o lume care se schimbă rapid şi, deşi putem preciza câteva din problemele serioase pe care le pot avea aceste naţiuni pentru a le depăşi, în vederea realizării unui corp politic mai stabil şi democratic, nu putem şi nici nu tragem concluzia că aceste probleme sunt imposibil de soluţionat. Iar ceea ce este chiar mai important, concluziile noastre nu trebuie să-l conducă pe cititor la o automulţumire cu privire la democraţia din Marea Britanie şi Statele Unite. Atâta vreme cât participarea deplină la sistemul politic şi accesul la canalele de îndreptare socială sunt refuzate unor segmente semnificative ale populaţiei, promisiunea lor democratică rămâne neîmplinită.

Cinci mii de oameni — britanici, germani, italieni, mexicani şi americani — au fost supuşi interviului pentru a ne asigura nouă datele. Le-am cerut subiecţilor noştri din marile oraşe, orăşele şi sate aflate în aceste cinci ţări să coopereze cu noi pentru un studiu ştiinţific, sub auspicii universitare, asupra problemelor democraţiei şi participării politice într-un sens extrem de real. Aceasta este cartea lor, iar noi, ca autori, sperăm că ne-am păstrat promisiunea faţă de ei.

S-au scurs cinci ani din momentul când am conceput acest studiu până când l-am terminat, şi, în acest interval s-au adunat multe persoane cărora le datorăm recunoştinţa şi mulţumirile noastre. Ne face plăcere să recunoaştem în primul rând sprijinul puternic care ni s-a acordat din partea regretatului Frederick S. Dunn, director la Center of International Studies at Princeton University, când studiul a început, precum şi lui Klaus Knorr, directorul centrului, pentru fazele mai târzii ale proiectului. În conceperea planului de cercetare şi a instrumentelor sondajului, ca şi în administrarea proiectului, am beneficiat de ajutorul lui International Research Associates din New York; le suntem recunoscători pentru colaborarea lui Elmo Wilson, Helen Dinerman şi Frank Bonille. Morris Rosenberg de la National Institute of Mental Health a avut câteva contribuţii importante în stadiul de planificare, în elaborarea instrumentelor de cercetare şi în analiza testelor preliminare. Herbert Hyman ne-a ajutat în mare măsură în planificarea şi studiile de pretestare ale studiului. Maurice şi Ruth Farber, ca şi Robert E. Lane au avut contribuţii originale în elaborarea instrumentelor de cercetare.

În timpul desfăşurării studiului, am beneficiat de asistenţa de cercetare a unui număr de oameni. Louise K. Comfort şi-a asumat un rol major în planificarea şi pretestarea schemei de interviu şi în strângerea materialului asemănător existent în alte studii. Anne Munholland ne-a

asigurat asistenţă statistică generală şi şi-a jucat rolul exigent de a re-verifica datele noastre pentru publicare. Morris Davis a contribuit la analiza pe care noi am întreprins-o asupra altor materiale de cercetare şi a pregătit un memorandum cu privire la teoriile cetăţeniei. Annelisa Kelley ne-a ajutat la strângerea altor date de cercetare şi la traducerea instrumentului de cercetare. Annette Ducey şi William Flanagam au supravegheat şi dus la bun sfârşit analizele statistice ale datelor; Lotte Dovermen şi Peter Almond ne-au ajutat la analizele statistice. De asemenea, suntem recunoscători pentru ajutorul primit lui Robert Scott în analiza interviurilor mexicane de istorie a vieţii.

Pentru asistenţa de secretariat le suntem recunoscători lui Gail Alhlrgen, Barbara Jacobs şi Sarah Bordy. The Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences ne-a asigurat toate facilităţile pentru pregătirea finală a manuscrisului.

Suntem fericiţi să aducem mulţumiri pentru colaborarea noastră agenţiilor de interviuri din fiecare din naţiunile studiate. În Statele Unite ale Americii, ancheta noastră a fost întreprinsă de National Opinion Research Center of the University of Chicago şi s-a desfăşurat sub supravegherea lui Selma Monsky şi Jacob Feldman; în Marea Britanie, ancheta a fost întreprinsă de Research Services Ltd. din Londra, sub supravegherea lui Mark Abrams şi A.E.S. Ehrenberg; în Germania, Institutul DIVO din Frankfurt s-a ocupat de programul nostru de interviuri, sub direcţia lui Gerhart Baumert şi Peter Schmidt; în Italia munca a fost făcută de Instituto Italiano Dell'Opinione Publico, din Milano, sub direcţia lui Ernesto Norbedo. Ancheta mexicană a fost întreprinsă de International Research Associates din Mexico City, sub supravegherea lui George Gaither şi Alfred Wilson.

O schiţă anterioară a manuscrisului a beneficiat de lectura atentă şi de comentariile valoroase ale lui Harry Eckstein, Herbert Hymen, Robert Scott şi Alex Inkeles.

Acest studiu a fost generos sprijinit de Carnegie Corporation din New York. Avem multe motive pentru a ne exprima gratitudinea faţă de ofiţerii fundaţiei, mulţumindu-le, în particular, lui John Gardner, William Marvel şi James Perkins. Nu mai este nevoie să spunem, că nouă ne revine responsabilitatea pentru substanţa şi concluziile acestui studiu.

Gabriel A. ALMOND
Sidney VERBA

Prefaţa autorilor la reeditarea din 1989

Această nouă ediţie a versiunii *paperback** a *Culturii civice* apare la aproape 25 de ani după prima ediţie. În decursul vieţii sale bibliografice, această primă ediţie a cunoscut 14 editări. Ea este (mai nou) republicată simultan cu volumul *Cultura civică reinterpretată (The Civic Culture Revisited)*, care a adus la zi, până în 1980, descoperirile noastre iniţiale şi care relatează polemica pe care a prilejuit-o prima carte. Explicaţia acestui număr mare de reeditări şi interesul pe care-l trezesc cititorilor ce se ocupă de ştiinţe sociale se justifică prin faptul că polemica privind cultura civică are un loc privilegiat în cadrul teoriei politice.

Concomitent cu faptul că a fost recunoscut unanim drept un studiu fundamental în politica comparată şi drept o contribuţie la teoria democraţiei, *Cultura civică* a dobândit de asemenea reputaţia de a fi elogiat consecinţele apatiei politice pentru democraţie. În această privinţă, un rol important l-a jucat timpul când a fost efectuat studiul. El a fost conceput la sfârşitul anilor 1950. Anchetele au fost efectuate în 1959 şi 1960. Istoria imediată a democraţiei a avut o mare importanţă în ceea ce priveşte modul în care a fost concepută. Autorii ei au reevaluat experienţa istorică a anilor 1930, 1940 şi 1950; secvenţa tragică a prăbuşirii democraţiei, eşecurile politice şi agresiunile fasciste, culminând cu cel de-al doilea război mondial. Ei însă au privit dinspre viitor, la problemele stabilizării democratice în ţările europene continentale postbelice şi la modernizarea democratică din recent emancipata Lume a Treia.

---

* În Statele Unite ale Americii, o carte se pune în circulaţie, prima dată, tipărindu-se pentru vânzare în ediţie *cover*, deci cartonată şi cu supracopertă, iar apoi, dacă ea s-a vândut bine, dacă a fost apreciată şi solicitată, apare într-o nouă ediţie, numită *paperback*, deci o ediţie de tip *livre de poche*, care presupune un carton mai subţire, flexibil, precum şi un preţ redus la o treime sau chiar la un sfert din preţul ediţiei *cover*. (n. trad.).

A apărut evident din studiu că democratizarea continentului european şi democratizările din Lumea a Treia vor presupune mai mult decât simpla introducere sau reintroducere a sufragiului universal şi a instituţiilor politice care asigură autoritatea poporului. Exista ceva care putea fi învăţat din istoria democratică a deceniilor precedente? Teza din *Cultura civică* era că — în plus faţă de performanţa politică, economică şi socială — valorile, atitudinile şi deprinderile, de un tip complex şi subtil, jucau un rol important în procesele de democratizare şi instabilitate democratică. Tradiţia din care face parte *Cultura civică* are o obârşie veche şi distinsă. Ea ar putea fi descrisă drept tradiţia „dimineţii care urmează" a teoriei democratice. Este o tradiţie care a început cu Aristotel, contemplând prăbuşirea Atenei democratice şi a sistemului grec al oraşului-stat. Ea a continuat cu sclavul grec Polybius încercând să le transmită aceste lecţii stăpânilor săi romani, pe vremea dezordinilor agrare de la sfârşitul celui de-al doilea secol de dinainte de Christos. Ea descrie dispoziţia lui Machiavelli în haotica Florenţă a Medicilor şi în cea republicană, la sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea. Acestei sobre tradiţii democratice îi aparţin reflecţiile lui Madison şi Hamilton cu privire la eşecurile autorităţilor timpurii de stat, în *Federalist Papers*, ca şi acelea ale lui Tocqueville cu privire la eşecurile şi tragediile Revoluţiei franceze din al său *Ancien Regime*. Deşi John Stuart Mill este de obicei revendicat de mai optimista şcoală a teoriei democratice, este important de observat că el a regândit şi altfel responsabilitatea majorităţilor. Desigur, în măsura în care a explorat misterele instituţiei britanice, Walter Bagehot a reflectat de asemenea la experienţa democratică diferită a naţiunilor Europei continentale, în decursul secolului al XIX-lea.

În vremea noastră, ea descrie supărarea lui Joseph Schumpeter, Pendleton Herring, V.O. Key, David Truman, Robert Dahl, S. M. Lipset, Giovanni Sartori şi a altora care şi-au petrecut anii tinereţii asistând la colapsul democraţiilor europene odată cu brutalizarea vieţii şi culturii lor şi care au luat parte la cel mai distructiv război din istoria umanităţii. Într-un fel, acest fundal istoric moderat, acest efort repetat de a concepe şi a asigura o structură socială şi politică de natură să acomodeze guvernământul popular cu libertatea şi sprijinirea justiţiei şi ordinii, a fost tulburat în decursul haoticilor ani 1960 şi 1970.

Caracterizarea *Culturii civice* drept un elogiu adus apatiei populare a decurs dintr-o dispoziţie populară care s-a extins în cercurile academice, unde s-a acordat puţină importanţă părţilor de luare a deciziei

şi de performanţă ale guvernământului democratic. Ea a neglijat faptul că democraţia nu presupune doar participarea populară, ci şi faptul că liderii aleşi trebuiau de asemenea să guverneze şi că guvernarea solicită obligaţie, răbdare şi încredere. *Cultura civică* a elogiat acest amestec necesar de activism şi participare incoporând şi alte ingrediente importante.

Studiul culturii civice nu a privit cu satisfacţie neajunsurile democratice din Statele Unite şi Marea Britanie. Aceste lucruri se găseau chiar în centrul preocupărilor autorilor, atunci când au scris: „concluziile noastre nu trebuie să-l conducă pe cititor la automulţumire cu privire la democraţia din Marea Britanie şi Statele Unite. Atâta vreme cât participarea deplină la sistemul politic şi accesul la canalele de îndreptare socială sunt refuzate unor segmente semnificative ale populaţiei, promisiunea lor democratică rămâne neîmplinită..." Iar în ceea ce priveşte suficienţa şi naivitatea cu privire la şansele Lumii a Treia, cititorul este îndrumat către ultimele paragrafe ale capitolului concluziv.

CAPITOLUL I

O abordare a culturii politice

Acesta este un studiu despre cultura politică a democraţiei şi despre structurile şi procesele sociale care o susţin. Credinţa Iluminismului în triumful inevitabil al raţiunii umane şi libertăţii a fost de două ori zguduită în ultimele decenii. Dezvoltarea fascismului şi comunismului după primul război mondial a ridicat serioase îndoieli cu privire la inevitabilitatea democraţiei în Occident; iar noi nu putem fi încă siguri că naţiunile continentului european vor descoperi o formă stabilă a procesului democratic, adecvată culturilor şi instituţiilor lor sociale particulare, şi nici nu putem mai mult decât să sperăm că vor descoperi împreună democraţia europeană.

Fără a înlătura aceste îndoieli, evenimentele care au urmat după cel de-al doilea război mondial au ridicat întrebări cu privire la viitorul democraţiei la scară mondială. „Exploziile naţionale" din Asia şi Africa şi presiunea cvasiuniversală a popoarelor anterior supuse şi izolate pentru a fi admise în lumea modernă pun această întrebare politică mai specială în contextul mai larg al caracterului viitor al culturii lumii. Schimbarea culturii a dobândit o nouă semnificaţie în istoria lumii. Orbecăiala în căutarea cunoaşterii raţionale şi a controlului asupra naţiunii, care a căpătat avânt acum trei sau patru secole în Occident, a devenit acum un proces de dimensiuni mondiale, iar ritmul său s-a accelerat trecând de la schimbări intervenite în fiecare secol la schimbări marcând fiecare deceniu.

Principala problemă a politicii publice în următoarele decenii se referă la conţinutul pe care îl va avea această cultură mondială care se naşte. Deţinem deja un răspuns parţial la această problemă şi el ar fi putut fi dedus din cunoaşterea noastră cu privire la procesele difuziunii culturale[1].

---

[1] Ralph Linton, *The Study of Man: An introduction*, New York, 1936, pp. 324–346.

Se pare că bunurile fizice şi modul lor de producere se răspândesc cel mai uşor. Este evident că aceste aspecte ale culturii occidentale circulă rapid, o dată cu tehnologia de care depind. De vreme ce modernizarea economică şi unificarea naţională presupun largi investiţii sociale generale, în transport, mijloace de comunicaţie şi educaţie, şi de vreme ce, rând pe rând, acestea presupun un sistem de taxe, de reglementări şi o anume administraţie, modelul birocraţiei raţionale se difuzează de asemenea relativ uşor. Ideea unei birocraţii eficiente are multe în comun cu ideea unei tehnologii raţionale. Lucian Pye se referă la organizarea socială modernă ca fiind întemeiată pe o tehnologie organizaţională[2]. Ea are în comun cu ingineria şi tehnologia un amestec de raţionalitate şi autoritate. Ingineria este aplicarea raţionalităţii şi autorităţii la lucruri materiale; organizarea socială modernă se referă la aplicarea acestora la fiinţe umane şi grupuri sociale. Deşi lumea nonoccidentală este departe de a fi dezvoltat cu succes o tehnologie industrială şi o birocraţie eficientă, nu există nici o îndoială că posedă aceste instituţii şi că deţine o oarecare înţelegere a acestora.

Ceea ce este problematic în legătură cu conţinutul culturii mondiale pe cale de a se naşte este caracterul ei politic. Deşi mişcarea către tehnologie şi raţionalitatea organizaţiei apare cu un grad mare de uniformitate pe tot cuprinsul lumii, direcţia schimbării politice este mai puţin clară. Însă este perceptibil un aspect al acestei noi culturi politice mondiale: va fi o cultură politică a participării. Dacă se percepe o revoluţie politică pe tot cuprinsul lumii, ea reprezintă ceea ce ar putea fi numit explozia participării. În toate noile naţiuni ale lumii, este larg răspândită credinţa că omul obişnuit este relevant din punct de vedere politic — că el trebuie să fie un participant implicat în sistemul politic. Largi grupuri de oameni care au fost în afara politicii cer intrarea în sistemul politic. Iar elitele politice care nu îşi proclamă în mod deschis angajamentul faţă de o asemenea direcţie şi finalitate sunt rare.

Deşi această cultură politică mondială viitoare pare a fi dominată de explozia participării, modalităţile participării nu sunt prea limpezi.

Noile naţiuni sunt prezentate în lumina a două modele diferite: statul participativ modern democratic şi cel totalitar. Statul democratic oferă omului obişnuit şansa de a participa ca un cetăţean influent la

[2] Committee on Comparative Politics, Social Science Research Council, *Memorandum on the Concept of Modernization*, November 1961.

procesul luării deciziilor politice; statul totalitar îi oferă rolul de „supus participant“[3].

Ambele moduri își exercită fascinația asupra noilor națiuni și nu se poate prevedea care dintre ele va precumpăni — dacă într-adevăr nu va apărea vreun amalgam al celor două.

Dacă va fi să se dezvolte modelul democratic al statului participativ, în aceste noi națiuni, el va presupune mai mult decât instituțiile formale ale democrației — sufraj universal, partid politic, legislativ ales. De fapt, acestea reprezintă tot o parte a modelului de participare totalitar, într-un sens formal, nu funcțional. O formă democratică a sistemului politic participativ presupune în egală măsură și o cultură politică aflată în concordanță cu el. Însă transferul culturii politice a statelor democratice occidentale către noile națiuni se lovește de grave dificultăți. Sunt două motive principale pentru care se întâmplă aceasta. Primul dintre ele privește natura culturii democratice însăși. Marile idei ale democrației — libertățile și demnitățile individului, principiul guvernământului prin consimțământul celor guvernați — sunt înnobilatoare. Ele au captat imaginația multora dintre liderii noilor state și ale celor vechi, în curs de modernizare. Însă principiile de bază ale formei democratice de guvernare și ale culturii ei civice — modurile în care elitele politice iau decizii, normele și atitudinile lor, precum și normele și atitudinile cetățeanului obișnuit, relația sa cu forma de guvernământ și cu concetățenii săi — sunt componente culturale mai subtile. Ele au proprietățile mai difuze ale sistemelor de credințe sau codurilor relațiilor personale, despre care antropologii ne spun că se răspândesc doar cu mare dificultate, suportând modificări substanțiale în desfășurarea lor.

Cu toate acestea, știința socială occidentală abia a început să codifice caracteristicile operative aparținând înseși formei democratice de guvernământ. Doctrina și practica birocrației raționale, ca instrument al puterilor politice democratice, sunt mai tinere de un secol. Îndoieli cu privire la posibilitatea existenței unei birocrații neutre au fost exprimate în Anglia nu mai departe de anii '30, în timp ce pe continentul european ele cunosc în prezent o largă răspândire. Abia acum sunt înțelese în Occident infrastructura complexă a formei de-

---

[3] Vezi Frederick C. Barghoorn, „Soviet Political Culture“, comunicare pregătită pentru Summer Institute on Political Culture, sponsorizată de Committee on Comparative Politics, Social Science Research Council, Summer 1962.

mocratice de guvernământ-partide politice, grupuri de interese, mijloace de comunicare — şi funcţionarea ei internă, normele ei operative şi precondiţiile ei social-psihologice. Aşa se explică faptul că imaginea formei democratice de guvernământ care este transmisă elitelor noilor naţiuni este obscură şi incompletă, subliniind exagerat ideologia şi normele legale. Numai că ceea ce trebuie învăţat despre democraţie este o chestiune de atitudine şi sensibilitate, iar acestea pot fi mai greu învăţate.

Al doilea motiv principal pentru care difuzarea democraţiei se loveşte de dificultăţi în rândul noilor naţiuni se referă la problemele obiective cu care se confruntă aceste naţiuni. Ele intră în istorie cu tehnologii şi sisteme sociale arhaice, atrase de lustrul şi puterea revoluţiilor tehnologice şi ştiinţifice. Nu este greu de văzut de ce ele vor fi atrase de o imagine tehnologică a formei de guvernare: o formă de guvernare în care birocraţia autoritară predomină, iar organizaţia politică devine un instrument al ingineriei umane şi sociale.

Oricum, în aproape fiecare ocazie, deşi într-o măsură diferită, conducătorii naţiunilor în curs de modernizare sunt perfect conştienţi de distorsiunile şi riscurile implicate de adoptarea unei forme autoritare de guvernare. Deşi nu pot înţelege pe deplin balanţa subtilă dintre forma democratică de guvernare şi nuanţele culturii civice, ei au tendinţa de a recunoaşte legitimitatea acesteia, ca expresie a unui impuls către o formă de guvernare îngăduitoare. Aceasta se explică prin faptul că, în caracterizarea situaţiei lor, am omis un element semnificativ, întrucât, deşi este adevărat că ei sunt fascinaţi de ştiinţă şi tehnologie şi sunt atraşi şi de o formă intolerantă de guvernare tehnocratică, ca mijloc de a dobândi noile bunuri ale acestei lumi, ei sunt, în aceeaşi măsură, şi creaţiile propriilor culturi tradiţionale şi ar prefera o confruntare blândă cu aceste culturi, dacă această opţiune le-ar sta la dispoziţie.

CULTURA CIVICĂ

Cultura civică se recomandă ca un răspuns la această ambivalenţă. Deoarece cultura civică nu este o cultură modernă, ci una care combină modernitatea şi tradiţia. Marea Britanie oferă un exemplu al felului în care se poate dezvolta o astfel de cultură. Dezvoltarea culturii civice în Marea Britanie poate fi înţeleasă ca produsul unei serii de conflicte între modernizare şi tradiţionalism — conflicte suficient de ascuţite pentru a produce o schimbare semnificativă, însă nu atât de ascuţite sau de concentrate în timp încât să creeze dezintegrare sau

polarizare. Parţial, din pricina securităţii ei insulare, Marea Britanie a intrat în epoca unificării naţionale şi absolutismului mai capabilă decât Europa continentală să tolereze într-o măsură sporită autonomia aristocratică, locală şi corporatistă. Un prim plan către secularizare a fost separarea Bisericii de Roma şi începuturile toleranţei faţă de diversitatea religioasă. Un al doilea pas a fost apariţia unei clase negustoreşti prospere şi încrezătoare în sine, precum şi implicarea curţii şi aristocraţiei în riscurile şi estimările afacerilor şi comerţului.

Aristocraţii independenţi, cu o putere locală sigură în regiunile rurale, curajoşii negustori nonconformişti, bogaţi şi încrezători în sine — acestea au fost forţele care au transformat tradiţia stării feudale în tradiţia parlamentară şi au permis Marii Britanii să parcurgă era absolutismului fără a-şi distruge pluralismul. Astfel, Marea Britanie a intrat în revoluţia industrială cu o cultură politică a elitelor sale care i-a permis să asimileze, fără discontinuităţi abrupte, masivele şi rapidele schimbări ale structurii sociale din secolele al optsprezecelea şi al nouăsprezecelea. A fost astfel posibilă intrarea Liberalilor (Whigs) aristocratici într-o coaliţie cu negustorii şi industriaşii nonconformişti, precum şi asigurarea principiilor supremaţiei şi reprezentării parlamentare. Forţele aristocratice şi monarhice tradiţionale au asimilat suficient această cultură civică, pentru a intra astfel în competiţie cu tendinţele secularisle în ce priveşte sprijinul popular diminuând raţionalismul acestor tendinţe, ca şi pentru a împărtăşi acestora dragostea şi respectul pentru sacralitatea naţiunii şi a instituţiilor ei vechi.

Ceea ce a rezultat a fost o a treia cultură, nici tradiţională, nici modernă, ci împărtăşindu-se din amândouă; o cultură pluralistă bazată pe comunicare şi persuasiune, o cultură a consensului şi diversităţii, o cultură care a permis schimbarea, moderând-o însă. Aceasta era cultura civică. Odată această cultură consolidată, clasa muncitoare a putut intra în politică şi, în cursul unui proces al învăţării din greşeli, a găsit limbajul în care să-şi formuleze revendicările şi mijloacele pentru a le transforma în practică. Structura democraţiei britanice s-a putut dezvolta în această cultură a diversităţii şi consensului, raţionalismului şi tradiţionalismului: parlamentarism şi reprezentare, partidul politic de masă şi birocraţia responsabilă şi neutră, grupurile de interese asociaţionale şi negociative, mijloacele autonome şi neutre de comunicare. Parlamentarismul englez inclusese forţele tradiţionale şi moderne; sistemul de partide le-a adunat la un loc şi le-a combinat; birocraţia devenea responsabilă faţă de noile forţe politice, iar partidele politice,

grupurile de interese şi mijloacele neutre de comunicare s-au împletit permanent cu grupările difuze de interese ale comunităţii şi cu reţelele primare de comunicaţii.

Ne-am concentrat asupra experienţei britanice deoarece întreaga poveste a apariţiei culturii civice s-a scris în istoria britanică, în timp ce procesele din Statele Unite şi din ţările „Vechiului Commonwealth" au început după ce câteva din bătăliile majore fuseseră câştigate. De fapt, în cursul secolului al nouăsprezecelea, dezvoltarea culturii democratice şi a infrastructurii a fost mai rapidă şi mai lipsită de echivoc în Statele Unite decât în Marea Britanie, de vreme ce în Statele Unite se crea o societate nouă care se extindea rapid, fără a fi stânjenită de instituţiile tradiţionale. Deşi modelele lor fundamentale sunt similare, culturile civice din Marea Britanie şi Statele Unite au conţinuturi întrucâtva diferite, reflectând aceste diferenţe în istoriile naţionale şi structurile sociale.

Pe continentul european, palmaresul este mai eterogen. Deşi modelele lor diferă în multe privinţe de acelea din Marea Britanie şi America, ţările scandinave, Ţările de Jos şi Elveţia par să fi realizat propriile lor versiuni ale unei culturi politice şi ale unor practici de aplanare a diferendelor şi compromisului. În Franţa, Germania şi Italia, conflictele dintre tendinţele modernizatoare şi puterile tradiţionale par a fi fost prea masive şi refractare la orice compromis pentru a permite apariţia unei culturi împărtăşite de întreaga colectivitate cu scopul aplanării diferendelor politice. Cultura civică este prezentă în forma aspiraţiei, iar infrastructura democratică este încă departe de a fi realizată.

Prin urmare, cultura civică şi forma deschisă de guvernare reprezintă marile şi în acelaşi timp problematicele daruri ale Occidentului ca şi tehnologia şi ştiinţa Occidentului care au încetat să mai fie în posesia exclusivă a acestuia, ele distrug pretutindeni şi transformă societăţile şi culturile tradiţionale. Se pot răspândi în egală măsură forma deschisă de guvernare şi cultură civică — descoperirea de către om a unei modalităţi tolerante şi conservatoare de a trata schimbarea socială şi participarea?

În măsura în care luăm în considerare originea formei deschise de guvernare şi a culturii civice — într-adevăr, în măsura în care luăm în considerare zonele din Occident unde apariţia lor este încă îndoielnică — putem cădea victimă uneia sau ambelor atitudini. Prima este

una de mister şi evlavie cu privire la un proces prin care omenirea a reuşit, în ciuda ineficienţei sale, ca, doar pe o mică parte din suprafaţa pământului, să supună violenţa şi să bâjbâie pentru transformarea ei într-un instrument constructiv, disponibil întregului evantai de interese. Ca mister, acest succes devine o moştenire culturală unică, inaccesibilă străinilor. Cea de a doua tendinţă este una de pesimism, care pare să fi înlocuit dispoziţia optimismului democratic ce a existat înaintea primului război mondial. Cum poate fi transplantat în afara contextului său istoric şi cultural un set atât de fragil, complicat şi subtil de aranjamente şi atribute? Sau, cum pot supravieţui aceste subtilităţi şi aceste etichete umane chiar între noi înşine, într-o lume prinsă în strânsoarea unei ştiinţe şi a tehnologiei care au luat-o razna, fiind distrugătoare ale tradiţiei, comunităţii şi poate a vieţii însăşi?

Nimeni nu poate să furnizeze un răspuns definitiv acestor întrebări. Însă, în calitate de cercetători ai socialului noi putem să formulăm întrebările astfel încât să obţinem răspunsuri utile. Deşi poate că avem o atitudine de uimire şi evlavie faţă de complicaţiile mecanismelor democratice şi experienţa istorică unică din care ele s-au ivit, noi suntem confruntaţi cu o provocare istorică a contemporaneităţii, faţă de care predispoziţia în sine însăşi nu constituie un răspuns adevărat. Dacă dorim să ne apropiem de înţelegerea problemelor difuziunii culturilor democratice, trebuie să fim capabili să specificăm conţinutul a *ce* trebuie să fie difuzat, să dezvoltăm măsuri adecvate pentru el, să descoperim incidenţa sa cantitativă şi răspândirea sa demografică în ţări cu o largă experienţă a democraţiei. Cu o asemenea cunoaştere putem specula inteligent pe ideea acelui „cât de mult din ce“ trebuie să fie prezent într-o ţară înainte ca instituţiile democratice să prindă rădăcini în atitudini şi aşteptări corespunzătoare.

Eforturile depuse în rezolvarea acestei probleme s-au bazat de obicei pe impresii şi inferenţe deduse din istorie, pe inferenţe deduse din ideologia democratică, de anumite feluri de analiză sociologică sau pe capacităţi psihologice de pătrundere. Astfel, în eforturile noastre de a estima perspectivele democraţiei în ţări precum Germania şi Italia sau în zonele în curs de dezvoltare ale lumii nonoccidentale, noi încercăm adesea să „extragem“ lecţii din istoria britanică şi americană. De asemenea s-a argumentat că lunga continuitate a experienţei politice britanice şi americane, precum şi procesul gradual de schimbare au contribuit împreună la democratizarea efectivă. În mod similar, creşterea unei clase mijlocii viguroase şi numeroase, dezvoltarea protestantismului

şi, în particular, a sectelor nonconformiste, au fost consideraţi factori vitali pentru dezvoltarea unor instituţii democratice stabile, în Marea Britanie, Vechiul Commonwealth şi Statele Unite. S-au făcut eforturi pentru a deduce din aceste experienţe anumite standarde cu privire la ce atitudini şi comportamente trebuie să fie prezente în alte ţări dacă urmează ca să devină şi ele democratice.

Un demers chiar mai frecvent decât acela de a deduce inferenţe din istorie a fost tendinţa noastră de a deduce criterii referitoare la ceea ce trebuie difuzat din normele instituţionale şi ideologice ale democraţiei înseşi. S-a argumentat că dacă un sistem democratic este bazat pe asumarea influenţei în rândurile populaţiei adulte văzute ca un întreg, atunci, pentru a nu submina sistemul, individul trebuie să-şi folosească în mod inteligent puterea pentru binele corpului politic. De la Aristotel la Bryce, teoreticienii democraţiei au subliniat că democraţiile sunt menţinute prin participarea cetăţenească activă la treburile civice, printr-un nivel înalt al informaţiei privind afacerile publice şi printr-un răspândit simţ al responsabilităţii civice. Aceste doctrine ne arată cum trebuie să fie un cetăţean democrat în cazul în care el se comportă corespunzător cerinţelor sistemului.

De asemenea, un al treilea tip de investigaţii cu privire la condiţiile favorizând o democraţie stabilă sunt studiile privind condiţiile economice şi sociale asociate sistemelor democratice. Atât Lipset cât şi Coleman au descoperit o profundă corelaţie între indicii modernizării şi cei ai democratizării[4]. Principala problemă prezentată de aceste studii este că mai avem de stabilit inferenţe cu privire la consecinţele culturale şi psihologice ale tehnologiilor şi proceselor moderne. Ştim că democraţiile, în comparaţie cu alte sisteme politice, tind să aibă oameni mai şcoliţi şi mai educaţi, că veniturile şi bogăţia lor pe cap de locuitor sunt mai înalte şi că ele se bucură într-o măsură mai mare de conforturile civilizaţiei moderne. Însă acest tip de analiză nu numai că omite bazele psihologice ale democratizării, dar nu poate explica nici cazurile deviante semnificative. Astfel, Germania şi Franţa care au indici înalţi ai modernizării, sunt clasificate de către Lipset în categoria democraţiilor instabile. Cuba şi Venezuela, ambele cu o cotă înaltă a dezvoltării economice, între ţările Americii Latine, au traversat lungi

---

[4] Seymour M. Lipset, *Political Man*, New York, 1960, pp. 45ff.; Gabriel A. Almond şi James Coleman, *The Politics of the Developing Areas*, Princeton, N.J., 1960, pp. 538 ff.

istorii ale dictaturii şi instabilităţii. Acest tip de studiu este sugestiv în ipoteze, însă nu ne spune în mod direct ce fel de atitudini se asociază democraţiei.

Un alt tip de abordare a culturii şi psihologiei democraţiei se bazează pe descoperirile relevante ale psihanalizei. Harold Lasswell a mers cel mai departe în această direcţie a specificării caracteristicilor de personalitate ale „democratului"[5]. El include pe lista sa referitoare la calităţile caracterului democratic (1) un „ego deschis", prin care vrea să definească o atitudine caldă şi de tip inclusiv faţă de alte fiinţe umane; (2) o capacitate de a împărtăşi valori cu alţii; (3) o orientare mai degrabă spre valori multiple decât către o singură valoare; (4) încredere şi credinţă în mediul înconjurător uman, şi (5) o relativă eliberare faţă de anxietate. Deşi relaţia dintre aceste caracteristici şi comportamentul democratic pare a fi clară, calităţile democratice ale lui Laswell nu sunt atitudini şi simţăminte specific *politice*, ele putând fi întâlnite cu o mare frecvenţă în societăţi care nu sunt democratice ca structură.

Studiul nostru porneşte de la acest corp teoretic privind caracteristicile şi precondiţiile necesare culturii democraţiei. Ceea ce noi am realizat echivalează cu o serie de experimente făcute în scopul testării unora din aceste ipoteze. Noi am încercat să specificăm conţinutul culturii democratice prin examinarea atitudinilor dintr-o serie de sisteme democratice operative, mai degrabă decât să construim inferenţe privind proprietăţile culturii democratice, deduse din instituţii politice şi condiţii sociale. Iar mai degrabă decât să deducem precondiţiile social-psihologice ale democraţiei din teoria psihologică, am încercat să determinăm dacă şi în ce măsură există cu adevărat aceste relaţii în sisteme democratice funcţionale. Noi nu susţinem că studiul nostru va elimina speculaţiile şi va furniza propoziţiile precise şi testate ale unei teorii complete a democraţiei, ci, mai degrabă, că unele dintre aceste propoziţii vor supravieţui testului analizei empiric-cantitative, iar altele nu. Acest stadiu al experimentului ar trebui să se concentreze şi să îndrume cercetarea furnizând unele răspunsuri la vechi întrebări şi sugerând câteva noi întrebări.

Dintr-un alt punct de vedere, sperăm să contribuim la dezvoltarea unei teorii ştiinţifice a democraţiei. De departe, cea mai însemnată

---

[5] *The Political Writings of Harold D. Lasswell*, Glencoe, Ill., 1951, pp. 495 ff.; Lasswell, *Power and Personality*, New York, 1946, pp. 148 ff.

cantitate de cercetare empirică asupra atitudinilor democratice s-a făcut în Statele Unite. În plus faţă de ţara noastră, am inclus în studiul nostru Marea Britanie, Germania, Italia şi Mexic. Motivele pentru care am selectat aceste ţări particulare sunt expuse mai jos. Studiul nostru asupra a cinci ţări ne oferă şansa de a scăpa din acest parohialism american şi ne ajută să descoperim dacă relaţiile găsite din datele americane se vor întâlni sau nu în ţările democratice ale căror experienţe istorice şi structuri politice şi sociale diferă unele de altele.

TIPURI DE CULTURĂ POLITICĂ

În comparaţia noastră privitoare la culturile politice din cinci democraţii contemporane, folosim o serie de concepte şi clasificări, iar specificarea şi definirea lor va fi cu siguranţă utilă. Noi vorbim despre „cultura politică" a unei naţiuni mai degrabă decât despre „caracterul naţional" sau „personalitatea modală", şi despre „socializare politică" mai degrabă decât despre dezvoltarea copilului sau îngrijirea copilului în termeni generali, nu pentru că respingem teoriile psihologice care pun în relaţie atitudinile politice cu alte componente ale personalităţii, sau pentru că respingem acele teorii care subliniază relaţia dintre dezvoltarea copilului în termeni generali şi inducerea copilului în rolurile şi atitudinile sale politice de adult. Într-adevăr, acest studiu nu ar fi putut fi făcut fără munca prealabilă a acelor istorici, filosofi sociali, antropologi, sociologi, psihologi şi psihiatri care s-au preocupat de relaţia intre caracteristicile psihologice şi politice ale naţiunilor. În particular, acest studiu a fost în mare parte influenţat de abordarea „cultură-personalitate" sau „psihocultural" în analiza fenomenelor politice. Această abordare a dat naştere unei substanţiale literaturi teoretice şi monografice în ultimii douăzeci şi cinci de ani[6].

---

[6] Exprimări teoretice generale ale acestei abordări pot fi găsite *inter alia* în Ruth Benedict, *Patterns of Culture*, New York, 1934; Alex Inkeles and Daniel Levinson, „National Character: The Study of Modal Personality and Socio-Cultural Systems", în Gardner Lindzey (ed.), *Handbook of Social Psychology*, Cambridge, Mass, 1954, vol.II; Bert Kaplan (ed.), *Studying Personality Cross-Culturally*, Evanston, III., 1961; Abram Kardiner, *The Psychological Frontiers of Society*, New York, 1939; Kardiner, *The Individual and His Society*, New York, 1945; Clyde Kluckhohn, Henry Murray and David Schneider, *Personality in Nature, Society and Culture*, New York, 1955; Harold D. Lasswell, *Psychopathology and Politics* în *Political Writings, op.cit.*; Nathan Leites, „Psychocultural Hypotheses About Political Acts", în *World Politics*, Vol.I., 1948; Ralph Linton, *The Cultural Back-*

Folosim termenul de „cultură politică“ din două motive. Primul este că dacă vrem să stabilim relaţiile dintre atitudinile politice şi non-politice şi modelele dezvoltării, noi trebuie să le separăm pe primele de ultimele chiar dacă graniţa dintre ele nu este atât de evidentă cum sugerează terminologia noastră. Astfel, termenul de „cultură politică“ se referă la orientările politice specifice — atitudini faţă de sistemul politic şi diferitele sale părţi, precum şi atitudini faţă de rolul binelui în sistem. Vorbim despre o cultură politică exact aşa cum putem vorbi despre o cultură economică sau o cultură religioasă. Este un set de orientări faţă de un set special de obiecte şi procese sociale.

Însă, de asemenea, am ales *cultură* politică, mai degrabă decât alt concept special, pentru că ne permitem să utilizăm abordările şi cadrele conceptuale ale antropologiei, sociologiei şi psihologiei. De exemplu, gândirea noastră este îmbogăţită când folosim categorii an-

---

ground of Personality, New York, 1945; Margaret Mead, „The Study of National Character“, în Daniel Lerner şi Harold D. Laswell, *The Policy Sciences*, Stanford, 1951. De o relevanţă specială pentru munca noastră este Alex Inkeles, „National Character and Modern Political Systems“, în Francis L.K. Hsu (ed.), *Psychological Anthropology*, Homewood, III., 1961. Iar una dintre cele mai importante contribuţii recente la teoria caracterului naţional şi culturii politice este Lucian W. Pye, *Politics, Personality and Nation Building*, New Haven, 1962, care dezvoltă o teorie generală a personalităţii şi atitudinilor politice, aplicând-o la studiul modelelor din Birmania.

Studiile asupra Germaniei includ: R. Brickner, *Is Germany Incurable?*, Philadelphia, 1943; H.V. Dicks, „Personality Traits and National Socialist Ideology, *Human Relations*, Vol. III, 1950; David Rodnick, *Postwar Germans*, New Haven, 1948, şi Bertram Schaffner, *Fatherland. A Study of Authoritarianism in the German Family*, New York, 1948.

Studiile asupra Statelor Unite includ: Geoffrey Gorer, *The American People*, New York, 1948; Margaret Mead, *And Keep Your Powder Dry*, New York, 1942, şi David Riesman, *The Lonely Crowd*, New Haven, 1950.

Studii asupra Rusiei: H.V. Dicks, „Observations on Contemporary Russian Behavior:, *Human Relations*, Vol. V, 1952, Geoffrey Gorer şi John Rickman, *The People of Great Russia*, London, 1949; Nathan Leites, *A Study of Bolshevism*, Glencoe, III., 1953; Margaret Mead, *Soviet Attitudes Toward Authority*, New York, 1951, şi Dinko Tomasic, *The Impact of Russian Culture on Soviet Communism*, Glencoe, 1953.

Pentru Anglia, vezi Geoffrey Gorer, *Exploring English Character*, New York, 1955. Pentru Franţa, vezi Nathan Leites, *On the Game of Politics in France*, Stanford, 1959; Rhoda Metraux şi Margaret Mead, *Themes in French Culture*, Stanford, 1954, şi Lawrence Wylie, *Village in the Vaucluse*, Cambridge, Mass., 1957. Iar pentru Japonia, vezi Ruth F. Benedict, *The Chrysanthemum and The Sword*, Boston, 1946.

tropologice şi psihologice precum socializare, conflict cultural şi aculturaţie. În mod similar, capacitatea noastră de a înţelege apariţia şi transformarea sistemelor politice creşte atunci când ne bazăm pe corpul teoretic şi speculativ preocupat de fenomenele generale ale proceselor şi structurii sociale.

Apreciem faptul că antropologii folosesc termenul cultură într-o multitudine de accepţii şi că, transferându-l în vocabularul conceptual al ştiinţei politice, ne aflăm în primejdia de a-i importa în egală măsură ambiguităţile şi avantajele. Aici, nu putem sublinia decât că folosim conceptul de cultură doar într-una din multiplele sale semnificaţii, aceea de *orientare psihologică spre obiecte sociale*. Când vorbim de cultura politică a unei societăţi, ne referim la sistemul politic, aşa cum a fost internaţionalizat în cunoştinţe, sentimente şi evaluări ale populaţiei sale. Oamenii sunt înrolaţi în ea la fel cum sunt socializaţi în roluri nonpolitice şi sisteme sociale. Conflictele culturilor politice au mult în comun cu alte conflicte culturale, iar procesele de aculturare politică sunt mai uşor de înţeles dacă le vedem în lumina rezistenţelor şi a tendinţelor de unire şi încorporare ale schimbării culturale în general.

Astfel, conceptul de cultură politică ne ajută să scăpăm de neclaritatea unor termeni antropologici precum ethos cultural şi de prezumţia omogenităţii pe care o implică acest concept. El ne permite să formulăm ipoteze privind relaţiile dintre diferitele componente ale culturii şi să testăm empiric aceste ipoteze. Conceptul de socializare politică ne permite să trecem dincolo de presupoziţiile mai degrabă simple ale şcolii psihoculturale privind relaţiile dintre modelele generale ale dezvoltării copilului şi atitudinile politice adulte. Putem să punem în relaţie atitudini politice adulte specifice şi înclinaţii comportamentale faţă de experienţele de socializare politică manifeste şi latente ale copilăriei.

Cultura politică a naţiunii este distribuţia particulară a *pattern*-urilor din orientările către obiecte politice, aşa cum se realizează aceasta între membrii naţiunii. Înainte de a ajunge la asemenea distribuţii, trebuie să avem o modalitate de a aborda sistematic orientările individuale către obiectele politice. Cu alte cuvinte, avem nevoie să definim şi să specificăm modurile de orientare politică şi clasele de obiecte politice. Definiţia şi clasificarea noastră referitoare la tipurile de orientare politică îi urmează pe Parsons şi Shils, după cum am sugerat alt-

undeva[7]. „Orientarea" se referă la aspectele internalizate ale obiectelor şi relaţiilor. Ea include (1) „orientarea cognitivă", adică cunoaşterea despre şi credinţa cu privire la sistemul politic, rolurile sale şi deţinătorii acestor roluri, *input*-urile* şi *output*-urile**; (2) „orientarea afectivă" sau sentimentele privind sistemul politic, rolurile sale, personalul şi performanţa, şi (3) „orientarea evaluativă", judecăţile şi opiniile cu privire la obiectele politice care în mod tipic implică o combinare a standardelor şi criteriilor de valoare cu informaţia şi sentimentele.

În clasificarea obiectelor orientării politice, pornim de la sistemul politic „general". Avem de-a face aici cu sistemul ca întreg şi includem sentimente precum patriotismul sau alienarea, cunoştinţe şi evaluări de noţiuni ca, „mare" sau „mică", „puternică" sau „slabă", sau alte forme de guvernământ ca „democratică", „constituţională" sau „socialistă". La cealaltă extremă distingem orientările către „sine" ca actor politic; conţinutul şi calitatea normelor obligaţiei politice personale, precum şi conţinutul şi calitatea simţului competenţei personale vizavi de sistemul politic. În abordarea părţilor componente ale sistemului politic distingem, mai întâi, trei clase largi de obiecte: (1) *roluri* sau *structuri* specifice, precum corpuri legislative, executive sau birocraţii; (2) *incumbents**** ai unor roluri, cum ar fi monarhi, legislatori şi administatori, şi (3) *politici* publice particulare, *decizii* sau *impuneri* de decizii. Aceste structuri, ceea ce desemnăm prin *incumbents* şi deciziile pot fi, în schimb, clasificate dintr-o perspectivă mai largă ca fiind implicate fie în procesul politic sau de *„input"*, fie în procesul administrativ sau de *„output"*. Prin termenul de proces „politic" sau de *„input"* ne referim la fluxul de cereri dinspre societate înspre corpul politic şi la conversiunea acestor cereri în politici administrative. Unele structuri care sunt în mod predominant implicate în procesul de *input* sunt partidele politice, grupurile de interese şi mediile de comunicare. Prin termenul de proces administrativ sau de *output* ne referim

---

[7] Gabriel A. Almond, „Comparative Political Systems", *Journal of Politics*, Vol. XVIII, 1956; Talcott Parsons şi Edward A. Shils, *Toward a General Theory of Action*, Cambridge, Mass., 1951, pp. 53 ff.

* Ceea ce intră sau locul unde energia sau informaţia etc. intră într-un sistem, *n.trad.*

** Producţia, ceea ce iese; puterea electrică produsă de o maşină; activitatea unui computer, în special transmiterea de informaţie de la un computer intern la unul extern sau la un instrument extern, *n.trad.*

*** Termen care desemnează o persoană care deţine o funcţie publică în mod permanent sau prin realegere, *n.trad.*

la acel proces prin care politicile autoritare sunt aplicate sau impuse. Structurile predominant implicate în acest proces vor include birocraţiile şi curţile.

Ne dăm seama că oricare asemenea distincţie forţează continuitatea reală a procesului politic şi multifuncţionalitatea structurilor politice. O mare parte din politică se face în birocraţii şi în curţi; iar structurile pe care noi le etichetăm ca fiind de *input*, cum ar fi grupurile de interese şi partidele politice, sunt adesea preocupate de detaliile administraţiei şi promulgării deciziilor.

Ne referim aici la o diferenţă de accent, una care este de mare importanţă în clasificarea culturilor politice.

TABELUL I. 1 *Dimensiuni ale orientării politice*

	1. Sistemul ca obiect general	2. Obiecte de *input*	3. Obiecte de *output*	4. Sinele ca obiect
Cunoştinţa				
Afectul				
Evaluarea				

Distincţia pe care o facem între culturile politice participativă şi dependentă* se bazează parţial pe prezenţa sau absenţa orientării faţă de structurile specializate de *input*. Pentru clasificarea noastră privitoare la culturile politice nu este de mare importanţă faptul că aceste structuri specializate de input sunt de asemenea implicate în performanţa funcţiilor de impunere şi că cele administrativ specializate sunt implicate în performanţa funcţiilor de input.

Lucrul important pentru clasificarea noastră este către ce obiecte politice sunt orientaţi indivizii, cum sunt ei orientaţi către ele şi dacă aceste obiecte sunt implicate predominant în fluxul „ascendent" al facerii politicilor sau în fluxul „descendent" al impunerii politicilor. Vom trata această problemă în detaliu când vom defini clasele majore ale culturii politice.

Putem consolida ceea ce am afirmat până acum despre orientările individuale către corpul politic folosind o matrice simplă de 3× 4. Ta-

---

* Am tradus *subject* prin „dependent", gândindu-mă la accepţiunea de „supus", nu la aceea de „subiect", traducere care redă mai bine descrierea pe care autorii o fac acestui tip de cultură politică, *n.trad.*

belul I.1 ne spune că orientarea politică a unui individ poate fi abordată în mod sistematic dacă explorăm următoarele aspecte:

1. Ce cunoaştere deţine el cu privire la noţiunea pe care o are şi la accepţia pe care o dă el sistemului lui politic în termeni generali, ce ştie despre istoria lui, dimensiunea, localizarea, puterea, caracteristicile „constituţionale" şi alte asemenea? Care sunt sentimentele sale faţă de aceste caracteristici sistematice? Care sunt opiniile şi judecăţile sale, mai mult sau mai puţin chibzuite, cu privire la acestea.

2. Ce cunoaştere are el privind structurile şi rolurile, variatele elite politice şi propunerile de politici implicate în fluxul ascendent al conceperii politicii? Care sunt sentimentele şi opiniile sale privind aceste structuri, lideri şi propuneri de politici?

3. Ce cunoaştere deţine el cu privire la fluxul descendent al impunerii politicilor, structurile, indivizii şi deciziile implicate în proces? Care sunt sentimentele şi opiniile cu privire la ele?

4. Cum se percepe pe sine ca membru al sistemului său politic? Ce cunoaştere deţine el cu privire la drepturile, puterile, obligaţiile şi strategiile sale de acces la zonele de influenţă? Cum îşi percepe propriile capacităţi? Ce norme de participare şi de performanţă recunoaşte şi foloseşte el în formularea unor judecăţi politice sau atunci când ajunge la opinii?

TABELUL I. 2 *Tipuri de cultură politică*

	Sistemul ca obiect general	Obiecte de *input*	Obiecte de *output*	Sinele ca participant activ
Parohială	0	0	0	0
Dependentă	1	0	1	0
Participativă	1	1	1	1

Caracterizarea culturii politice a unei naţiuni înseamnă efectiv completarea unei asemenea matrici pentru o mostră validă a populaţiei. Cultura politică devine sinonimă cu frecvenţa diferitelor tipuri de orientări cognitive, afective şi evaluative faţă de sistemul politic în general, aspectele sale de *input* şi *output*, precum şi faţă de sine ca actor politic.

Cultura Politică Parohială. Când frecvenţa orientărilor faţă de obiectele politice specializate din cele patru tipuri specificate în Tabe-

lul I.2 se apropie de zero, putem vorbi despre cultura politică ca despre una parohială. Culturile politice ale societăţilor tribale africane şi comunităţile locale autonome cercetate de Coleman[8] vor intra în această categorie. În aceste societăţi nu există roluri politice specializate: şefia de trib, şefia de clan, „postul de şaman" sunt roluri politico-economice-religioase difuze, iar, pentru membrii acestor societăţi, orientările politice faţă de aceste roluri nu se separă de orientările lor religioase şi sociale. Parohialul nu aşteaptă nimic de la sistemul politic. În mod similar, în uniunile de trib şi regatele africane la care Coleman se referă, culturile politice vor fi predominant parohiale, deşi dezvoltarea unor roluri mai specializate în aceste societăţi ar putea să marcheze începuturile unor orientări politice mai diferenţiate. Oricum, chiar şi forme de guvernământ pe scară mare şi mai diferenţiate pot avea culturi predominant parohiale. Însă probabilitatea apariţiei parohialismului relativ pur este mai mare în sisteme tradiţionale mai simple, în care specializarea politică este minimă. În sistemele politice mai diferenţiate, este probabil ca parohialismul să fie mai degrabă afectiv şi normativ decât cognitiv. Adică membrii triburilor îndepărtate din Nigeria şi Ghana pot fi conştienţi în mod vag de existenţa regimului politic central. Însă sentimentele lor faţă de acesta sunt nesigure sau negative, iar regimul nu a internalizat nici o normă care să-i reglementeze relaţiile lui cu aceste aspecte,

Cultura Politică Dependentă (*The Subject Political Culture*). Al doilea tip major de cultură politică menţionat în Tabelul I.2 este cultura dependentă. Aici există o înaltă frecvenţă a orientărilor către sistemul politic diferenţiat şi către aspectele de *output* ale sistemului, însă orientările către obiectele specifice de *input* şi către sine, ca un participant activ, se apropie de zero. Subiectul este conştient de autoritatea guvernamentală specializată; el este afectiv orientat către ea, probabil având o anumită mândrie faţă de ea, probabil displăcând-o; iar el o evaluează fie ca legitimă, fie ca ilegitimă. Însă relaţia este faţă de sistem la nivelul general şi către partea administrativă, de *output* sau către „fluxul descendent" al sistemului politic; este o relaţie esenţialmente pasivă, deşi este, după cum vom vedea mai jos, o formă limitată de competenţă care este adecvată într-o cultură dependentă.

Din nou, vorbim de o orientare dependentă pură care e probabil să existe într-o societate unde nu există o structură diferenţiată de *input*.

---

[8] Almond and Coleman, *Politics of the Developing Areas*, p. 254.

Orientarea dependentă în sisteme politice care au dezvoltat instituţii democratice va fi probabil mai degrabă afectivă şi normativă decât cognitivă. Astfel, un regalist francez este conştient de instituţiile democratice; el pur şi simplu nu se pune în acord legitim cu ele.

Cultura Politică Participativă. Cel de-al treilea tip major de cultură politică, cultura participativă, este unul în care membrii societăţii tind să fie în mod explicit orientaţi către sistem ca întreg şi către ambele structuri şi procese, politic şi administrativ: cu alte cuvinte, către aspectele *input* şi *output* ale sistemului politic. Membrii individuali ai formei participative de guvernământ pot fi orientaţi favorabil sau nefavorabil către diferite clase de obiecte politice. Ei tind să fie orientaţi către un rol „activist" al sinelui în corpul politic, deşi sentimentele şi evaluările unui asemenea rol pot să varieze de la acceptare la respingere, după cum vom vedea mai jos.

Această clasificare întreită a culturilor politice nu îşi asumă faptul că o orientare o înlocuieşte pe alta. Cultura dependentă nu elimină orientările difuze faţă de structurile primare şi familiare ale comunităţii. Unei orientări difuze faţă de grupurile genealogice, comunităţi religioase şi sat, îi adaugă o orientare dependentă specializată faţă de instituţiile guvernamentale. În mod similar, cultura participativă nu înlocuieşte *pattern*-urile dependent şi parohial de orientare. Cultura participativă este un strat adiţional care poate fi adăugat şi combinat cu trăsăturile culturilor dependentă şi parohială. Astfel, cetăţeanul unei forme participative de guvernământ nu este doar orientat către o participare activă în politică, ci el este de asemenea şi subiectul legii şi autorităţii, fiind membru al unor grupuri mai difuze.

Fără doar şi poate, adăugarea orientărilor participative la orientările dependentă şi parohială nu lasă aceste orientări „mai timpurii" neschimbate. Orientările parohiale trebuie să se adapteze, când orientări noi şi mai specializate intră în scenă, aşa cum atât orientările parohiale cât şi cele dependente se schimbă când sunt dobândite orientările participative. De fapt, câteva din cele mai semnificative diferenţe din culturile politice ale celor cinci democraţii incluse în studiul nostru reflectă măsura şi modul în care orientările parohiale, dependente şi participative s-au combinat, s-au topit unele în altele, ori s-au angrenat în indivizii care compun corpul politic[9].

---

9 Vezi mai jos capitolele VIII şi IX.

Mai este necesară şi o altă precauţie. Clasificarea noastră nu sugerează omogenitatea sau uniformitatea culturilor politice. Astfel, chiar sistemele politice având culturi politice predominant participative vor include, chiar şi în cazurile limită, atât componente dominate cât şi parohiale. Imperfecţiunile proceselor de socializare politică, preferinţe personale şi limitările în inteligenţă sau în oportunităţile de a învăţa vor continua să producă dominaţi şi parohiali, chiar şi în democraţiile solide şi stabile. În mod similar, parohialii vor continua să existe chiar şi în culturi dominate „înalte".

Astfel, există două aspecte ale eterogenităţii culturale sau „amestecului" cultural. „Cetăţeanul" este un amestec particular de orientări participative, dominate şi parohiale, iar cultura civică este un amestec particular de cetăţeni, dominaţi şi parohiali. Pentru a ne da seama de modurile în care constelaţiile de atitudini participative, dominate şi parohiale se leagă de performanţa efectivă a cetăţeanului, avem nevoie de conceptele de proporţii, praguri şi congruenţă. Vom avea ocazia să discutăm aceste probleme din nou când vom compara culturile politice ale celor cinci ţări analizate aici.

Clasificarea noastră tripartită a culturilor participative dominantă şi parohială este numai începutul unei clasificări a culturilor politice. Fiecare din aceste clase majore are subclasele ei, iar clasificarea noastră a lăsat în întregime pe dinafară dimensiunea dezvoltării politice şi a schimbării culturale. Să aruncăm mai întâi o privire la această ultimă analiză, de vreme ce ne va permite să rezolvăm problema subclasificării cu un set mai bun de instrumente conceptuale.

Culturile politice pot să fie sau să nu fie în armonie cu structurile sistemului politic. O structură politică armonioasă va fi una potrivită acelei culturi; cu alte cuvinte, acolo unde cunoaşterea politică a populaţiei va tinde să fie corectă şi unde efectul şi evaluarea vor tinde să fie favorabile. În general, o cultură parohială, dominată sau participativă vor fi, fiecare în parte, în armonie cu ea însăşi, respectiv, o structură politică tradiţională, o structură autoritară centralizată şi o structură politică democratică. O cultură politică parohială care a fost congruentă cu structura sa va avea o rată înaltă a orientărilor cognitive şi rate înalte de orientări afective şi cognitive pozitive faţă de structurile difuze ale comunităţii tribale sau săteşti. O cultură politică dominată, congruentă cu sistemul său, va avea o înaltă rată de cunoaştere şi înalte rate pozitive din celelalte două tipuri de orientări faţă de sistemul politic specializat văzut ca întreg şi cu aspectele sale administrative sau

de *output*; în vreme ce cultura participativă armonioasă ar fi caracterizată de rate înalte şi pozitive de orientări faţă de toate cele patru clase de subiecţi politici.

Sistemele politice se schimbă şi avem toată justificarea în a presupune că structura şi cultura sunt adesea incongruente unele cu celelalte. În mod particular, în aceste decenii de schimbare culturală rapidă, cele mai numeroase sisteme politice pot fi acelea care au eşuat în a obţine congruenţa sau care se mişcă de la o formă de corp politic la alta.

Pentru a reprezenta schematic aceste relaţii de congruenţă/incongruenţă între structura şi cultura politică, prezentăm Tabelul I.3.

TABELUL I. 3. *Congruenţa / incongruenţa între cultura şi structura politică* *

	Fidelitate	*Apatie*	*Alienare*
Orientare cognitivă	+	+	+
Orientare afectivă	+	0	-
Orientare evaluativă	+	0	-

* Un semn (+) înseamnă o frecvenţă înaltă de conştientizare sau de simţire pozitivă sau de evaluare faţă de obiectele politice. Un semn (-) înseamnă o frecvenţă înaltă de evaluări sau sentimente negative. Un (0) înseamnă o frecvenţă înaltă a indiferenţei.

Oricare din cele trei tipuri majore de culturi politice poate fi localizată în matricea din tabelul I.3. Astfel, putem vorbi despre culturi politice parohiale, dominate şi participative „fidele"[10] faţă de obiectele corespunzătoare ale unităţii de abordare a corpului politic sau congruenţa perfectă între cultură şi structură. Însă congruenţa dintre cultură şi structură poate fi cel mai bine reprezentată printr-o scală. Limitele congruenţei dintre cultură şi structură sunt stabilite în coloanele 1 şi 2 ale tabelului. Congruenţa este puternică atunci când frecvenţele orientărilor pozitive se apropie de unitate (+); congruenţa este slabă când structura politică este cunoscută, însă frecvenţa sentimentului pozitiv şi a evaluării se apropie de indiferenţă sau zero. Incongruenţa dintre cultura politică şi structură începe când punctul de indiferenţă este trecut, iar efectul şi evaluarea negative cresc în frecvenţă (-). Ne putem

10 Am împrumutat conceptul de „fidelitate" („Allegiant") din cartea lui Robert A. Lane, *Political Ideology*, New York, 1962, pp. 170 ff.

gândi de asemenea la această scală ca fiind una a stabilităţii/instabilităţii. În măsura în care ne mutăm înspre prima coloană din figură, ne mutăm spre o situaţie de fidelitate: una în care atitudinile şi instituţiile se potrivesc; pe măsură ce ne mişcăm spre a treia coloană, ne îndreptăm înspre alienare, unde atitudinile tind să respingă instituţiile sau structurile politice.

Însă această scală este numai un început, de vreme ce incongruenţa poate lua forma unei simple respingeri a unui set particular de valori de *incumbents* (de pildă, o dinastie particulară şi birocraţia ei); sau poate fi un aspect al unei schimbări sistematice, adică, o schimbare de la un *pattern* mai simplu de cultură politică la unul mai complex. Am sugerat deja faptul că toate culturile politice (cu excepţia celor parohiale) sunt mixte. Astfel, o cultură participativă conţine indivizi care sunt orientaţi ca dependenţi şi parohiali; iar o cultură dependentă va conţine reprezentanţi parohiali. Folosim termenul de culturi politice „sistematic mixtate" pentru a ne referi la acelea în care există proporţii semnificative de *pattern*-uri mai simple şi mai complexe de orientare. Când spunem că aceste culturi sunt sistematic mixtate, nu intenţionăm să sugerăm că există o tendinţă inevitabilă în sensul că această dezvoltare să ajungă la bun sfârşit. Procesul schimbării culturii politice se poate stabiliza până în punctul în care nu mai realizează congruenţa cu o structură autoritară centralizată sau cu una democratică; iar dezvoltarea poate să ia un astfel de curs, precum în Marea Britanie, unde un *pattern* (model) lent, continuu de schimbare culturală a fost însoţit de schimbări corespunzătoare continue în structură. Culturile politice pot rămâne sistematic mixtate pentru o vreme îndelungată, după cum stau mărturie experienţele Franţei, Germaniei şi Italiei din secolele al nouăsprezecelea şi al douăzecilea. Oricum, atunci când rămân mixtate, există inevitabile încordări între cultură şi structură, precum şi o tendinţă caracteristică înspre instabilitatea culturală.

Dacă cele trei tipuri de cultură politică reprezentate în Tabelul I.2 sunt forme pure de cultură politică, putem distinge trei tipuri de culturi politice sistematic mixtate: (1) cultura parohial-dependentă, (2) cultura dependent-participativă şi (3) cultura parohial-participativă.

Cultura Parohial-Dependentă. Acesta este un tip de cultură politică în care o parte substanţială a populaţiei a respins pretenţiile exlusiviste ale autorităţii difuze tribale, săteşti sau feudale şi a dezvoltat fidelitatea în raport cu un sistem politic mai complex cu structuri guvernamentale centrale specializate. Acesta este cazul clasic al înteme-

ierii regatelor din unități relativ nediferențiate. Cronicile și istoriile majorității națiunilor includ acest stadiu timpuriu al schimbării de la parohialismul local la autoritatea centralizată. Însă trecerea s-ar putea realiza într-un punct în care nu se ajunge la dezvoltarea deplină a unei culturi dependente. Slab articulatele regate africane și chiar Imperiul Otoman sunt exemple ale unor culturi dependent-parohiale stabile, mixte, în care predomină ultima tipologie, iar autoritatea centrală ia forma unui set de obiecte politice vag cunoscute, în principal extractive. Problema unei schimbări culturale de la modelele parohiale la modelele dependente este una dificilă, iar mișcările instabile înainte-și-înapoi sunt dese în istoria timpurie a națiunilor[11].

Ceea ce am dori să sugerăm este ideea compoziției acestei clase alcătuite dintr-un continuum al unor subvarietăți. La o extremă, am putea plasa cultura politică de sub absolutismul prusac, care a mers mai degrabă pe ideea de a suprima orientările parohiale; la cealaltă, cultura politică a Imperiului Otoman, care nu a mers niciodată mai departe de o relație externă extractivă cu elementele sale componente. Din acest punct de vedere, contrastul dintre absolutismul prusac și cel britanic este interesant. Am subliniat deja că până și culturile politice „înalte" sunt mixturi și că orientările individuale ce le cuprind sunt de asemenea mixte. În Prusia, în cazul individual tipic, putem presupune că intensitatea orientării dependente a fost mult mai puternică decât cea parohială, în timp ce în Marea Britanie considerăm că a existat un echilibru mai mare și că, pe deasupra, straturile parohial și dependent erau mai armonioase. Aceste amestecuri *psihologice* pot explica de pildă contrastul dintre imaginile autorității prusace și britanice în se-

---

11 Cazul clasic este cel al succesiunii regelui Solomon la regatul Israelului. Când Solomon a murit, liderii parohiali (tribali și genealogici) ai Israelului au venit la fiul său, Rehoboam, spunând, „Tatăl tău a pus jug greu pe noi și i-a îngreunat poporului lui bucatele mesei lui; tu însă acum ușurează-l de pe noi și-ți vom sluji ție!" (III *Regi 12*,24). Consilierul mai bătrân al lui Rehoboam l-a sfătuit să ușureze jugul și să acorde mai mult respect față de autonomia triburilor parohiale persistente și grupurile genealogice. Oamenii săi mai tineri — modernizatori fanatici — i-au oferit lui celebrul sfat pe care să-l dea liderilor tradiționali ai poporului, „Degetul meu cel mic este mai gros decât mijlociul tatălui meu. Tatăl meu v-a biciuit cu biciul, iar eu vă voi bate cu scorpioane" (III *Regi 12*,24). Consecința acceptării de către Rehoboam a sfatului tinerilor modernizatori, așa cum se arată în restul *Regilor*, sugerează că un atac prea violent asupra parohialismului ar putea să cauzeze declinul orientărilor parohială și dependentă conducând spre apatie și alienare. Rezultatele sunt fragmentarea politică și distrugerea națională.

colul al optsprezecelea: prima, aceea de *kadavergehorsam*; a doua, cea a moşierului de ţară încrezător în sine, chiar dacă respectuos, neguţător şi răzeş. În mod similar, amestecul *cultural* din Prusia a implicat mai mult decât o polarizare între o subcultură parohială persistentă — exemplificată în caz extrem de către ţărănimea de pe moşiile est-germane — şi o subcultură dependentă la acele grupuri afectate în cea mai mare parte de impactul absolutismului prusac: birocraţia, până la nivelele cele mai joase şi forţele armate prusace din ce în ce mai numeroase, consecinţă a experienţei militare prusace.

Astfel, schimbarea de la cultura politică parohială la cea dependentă ar putea să se stabilizeze într-o serie de puncte aflate pe continuum şi să producă diferite amestecuri politice, psihologice şi culturale. Sugerăm de asemenea că acest tip de amestec care rezultă are o mare semnificaţie pentru stabilirea şi performanţa sistemului politic.

Cultura Dependent-Participativă. Modul în care este rezolvată trecerea de la o cultură parohială la una dependentă afectează în mare parte modul în care are loc trecerea de la o cultură dependentă la una participativă. După cum subliniază Pye, încălcarea unui simţ al loialităţii şi identificării naţionale şi al înclinaţiei de a se supune reglementărilor autorităţii centrale este prima prioritate a naţiunilor care se nasc[12]. Dacă supravieţuiesc în trecerea de la o cultură dependentă la una participativă, autonomiile parohială şi locală pot contribui la dezvoltarea unei infrastructuri democratice. Cu siguranţă, aceasta s-a întâmplat în cazul britanic. Autorităţile locale, corporaţiile municipale, comunităţile religioase şi grupurile comerciale în care a persistat tradiţia libertăţilor de breaslă au devenit primele grupuri de interese în democraţia britanică în plină dezvoltare. Este o lecţie semnificativă. Tocmai din pricina faptului că dezvoltarea unei culturi dependente în Anglia a încetat brusc să distrugă structurile şi culturile locale şi parohiale, acestea au putut deveni disponibile într-o epocă mai târzie şi au reuşit să devină, într-o formă modificată, o reţea de influenţă care a putut să-i pună pe britanici, în calitate de cetăţeni competenţi, în relaţie cu guvernul lor. Impactul şi mai masiv al autorităţii prusace de stat a împins instituţiile parohiale în sfera privată sau le-a asimilat autorităţii de stat. Prin urmare, epoca democratizării în Germania a început cu o mare prăpastie între sferele privată şi publică, iar infrastructura ce a ieşit la iveală a eşuat când s-a pus problema intermedierii

---

12 Pye, *Politics, Personality, and Nation Building*, pp. 3 ff.

între instituțiile autorității guvernamentale și individual, familial și comunitar.

În cultura mixtă dependent-participativă, o parte substanțială a populației a dobândit orientări specializate de *input* și un set de orientări către sine activiste, în timp ce majoritatea restului populației continuă să fie orientată spre structura guvernamentală autoritară și să aibă un set relativ pasiv de autoorientări. În exemplele vest-europene ale acestui tip de cultură politică — Franța, Germania și Italia secolelor nouăsprezece și douăzeci — a existat un model caracteristic al instabilității structurale cu o alternare a guvernelor autoritare și democratice. Însă din acest tip de amestec cultural rezultă mai mult decât o instabilitate structurală. Modelele culturale însele sunt influențate de instabilitatea structurală și de impasul cultural. Deoarece orientările participative s-au răspândit doar în rândurile unei părți a populației și deoarece legitimitatea lor este pusă în dificultate de subcultura dependentă persistentă și suspendată în răstimpul interludiilor autoritare, stratul populației orientat participativ nu poate deveni un corp cetățenesc competent, încrezător în sine, experimentat. Ei tind să rămână aspiranți democratici. Asta înseamnă că ei acceptă normele culturii participative, însă simțul competenței pe care-l au nu se bazează pe experiență sau pe un încrezător simț al legitimității. Mai mult decât atât, instabilitățile structurale care însoțesc în mod frecvent cultura mixtă dependent-participativă, frecventa lipsă de eficiență a infrastructurii democratice și a sistemului guvernamental, tind să producă tendințe alienante între elementele cu orientare democratică din sânul populației. În ansamblu, acest tip de impas al culturii politice poate să producă un sindrom cu componente de aspirație idealistă și alienare față de sistemul politic, incluzând infrastructura partidelor, grupurile de interese și presa.

Cultura mixtă dependent participativă schimbă de asemenea caracterul subculturii dependente dacă persistă de-a lungul unei lungi perioade de timp. În timpul interludiilor democratice, grupurile de orientare autoritară trebuie să intre în competiție cu cele democratice, în interiorul unui cadru democratic formal. Cu alte cuvinte, ele trebuie să-și realizeze o infrastructură politică defensivă proprie. Cu toate că acest efort nu transformă subcultura dependentă într-una democratică, cu siguranță însă că o schimbă, adesea într-o măsură semnificativă. Nu este întâmplător faptul că regimurile autoritare, care apar în sisteme politice având culturi mixte dependent-participative, tind să aibă

tonuri populiste, iar, în perioadele mai recente de totalitarism, aceste regimuri au adoptat infrastructura democratică într-o formă substanţial distorsionată.

Cultura Parohial-Participativă. În cultura parohial-participativă ne izbim de problema ascensiunii culturale a multor naţiuni în curs de dezvoltare. În majoritatea acestor ţări, cultura politică este predominant parohială. Normele structurale care au fost introduse sunt de obicei participative; prin urmare, în vederea congruenţei ele presupun o cultură participativă. De aici rezultă că problema care se pune este de a dezvolta simultan orientări de *output* şi *input*. Nu este surprinzător că majoritatea acestor sisteme politice, întotdeauna ameninţate de fragmentare parohială, se balansează precum acrobaţii pe frânghii, aplecându-se precaut când înspre autoritarism, când înspre democraţie. Nu există în nici una din părţi o structură pe care să te bazezi, nici o birocraţie care să se sprijine pe supuşi loiali, nici o infrastructură care să răsară din cetăţeni respectabili şi competenţi. La o primă privire, problema trecerii de la o cultură parohială către una participativă pare a fi una lipsită de speranţă; însă dacă ne amintim că majoritatea autonomiilor şi loialităţilor parohiale supravieţuiesc, putem spune cel puţin că, măcar în unele dintre naţiunile în curs de apariţie, dezvoltarea culturilor participative nu a fost împiedicată. Problemele se leagă de penetrarea sistemelor parohiale fără a le distruge în partea de *output* şi de a le transforma în grupuri de interese în partea de *input*.

SUBCULTURA POLITICĂ

Am subliniat deja că majoritatea culturilor politice sunt eterogene. Chiar şi cele mai dezvoltate culturi participative vor conţine straturi supravieţuitoare de dependenţi şi parohiali. Şi chiar în interiorul acelei părţi a culturii care este orientată către participare vor exista diferenţe persistente şi semnificative de orientare politică. Adoptând terminologia lui Ralph Linton scopurilor noastre, folosim termenul de „subcultură" pentru a ne referi la aceste părţi componente ale culturilor politice[13]. Însă trebuie să distingem cel puţin două tipuri de clivaj subcultural. Mai întâi, termenul poate fi folosit prin referire la straturi de populaţie care sunt în mod persistent orientate într-un fel sau altul către *input*-uri şi *output*-uri de politici, dar sunt orientate „în mod fidel"

13 Ralph Linton, *The Cultural Background of Personality*.

către structura politică. Astfel, în Statele Unite, aripa de stânga a partidului democrat şi aripa de dreapta a partidului republican acceptă ca legitime structurile politicii şi formei americane de guvernare, însă diferă una de cealaltă într-o serie întreagă de probleme de politică internă şi externă.

Dar tipul de clivaj de care suntem cel mai interesaţi este acela care apare în sisteme continuu amestecate. Astfel, într-o cultură mixtă parohial-dependentă, o parte a populaţiei va fi orientată către difuzele autorităţi tradiţionale, iar cealaltă către structura specializată a sistemului autoritar central. O cultură mixtă parohial-dependentă poate fi efectiv caracterizată la fel de bine printr-un clivaj „vertical", ca şi printr-unul orizontal. De pildă dacă acel corp politic include două sau mai multe componente tradiţionale, atunci, faţă de subcultura dependentă în curs de apariţie, vor mai exista în plus culturile separate persistente aparţinând unităţilor tradiţionale formal amestecate.

Cultura mixtă dependent-participativă este o problemă mai familiară şi chiar mai aproape de contemporaneitate în Occident. O trecere reuşită de la o cultură dependentă către una participativă implică difuzarea orientărilor pozitive către infrastructura democratică, acceptarea normelor obligaţiei civice şi dezvoltarea unui sentiment al competenţei civice în rândurile unei proporţii substanţiale a populaţiei. Aceste direcţii pot combina orientări dependente şi parohiale, sau pot intra în conflict cu ele. În secolul al nouăsprezecelea şi în cel prezent, Anglia s-a mişcat în această direcţie şi a dobândit o cultură politică de acest fel, care combina respectivele orientări. Nu e mai puţin adevărat că radicalii în prima parte a secolului al nouăsprezecelea, iar socialiştii şi grupurile laburiste de extremă stângă într-o perioadă mai târzie, se opuseseră monarhiei şi Camerei Lorzilor. Însă aceste tendinţe au condus la transformarea, nu la eliminarea acestor instituţii. Prin urmare, subculturile politice din Anglia sunt exemple pentru primul nostru tip de clivaj, bazat cel mai degrabă pe diferenţa persistentă de politici decât pe orientări fundamentale, diferite în raport cu structura politică.

Franţa este cazul clasic al celui de-al doilea tip de eterogenitate politic-culturală. Revoluţia franceză nu a rezultat dintr-o orientare omogenă către o structură politică republicană; în schimb, ea a polarizat populaţia franceză în două subculturi, una cu năzuinţă participativă, iar cealaltă dominată de orientări dependente şi parohiale. Structura sistemului politic francez a fost în discuţie de atunci încoace mereu, iar ceea ce a fost mai întâi o bipolarizare a culturii politice a

reprezentat o etapă urmată de fragmentări suplimentare, după cum socialiştii au urmat jacobinilor, iar comuniştii socialiştilor, după cum extrema dreaptă s-a divizat într-o parte „mobilizată" şi într-una „nemobilizată" în raport cu sistemul. În multe alte ţări europene, eşecul elitelor dominante creat la nivelul cererilor moderate de schimbări structurale şi de politici, avansate de către stânga, în prima jumătate a secolului al nouăsprezecelea, a condus către stânga structural alienată, revoluţionar socialistă, sindicalistă şi anarhistă din a doua jumătate a secolului.

În Anglia, vechiul Commonwealth*, Statele Unite şi ţările scandinave, problemele controversate ale structurii politice au fost rezolvate în decursul secolului al nouăsprezecelea şi la începutul secolului următor: iar rezultatul s-a concretizat în culturi politice eterogene, în sensul orientării structurale. Fenomenele subculturale din aceste ţări au depins de diferenţe persistente în politicile urmate. Atât stânga, cât şi dreapta au avut tendinţa de a accepta structura politică existentă, deosebindu-se doar în ceea ce privea substanţa politicilor şi personalul politic. Ceea ce este mai interesant se leagă de faptul că, în ultimele decenii, diferenţele în politicile urmate au avut tendinţa de a fi mai puţin ascuţite, iar acum există o suprafaţă mai largă a acordului. Cu alte cuvinte, clivajul subcultural s-a atenuat, iar omogenitatea culturală s-a extins de la orientarea structurală la orientarea politică.

Această scurtă discuţie privind subcultura politică serveşte doar pentru a introduce conceptul. Câteva din implicaţiile şi consecinţele sale vor fi luate în considerare ceva mai încolo. Ar însemna însă să-l inducem în eroare pe cititor dacă am sugera că studiul nostru tratează fiecare aspect al culturii politice în mod proporţional. Studiul nostru subliniază orientarea către structura şi procesul politic, nu orientarea către substanţa cererilor şi *output*-urilor politice. Nu trebuie să ne cerem scuze pentru această insistenţă, însă trebuie să subliniem cum tinde să ascundă această opţiune dimensiunile semnificative ale culturii politice şi relaţiile semnificative dintre *pattern*-urile psihoculturale generale şi substanţa vieţii politice şi a politicii publice. Un studiu care a subliniat orientarea către politica publică va antrena o cercetare cel

---

* Vechea Comunitate britanică de Naţiuni sau denumire istorică pentru vechiul imperiu britanic, în care, după destrămare, s-au păstrat limba engleză, precum şi o serie de obiceiuri, moravuri şi instituţii de tip britanic – *n.trad.*

puţin egală cu efortul major al prezentului, el trebuind să pună în mod sistematic în relaţie orientări ale politicilor publice cu tipuri de structuri sociale şi valori culturale, referindu-se şi la procesele de socializare de care ele se leagă. Ar fi de asemenea necesară o separare riguroasă similară a orientării politicii publice, orientării culturale generale şi a modelelor de socializare pentru ca noi să descoperim adevăratul caracter şi direcţia în care acţionează relaţiile dintre aceste fenomene.

CULTURA CIVICĂ: O CULTURĂ POLITICĂ MIXTĂ

Am discutat mai devreme originile istorice ale culturii civice şi funcţiile acestei culturi în procesul schimbării sociale. O mare parte din această carte va oferi o analiză şi o descriere a culturii şi a rolului pe care îl joacă ea în menţinerea sistemului politic democratic. Prin urmare, va fi utilă enumerarea, chiar dacă pe scurt, a câtorva din principalele ei caracteristici.

Cultura civică nu este cultura politică de obicei descrisă în manualele de educaţie civică, acelea care prescriu modul în care cetăţenii trebuie să se comporte într-o democraţie. Normele comportamentului cetăţenesc ce se găsesc în aceste texte subliniază aspectele participative ale culturii politice. Se aşteaptă din partea cetăţeanului democratic să fie activ în politică şi să se implice. Pe deasupra, se presupune că el va fi raţional în modul său de abordare a vieţii politicii, că va fi ghidat de raţiune, nu de emoţie. Se presupune că el este bine informat şi că ia decizii — de pildă, decizia cu privire la modul cum va vota — pe baza unui calcul precaut în raport cu interesele şi principiile pe care vrea să le promoveze. Putem eticheta această cultură, cu accentul ei pe participarea raţională în interiorul structurii de *input* a politicii, drept modelul „raţionalităţii-activiste“ a culturii politice. Cultura civică are multe în comun cu acest model al raţionalităţii-activiste; de fapt, ea este o asemenea cultură *plus încă ceva*. Ea subliniază participarea indivizilor la procesul de *input* politic. În culturile politice descrise în acest volum vom găsi frecvenţe înalte ale activităţii politice, ale participării la comunicarea politică, ale discuţiei politice, ale preocupării privind problemele politice. Însă mai există *şi altceva*.

În primul rând, cultura civică este o cultură participativă a loialităţii. Indivizii nu sunt orientaţi doar spre *input*-ul politic, ci sunt de asemenea orientaţi pozitiv către structurile şi procesele de *input*. Cu

alte cuvinte, pentru a folosi termenii introduşi mai devreme, cultura civică este o cultură politică participativă, în care cultura politică şi structura politică sunt în armonie.

Mai important, în cultura civică, orientările politice participative se combină cu şi nu înlocuiesc orientările politice dependente şi parohiale. Indivizii devin participanţi la procesul politic, însă ei nu renunţă la orientările lor ca dependenţi sau parohiali. Pe deasupra, nu numai că aceste orientări anterioare sunt menţinute, pe lângă orientările politice participative, însă orientările dependente şi parohiale sunt de asemenea în armonie cu orientările politice participative. Orientările politice nonparticipative, mai tradiţionale au tendinţa de a limita angajamentul individului în raport cu politica şi de a-l slăbi. Într-un sens, orientările dependente şi parohiale „stăpânesc" sau ţin la locul lor orientările politice participative. Astfel, atitudinile favorabile participării din interiorul sistemului politic joacă un rol major în cadrul culturii civice, însă aşa se întâmplă şi cu astfel de atitudini nonpolitice precum încrederea în alţi oameni şi cu participarea socială în general. Menţinerea acestor atitudini mai tradiţionale *şi fuziunea lor* cu orientările participative conduc către o cultură politică echilibrată, în care activitatea politică, implicarea şi raţionalitatea există, însă sunt echilibrate de pasivitate, tradiţionalitate şi angajament faţă de valorile parohiale.

MICRO- ŞI MACRO- POLITICA: CULTURA POLITICĂ, VERIGA DE LEGĂTURĂ

Schimbările care au avut loc în ultimele decenii la nivelul metodelor ştiinţelor sociale ne-au permis să pătrundem mai adânc în baza motivaţională a atitudinii şi comportamentului politic al indivizilor şi grupurilor. S-a acumulat o literatură substanţială, care include studii ale atitudinilor şi comportamentului electoral, analize ale relaţiilor dintre tendinţele ideologice şi politice publice şi atitudinile mai adânci sau caracteristicile de personalitate, biografiile psihopolitice ale liderilor politici, studii ale atitudinilor politice din grupuri sociale particulare şi alte asemenea. Rokkan şi Campbell denumesc această concentrare asupra individului, atitudinilor şi motivaţiilor sale, fie ca individ, fie ca membru al unui segment al populaţiei mai largi, „micropolitică", deosebind-o ca abordare de cercetare de „macropolitică" sau preocuparea mai tradiţională a celor care studiază politica faţă de structura şi func-

țiile sistemelor politice, instituțiilor și agențiilor, precum și efectele lor asupra politicii publice[14].

Cu toate că, în principiu, relația dintre psihologia politică individuală și sistemele și subsistemele politice este clară, o mare parte a literaturii micropolitice se mulțumește să afirme în termeni generali această relație. Rezultă că, de vreme ce sistemele politice sunt constituite din indivizi, poate fi de la sine înțeles că tendințele psihologice particulare existente la nivelul indivizilor sau grupurilor sociale sunt importante pentru funcționarea sistemelor politice și a *output*-urilor acestora. Într-adevăr, aceasta pare a fi situația când cercetătorul este preocupat de condițiile psihologice ce afectează comportamentul unui *incumbent* particular, cum ar fi, la o extremă, un creator de decizii politice, iar la cealaltă un electorat. Pe de altă parte, o mare parte a acestei literaturi eșuează când face conexiunea între tendințele psihologice ale indivizilor și grupurilor și structura și procesul politic. Cu alte cuvinte, cu toate că avea o valoare neîndoielnică, moneda psihologiei politice nu poate fi schimbată în termenii procesului și performanței politice.[15]

Ne-ar place să sugerăm că această relație dintre atitudinile și motivațiile indivizilor distincți care alcătuiesc sistemele politice și că performanța și caracterul sistemelor politice pot fi descoperite sistematic, prin intermediul conceptelor culturii politice pe care le-am schițat mai sus. Cu alte cuvinte, veriga de legătură între micro- și macropolitică este cultura politică. Am subliniat anterior că orientările politice individuale trebuie separate analitic de alte tipuri de orientări psihologice, pentru a ne testa ipotezele cu privire la relația dintre atitudinile politice și alte atitudini. Am definit de asemenea cultura politică drept incidența particulară a unor modele de orientare politică în populația unui sistem politic. Acum, prin intermediul conceptelor de subcultură politică și de cultură de rol (*role culture*), putem localiza în rândurile populației, atitudinile și înclinațiile speciale pentru un comportament politic, sau în roluri, structuri sau subsisteme ale sistemului politic. Aceste concepte de cultură politică ne permit să stabilim ce înclinații pentru comportament politic există în sistemul politic ca întreg și între diferitele sale părți, între grupuri speciale de orientare (adică subcul-

---

[14] Stein Rokkan și Angus Campbell, „Norway and the United States of America", în *International Social Science Journal*, Vol. XII, No.1, 1960, pp.69 ff.

[15] Pentru analiza valoroasă a problemei „legăturii" dintre opinia publică și acțiunea guvernamentală, vezi V.O. Key, *Public Opinion and American Democracy*, New York, 1961, cap. XVI ff.

turi), sau între puncte cheie ale iniţiativei sau deciziei din structura politică (adică, culturi de rol). Cu alte cuvinte, puterea pune în relaţie psihologia politică cu performanţa sistemului politic prin localizarea înclinaţiilor atitudinale şi comportamentale în cadrul structurii politice a sistemului.

Prin urmare, orice corp politic poate fi descris şi comparat cu altele în termenii (1) caracteristicilor sale structural-funcţionale şi (2) caracteristicilor sale culturale, subculturale şi de rol cultural. Analiza noastră a tipurilor de cultură politică este un prim efort de a aborda fenomenele orientării politice individuale politice. Ea ne ajută să ne ferim de simplificările literaturii psihoculturale în două moduri. Prin separarea orientării politice de orientarea psihologică generală, putem evita presupoziţia omogenităţii orientării şi, în schimb, s-o privim pe aceasta ca pe o relaţie demnă de a fi cercetată. Iar prin examinarea relaţiei dintre tendinţele culturii politice şi modelele structurale politice putem evita presupoziţia dizarmoniei dintre cultura politică şi structura politică. Relaţia dintre cultura politică şi structura politică devine unul dintre aspectele de cercetare cele mai semnificative ale problemei stabilităţii şi schimbării politice. Mai degrabă decât să presupunem armonia sau dizarmonia, noi trebuie să stabilim măsura şi caracteristicile armoniei sau dizarmoniei, precum şi tendinţele din cultura politică şi dezvoltarea politică afectând poate „potrivirea" dintre cultură şi structură.

Sugerăm că această strategie de cercetare ne va permite să realizăm potenţialităţile creative ale marilor descoperiri ale demersului psihocultural în studiul fenomenelor politice. Ipoteza noastră este că o asemenea cercetare ne arată că a fost serios neglijată *importanţa învăţării unor orientări specifice faţă de politică şi a experienţei legate de sistemul politic.* O asemenea învăţare nu are doar un caracter cognitiv, ci implică de asemenea sentimente, aşteptări şi evaluări politice, rezultând în mare măsură din experienţe politice mai degrabă decât din simpla proiectare în orientarea politică a unor nevoi primare şi atitudini care sunt produsul socializării din copilărie.

Iar într-o altă privinţă, teoria noastră a culturii politice ar putea servi pentru a face abordarea psihoculturii mai direct relevantă pentru studiul sistemului politic. În discuţia noastră cu privire la tipurile de cultură politică şi problema dintre cultură şi structură, am subliniat că armonia (*congruence*) este o relaţie de loialitate afectivă şi de evaluare dintre cultură şi structură. Fiecare tip de guvernământ politic-tradiţio-

nal, autoritar sau democratic — are o formă de cultură care este în armonie cu propria sa structură. Pornind de la cerinţele de orientare şi cele psihologice ale diferitelor tipuri de structură politică, ne aflăm într-o poziţie mai bună pentru a formula ipoteze cu privire la tipurile de tendinţe de personalităţi şi de practici de socializare care pot produce culturi politice armonioase şi politici stabile. Astfel, în cazul culturii civice, putem spune că un model al socializării care îi permite individului să se descurce în faţa disonanţelor inevitabile între *output*-ul său obedient, fondul său difuz şi rolurile activiste de *input*, acela sprijină o formă democratică de guvernământ. Apoi, ne putem uita la *pattern*-urile de socializare şi la tendinţele de personalitate, şi ne putem întreba care dintre aceste calităţi sunt cruciale, în ce măsură ele trebuie să fie prezente şi care tipuri de experienţe vor fi mai în măsură să producă această capacitate de management a rolurilor politice disonante. Constatările noastre vor arăta că orientarea civică este răspândită în Marea Britanie şi Statele Unite şi relativ nonfrecventă în celelalte trei ţări, însă ezităm să atribuim aceste mari diferenţe de cultură politică relativelor mici diferenţe din socializarea copilăriei, aduse la lumină de constatările noastre. Ele par a fi mai clar legate de caracteristicile mediului social şi modelelor de interacţiune socială, tipurilor specifice de memorie şi diferenţelor de experienţă cu structura şi performanţa politică. Cea mai productivă cercetare asupra psihologiei politice din viitor va trata socializarea copilăriei, tendinţele modale de personalitate, orientarea politică, precum şi structura şi procesul politic drept variabilă separată dintr-un sistem de cauzalitate complex, multidirecţional.

Oricum, într-o clasă a contextelor politice, relaţiile dintre structura şi cultura politică, pe de o parte, şi caracterul şi personalitatea, pe de alta, sunt relativ clare şi dramatice. Aceasta intră în categoria noastră de culturi politice mixte. Aici, în culturile parohial-dependentă, dependent-particulară şi participativ-politică, avem de-a face cu societăţi care, fie că se confruntă cu rapide şi sistematice schimbări cultural-structurale, fie că s-au stabilizat într-o condiţie de fragmentare subculturală şi instabilitate structurală. Fragmentarea culturii politice se asociază de asemenea cu o fragmentare culturală generală (de pildă, diviziunea intensă între societatea urbană în modernizare şi provincia tradiţională; între economia industrială şi economia agrară tradiţională). Putem presupune că în aceste societăţi aflate în schimbare rapidă şi fragmentare, eterogenitatea culturală şi frecvenţa înaltă a discontinuităţii în sociali-

zare produc o frecvenţă înaltă a confuziei psihologice şi instabilitate. Niciunde nu va fi această tendinţă mai pronunţată decât în culturile parohial-participative ale naţiunilor ce apar în Asia şi Africa. În *Politics, Personality, and Nation-Bulding*, Lucian Pye ne-a furnizat un studiu dramatic al acestui tip de discontinuitate în cultură şi socializare, a consencinţelor sale pentru dezvoltarea personalităţii şi pentru caracteristicile şi performanţa sistemului politic din Birmania[16].

ŢĂRILE INCLUSE ÎN STUDIU

Studiul nostru comparativ privind cultura politică include cinci democraţii — Statele Unite, Marea Britanie, Germania, Italia şi Mexic — selectate deoarece ele reprezintă un domeniu larg al experienţei politico-istorice. La o extremă, am selectat Statele Unite şi Marea Britanie, ambele reprezentând experienţe relativ reuşite ale guvernării democratice. O analiză a acestor două cazuri ne va spune ce tipuri de atitudini sunt asociate cu sisteme democratice funcţionale, incidenţa cantitativă a acestor atitudini şi distribuţia lor între diferite grupuri ale populaţiei.

În acelaşi timp, o comparaţie între Marea Britanie şi Statele Unite ar putea fi utilă ca un test al unora dintre speculaţiile privind diferenţele dintre aceste ţări prea des comparate. Doi recenţi cercetători ai politicii britanice comentează asupra persistenţei atitudinilor tradiţionale din acea ţară. Brogan subliniază că, în cursul dezvoltării istorice a Marii Britanii, cultura cetăţeniei democratice, cu accentul ei pe iniţiativă şi participare, s-a amestecat cu o cultură politică mai veche, care sublinia obligaţiile şi drepturile supusului[17]. Eckstein subliniază că acea cultură politică britanică pune în combinaţie deferenţa către autoritate cu un simţ viu privind drepturile iniţiativei cetăţeneşti[18].

Pe de altă parte, în Statele Unite, forma democratică de guvernământ a început cu instituţiile republicane, într-o dispoziţie care a respins majestatea şi sacralitatea instituţiilor tradiţionale, şi fără o clasă aristocratică privilegiată. Funcţiile guvernului aveau tendinţa de a fi relativ limitate, iar autoritatea birocratică era obiectul neîncrederii. Ideologia populistă americană respingea concepţia unui serviciu guvernamental profesionist, autoritar şi rolul corespunzător al supusului obedient.

---

16 *Op. cit.*, pp. 52-53 şi 287 ff.

17 D.W. Brogan, *Citizenship Today*, Chapel Hill, N.C., 1960, pp., 9 ff.

18 Harry Eckstein, „The British Political System", în S. Beer şi A. Ulam, *The Major Political Systems of Europe*, New York, 1958, pp. 59 ff.

Practica de a oferi funcţii publice sprijinitorilor partidului câştigător (*the spoils system*) şi corupţia politică au subminat în plus autoritatea guvernamentală. Într-un sens chiar mai larg şi pentru motive de care nu ne putem ocupa aici, *pattern*-ul autorităţii în sistemele sociale americane, incluzând familia, a tins să accentueze mai degrabă competenţa şi participarea politică decât obedienţa faţă de autoritatea legitimă.

Prin urmare, în comparaţia noastră privind culturile politice, putem oare dovedi că este mai probabil ca englezii să fi încorporat orientări dependente locale ca şi orientări participative, în măsură mai mare ca americanii? Sunt ei mai capabili decât americanii să facă faţă disonanţelor între activismul democratic şi „obedienţa dependentă"?

Mai multe considerente ne-au împins să selectăm Germania în studiul nostru comparativ. Precum Marea Britanie, Prusia a avut o perioadă relativ lungă de guvernământ efectiv, legitim, înainte de introducerea instituţiilor democratice. În timpul unificării germane din secolul al nouăsprezecelea, *pattern*-ul autoritar birocratic prusac s-a impus cu mai mult sau mai puţin succes asupra celorlalte state germane incluse în naţiune. S-a argumentat că, în timp ce Germania a dezvoltat atât un *Rechtsstaat*, cât şi o cultură politică dependentă, experimentele participării democratice de la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea şi din perioada Weimar nu au dus la dezvoltarea unei culturi politice participative, necesară pentru a susţine aceste instituţii şi pentru a le conferi forţă şi legitimitate. Multe din speculaţiile privind stabilitatea instituţiilor democratice din Germania se leagă de problema măsurii în care un sens al responsabilităţilor şi oportunităţilor cetăţeniei şi încrederii reciproce între grupurile politice s-a înrădăcinat cu adevărat la poporul german.

Dintr-o examinare a istoriilor lor, s-ar putea conchide că Marea Britanie şi Germania au în comun o atitudine ascultătoare în raport cu autoritatea, născută din lungile lor experienţe predemocratice legate de controlul autoritar. Însă examinarea istoriei scoate la iveală una dintre cele mai semnificative diferenţe. Controlul guvernamental britanic din perioada sa predemocratică nu a ajuns să fie niciodată atât de complet sau de nimicitor în raport cu iniţiativa, precum s-a întâmplat în Germania. Brogan sublinază că exista o sferă largă de autonomie, libertate în a forma societăţi şi a se angaja în autoguvernarea limitată, chiar şi în secolele când englezii erau „supuşi"[19]. Cu alte cuvinte, chiar şi în

---

19 Brogan, *op. cit.*, pp. 14 ff.

lungile secole de guvernare britanică autoritară, exista o componentă participativă limitată în cultura politică britanică. Astfel, amalgamarea atitudinilor cetăţeneşti şi dependente este un proces cu o lungime seculară, precedând cu mult reformele parlamentare şi de sufragiu din secolele al şaptesprezecelea, al optsprezecelea şi al nouăsprezecelea. Aceste reforme nu s-au înfundat într-o cultură dependentă greoaie şi rigidă, ci s-au putut înrădăcina într-o îndelungată cultură a pluralismului şi iniţiativei.

După cum subliniază Krieger, în profunda sa analiză a dezvoltării ideilor şi mişcărilor politice germane, concepţia germană a libertăţii — din vremurile luptei prinţilor împotriva autorităţii imperiale până la construirea naţiunii în secolul al nouăsprezecelea — s-a identificat mai degrabă cu libertatea statului faţă de limitările externe decât cu iniţiativa şi participarea indivizilor[20]. Oricum, tendinţele culturii politice democratice au fost şi sunt prezente în societatea germană.

Ele au fost prezente în secolul al nouăsprezecelea, în perioada Weimar şi pot fi observate şi astăzi. Studiul nostru ne va ajuta să stabilim care elemente ale culturii participative sunt prezente în rândurile populaţiei germane şi care lipsesc.

Am inclus în studiul nostru Italia şi Mexic ca exemple ale unor societăţi mai puţin dezvoltate, cu sisteme politice tradiţionale. Dacă ne aruncăm privirea asupra istoriei politice italiene, este evident că Italia nu şi-a dezvoltat cu adevărat o cultură politică locală naţională în timpurile moderne. Monarhiei italiene în perioada de dinaintea primului război mondial i s-a negat legitimitatea de către Bisercă. Regula lui *non expedit* cerea credincioşilor să refuze a acorda legitimitate noului stat, să refuze o participare la procesele sale[21]. În timpul interludiului fascist, s-a dezvoltat un aparat de stat efectiv, însă el a reprezentat mai mult controlul extern al unei societăţi de către o autoritate coercitivă decât acordarea în mod relativ liber a legitimităţii unui sistem politic. În această privinţă, Italia se deosebeşte de Marea Britanie şi Germania, care au integrat şi legitimat sisteme autoritate înaintea introducerii instituţiilor democratice.

În studiul său cu privire la un sat din provincia Lucania, din sudul Italiei, Banfield caracterizează cultura politică a regiunii ca „familism

---

20 Leonard Krieger, *The German Idea of Freedom*, Boston, 1957, *passim* şi pp. 458 ff.

21 D.A. Binchy, *Church and State in Fascist Italy*, London, 1941.

amoral", neacordând legitimitate nici organelor birocratice autoritare ale statului, nici organelor civic-politice ale partidului, grupurilor de interese sau comunității locale[22]. Ar fi incorect să vedem întreaga Italie în acești termeni, însă propriile noastre date vor tinde să susțină opinia lui Banfield că politica italiană conține neobișnuit de puternice componente parohiale, dependente alienate și participative alienate. Sunt de asemenea prezente tendințe la nivelul aspirațiilor democratice, în principal concentrate spre stânga, însă acestea sunt relativ slabe în comparație cu predispoziția răspândită a respingerii care afectează atitudinile marii majorități a italienilor față de sistemul lor politic în toate aspectele acestuia.

Am selecționat Mexicul drept a cincea țară pentru a avea cel puțin o democrație care să nu facă parte din comunitatea atlantică. Cu greu ar putea fi Mexicul privit ca reprezentativ pentru națiunile ce se nasc în Asia și Africa, cu toate că nici o singură țară nu ar putea să releve de una singură varietatea structurilor socio-politice și experiențele istorice ale națiunilor care se nasc. Ea are în comun cu multe dintre aceste națiuni o înaltă rată a industrializării, urbanizarea și un nivel crescut al alfabetizării și educației. Înainte de revoluție, forma de guvernământ și politica mexicană erau structuri esențialmente străine, extractive și exploatatoare, bazându-se la un mod instabil pe o societate compusă în principal din rudenii, săteni, grupuri etnice și de status. Oricum, în ultimii treizeci sau patruzeci de ani revoluția mexicană a afectat în mod profund structura socială și politică și a stimulat aspirațiile și așteptările moderne și democratice[23].

În contrast cu Italia, unde o mare parte a populației tinde să privească sistemul politic ca pe o forță străină, exploatatoare, mulți mexicani au tendința de a-și privi revoluția ca pe un instrument fundamental al democratizării și modernizării economice și sociale. În același timp, infrastructura democratică mexicană este relativ nouă. Libertatea organizării politice este mai mult formală decât reală, iar corupția este atotrăspândită în întregul sistem politic. Aceste condiții explică interesanta ambivalență a culturii politice mexicane: multor mexicani le lipsesc experiența și abilitățile politice, cu toate acestea speranța și în-

---

22 Edward C. Banfield, *The Moral Basis of a Backward Society*, Glencoe, Illinois, 1958, pp. 7 ff.

23 Robert E. Scott, *Mexican Government in Transition*, Urbana, Illinois, 1959, pp. 56 ff.

crederea lor ating cote înalte; oricum, combinate cu aceste tendinţe aspiraţionale participative răspândite, există cinismul cu privire la şi alienarea faţă de infrastructura politică şi birocraţie. În plus, Mexicul este cea mai puţin „modernă" din cele cinci ţări; adică, mai există încă o populaţie sătească relativ numeroasă, de orientare tradiţională şi o rată înaltă a analfabetismului. Probabil cazul mexican va asigura îndrumări utile cu privire la caracteristicile culturii politice din ţări nonoccidentale trecând prin experienţe similare ale modernizării şi democratizării.

În această scurtă comparaţie asupra experienţelor politico-istorice din cele cinci ţări alese, am formulat ipoteze privind diferenţele de cultură politică pe care ne putem aştepta să le găsim între ele. Oricum, inferenţele privind cultura politică deduse din istorie lasă fără răspuns întrebarea cu privire la cât de mult din experienţa istorică a unei ţări trăieşte în amintirile, sentimentele şi aşteptările populaţiei sale, în ce formă se poate spune că trăieşte, care elemente ale populaţiei sunt purtătoarele căror amintiri istorice şi cu ce intensitate. Aici, în cercetarea noastră privitoare la istoria vie din culturile politice ale popoarelor, se pot combina noile metode ştiinţifice cu abordări mai tradiţionale. Studiul nostru va traduce aşteptările mai degrabă simple şi masive deduse din istorie în cantităţi, distribuţii demografice, regularităţi şi relaţii. Nu există un conflict necesar între metodele istoriei şi acelea ale ştiinţelor comportamentale; de fapt, ele se completează şi se susţin reciproc.

SONDAJUL CELOR CINCI NAŢIUNI

Această lucrare încearcă să aplice unele dintre metodele valorificate în câmpul cercetării sistematice de sondaj la studiul politicii comparate. Spre deosebire de majoritatea studiilor privind atitudinile politice, studiul nostru depăşeşte limitările naţionale (*cross-national*). Majoritatea studiilor de sondaj cu privire la comportamentul de vot sau al altor atitudini politice s-au făcut în interiorul unei singure naţiuni, iar dintre ele cele mai multe s-au întreprins în Statele Unite[24]. Pe parcursul acestei cărţi ne vom concentra deci asupra acelor naţiuni —

---

24 Câteva excepţii sunt: William Buchanan şi Hadley Cantril, *How Nations See Each Other*, Urbana, Ill., 1953; The International Teacher's Study, prezentat de Eugene Jacobson şi Stanley Schachter (eds.), „Cross-National Research: A Case Study," *Journal of Social Issues*, X (1954). De asemenea, vezi Stein Rokkan, „Comparative Cross National Research: II Bibliography," *International Social Science Bulletin*, VII (1955), pp. 622-641.

asupra similarităţilor şi diferenţelor lor. Din pricina demersului nostru comparativ, vom trece cu vederea, nu fără un anume regret, problemele individuale din interiorul ţărilor individuale.

Prezenta carte se bazează pe aproximativ o mie de interviuri întreprinse în fiecare din cele cinci naţiuni (aproximativ, un total de cinci mii de interviuri). În fiecare caz s-a încercat obţinerea unui eşantion reprezentativ naţional[25]. Durata interviurilor a fost între patruzeci de minute şi ceva mai mult de o oră, deşi în unele cazuri ele au durat mult mai mult. În mare parte, interviurile au fost structurate, cu aproximativ zece la sută din întrebări deschise ca formă. În fiecare naţiune, o mică proporţie a subiecţilor intervievaţi ca parte a secţiunii naţionale au fost reintervievaţi cu un tip de interviu mai lung şi mai puţin structurat, care a încercat să obţină mai mult material de tipul celui obţinut în interviul naţional, precum şi o descriere a ceea ce denumin „istoria vieţii politice" a individului[26].

Interviurile la nivel naţional au fost efectuate în iunie-iulie 1959, în toate ţările, cu excepţia Statelor Unite, unde ele au fost efectuate în martie 1960. În majoritatea cazurilor, interviurile secundare s-au desfăşurat cam după şase luni până la un an după primele interviuri[27].

INFORMAŢIILE SONDAJULUI ŞI SISTEMELE POLITICE

Prezenta lucrare este parţial un studiu asupra a ceea ce a fost numit „micropolitică". Se ocupă de orientările politice şi comportamentul unui eşantion naţional. Cei o mie şi ceva de intervievaţi sunt în primă instanţă văzuţi ca indivizi. Ei nu au nici o relaţie unul cu celălalt; un intervievat nu are cunoştinţă de ceilalţi şi nici vreo interacţiune cu ei — cu siguranţă nici una dintre cele cercetate în acest studiu. Cu toate acestea suntem interesaţi de cei intervievaţi nu ca indivizi, ci ca membri ai unor sisteme sociale complexe. Vrem să facem relatări bazate

---

25 În Mexic, eşantionul a fost obţinut prin aplicarea cercetării în oraşe mai mari de 10.000 locuitori.

26 Planul original era de a obţine 125 de asemenea interviuri în fiecare ţară. Dintr-o varietate de motive, a fost imposibil să fie intervievaţi atâţia. Numărul reinterviurilor realizate cu adevărat a fost: Statele Unite, 49; Marea Britanie, 114; Germania, 135; Italia, 121, iar Mexic, 120.

27 Nu putem intra în multe din problemele tehnice asociate cu conceperea şi analizarea cercetării. Pentru o discuţie pe larg cititorul poate consulta versiunea neprescurtată a acestei cărţi, publicată de Princeton University Press. În particular, vezi *Capitolul* 2 şi *Apendicele A* din acea versiune.

pe acele interviuri separate, cu privire la starea generală a atitudinilor din aceste naţiuni. Şi mai vrem să ne referim la relaţia dintre aceste atitudini şi modul în care sistemele politice operează.

În particular, suntem interesaţi de înţelegerea sistemelor politice democratice; iar acestea sunt alcătuite din mult mai mult decât atitudinile individuale sau colective ale membrilor lor. Ele constau la fel de mult din structurile formale ale formei de guvernământ, din partidele politice, structurile de putere şi influenţă, normele împărtăşite, *pattern*-uri ale politicilor, comunicării, interacţiunii şi aşa mai departe. Prin urmare, problema majoră a analizei este cum să fie folosite răspunsurile de la o mie de indivizi care nu s-au întâlnit niciodată pentru a răspunde la întrebări privind caracteristicile sistemului politic. Este ca şi cum acel sistem ar fi o mare hartă de pe peretele unei camere obscure, iar tot ceea ce ştim ne este revelat de o mie de luminiţe separate. Aceste puncte luminoase (interviurile) iluminează locurile pe care le ating pe hartă. Însă ele luminează doar o mică parte a hărţii, lăsând zonele dintre puncte în întuneric complet. Numai că noi vrem să putem spune ceva nu doar despre punctele care iluminează, ci despre întreaga hartă.

Există un număr de modalităţi în care pot fi utilizate punctele luminoase pentru a ilumina teritoriul dintre ele. În primul rând, presupunem că rezultatele interviurilor cu o mie de indivizi pot fi generalizate la nivelul întregii populaţii — desigur, cu luarea în considerare a erorilor ce intervin. În al doilea rând, deşi noi vorbim doar cu indivizi şi nu-i observăm interacţionând cu alţii sau angajându-se în activitate politică, îi întrebăm, cu privire la atitudinile lor faţă de ceilalţi, relaţiile lor cu ceilalţi, activităţile lor sociale, apartenenţa organizaţională şi activităţile lor politice. Dacă putem generaliza cu privire la răspunsurile intervievaţilor, atunci putem să ne pronunţăm cu privire la numărul oamenilor din fiecare naţiune care adoptă anumite atitudini şi au un anumit comportament; de asemenea, putem descrie reţeaua relaţiilor dintre oameni: frecvenţa unor comportamente precum apartenenţa organizaţională, contactul social informal şi activitatea politică, şi, de asemenea, frecvenţa unor atitudini de genul încredere şi cooperare interpersonală ce se referă nu atât la indivizi izolaţi, cât la relaţii interindivizi.

Al treilea punct, care este şi crucial, se leagă de faptul că trebuie să presupunem că atitudinile pe care le relatăm au o relaţie semnificativă cu modul în care sistemul politic operează — cu stabilitatea,

eficacitatea sa şi aşa mai departe. Distribuţia într-o societate a unor atitudini precum credinţa în legitimitatea sistemului, în faptul că el operează efectiv, în deschiderea sa către influenţa omului obişnuit, sau frecvenţa unor activităţi precum apartenenţa organizaţională sau participarea politică — în mod clar, toate acestea au efecte importante asupra modului în care operează sistemul politic. Problema majoră este că, deşi avem aproximativ cinci mii de respondenţi individuali, nu ne ocupăm decât de cinci naţiuni. Astfel, dacă vrem să testăm statistic relaţia dintre două atribute ale indivizilor din eşantionul nostru — să zicem, relaţia dintre clasa socială şi participarea politică — avem un mare număr de cazuri în care putem face acest lucru. Însă dacă vrem să testăm relaţia dintre un *pattern* al atitudinilor dintr-o naţiune şi unele caracteristici ale sistemului politic — să zicem, relaţia dintre frecvenţa alienării politice şi stabilitatea sistemului politic — puţine cazuri ne stau la dispoziţie pentru a fi testate. Aceasta nu este o problemă nouă în analiza politică, iar noi suntem de fapt de cinci ori la fel de norocoşi precum aceia care întreprind studii de acest tip. Ceea ce putem face este să considerăm cele cinci naţiuni ca exemple ale tipurilor de democraţie politică — democraţii mai mult sau mai puţin stabile, mai mult sau mai puţin efective, mai mult sau mai puţin participative. Care dintre aceste naţiuni se plasează cel mai sus pe oricare din aceste dimensiuni reprezintă ceva ce poate fi estimat pe baza unor informaţii aflate în exteriorul studiului noastru (o scurtă privire aruncată istoriei ne va spune care dintre acestea este mai stabilă, sau analiza structurilor de partide ne va permite o clasificare în funcţie de tipul sistemului de partide), fie pe informaţii din interiorul studiului nostru (s-ar putea folosi frecvenţa variatelor tipuri de activitate politică pentru a ordona naţiunile după măsura în care sunt caracterizate de rate înalte sau joase ale participării). Prin urmare, dacă cineva poate să arate apoi că, de pildă, în democraţiile mai stabile există un set particular de atitudini politice de natură să întărească pe mai departe şansele unei democraţii stabile; sau că, în acele naţiuni în care participarea este cea mai frecventă, există un set particular de atitudini interpersonale care, teoretic, ar putea să promoveze participarea politică, atunci s-a făcut mult pentru a se demonstra probabilitatea unor conexiuni între modele atitudinale şi calităţi sistemice. În plus, aceste conexiuni dintre seturi de atitudini şi caracteristicile sistemului politic pot fi puse mai convingător în valoare prin intermediul analizei interne a atitudinilor din interiorul naţiunilor. Să presupunem că se descoperă că o atitudine particulară

faţă de relaţiile interpersonale apare mai frecvent într-un sistem în care participarea politică de un anumit tip este mai frecventă; dacă se descoperă de asemenea că exact acei indivizi care întreţin anumite atitudini sunt aceia ce se pot califica drept participanţi politici, atunci poate fi sprijinită ipoteza că atitudinea particulară se leagă de un tip particular de sistem participativ. Studiind mişcarea constantă de la caracteristici ale sistemului politic la frecvenţa atitudinilor politice în interiorul sistemului raportate la *pattern*-urile de atitudini din interiorul membrilor individuali ai sistemului, putem spera că se vor formula ipoteze plauzibile, testabile (şi, probabil, într-un mod preliminar, testate) cu privire la relaţia între ceea ce am numit cultura politică şi influenţele sistemului politic.

Sperăm să fi arătat, în discuţia de mai sus, că tipul de informaţii expuse aici au sens dacă le interpretăm în termenii altor tipuri de materiale cu privire la sistemele pe care le studiem. Astfel, informaţia pe care o avem despre cele cinci sisteme politice nu se limitează la zone aflate direct sub luminiţele menţionate. Într-un studiu de acest tip, trebuie integrate descoperirile privind forma generală a sistemului, instituţiile, istoria dezvoltărilor şi aşa mai departe. Am dorit să sugerăm, de asemenea că un avantaj al unui studiu naţional forţează luarea în considerare a caracteristicilor sistemice. Descoperirile noastre nu sunt concepute pentru a înlocui, ci pentru a adăuga alte materiale folosite pentru analiza sistemelor politice. Şi numai dacă materialul de tipul pe care îl deţinem poate fi combinat cu alte materiale, numai atunci vom putea considera că am făcut progrese.

CAPITOLUL II

Pattern-uri ale cunoaşterii politice

În clasificarea pe care am făcut-o culturilor politice, ne-am referit la dimensiunea cunoaşterii. Se presupune că un participativ este conştient de şi informat cu privire la sistemul politic, chiar şi în aspectele sale politice. Un dependent tinde să fie orientat cognitiv în primul rând către partea de *output* a formei de guvernământ: executivul, birocraţia şi judiciarul. Parohialul tinde să fie inconştient sau de-abia conştient de sistemul politic în toate aspectele sale. În cele cinci ţări ale studiului nostru, sunt rari parohialii şi dependenţii puri. Chiar şi săteanul indian mexican este într-o anumită măsură expus autorităţii guvernamentale; iar casnicele rurale italiene pot avea o oarecare cunoaştere a partidelor politice. În cele cinci democraţii pe care le studiem, orientările parohiale şi dependente au tendinţa de a se baza în primul rând pe manifestările afective şi evaluative. S-ar putea ca săteanul mexican să nu simtă nici o loialitate sau implicare în raport cu naţiunea şi forma mexicană de guvernare. S-ar putea să vadă în acestea din urmă o forţă străină care trebuie evitată. Fidelitatea sa şi simţul obligaţiei se îndreaptă către satul său, către normele şi structurile sale. Cu toate acestea, aceste *pattern*-uri afective şi evaluative, parohiale şi dependente au consecinţe cognitive. Când lipsesc afectul şi normele, motivarea dobândirii informaţiei este slabă şi astfel cunoaşterea, deşi poate să existe, tinde să fie vagă.

În prezenta analiză privitoare la *pattern*-urile cognitive, nu pretindem să oferim o descriere exhaustivă a „hărţilor cognitive" ale americanilor, britanicilor, germanilor, italienilor şi mexicanilor. Ceea ce avem mai degrabă de oferit este un număr limitat de măsuri ale conţinutului şi proceselor cognitive, care este, cu toate acestea, suficient pentru a scoate în evidenţă diferenţe semnificative între ţările noastre. În acest capitol vor fi prezentate patru astfel de măsuri.

Prima dintre acestea este o încercare de a descoperi câtă importanţă se atribuie guvernării naţionale şi locale în fiecare din aceste ţări. A doua este o măsură a conştiinţei în raport cu expunerea la politică şi afacerile publice. A treia este un test al informaţiei politice conceput pentru a accede la diferenţele dintre ţări, în privinţa cantităţii de informaţie politică pe care o posedă populaţia adultă a acestor ţări. Iar cea de-a patra este măsura disponibilităţii acestor populaţii: de a face opţiuni sau de a întreţine opinii cu privire la problemele şi temele controversate ale politicii. Nici nu mai este nevoie s-o spunem, însă aceasta reprezintă doar cea mai superficială examinare a dimensiunilor cunoaşterii politice. Dar ea scoate la iveală mai degrabă câteva diferenţe izbitoare între ţările noastre referitoare la obiectele cunoaşterii politice, intensitatea şi cantitatea cunoaşterii, precum şi competenţa cognitivă.

IMPACTUL GUVERNĂRII

Primul aspect al dimensiunii cognitive pe care îl vom examina este acela al cunoaşterii *output*-ului guvernamental. În ce măsură percep oamenii din aceste ţări guvernarea ca având un efect asupra lor ca

TABELUL II. 1 *Gradul estimat al impactului guvernării naţionale asupra vieţii cotidiene; pe naţiuni* [a]

Procentaj al celor care au răspuns şi au afirmat că guvernarea naţională are	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Mare efect	41	33	38	23	7
Ceva efect	44	40	32	31	23
Nici un efect	11	23	17	19	66
Altele	0	—	—	3	—
Nu ştiu	4	4	12	24	3
Procentaj total[b]	100	100	99	100	99
Număr total de cazuri	970	963	955	995	1.007

a) Textul efectiv al întrebării: „Gândindu-vă acum la guvernarea naţională (din Washington, Londra, Bonn, Roma, Mexico City) cam cât efect credeţi că are asupra vieţii dumneavoastră de zi cu zi, prin activităţile sale, legile votate şi aşa mai departe? Au ele un mare efect, un anume efect sau nici unul?"

b) În tabelul acesta şi următorul, variaţiile în procentajele totale, în raport cu sută la sută, sunt efectul rotunjirii.

indivizi? În ce măsură îşi văd ei vieţile ca fiind legate de activităţile guvernării? Una dintre întrebările puse tuturor celor care au răspuns a fost concepută pentru a afla ce cred ei cu privire la efectul pe care l-ar avea asupra vieţii lor cotidiene activităţile guvernărilor naţionale. Rezultatele sunt expuse în tabelul II.1.

Largi majorităţi de americani, britanici şi germani cred că guvernarea lor naţională are un oarecare impact asupra vieţii lor. Mexicanii sunt la extrema opusă, cu 66 la sută, neatribuind nici un efect guvernelor lor naţionale. Italienii se află undeva pe la mijloc, cu doar ceva mai mult de jumătate atribuind ceva efect sau o mare importanţă guvernării naţionale şi cu ceva mai puţin de jumătate neatribuind nici o importanţă guvernării naţionale sau declarând că nu ştiu ce importanţă are guvernarea naţională pentru ei. Tabelul II.2 arată că răspunsurile la o întrebare similară privind efectul guvernării locale. *Pattern*-ul este aproape acelaşi cu cel privind guvernarea naţională, exceptând faptul că o uşor mai mare proporţie a americanilor, italienilor şi germanilor atribuie importanţă autorităţilor locale.

TABELUL II. 2 *Gradul estimat al impactului autorităţii locale asupra vieţii cotidiene; pe naţiune* *

Procentaj al celor care au răspuns şi au afirmat că guvernarea locală are	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Mare efect	35	23	33	19	6
Ceva efect	53	51	41	39	23
Nici un efect	10	23	18	22	67
Altele	—	—	—	2	—
Nu ştiu	2	3	8	18	3
Procentaj total	100	100	100	99	100
Număr total de cazuri	970	963	955	995	1.007

* Textul efectiv al întrebării: „Acum referiţi-vă la autoritatea locală. Cam cât efect credeţi că au activităţile ei asupra vieţii dumneavoastră cotidiene? Au ele un mare efect, ceva efect sau nici unul?"

Ceea ce sugerează aceste cifre este că majorităţi largi de americani, britanici şi germani sunt orientaţi cognitiv faţă de acţiunea guvernamentală. Adică, ei percep guvernământul ca influenţându-le vieţile. Ita-

lienii şi mexicanii, dar mai cu seamă ultimii, fie că susţin mai puţin frecvent impactul guvernământului, fie că sunt conştienţi, însă îl resping ca neavând semnificaţie pentru ei.

Suntem de asemenea în situaţia de a stabili dacă impactul guvernământului din aceste ţări este sau nu considerat drept favorabil.

TABELUL II. 3 *Caracterul sau impactul guvernării naţionale; pe naţiuni**

Procentajul celor care afirmă	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Guvernământul naţional îmbunătăţeşte condiţiile	76	77	61	66	58
Uneori le îmbunătăţeşte, alteori nu	19	15	30	20	18
Este mai bine fără guvernământ naţional	3	3	3	5	19
Guvernământul naţional nu are importanţă	1	1	1	1	2
Altceva	0	1	0	2	1
Nu ştiu	1	2	4	5	2
Procentaj total	100	99	99	99	100
Număr total	821	707	676	534	301

* Aşa cum este descris de intervievaţi care atribuie un oarecare impact guvernământului naţional.

A fost pusă o întrebare de completare: „În ansamblu, activităţile guvernământului naţional au tendinţa de a îmbunătăţi condiţiile din această ţară sau ar fi mai bine fără ele?" Tabelul II.3 arată că largi majorităţi din Statele Unite, Marea Britanie, Germania şi Italia dintre cei care au afirmat că guvernul naţional le-a afectat vieţile cotidiene, au privit acest efect ca benefic. Mexicanii au arătat frecvenţa cea mai scăzută de răspunsuri favorabile; mai mult decât ceilalţi, ei au spus că ar duce-o mai bine fără activităţile guvernământului naţional. Acelaşi *pattern* a reieşit şi din întrebarea de completare cu privire la impactul autorităţii locale.

Dacă vom combina efectul acestor două întrebări privind impactul autorităţii naţionale şi locale şi caracterul impactului, vor reieşi următoarele caracteristici. În marea lor majoritate, răspunsurile americanilor

şi britanicilor percep un anumit impact al guvernămintelor la nivelul centrelor locale, privindu-l în mod favorabil. Respondenţii germani li se aseamănă, exceptând faptul că un procent larg ia o poziţie sceptică determinată de situaţiile când autorităţile naţionale şi locale le îmbunătăţesc condiţiile, iar alteori nu. Acei italieni care atribuie importanţă autorităţilor naţionale şi locale (puţin mai mult de jumătate), de asemenea îi atribuie un impact favorabil. Pe de altă parte, numai o minoritate a mexicanilor (mai puţin de o treime atribuie importanţă guvernământului şi chiar în rândurile acestei treimi o proporţie substanţială fie că adoptă o poziţie sceptică cu privire la beneficiile guvernământului, fie că îl resping ca fiind în mare măsură dăunător prin efectele sale.

Tabloul general prezentat până acum sugerează că în Statele Unite, Marea Britanie şi Germania „grosul" populaţiei este „loialist" în sensul de *output*; adică, ei sunt conştienţi şi evaluează favorabil *output*-ul guvernamental. În Italia şi, în mod particular, în Mexic există o frecvenţă înaltă a dependenţilor şi parohialilor alienaţi. Obişnuitul nostru interviu ne-a permis să spunem că în principal aproximativ două treimi dintre mexicani şi ceva mai puţin de o jumătate dintre italieni, fie că nu au atribuit nici o importanţă guvernământului fie că au spus că nu ştiu dacă are vreo importanţă. Interviurile noastre cu privire la istoria vieţii ne vor ajuta să completăm semnificaţia datelor noastre cantitative.

În fiecare din ţări am reintervievat cam 10 la sută din respondenţii noştri, repetând câteva din aceleaşi întrebări, însă cercetând mai adânc şi înregistrând răspunsurile cuvânt cu cuvânt. Ceea ce am descoperit în acest material mai liber, mai deschis este că acei respondenţi din Mexic şi Italia, care au spus că guvernământul nu are nici un impact asupra lor sau că nu ştiu cât de mare impact are, includeau în rândurile lor atât „parohiali" cât şi „alienaţi". Urmează câteva declaraţii parohiale.

Întrebată dacă guvernământul este necesar, o servitoare în casă mexicană, care locuieşte cu familia ei în casa stăpânilor ei din Mexico City, a răspuns: „Nu voi răspunde la asta pentru că nu ştiu ce să spun". Ea nu a atribuit nici o importanţă guvernământului în ceea ce o privea pe ea şi familia ei. Întrebată la ce sunt folosite taxele, ea a răspuns: „Ce sunt alea? Nu ştiu". Ea nu poate nici să scrie, nici să citească şi nu a votat niciodată. O casnică mexicană din San Luis Potosi a răspuns la întrebarea privind efectul guvernământului, zicând: „Activităţile lui n-au nici un efect asupra mea, după cum nici eu nu am nimic de-a

face cu guvernământul". Ea a spus că are prea mulţi copii pentru a fi capabilă să se mai gândească şi la altceva. Ea are puţini prieteni şi nu are încredere în oamenii din afara familiei sale. Singura ocazie în care s-ar gândi să abordeze un oficial guvernamental ar fi în cazul vreunei posibilităţi de a obţine vreo slujbă pentru un membru al familiei ei. În măsura în care parohialul este conştient de guvernământ, el tinde să-l privească în relaţie cu interesele de familie. Astfel, un croitor sărac mexican din Oaxaca a spus despre guvernământ: „Nu are nici un efect. Nu am legături familiare sau de slujbă cu guvernământul".

Mult mai frecvenţi în cazurile mexicane şi italiene au fost respondenţii explicit alienaţi. Majoritatea lor erau alienaţi de *output*: guvernământul va face anumite lucruri pentru cei din interiorul său sau pentru alţii asemenea lor, credeau ei, însă era indiferent faţă de interesele oamenilor săraci sau era corupt şi sensibil doar la mită şi legăturile de familie.

Iată câteva exemple pe tema corupţiei guvernamentale între respondenţii noştri mexicani.

O casnică mexicană referindu-se la efectul autorităţilor locale asupra vieţii ei: „Are un efect pentru ei. Ei iau toţi banii!"

O secretară mexicană cu privire la destinaţia taxelor: „Oficialii publici zic că ei sunt pentru îmbunătăţiri ale oraşului, ceea ce pare incredibil, de vreme ce fiecare nou guvernator creşte taxele şi nu face nimic pentru oraş, ci numai pentru buzunarele lui".

Altă temă a alienării este neglijenţa.

Un cărămidar mexican privind efectul guvernământului local asupra lui însuşi: „Nu avem apă în casă, iar nevastă-mea trebuie să se ducă s-o aducă din altă parte".

O funcţionară mexicană despre efectul autorităţilor locale: „Ei au neglijat magazinele de mâncare şi pieţele, unde marfa nu e de bună calitate şi este scumpă. Vegetalele sunt uneori putrede, însă sunt vândute la fel ca şi celelalte, ceea ce provoacă boli între oameni".

Aceleaşi teme ale corupţiei şi neglijenţei apar între respondenţi italieni alienaţi. Astfel, un taximetrist italian din Bari a răspuns nervos la întrebarea privind efectul guvernământului local asupra unor oameni ca el: „Sigur că da, are o influenţă, dar noi n-avem nici o influenţă. Oficialii guvernamentali au influenţa de a-şi umple propriile buzunare. Ce efect pot ei să aibă? Nu se poate face nimic. Familia mea îşi vede de treaba ei şi nu este interesată". Întrebat în continuare despre autorităţile locale, el a replicat: „Toate activităţile locale există pentru par-

tide interesate. Ele fac multă propagandă; ele promit multe lucruri, însă nimeni nu face nimic pentru oameni. Cum pot eu să-l abordez pe primar sau să mă alătur unui partid, dacă nimeni nu se gândeşte la noi?"

Oricum, parohialismul şi alienarea nu sunt lucruri ciudate în Italia şi Mexic. Am întâlnit ambele fenomene în Germania, Marea Britanie şi Statele Unite. Tabelurile II.1 şi II.2 sugerează că aceste atitudini apar cu mult mai puţin frecvent în aceste trei ultime ţări. Însă câteva exemple ne-ar putea ajuta să scoatem în evidenţă faptul că diferenţele sunt relative, nu absolute.

O lucrătoare engleză din confecţii, cu privire la efectul guvernării naţionale asupra ei: „Nu ştiu. Nu-mi pasă. Ei nu ne afectează deloc. Dacă nu muncim, ei nu ne dau nimic".

Un bucătar englez, asupra efectului guvernământului naţional: „Aş spune că destul de mult... ei bine, nu ştiu dacă ei mă afectează pe mine în particular. Singurul lucru împotriva căruia sunt este că pe cei care au dus-o bine toată viaţa, ei îi lasă să prospere — însă pe cei care nu au dus-o ei îi ajută. De-astea nu-mi plac."

Un muncitor german, cu privire la influenţa guvernământului naţional: „Influenţa este mică. Principala influenţă este că toată lumea trebuie să plătească taxe. De-abia îmi afectează viaţa".

O casnică germană refugiată, cu privire la efectul guvernământului asupra vieţii ei familiale: „Când soţul meu îşi aduce acasă plicul cu salariul şi vedem câte reţineri s-au făcut — atunci suntem afectaţi de guvernământ".

Până acum am analizat probleme privind *output*-ul guvernamental. Acei respondenţi care atribuie semnificaţie guvernământului naţional şi local şi care ne pot furniza exemple privind acest impact semnificativ sunt cel puţin supuşi. Dacă ei sunt conştienţi de impactul guvernământului, dar sunt nemulţumiţi, îi putem numi supuşi alienaţi. Dacă nu sunt deloc conştienţi sau de-abia sunt conştienţi, îi numim parohiali. Este un lucru interesant faptul că mulţi dintre cei care au răspuns, în particular dintre britanici, au răspuns acestor întrebări de *output* cu răspunsuri având un conţinut gratuit de *input*. Cu alte cuvinte, orientarea lor „democratică" se revarsă peste un context dependent. De exemplu, un oţelar scoţian atribuia mare importanţă guvernământului local, însă când a fost presat să dea un exemplu, el a remarcat: „Ei bine, oamenii sunt interesaţi de lucruri pe care vor să le facă şi nu trebuie să aştepte mult pentru a le sesiza consiliului local sau să vrea să le publice în ziarele locale" .

Conştiinţa cu privire la semnificaţia impactului guvernământului variază în mod clar în funcţie de gradul de educaţie. Astfel, în Statele

Unite, 89 la sută dintre cei care urmează vreo formă de educaţie în şcoli secundare erau conştienţi de semnificaţia guvernământului naţional, în comparaţie cu 73 la sută dintre cei ce aveau o educaţie doar de şcoală primară. În Anglia, procentajele, erau de 76 la sută pentru cei cu educaţie în universităţi şi de 70 pentru cei cu educaţie primară, în timp ce în Germania cifrele au fost de 88 la sută faţă de 66 la sută.

Cu toate că diferenţele sunt mari în aceste trei ţări, punctul important este că până şi între americanii, britanicii şi germanii cu educaţie minimă este extrem de răspândită percepţia că guvernământul este semnificativ în ceea ce priveşte viaţa zilnică a cuiva.

Prin contrast, frecvenţa conştientizării importanţei guvernământului naţional şi local a fost extrem de joasă între italienii şi mexicanii lipsiţi de educaţie: 24 la sută în Italia şi 25 la sută în Mexic. La italienii cu educaţie în şcoala secundară, frecvenţa conştientizării era de 72 la sută, iar la cei cu educaţie universitară de 85 la sută. Izbitor în ceea ce priveşte rezultatele din Mexic este că până şi cei cu educaţie secundară şi universitară au manifestat o frecvenţă joasă de conştientizare a importanţei guvernământului: 35 la sută pentru mexicanii cu educaţie secundară şi 57 la sută pentru cei cu educaţie universitară.

CONŞTIENTIZAREA POLITICII

Prima noastră serie de întrebări era concepută pentru a lămuri *pattern*-urile „cunoaşterii de *output*". Eram preocupaţi de faptul dacă oamenii au perceput guvernământul ca având un efect asupra lor, familiilor lor şi comunităţilor lor. Cu o altă serie de întrebări am căutat să determinăm dacă ei urmăreau sau nu, dacă dădeau sau nu atenţie problemelor politice şi guvernamentale (inclusiv campaniilor politice). Aceste întrebări sfârşesc prin a testa frecvenţa orientărilor participative din cinci ţări, întrucât ajung la dimensiunea concentrării asupra *input*-ului politic. Putem presupune că dacă oamenii urmăresc afacerile politice şi guvernamentale, ele sunt implicate într-un mod anume în procesul prin care sunt luate deciziile. Mai precis, este vorba de un grad minim de implicare. Aşa cum folosim termenul, cultura civică implică un sentiment al obligaţiei de a participa la activităţile de *input* politic, precum şi un sentiment al competenţei participării. Urmărirea problemelor guvernamentale şi politice, precum şi acordarea de atenţie politicii sunt într-adevăr angajamente civice limitate, însă fără ele nu ar exista cultură civică. Ele reprezintă componenţa cognitivă a orientării civice.

Tabelul II.4 ne spune ceva cu privire la incidenţa cunoaşterii civice în cele cinci ţări. În general, tabloul din Tabelul II.4 coincide cu cel utilizat în discuţia privind cunoaşterea dependentă sau de *output*. Statele Unite, Marea Britanie şi Germania au valori înalte în ceea ce priveşte urmărirea problemelor politice şi guvernamentale, în timp ce Italia şi Mexicul cunosc valori joase. Există însă două corecţii interesante la acest *pattern* general. În primul rând, germanii urmăresc mai frecvent problemele politice decât englezii. În al doilea rând, italienii urmăresc problemele politice cu mult mai puţină frecvenţă decât o fac mexicanii. Un *pattern* similar apare dacă cineva răspunde la o întrebare privind „acordarea de atenţie campaniilor electorale".

Frecvenţa relativ înaltă cu care germanii răspund că sunt interesaţi cognitiv de procesul guvernamental de *input* — o frecvenţă la fel de mare sau mai mare decât cea din Marea Britanie — sugerează existenţa unor tendinţe civice în Germania, cel puţin în dimensiunea cognitivă. Dacă democraţia pare să nu fi prins rădăcini adânci în societatea germană, nu este din pricina lipsei expunerii la politică sau din pricina lipsei de informaţie politică.

TABELUL II. 4 *Urmărirea relatărilor privind problemele politice şi guvernamentale; pe naţiuni**

Procentajul celor care declară că urmăresc relatările	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Regulat	27	23	34	11	15
Din vreme în vreme	53	45	38	26	40
Niciodată	19	32	25	62	44
Altele sau nu ştiu	1	1	3	1	1
Procentaj total	100	100	100	100	100
Număr total	970	963	955	995	1.007

* Textul efectiv al întrebării: „Urmăriţi relatările privind problemele politice şi guvernamentale? Le urmăriţi regulat, din când în când sau niciodată?"

Datele italiene şi mexicane prezintă un contrast interesant. Aceste două naţiuni au obţinut valori mai mici decât celelalte trei la întrebările privind cunoaşterea de *output* şi de *input*. Însă, în termenii cunoaşterii *output*-ului guvernamental, italienii şi-au exprimat conştientizarea unor asemenea activităţi cu o frecvenţă mult mai mare decât mexicanii. Ori-

cum, ca o funcţie a cunoaşterii lor cu privire la *input*-ul guvernamental — expunerea lor la probleme şi campanii politice — italienii au indicat o expunere mai puţin frecventă decât mexicanii. Astfel, mai puţin de jumătate dintre italieni au afirmat că guvernământul avea un impact asupra vieţii lor; însă aproape două treimi au spus că ei nu urmăresc niciodată politica sau problemele guvernamentale, iar mai mult de jumătate au spus că nu acordă atenţie campaniilor electorale. Pe de altă parte, în Mexic, o proporţie mult mai largă acordă atenţie campaniilor şi urmăresc politica comparativ cu cei ce atribuie importanţă guvernământului[1].

Această caracteristică mexicană reiese mai clar dacă noi comparăm mexicanii care recunosc o înaltă expunere a comunicării politice cu acei care sunt implicaţi în mod similar din alte naţiuni. În celelalte patru naţiuni, mai puţin de 10 la sută dintre aceia cu expunere înaltă la comunicare relatează că nici guvernământul naţional nici cel local nu au un efect asupra vieţilor lor. Pe de altă parte, în Mexic, 56 la sută dintre aceia cu înaltă expunere nu atribuie nici o importanţă guvernământului lor.

Câteva comentarii din interviurile noastre de istorie ne indică faptul că viaţa poate ilustra diferenţa dintre *pattern*-urile mexicane şi italiene. Un taximetrist mexican, când a răspuns la întrebarea dacă era interesat de problemele politice şi guvernamentale, a replicat: „Foarte mult, deoarece guvernul poate îmbunătăţi condiţile generale de viaţă ale tuturor mexicanilor. Cel puţin asta este ceea ce doresc“. Întrebat când a devenit prima oară interesat de politică, el a spus, „Cam acum zece ani, când am început să-mi dau seama că acei care ne conduc au tendinţa de a beneficia economic fără să dea importanţă nevoilor celorlalţi cetăţeni“. Un cizmar mexican a replicat la aceeaşi întrebare, „Da, îmi place politica. Sunt extrem de interesat de ea, deoarece vreau să-i văd îmbunătăţirile şi deoarece vreau să văd de asemenea că totul merge bine, deoarece mulţi lideri politici mai degrabă îi fac rău muncitorului decât să-l ajute“. Iar o stenografă mexicană a comentat: „Mă

---

1 În capitolul I am subliniat că eşantionul mexican nu include acea parte a populaţiei mexicane trăind în oraşe a căror populaţie era sub 10.000. De vreme ce asta ar putea să fi afectat rezultatele mexicane, în particular în ceea ce priveşte expunerea la comunicarea politică şi astfel să invalideze comparaţia mexicano-italiană, am comparat eşantionul mexican cu acea parte a eşantionul italian locuind în oraşe de 10.000 şi mai mult. Aceste rezultate au diferit doar printr-un mic număr de puncte de procentaj şi au confirmat concluzia discutată aici.

interesează oraşul meu, care este neglijat de guvernatorul lui. L-am comparat cu alte oraşe care erau la acelaşi nivel, precum Pueblo, iar acum au căpătat un mare avans în cultură şi frumuseţe". Ea a devenit pentru prima dată interesată de politică atunci când a vizitat Guadalajara „... şi am văzut cât de mult s-a îmbunătăţit. Îmi amintesc că anul trecut Pueblo era pe locul doi în republică pentru frumuseţea sa, iar acum l-a pierdut deoarece guvernatorul lui l-a neglijat".

Deşi au existat italieni care s-au descris pe sine ca fiind interesaţi de politică, răspunsul cel mai tipic a subliniat pericolul şi futilitatea interesului cuiva faţă de politică:

> *Un muncitor italian pensionar, cu privire la interesul său faţă de politică:* „Să citesc ziarul este maximum de interes din partea mea, iar când o fac, îl citesc foarte încet. Îmi ia o zi întreagă ca să-l citesc. Nu-mi place să particip la discuţii. După cum v-am spus, ele sunt extrem de aprinse şi câteodată chiar periculoase".
>
> *Un mecanic italian, cu privire la cine este interesat de politică:* „Fanaticii care cred în ceea ce fac şi în aspiraţiile lor sau oamenii ignoranţi, aflaţi în spatele lor şi împinşi de primii".
>
> *O casnică italiană care serveşte clienţii în băcănia familiei:* „Nici unul! Am o aversiune pentru ea, deoarece simt că nimic nu este drept".

Când folosim alte unităţi de măsură ale cunoaşterii politice, aceleaşi *pattern*-uri naţionale se repetă. Astfel, când comparăm expunerea la comunicarea politică în diferite mijloace de comunicare în masă, germanii au rezultate mai bune decât britanicii, iar mexicanii vin înaintea italienilor (Tabelul II.5).

TABELUL II. 5 *Urmărirea relatărilor privind afacerile publice în diverse mijloace de comunicare în masă; pe naţiuni**

Procentajul celor care urmăresc relatări	Statele Unite	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
În ziare, cel puţin săptămânal	49	43	53	16	31
La radio sau TV, cel puţin săptămânal	58	36	52	20	28
În reviste (vreodată)	57	21	45	26	25
Numărul total	970	963	955	995	1.007

* Textul efectiv al întrebărilor: „Ce spuneţi despre ziare (radio sau TV, reviste)? Urmăriţi (ascultaţi, citiţi despre) afaceri publice în ziare (radio sau TV, reviste) aproape zilnic, o dată pe săptămână, din când în când sau niciodată?" Aici sunt consemnate doar procentajele celor care au raportat expunerea.

Am văzut deja că acea cunoaştere interesată de *output* este în mod strâns legată de nivelul educaţiei dobândite şi de poziţia socio-economică. Reiese de asemenea că educaţia este legată în mod strâns de cunoaşterea civică (vezi Tabelul II.6). La nivelul universitar, aproape toţi subiecţii din fiecare ţară urmăresc politica. Cu excepţia Italiei, la nivel secundar, ţările au proporţii uniform înalte privindu-i pe cei care urmăresc politica; şi chiar în relaţie cu Italia, diferenţa dintre subiecţii anchetei din şcolile secundare italiene şi cei din alte ţări este mult mai mică decât diferenţa dintre subiecţii din şcolile primare italiene şi cei din şcolile primare din celelalte ţări. Astfel, la nivele mai înalte de educaţie se găseşte în toate naţiunile o proporţie uniform de ridicată a celor care urmăresc politica.

TABELUL II. 6 *Urmărind politica în mod regulat sau din când în când pe naţiuni şi educaţie*

	Total		*Primare sau mai puţin*		*Secundare*		*Universitare*	
Naţiune	(%)	(nr.)*	(%)	(nr.)	(%)	(nr.)	(%)	(nr.)
Statele Unite	80	(970)	67	(339)	84	(442)	96	(188)
Marea Britanie	68	(963)	60	(593)	77	(322)	92	(24)
Germania	72	(955)	69	(790)	89	(124)	100	(26)
Italia	36	(995)	24	(692)	58	(245)	87	(54)
Mexic	55	(1.007)	51	(877)	76	(103)	92	(24)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele pe care se calculează procentajele.

Între cei cu achiziţii educaţionale mai modeste diferenţele naţionale sunt mai mari. În Statele Unite, Marea Britanie şi Germania, şi, într-o mai mică măsură în Mexic, cei cu puţină educaţie încă urmăresc politica; însă, în Italia, un număr redus de subiecţi aflaţi la nivelul de jos se expun la o comunicare politică.

DEŢINEREA DE INFORMAŢII ŞI OPINII

Măsurile noastre de cunoaştere a sistemelor politice au fost până acum estimări subiective cu privire la importanţa guvernământului şi a gradului de expunere la probleme politice şi guvernamentale. Nu am încercat încă să stabilim cantitatea de informaţie cu privire la guver-

nământ şi politică pe care cei supuşi chestionarelor noastre o au cu adevărat. Competenţa democratică este în mod strâns legată de deţinerea de informaţie caldă cu privire la procesele şi problemele controversate ale politicii, precum şi cu abilitatea de a folosi informaţia în analiza problemelor şi în conceperea strategiilor de influenţă. Ancheta noastră a conţinut două măsuri de informaţie: una era bazată pe abilitatea de a identifica liderii naţionali ai principalelor partide din fiecare ţară, iar cea de a doua era bazată pe abilitatea de a identifica ministerele şi agenţiile cabinetului de la nivelul naţional al guvernământului.

Acestea sunt simple măsuri cantitative ale unui anumit tip de informaţie. Ele ating doar un aspect limitat al dimensiunii cunoaşterii şi nu ne spun nimic cu privire la capacitatea de a folosi cunoaşterea în mod inteligent. Mai mult, de vreme ce structurile guvernamentale şi de partid din cele cinci ţări diferă, nu putem presupune că aceste măsuri cantitative ale informaţiei politice sunt strâns comparabile. S-ar putea ca abilitatea de a identifica lideri ai partidelor mai mici din Italia şi Mexic să poată reprezenta o ordine mai înaltă a cunoaşterii decât abilitatea de a identifica un număr mai mare de lideri din sistemul bipartinic american. Oricum, atunci când comparăm proporţiile la extreme — pe cei având fie o informaţie incorectă fie multă informaţie — aceste diferenţe structurale au mai puţină semnificaţie, iar comparaţiile sunt mai demne de încredere.

TABELUL II. 7 *Abilitatea de a numi lideri de partid sau ministere din guvern; pe naţiuni* [a]

	Procentaj din eşantionul total care pot [b]			
Naţiune	*Numi patru sau mai mulţi lideri*	*Nu pot numi nici un lider de partid*	*Numi patru sau mai multe ministere*	*Nu pot numi nici un minister*
Statele Unite	65	16	34	28
Marea Britanie	42	20	34	23
Germania	69	12	40	20
Italia	36	40	23	53
Mexic	5	53	21	47

[a] Acele cu nivele medii de informaţie (adică, care au putut numi unul până la trei în fiecare categorie) au fost lăsate în afara tabelului.
[b] Procentaje din fiecare caz din eşantionul total.

Rezultatele din Tabelul II.7 arată că germanii, englezii şi americanii au cele mai largi proporţii ale subiecţilor bine informaţi, în conformitate cu informaţia politică.

Frecvenţa înaltă a subiecţilor italieni neinformaţi este semnificativă şi la ea se adaugă şi procentajul înalt al italienilor care se descriu pe sine ca neurmărind politica şi campaniile politice. Pe de altă parte, cifrele mexicane prezintă mare interes. Deşi ne informează cu o frecvenţă relativ înaltă că ei urmăresc politica şi campaniile politice, mexicanii se dovedesc a fi cel mai prost informaţi dintre toate grupurile noastre naţionale. Aproximativ jumătate dintre subiecţii mexicani, inclusiv mulţi dintre aceia care spun că urmăresc politica nu au putut să prezinte în mod corect nici un lider politic şi nici un departament guvernamental.

Dacă putem demonstra acest *pattern* mexican, vom mai adăuga o altă componentă semnificativă caracterizării noastre cu privire la cultura politică mexicană. Am emis ipoteza că în cultura politică mexicană se combină autoestimarea cognitivă cu performanţa cognitivă slabă. O modalitate de a estima aceasta ar fi prin determinarea măsurii în care subiecţii slab informaţi din cele cinci ţări alese sunt pregătiţi să exprime opinii politice. Vom folosi ca o măsură a disponibilităţii de a exprima opiniile politice un index al „sferei de cuprindere a opiniei politice." Acest index se bazează pe frecvenţa cu care subiecţii anchetei, mai degrabă decât să afirme că nu ştiu, şi-au exprimat opiniile de-a lungul unei serii de şase întrebări de atitudine politică generală. Aceste întrebări erau legate de probleme precum conţinutul obligaţiilor civice, judecăţi privind grupuri de interese şi partide politice, precum şi nevoia de campanie politică[2]. Că această combinaţie de înaltă autoesti-

---

[2] Cele şase întrebări folosite pentru a evalua indexul sferei de cuprindere a „opiniei politice" sunt următoarele:

1. Se spune uneori că unele persoane sau grupuri au atât de multă influenţă asupra modului în care guvernul este condus încât interesele majorităţii sunt neglijate. Sunteţi de acord sau respingeţi opinia că există asemenea grupuri?

2. Ştim că omul obişnuit are multe probleme care îi ocupă timpul. De aceea, ce rol credeţi că trebuie să joace omul obişnuit în treburile comunitare ale oraşului sau districtului său?

3. Se vorbeşte despre obligaţiile oamenilor faţă de propriile lor ţări. Care sunt în opinia dumneavoastră obligaţiile pe care fiecare om le datorează ţării sale?

4. Unii afirmă că este nevoie de campanii electorale pentru ca publicul să poată judeca problemele controversate şi campaniile. Alţii afirmă că ele provoacă atâta amărăciune şi sunt atât de puţin demne de încredere încât am duce-o mai bine fără

mare cognitivă cu un nivel modest de informaţie este o caracteristică în special pentru Mexic ne sugerează Tabelul II.8, care arată cât de frecvent au răspuns subiecţii anchetei acestor întrebări de opinie.

TABELUL II. 8 *Sfera de cuprindere a opiniilor politice pe naţiuni*

Procentajul celor care	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Au răspuns la toate cele şase întrebări politice	63	56	47	26	46
Au spus „Nu ştiu" la una sau două întrebări	29	37	46	37	35
Au spus „Nu ştiu la trei sau mai multe întrebări	7	7	7	36	19
Procentaj	99	100	100	99	100
Număr total	970	963	955	995	1.007

Se pare că mexicanii sunt dispuşi să-şi exprime opiniile la cele şase întrebări aproape la fel de frecvent precum germanii, chiar dacă germanii deţin cea mai largă proporţie de persoane cu multă informaţie, iar mexicanii cea mai joasă. Însă pentru a furniza o confirmare în plus că Mexicul conţine o proporţie mai largă de subiecţi ai anchetei de tipul „informaţie puţină — opinie înaltă" decât oricare din celelalte ţări, trebuie să stabilim ce procentaj de subiecţi din fiecare ţară *combină* aceste atribute ale unui nivel scăzut de informaţie şi dispoziţia înaltă de a examina opinii. Această analiză, expusă în Tabelul II. 9, scoate în evidenţă un număr de aspecte. Mai întâi, reiese că în toate ţările, cu excepţia Italiei, persoanele cu valori joase în ceea ce priveşte informaţia obţin valori înalte în exprimarea opiniilor. Astfel, doi din trei mexicani slab informaţi şi aproape toţi americanii, britanicii şi germanii prost informaţi au dat un răspuns la patru sau mai multe din cele şase întrebări de opinie. Pe de altă parte, doar unul dintre italienii prost informaţi, şi-au exprimat opiniile la patru sau mai multe din întrebări. Asta pare să sugereze că în toate ţările, cu excepţia Italiei,

ele. Ce credeţi — sunt ele necesare sau am duce-o mai bine fără ele?
5. Unul dintre partide controlează guvernământul. Credeţi că politicile şi activităţile sale vor pune vreodată în primejdie protecţia socială a ţării? Credeţi că acest lucru este *probabil*, că *se poate întâmpla*, sau că *probabil nu se va întâmpla*?
6. La fel ca la întrebarea 5, însă cu referire la principalul partid de opoziţie.

disponibilitatea de a exprima opiniile politice este larg răspândită, caracterizându-i chiar şi pe cei neinformaţi. Lucrul izbitor este că mexicanii slab informaţi sunt în această privinţă precum americanii, britanicii şi germanii şi se deosebesc de italieni. Au existat aproape la fel de mulţi subiecţi ai anchetei prost informaţi în Italia ca şi în Mexic, însă majoritatea primilor s-au abţinut de la a-şi exprima opiniile în probleme politice. Două inferenţe decurg de aici: prima constă în aceea că Mexic seamănă cu cele mai „dezvoltate democraţii", deoarece chiar şi incompetentul cognitiv se simte liber în a-şi exprima opiniile, iar în al doilea rând, există cu mult mai mulţi asemenea „cetăţeni aspiranţi" în

TABELUL II. 9 *Disponibilitatea de a-şi exprima opiniile politice între subiecţii anchetei având puţină informaţie politică, pe naţiuni* [a]

Naţiune	*Procentajul din eşantionul total cu valoare joasă în informaţie politică* [b]	*Procentajul din eşantionul total al celor cu o valoare joasă în informaţie, care au răspuns însă la patru sau mai multe întrebări de opinie*
Statele Unite	13	11
Marea Britanie	13	10
Germania	8	8
Italia	33	11
Mexic	36	23

[a] Procentajul din fiecare caz se aplică la eşantionul total.
[b] Valoarea joasă a informaţiei politice înseamnă că subiecţii anchetei nu au putut numi nici un lider de partid, nici un post ministerial guvernamental.

Mexic decât în oricare din celelalte ţări. Aceşti mexicani (aproape un sfert din eşantion) sunt în majoritatea cazurilor persoane având o educaţie primară sau fără educaţie; sunt persoane dispunând de puţină informaţie cu privire la lumea largă a afacerilor publice, însă vrând să adopte o poziţie faţă de problemele politice generale[3]. Asemenea persoane există în toate cele patru ţări, însă ele apar cu o frecvenţă dublă

[3] Este important să observăm că ne confruntăm aici cu măsura în care subiecţii anchetei s-au simţit *liberi* să-şi exprime opiniile, nu cu măsura în care ei au avut cu adevărat opinii. Astfel, un motiv al frecvenţei joase a opiniilor printre subiecţii italieni ai anchetei poate fi determinat de mai marele lor inconfort când sunt puşi în situaţia de interviu. Acest punct este discutat în continuare în Capitolul III.

în Mexic faţă de oricare din celelalte naţiuni. Existenţa lor într-o atât de largă proporţie în Mexic sprijină interpretarea noastră că toată cultura politică a acelei ţări conţine o largă componentă aspiraţională — o tendinţă de a fi disponibil pentru exprimarea opiniei — în paralel cu sărăcia informaţiei.

În general, descoperirile noastre privind cunoaşterea politică arată că britanicii, americanii şi germanii sunt în mod predominant orientaţi către sistemele lor politice, atât în sensul politic, cât şi guvernamental. Sau pentru a folosi jargonul nostru, ei sunt orientaţi cognitiv către sistemul politic în aspectele sale de *output* şi de *input*. Pe de altă parte, mexicanii şi italienii includ între ei un număr mare dintre cei alienaţi şi parohiali. Tabelul II. 10 ne furnizează un cuprins convenabil al unei

TABELUL II. 10 *Sumarul* pattern-*urilor cunoaşterii politice pe naţiuni* [a]

Naţiune	*Procentajul alienaţilor sau parohialilor din* output-*ul guvernamental* [b]	*Procentajul alienaţilor sau parohialilor din* input-*ul guvernamental* [c]	*Procentajul alienaţilor sau parohialilor de la nivelurile* input *şi* output [d]
Statele Unite	12	20	7
Marea Britanie	26	33	14
Germania	26	28	13
Italia	42	63	38
Mexic	71	45.	35

[a] Procentajul din fiecare caz se aplică eşantionului naţional total.
[b] Răspunsuri negative sau „nu ştiu" cu privire la impactul autorităţii locale.
[c] Răspunsuri negative sau „nu ştiu" referitoare la politici viitoare.
[d] Răspunsuri negative sau „nu ştiu" atât în ceea ce priveşte impactul guvernământului cât şi cel al politicilor viitoare.

mari părţi a argumentului care a fost prezentat în acest capitol. El arată că mai mult de o treime dintre italieni şi mexicani sunt în întregime alienaţi sau parohiali, în comparaţie cu mult mai micile proporţii din celelalte trei ţări. De asemenea, scoate clar în evidenţă dezechilibrele din *pattern*-urile de orientare italiene şi mexicane, rezumând de asemenea dovezile pe care le-am prezentat până acum cu privire la predominanţa tendinţelor aspiraţionale între mexicani şi a tendinţelor alienate între italieni. Dacă la dovezile cuprinse în Tabelul II. 10 adăugăm demonstraţia nivelului jos de informaţie politică din Mexic, combinat cu

o disponibilitate neobişnuit de frecventă de a exprima opiniile politice, teoria noastră cu privire la aspiraţia civică mexicană începe să-şi asume o formă structural elaborată.

Oricum, există mai mult în cultura politică decât ceea ce ţine de cunoaştere sau conştientizare. Cum *simt* oamenii în legătură cu sistemele lor politice este o componenţă importantă a culturii politice. Starea sentimentului sau a emoţiei politice dintr-o ţară este probabil cel mai important test al legitimităţii sistemului său politic. Este de asemenea cea mai importantă măsură a alienării şi aspiraţiei politice. Acesta este acum aspectul culturii politice spre care ne îndreptăm.

CAPITOLUL III

Atitudini față de guvernământ și politică

Deși am subliniat dimensiunea cunoașterii și conștientizării din capitolul precedent, am inclus date și am dedus inferențe legate de starea atitudinii cu privire la guvernământ și politică din cele cinci țări. Astfel, când am vorbit despre Italia și Mexic ca având mari proporții de alienați, am sugerat că cetățenii acestor țări sunt orientați congnitiv către sistemele lor politice, însă ei le resping fie complet, fie în câteva din aspectele lor. În acest capitol și în următoarele vom considera dimensiunea afectivă mai direct.

Ne vom ocupa în prezentul capitol de atitudinile generalizate vizând sistemul ca întreg: atitudinea față de „națiune", virtuțile ei, realizările ei și celelalte. Denumim toate acestea „afectul de sistem". Ne vom ocupa de asemenea de „afectul de *output*" sau de tipurile de așteptări pe care oamenii le au față de mijloacele aflate la îndemâna oficialilor guvernamentali. Aici vom descrie atitudinile pe care oamenii le au față de agențiile executive sau administrative care impun legile și față de reglementările care-i afectează: adică acea parte a sistemului politic în relație cu care ei au un rol predominant pasiv. În cele din urmă ne vom ocupa de „afectul de *input*" sau de sentimentele pe care oamenii le au în raport atât cu agențiile și procesele care sunt implicate în alegerea oficialilor publici cât și cu decretarea politicilor publice generale. În capitolul de față vom introduce dimensiunea afectului de *input,* cu o analiză a atitudinilor față de comunicarea în politică. În capitolul următor ne vom ocupa în amănunțime de atitudinile și sentimentele, partizane din campaniile electorale.

În primul rând ne vom ocupa de dimensiunea generală a „afectului de sistem", folosind ca măsură obiectele mândriei naționale din cele cinci țări la care ne raportăm.

AFECTUL ÎN RAPORT CU SISTEMUL: MÂNDRIA NAŢIONALĂ

Încă de la începutul interviului nostru i-am întrebat pe interlocutori: „Vorbind la modul general, care sunt lucrurile cu privire la această ţară de care sunteţi cel mai mândri?“ În răspunsul la această întrebare, subiecţii nu au fost în nici un fel direcţionaţi să selecteze caracteristici politice. Când ei au dat răspunsuri politice, putem presupune că exprimarea mândriei politice a fost spontană. Tabelul III.1 însumează rezultatele. Optzeci şi cinci la sută din subiecţii americani ai anchetei au

TABELUL III. 1 *Aspecte ale naţiunii în raport cu care subiecţii anchetei şi-au expus mândria; pe naţiune*

Procentaj al celor care afirmă că sunt mândri de	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Instituţiile guvernamentale, politice	85	46	7	3	30
Legislaţia socială	13	18	6	1	2
Poziţiile în probleme internaţionale	5	11	5	2	3
Sistemul economic	23	10	33	3	24
Caracteristicile oamenilor	7	18	36	11	15
Virtuţile spirituale şi religie	3	1	3	6	8
Contribuţiile artistice	1	6	11	16	9
Contribuţiile ştiinţifice	3	7	12	3	1
Atributele fizice ale unei ţări	5	10	17	25	22
Nimic sau nu ştiu	4	10	15	27	16
Altele	9	11	3	21	14
Total % al răspunsurilor*	158	148	148	118	144
Total % al subiecţilor	100	100	100	100	100
Număr total de cazuri	970	963	955	995	1.007

* Procentajele depăşesc o sută din pricina răspunsurilor multiple.

citat unele trăsături ale guvernământului sau tradiţiei politice americane — Constituţia, libertatea politică, democraţia şi alte asemenea — în comparaţie cu 46 la sută pentru britanici, 7 la sută pentru germani, 3 la sută pentru italieni şi 30 la sută pentru mexicani. În plus, americanii şi britanicii s-au referit mai frecvent la realizările politicii publice decât au făcut-o subiecţii anchetei din alte ţări. La cealaltă extremă,

subiecții italieni ai anchetei, ce include cel mai mic număr de persoane mândrindu-se cu sistemul lor politic, au avut cel mai mare număr de subiecți care au relatat că nu se mândresc cu nimic (8 la sută) sau că „nu știu" cu ce să se mândrească (19 la sută). Italienii au avut proporția cea mai înaltă de răspunsuri privind „altele" (21 la sută), iar dintre acestea aproape toate au fost declarații generale de mândrie față de faptul că s-au născut italieni.

Tabelul III.1 relatează de asemenea atributele nonpolitice ale națiunii cu care cele cinci popoare se mândresc. Subiecții germani ai anchetei, care nu s-au mândrit prea frecvent cu sistemul lor politic, au inclus între ei proporția cea mai largă a celor care se mândreau cu realizările economice naționale. Ei includeau de asemenea cea mai largă proporție a celor care își exprimau mândria față de caracteristicile germanilor ca popor (cumpătare, curățenie, muncă din greu și eficiență). Italienii au citat cel mai frecvent contribuțiile țării lor la arte, frumusețea fizică a țării și comorile ei culturale. Mândria țării era mai mult sau mai puțin egal distribuită între sistemul politic, sistemul economic, virtuțile poporului și frumusețile fizice ale țării.

Pe ansamblu, descoperirile din Tabelul III.1 sprijină caracteristicile culturii politice din cele cinci țări prezentate în capitolul precedent. Astfel, cea mai înaltă frecvență a mândriei americanilor și britanicilor se leagă de sistemele politice, legislația socială și prestigiul internațional. Majoritatea cuvârșitoare a italienilor nu au nici un fel de mândrie față de sistemul lor politic și nici măcar față de economie sau societatea lor. În măsura în care ei au vreo mândrie națională, ea se leagă de istoria lor, de frumusețea fizică a țării lor sau de faptul de a fi italian. Astfel, se adâncește imaginea alienării italiene.

Este de mare interes faptul că Germania ține companie democrațiilor americană și britanică pe dimensiunea mândriei naționale. Germanii înțeleg importanța *output*-ului guvernamental și se expun pe sine informației cu privire la *input*-ul politic, însă ei își exprimă în mică măsură mândria cu privire la sistemul politic ca întreg și își concentrează mândria națională asupra economiei germane, asupra virtuților personale ale germanilor și asupra realizărilor lor științifice și artistice.

Rezultatele mexicane asigură o confirmare izbitoare a *pattern*-ului prezentat în capitolul precedent. În ciuda faptului că sunt într-o măsură covârșitoare alienați și parohiali în relație cu *output*-ul guvernamental, mexicanii dau dovadă de o înaltă frecvență a interesului față de politică. Tabelul III.1 arată de asemenea că, în comparație cu italienii și

germanii, mexicanii manifestă o frecvenţă relativ înaltă a mândriei politice. După cum am argumentat, acest *pattern* al înaltului afect de sistem se cuplează cu respingerea performanţei reale a guvernământului, fiind exact ceea ce se poate aştepta de la o naţiune caracterizată prin continuul ataşament faţă de un set de idealuri revoluţionare. Un asemenea *pattern* al atitudinilor este ceea ce cineva poate să aştepte de la un popor atras brusc în politică de o mişcare revoluţionară. Desigur, este imposibil de a atribui exclusiv acest set de atitudini Revoluţiei Mexicane, pentru că probabil există mai multe rădăcini. Există însă unele dovezi că impactul continuu al Revoluţiei ca proces pe cale de desfăşurare explică parţial tipul de ataşament manifestat de subiecţii mexicani faţă de sistemul lor politic. Aceşti subiecţi au fost întrebaţi dacă pot numi câteva din idealurile şi ţelurile Revoluţiei Mexicane[1].

Treizeci şi cinci la sută au putut numi unele dintre ţeluri, în timp ce restul de 65 la sută au înşiruit democraţia, libertatea şi egalitatea politică, protecţia social-economică, reforma agrară, egalitatea socială şi libertatea naţională. Este interesant aici că, atunci când au fost întrebaţi dacă sunt mândri ca mexicani, 34 la sută dintre aceia care au putut numi câteva din scopurile sau idealurile Revoluţiei — în contrast cu 10 la sută dintre aceia care nu au putut numi nici unul — erau mândri de vreunul dintre aspectele politice ale naţiunii.

Însă chiar şi mai interesante sunt rezultatele unei întrebări posterioare privitoare la unul dintre scopurile Revoluţiei mexicane. Acei subiecţi care au menţionat vreun scop al Revoluţiei au fost apoi întrebaţi dacă aceste scopuri au fost realizate sau vitale sau dacă oamenii încă se străduiau să le atingă. Dintre subiecţii care au putut numi un scop al Revoluţiei (n: 614), 25 la sută erau de părere că scopurile fuseseră realizate, 61 la sută credeau că oamenii încă se străduiau să le atingă şi 14 la sută credeau că fuseseră uitate. După cum era de aşteptat, acei subiecţi care credeau că scopurile Revoluţiei fuseseră uitate erau cel mai puţin înclinaţi din cele trei grupuri să-şi exprime mândria faţă de sistemul lor politic. Treizeci şi unu la sută (n: 84) din acest grup au afirmat că erau mândri de sistemul politic mexican. Însă în conexiune cu ipoteza noastră privind efectele Revoluţiei mexicane, ca un proces în plină desfăşurare, este interesant că, deşi diferenţa este

1 Textul întrebării era: „Revoluţia noastră mexicană este un foarte important eveniment care este întotdeauna mult discutat. Puteţi să-mi spuneţi care sunt, în opinia dumneavoastră, principalele idealuri şi scopuri ale Revoluţiei mexicane?"

vagă, acei subiecți care cred că oamenii încă se mai străduie să realizeze scopurile Revoluției, mai degrabă decât aceia care cred că scopurile au fost deja realizate, își exprimă mândria mai frecvent față de sistemul politic: 39 la sută din primii (n: 379) își exprimă o asemenea mândrie politică, în comparație cu 34 la sută dintre aceia care nu văd Revoluția ca un proces continuu (n: 151). Astfel, mândria mexicană față de națiune pare să depindă în oarecare măsură de continua identificare simbolică, evident, cu Revoluția mexicană.

În Statele Unite și Marea Britanie, unde o mare proporție din subiecți își exprimă mândria față de caracteristicile politice ale națiunii lor, această proporție era mai înaltă între subiecții mai bine educați. În Statele Unite, 92 la sută dintre cei cu o oarecare educație universitară au răspuns indicând obiectele politice ale mândriei, în comparație cu 81 la sută dintre aceia care nu au trecut dincolo de școala primară. În Marea Britanie, 75 la sută din cei cu educație universitară și-au exprimat mândria față de caracteristicile politice, în comparație cu 41 la sută dintre aceia care aveau numai o educație primară. În mod similar, în Mexic 22 la sută dintre cei fără nici o educație și-au exprimat mândria politică, în comparație cu 38 la sută dintre cei cu educație universitară. Pe de altă parte, în Germania și Italia, nivelul de educație pare să aibă puțină legătură cu frecvența cu care mândria politică s-a exprimat.

În mod similar, persoanele deținând ocupații cu o calificare mai înaltă și mai bine recompensate, din Marea Britanie, Statele Unite și Mexic, și-au exprimat mai frecvent mândria față de sistemul lor politic, în timp ce ocupația avea puțină importanță față de acest indicator în Germania și Italia. Principala diferență în obiecte ale mândriei în fiecare din aceste din urmă două țări era că subiecții mai bine educați și cei mai calificați profesional și managerial și-au exprimat mai adesea mândria față de realizările țării lor în arte și știință decât aceia cu o educație relativ joasă sau decât aceia angajați în ocupații manuale.

Faptul că nivelul educațional și ocupațional are atât de puțin efect asupra mândriei naționale în Germania și Italia sugerează mai degrabă alienarea față de sistemul politic decât parohialismul sau lipsa conștientizării sistemului. Un nivel mai înalt de educație deschide mințile indivizilor către structurile secundare ale societății lor, către dimensiunea profunzimii istorice și către perspectivele mai largi ale scenei mondiale. Dacă germanii sau italienii cu un nivel mai înalt de educație eșuează în a fi semnificativ mai politici în opțiunea lor cu privire la

TABELUL III. 2 *Aşteptări în raport cu tratamentul birocraţiei guvernamentale şi poliţiei, pe naţiuni**

Procentajul celor care afirmă	*Statele Unite*		*Marea Britanie*		*Germania*		*Italia*		*Mexic*	
	birocraţie	*poliţie*	*birocraţie*	*poliţie*	*birocraţie*	*poliţie*	*birocraţie*	*poliţie*	*birocraţie*	*poliţie*
Aşteaptă tratamentul egal	83	85	83	89	65	72	53	56	42	32
Nu aşteaptă tratament egal	9	8	7	6	9	5	13	10	50	57
Depinde	4	5	6	4	19	15	17	15	5	5
Altele	—	—	—	—	—	—	6	6	—	—
Nu ştiu	4	2	2	0	7	8	11	13	3	5
Procentajul total	100	100	98	99	100	100	100	100	100	99
Număr total	970	970	963	963	955	955	995	995	1.007	1.007

* Textul efectiv al întrebărilor: „Presupuneţi că aţi avea vreo problemă care v-ar sili să vă înfăţişaţi unui oficial guvernamental — de pildă, o problemă de taxă şi de reglementare a construcţiilor de locuinţe. Credeţi că vi s-ar acorda tratament egal — adică, aţi fi tratat — ca oricare altul? „Dacă aveţi vreo încurcătură cu poliţia — poate o violare a traficului sau aţi fost acuzat de un delict minor — socotiţi că vi s-ar acorda un tratament egal? Adică veţi fi tratat la fel ca oricine altcineva?“

obiectele mândriei decât compatrioții lor cu un nivel mai scăzut de educație, atunci trebuie să tragem concluzia că sistemului politic al fiecărei țări îi este acordată o ordine scăzută de preferință sau este evaluat negativ între acele grupuri sociale care sunt conștiente de el și îi urmăresc activitățile. Mai mult, ne găsim acum în poziția de a sublinia că alienarea politică din Germania diferă de aceea din Italia. Alienarea din Italia implică retragerea atenției în aceeași măsură precum absența mândriei politice. În Germania, avem combinația interesantă de înaltă expunere și atenție față de sistemul politic, împreună cu absența mândriei față de el.

AFECTUL DE *OUTPUT*: AȘTEPTAREA TRATAMENTULUI DIN PARTEA GUVERNĂMÂNTULUI ȘI POLIȚIEI

Sentimentele pe care oamenii le au față de autoritățile guvernamentale pot fi deduse din așteptările lor cu privire la modul cum vor fi tratați. În elaborarea anchetei noastre am presupus că cei mai mulți dintre oameni preferau să fie tratați corect și cu considerație când se aflau în contact cu oficialii. Dacă ei se așteptau la un tratament corect și respectuos, atunci putem presupune că cel puțin în această privință ei erau implicați în mod favorabil față de orientarea guvernamentală. Iar în cazul opus, putem presupune că ei erau orientați nefavorabil. Astfel, întrebările noastre erau gândite pentru a descoperi ce calități imputau subiecții părții executive a guvernământului.

I-am pus pe subiecții noștri în fața a două situații ipotetice. În prima, le-am cerut să-și imagineze că se află într-un birou guvernamental, confruntați cu o problemă care impune o acțiune oficială. Cum considerau că vor fi tratați? Vor fi tratați în mod egal, precum oricine altcineva? Apoi, le-am cerut să-și imagineze faptul că își explicau punctul de vedere adresându-se oficialilor. Se așteptau că vor fi ascultați cu atenție și considerație? În a doua situație, li se cerea să-și imagineze că ar avea o încurcătură minoră cu poliția. Se așteptau ei să fie tratați de către poliție în mod egal și cu considerație? Rezultatele întrebărilor privind egalitatea tratamentului sunt însumate în Tabelul III.2.

Pattern-ul care decurge este de mare interes. Americanii și britanicii, care într-o mare majoritate percepeau importanța guvernământu-

TABELUL III. 3 *Gradul de considerație așteptat față de punctul de vedere avut din partea birocrației și poliției, pe națiuni**

Procentajul celor care așteaptă	*Statele Unite*		*Marea Britanie*		*Germania*		*Italia*		*Mexic*	
	birocrație	*poliție*	*birocrație*	*poliție*	*birocrație*	*poliție*	*birocrație*	*poliție*	*birocrație*	*poliție*
O considerație serioasă pentru propriul punct de vedere	48	56	59	74	53	59	35	35	14	12
Puțină atenție	31	22	22	13	18	11	15	13	48	46
Să fie ignorați	6	11	5	5	5	4	11	12	27	29
Depinde	11	9	10	6	15	13	21	20	6	7
Altele	0	—	—	—	1	2	6	6	—	1
Nu știu	4	2	2	1	8	11	12	14	3	4
Procentajul total	100	100	98	99	100	100	100	100	98	99
Număr total	970	970	963	963	955	955	995	995	1.007	1.007

* Textul efectiv al întrebărilor: „Dacă v-ați exprima propriul punct de vedere în fața oficialilor, ce efect credeți că ar avea? Vor acorda ei o atenție serioasă punctului dumneavoastră de vedere, vă vor acorda puțină atenție sau vor ignora ceea ce aveți să le spuneți?“ „Dacă vă veți expune punctul dumneavoastră de vedere poliției, ce efect credeți că veți obține? Vor continua ei să aibă... (Aceeași opțiune ca înainte)?“

lui național și local pentru viețile lor zilnice, care afirmau că urmăreau politica și campaniile electorale, care cel mai adesea își exprimau mândria față de sistemele lor politice, se așteptau, de asemenea într-o largă majoritate, la un tratament egal din partea guvernământului. În termeni teoretici, putem afirma că britanicii și americanii înregistrează cote ridicate în ceea ce privește cunoașterea de *output* și *input*, afectul față de sistem ca întreg și în afectul de *output*. Din nou germanii se conformează *pattern*-ului britanic și american, deși proporția celor care așteaptă tratament egal este întrucâtva mai joasă. Deși au cote joase în afectul de sistem, ei au cote înalte la afectul de *output*, la fel precum aveau cote înalte în cunoașterea de *ouput* și *input*.

Răspunsurile din Italia și Mexic confirmă frecvența înaltă a alienării de *output* în aceste țări. Acești oameni sunt alienați în așteptările lor privind tratamentul din partea autorității guvernamentale și a poliției. Din nou, pe partea de *ouput*, mexicanii arată o alienare mai frecventă decât italienii — o repetare a *pattern*-ului în dimensiunea cunoașterii de *output*.

Tabelul III.3 se referă la frecvența așteptărilor de tratament din partea oficialilor guvernamentali și poliției. Ne-am preocupat aici de problema dacă subiecții atribuiau sau nu responsabilitatea/disponibilitatea de a răspunde (în engleză *responsiveness*, n.trad.) oficialilor guvernamentali, dacă ei simțeau că vor fi tratați cu demnitate, având la bază principiul de „îmi dai, îți dau". Deși există diferențe structurale între organizațiile birocratice și de poliție între cele cinci țări, întrebările noastre au fost orientate către autorități birocratice și de poliție cu care subiecții ar putea să vină în contact, cu situațiile ipotetice propuse de întrebările noastre. (O serie de întrebări mai discriminatorii, care ar putea să conducă la diferențe în așteptări față de tratamentul diferitelor nivele ale autorității birocratice și diferitele tipuri de agenții birocratice sau de poliție, ar fi produs fără îndoială un *pattern* mai complex și un corp de informații mai demn de încredere). Dată fiind problema lungimii interviului, am căutat să realizăm comparații prin specificarea tipului de problemă (de pildă, taxe, locuințe) sau a tipului de delict (violare de trafic, abatere de la bunele moravuri) care a provocat ciocnirea cu birocrația sau poliția.

În toate țările analizate, cu excepția Mexicului, poliția era privită adesea într-un mod la fel de favorabil — dacă nu chiar mai favorabil

— precum autoritatea guvernamentală generală. Cinismul mexican este extrem de marcat mai ales faţă de poliţie, în timp ce în Marea Britanie este în mod uimitor documentată încrederea generală în gradul de responsabilitate al poliţiei şi în consideraţia acordată cetăţenilor (în original *considerateness*, n.trad.) Este un lucru de mare interes faptul că germanii au ieşit într-un fel mai bine decât americanii în ceea ce priveşte tratamentul din partea guvernământului şi poliţiei. O întrebare care intrigă este aceea de ce americanii se aşteaptă, pe de o parte, la egalitate de tratament într-o covârşitoare proporţie, iar apoi procentul lor scade în jur de 50 la sută în ceea ce priveşte aşteptările unui tratament atent. Ne-ar plăcea să sugerăm, deşi vom trata această problemă în detaliu mai jos, că americanii nu au asimilat la fel de deplin rolul de subiect în relaţie cu autorităţile administrative, aşa cum au făcut-o germanii şi britanicii. Cu siguranţă, aceste cifre par să sprijine impresiile populare cu privire la faptul că americanii se simt la fel de neliniştiţi în situaţii birocratice, fierbând de furie din pricina lipsei de eficienţă şi a birocraţiei.

TABELUL III. 4 *Aşteptările de tratament din partea autorităţilor guvernamentale şi a poliţiei, în funcţie de educaţie, în Statele Unite, Marea Britanie şi Germania*

	Statele Unite			*Marea Britanie*			*Germania*		
Procentajul celor care aşteaptă	*Primare sau mai puţin*	*Sec.*	*Univ.*	*Primare sau mai puţin*	*Sec.*	*Univ.*	*Primare sau mai puţin*	*Sec.*	*Univ.*
Trat. egal din partea fct. guv.	80	84	88	81	87	88	64	73	77
Trat. egal din partea poliţiei	81	87	89	88	90	96	70	81	88
Consideraţie din partea fct. guv.	44	46	58	60	58	75	51	62	81
Consideraţie din partea poliţiei	50	59	60	75	72	71	58	65	81
Numărul total	338	443	188	593	321	24	788	123	26

Deosebirea dintre Statele Unite, Marea Britanie și Germania, pe de o parte, și Italia și Mexic, pe de alta, continuă să existe. Numai 35 la sută dintre italieni și între 12 și 14 la sută dintre mexicani se așteaptă la o considerație serioasă din partea autorităților guvernamentale și de poliție, dacă vor încerca să-și explice propriul punct de vedere, în contrast cu procentul cu 48 la sută mai mult, definitoriu pentru subiecții din celelalte trei țări.

De asemenea, variază așteptarea de tratament din partea guvernământului și poliției în funcție de nivelurile educaționale. Tabelul III.4 arată aceste diferențe dintre Statele Unite, Marea Britanie și Germania. În Statele Unite, proporția subiecților cu educație universitară care se așteaptă la un tratament egal și plin de considerație din partea guvernământului și poliției se situează la un nivel superior, între 8 și 12 procente, față de cei cu educație la școala primară sau mai puțin. În Anglia, diferența este la fel de mică, iar, în ceea ce privește așteptările de considerație din partea poliției ale celor cu un nivel scăzut de educație, aceștia din urmă au ieșit chiar mai bine decât aceia cu un nivel înalt de educație. Analiza aceasta ne sugerează că, în cele două țări, nu numai că există o larg răspândită așteptare a unui tratament egal și atent, dar că la cei mai puțin educați aceste așteptări sunt aproape la fel de frecvente precum la cei educați. Tabelul III.4 arată de asemenea că în Germania, care avea valori ridicate ale procentajului național privind așteptările de tratament, apare o diferență mai netă la nivelul așteptărilor între nivelele de educație. Mai mult, această diferență este mai netă în dimensiunea tratamentului plin de considerație decât în egalitatea tratamentului. Deși există o diferență de 13 până la 18 puncte procentuale în așteptările privind egalitatea de tratament între germanii cu școală primară și aceia cu educație universitară, încă aproximativ două treimi dintre germanii mai puțin educați se așteaptă să fie tratați egal de către guvernământ și poliție. Însă numai 51 la sută dintre germanii mai puțin educați așteaptă să fie tratați cu considerație de autoritățile guvernamentale, în comparație cu 81 la sută dintre cei cu educație universitară. Diferența între aceste două grupuri în privința așteptării unui tratament atent din partea poliției este mare de asemenea — 23 la sută. Cifrele britanice prezintă un contrast izbitor. Deși aproape trei sferturi dintre subiecții britanici se așteaptă să fie tratați cu considerație de către poliție, ar reieși că această așteptare este mai larg distribuită între britanicii slab educați decât între cei cu educație universitară.

Aceste descoperiri arată că, în Statele Unite și Marea Britanie, atât cei educați, cât și cei mai puțini educați, în proporții mari și aproxi-

mativ egale, au tendinţa de a aştepta un tratament „bun" din partea guvernământului. În Germania, cei mai puţini educaţi se aşteaptă a fi trataţi în mod egal de către autorităţile guvernamentale, însă aşteptarea unui tratament atent este în mod mai frecvent concentrată între elementele educate ale populaţiei.

Aşa cum indică tabelul III.5, în Italia şi Mexic, procentajul global al celor care se aşteaptă la un tratament corect şi atent este scăzut, însă diferenţele dintre grupurile avantajate şi cele dezavantajate sunt relativ ample. Astfel, în Italia 30 la sută dintre cei fără o educaţie formală se aşteaptă a fi trataţi egal de către poliţie, prin comparaţie cu 74 la sută dintre cei cu o oarecare educaţie universitară, apărând o diferenţă de 44 de procente. În Mexic, doar 19 la sută dintre cei fără educaţie se aşteaptă la un tratament egal din partea guvernământului, în comparaţie cu 68 la sută dintre cei cu educaţie universitară — o diferenţă procentuală de 49 de puncte. Diferenţa dintre aşteptările de tratament egal din partea poliţiei este similară la grupurile educaţionale din ambele ţări. Chiar şi la nivelele de sus ale educaţiei, aşteptările de tratament plin de consideraţie sunt reduse în ambele ţări, dar mai cu seamă în Mexic, unde numai 20 la sută dintre cei cu educaţie universitară se aşteaptă la un tratament atent din partea guvernământului şi poliţiei.

Din analiza noastră de până acum vedem că subiecţii americani şi britanici tind să aibă, la nivel global, aşteptări relativ favorabile în ce priveşte atitudinea guvernământului, iar diferenţele educaţionale au un efect relativ mic asupra unor asemenea aşteptări.

TABELUL III. 5 *Aşteptările de tratament din partea autorităţilor guvernamentale şi poliţiei, în funcţie de educaţie, în Italia şi Mexic*

Procentaj al celor care aşteaptă	*Italia*				*Mexic*			
	Deloc	*Primar*	*Sec.*	*Univ.*	*Deloc*	*Primar*	*Sec.*	*Univ.*
Tratament egal în birouri guv.	30	51	65	59	19	45	58	68
Tratament egal din partea poliţiei	27	53	68	74	14	33	54	51
Consideraţie în birouri guv.	20	34	38	44	5	16	18	22
Consideraţie din partea poliţiei	17	34	43	48	8	13	17	22
Numărul total	88	604	245	54	221	656	103	24

În Germania, așteptările globale s-au dovedit a atinge procentaje relativ înalte, însă diferențele de clasă ce funcționează în așteptările de tratament de considerație sunt de asemenea relativ mari. În Mexic și Italia, și, în particular, în prima țară, așteptările globale de tratament favorabil sunt relativ joase, iar diferențele educaționale raportate la așteptări tind să fie relativ extreme.

În interviurile de istorie a vieții, am urmat o linie similară de întrebări, însă, în aceste cazuri, am întrebat subiecții noștri dacă au avut vreodată contact direct cu oficialitățile guvernamentale. Apoi, i-am presat să-și descrie experiențele și să indice dacă erau satisfăcuți de tratamentul primit. În consecință, materialul istoriei vieții ne poate asigura rapoarte ale experienței personale din partea autorităților guvernamentale.

Pattern-ul din Marea Britanie este ilustrat de experiența unui zidar britanic care a abordat un oficial de la Oficiul de Venituri Interne (în original, *Inland Revenue,* n. trad.). El l-a întrebat pe acela „... cu privire la începerea afacerii noastre. El a fost foarte onest. Eu l-am întrebat despre posibilitățile de cumpărare a caselor, avansuri și rate de împrumut." Când a fost întrebat dacă se simțea satisfăcut ori tratat în mod corect, el a răspuns, „Foarte satisfăcut. Părea să fi fost prea bine pentru a fi adevărat, mai ales privind împrumuturile de cumpărare a caselor". Un mecanic de garaj s-a referit la o experiență cu poliția implicând o violare a legilor de „parcare". Când a fost întrebat dacă era mulțumit cu modul în care a fost tratat, el a replicat, „Ei bine, cinstit vorbind, mulțumit. La vremea aceea nu mi-a plăcut". Când a fost întrebat dacă a fost tratat în mod eficient, el a replicat, „Da, și încă prea eficient". Au existat cazuri de nemulțumire printre subiecții britanici. Probabil cazul cel mai puternic de nemulțumire a fost acela al unui mic om de afaceri. El s-a referit la un contact cu funcționarii de la taxele pe venituri: „Singura cale a fost să-i terorizez. Cu politețea nu a mers. Pe termen lung, am fost chiar mulțumit, însă asta s-a întâmplat doar datorită propriilor mele eforturi. Am descoperit că cu cât ai de-a face cu un funcționar mai mărunt, cu atât îți rezolvi treaba mai greu." Când a fost întrebat dacă a fost tratat în mod corect, el a răspuns: „Da, și cred că nu se face vreo deosebire între diferitele persoane. Numai în cazul prieteniilor personale, care nu contează doar în oficiile guvernamentale".

Subiecții americani au raportat contacte favorabile similare, însă cu diferențieri. Astfel, un comis-voiajor a afirmat că experiențele sale

au fost diferite în ceea ce privea amenzile pentru încălcarea regulilor de trafic rutier. „În unele cazuri a fost ideal, în altele tratamentul primit a fost scandalos. Un tip a vrut pur şi simplu să-mi dea o amendă şi până la urmă mi-a dat-o. Însă forţa de poliţie este cât poate fi ea de corectă. Unii pot fi extrem de aroganţi.“ Reprezentantul unui fabricant s-a referit la contactele sale atât cu un consilier municipal, cât şi cu departamentul de canalizare. El a raportat: „Consilierul municipal m-a tratat cum trebuie. Cât despre celălalt, da şi nu. Da, în ceea ce priveşte explicaţia pe care am primit-o. Nu, în privinţa faptului că mi s-a spus că Primăria trebuie să se ocupe de problemă — ceea ce presupunea multă umblătură.“ Solicitat să declare dacă a fost tratat corect, el a replicat, „Da, aşa este toată lumea tratată.“ Experienţele negrilor sudişti în ceea ce priveşte tratamentul din partea autorităţilor sunt ilustrate de cazul unei negrese care a relatat efortul ei de a se înregistra ca votant. „Nu ştiu, oamenii au fost atât de severi şi nepoliticoşi. Vreau să zic, au folosit acel ton ca să mi se adreseze astfel încât să mă sperie, însă eu am continuat să zâmbesc şi m-am comportat de parcă nu aş fi observat.“ Când a fost întrebată dacă a fost mulţumită, ea a răspuns: „Nu, ar fi putut să fie mai amabili“.

Cazurile italian şi mexican scot în evidenţă un *pattern* general al experienţei cu corupţia, discriminarea şi lipsa de responsabilitate (*unresponsiveness*).

O casnică italiancă: „Am discutat adesea cu funcţionari guvernamentali, însă ei nu au nici o preocupare pentru acest oraş. Soţul meu a încercat să obţină o pensiune pentru tatăl său, însă a cheltuit atâţia bani încât a trebuit să se oprească. Ei nici nu ne iau în seamă. Numai prin recomandare putem obţine ceva.

Un tăietor italian de pomi: „... nevastă-mea a fost trimisă acasă de la oficiul de taxe. La oficiul de angajare lucrurile nu se fac corect... De o lună n-am de lucru, iar eu nici nu sunt pe lista de şomeri, pentru că există favoritism. Prietenii oficialilor sunt angajaţi primii, iar ei primesc primele slujbe care apar. Suntem puşi pe listă abia cu o lună şi jumătate întârziere“.

Un instructor italian de gimnastică (comunist): „Dumnezeule! Ultima dată când am fost într-un birou oficial, era acolo un biet om care încerca să completeze o hârtie. El întreba un funcţionar cum s-o completeze. Însă oficialul nu-i acorda nici o atenţie, spunându-i: „Completează această hârtie şi această hârtie şi întoarce-te mâine“. Bietul om nu ştia ce să facă. Astfel încât i-am spus funcţionarului că el se găsea acolo pentru că eu îl plăteam pentru asta; toată lumea îl plătea pentru a fi acolo şi a da explicaţii. El nici măcar n-a mai deschis gura şi a completat hârtia pentru omul acela“.

Temele sunt similare printre mexicani:

Un mic om de afaceri mexican: „În mod normal, oficialii nu sunt foarte competenți. Nu prea vezi indivizi cu multă educație lucrând pentru municipalitate. Ei nu sunt prea eficienți în modul în care își fac afacerile. Însă pentru bani, cei din cadrul autorității locale își fac treaba..."

Un fierar mexican: „... oamenii care lucrează în acele locuri nu sunt prea atenți. Ei nu fac asta cu bunăvoință. Sunt despoți și se înfurie din orice".

Un învățător mexican: „... judecătorii operează cu bani. În ceea ce-i privește pe angajații de la stat, ei sunt în general corecți, cu toate că se iau după înfățișarea personală a fiecăruia".

O casnică mexicană a afirmat că ea s-ar duce la autoritățile guvernamentale doar dacă cineva din familia ei ar fi arestat. "... M-aș duce la un judecător sau avocat. Dacă el (membrul familiei) ar fi vinovat, ei l-ar lăsa liber, dacă aș plăti o mare sumă de bani. Dacă el ar fi nevinovat, m-ar ajuta".

PATTERN-URI ALE COMUNICĂRII POLITICE

Ne îndreptăm acum atenția asupra dimensiunii sentimentelor privind politica sau afectul de *input*. Aici și în capitolul următor, vom prezenta o varietate de măsuri, inclusiv atitudini față de comunicarea politică, intensitatea partizanatului, sentimente legate de vot și campaniile electorale. În capitolul de față ne ocupăm de *pattern*-urile de comunicare din cele cinci țări alese. Tratarea comunicării politice acoperă mai mult decât dimensiunea afectului de *input*; ne preocupă descoperirea diferențelor din procesele de comunicare politică directă (față în față) dintre cele cinci țări. Întrebările noastre încearcă să ajungă la comportamentul comunicațional ca și la sentimentele privind comunicarea politică.

Pentru ca oamenii obișnuiți să participe la procesul politic democratic, ei trebuie să aibă sentimentul că sunt în siguranță dacă o fac, că nu-și asumă mari riscuri exprimându-și opiniile politice și că pot fi relativ liberi în ceea ce privește persoana cu care discută. În măsura în care aceste așteptări nu sunt prezente, impulsurile de a comunica politic sunt suprimate, iar comunicarea politică existentă tinde să fie limitată, camuflată, restrânsă la familie sau grupuri „demne de încredere din punct de vedere ideologic"; din punct de vedere politic, oamenii nu „vorbesc unii cu alții" (*people are not on „speaking terms", n. trad.*). Că sunt sau nu în relația „de a vorbi politică unii cu alții",

că există sau nu un proces de comunicare deschis şi relativ lipsit de restricţii, depinde pe rând de gradul de dezvoltare al mediilor de comunicare, de libertatea şi autonomia acestora, de relativa independenţă a grupurilor de interese, de controlul guvernamental şi de partid, de caracteristicile sistemului de partide şi de relaţiile dintre partide.

Prima unitate de măsură a libertăţii de comunicare politică de care ne vom folosi este gradul în care oamenii din cele cinci ţări relatează că discută politică. Am examinat deja expunerea la comunicarea politică din presă, radio şi televiziune. Acelaşi *pattern* pe care l-am găsit acolo iese la iveală din examinarea comunicării informale, faţă-n faţă (vezi tabelul III.6). Principala excepţie este cea a Germaniei, care a raportat cea mai înaltă frecvenţă a urmăririi relatărilor privind afacerile publice din mass media, dar care înregistrează o frecvenţă mai joasă a discutării politicii decât în Statele Unite sau Anglia.

TABELUL III. 6 *Frecvenţa discutării politicii cu alte persoane, pe naţiuni**

Procentajul celor care au raportat că ei	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Nu discută niciodată politică	24	29	39	66	61
Uneori discută politică	76	70	60	32	38
Alte cazuri sau „nu ştiu“	0	—	1	2	—
Procentaj total	100	99	100	100	99
Număr total	970	963	955	995	1.007

* Textul efectiv al întrebării: „Ce credeţi despre faptul de a discuta cu privire la problemele publice cu alţi oameni? O faceţi aproape zilnic, o dată pe săptămână, din când în când sau niciodată?“

Aceasta este o descoperire de un oarecare interes. A discuta politică cu alţi oameni diferă de expunerea la comunicarea politică din mass media în două privinţe. În primul rând, a discuta despre politică este o formă activă de participare politică; expunerea la mass media este o formă relativ pasivă. Astfel, participarea politică germană, care are o valoare extraordinar de înaltă la nivelul expunerii pasive, pare să cadă substanţial când vine vorba de comunicare politică activă. În al doilea rând, a discuta politică cu alţi oameni implică un oarecare simţ al siguranţei comunicării politice. Nimeni nu poate ghici ce gân-

duri trec prin minţile cititorilor de ziare sau ale spectatorilor TV. A discuta politică înseamnă a-ţi încerca norocul; în ţările totalitare înseamnă chiar un mare risc. În ţările democratice riscurile s-ar putea să nu fie atât de mari, dar există încă anumite riscuri. Frecvenţa mai înaltă a discuţiilor despre politică din Statele Unite şi Marea Britanie faţă de Germania sugerează că există un simţ mai mare al siguranţei comunicării politice în aceste ţări, o tendinţă mai mare de a implica familia, prietenii, vecinii şi grupurile de muncă în procesele de comunicare politică. Ne vom întoarce însă mai târziu la această temă.

Pattern-urile mexican şi italian de comunicare directă, faţă-n faţă, referitor la politică şi de expunere la comunicarea politică din mass media coincid. În mare, două treimi dintre subiecţii din fiecare ţară relatează că nu discută politică, iar două treimi că nu urmăresc chestiunile politice prin mass media. Subiecţii mexicani sunt definiţi de procentaje întrucâtva mai înalte de inactivitate.

Însă pe noi ne preocupă aici nu numai frecvenţa discuţiilor despre politică, ci, de asemenea, ce sunt oamenii atunci când discută afaceri politice şi guvernamentale. Avem o serie de unităţi de măsură ale acestei dimensiuni a sentimentului politic. Una dintre ele este modul în care oamenii au răspuns operatorilor noştri de interviuri. În toate ţările alese am fost interesaţi de afilierile de partid ale subiecţilor noştri. Nu toţi au fost dispuşi să releve partidul sau partidele pentru care au votat în alegerile recente (vezi Tabelul III.7).

TABELUL III. 7 *Refuzuri de a raporta decizia de vot operatorilor de interviu pe naţiune**

	Alegere naţională		*Alegere locală*	
Naţiune	*Refuz de a raporta ultimul vot naţional*	*„Nu ştiu"*	*Refuz de a raporta ultimul vot naţional*	*„Nu ştiu"*
Statele Unite	2	2	1	1
Marea Britanie	2	1	1	1
Germania	16	5	14	6
Italia	32	6	31	6
Mexic	1	3	1	6

* Procentajul din fiecare caz se aplică la eşantionul total.

Aceleaşi întrebări au fost adresate în toate ţările noastre, iar operatorii de interviuri au fost în toate cazurile nativi din ţările în care şi-au efectuat interviurile. În Statele Unite, Marea Britanie şi Mexic, practic toţi subiecţii au raportat partidul pentru care au votat în ultima alegere naţională şi partidul pentru care ei votează de obicei în alegerile locale. În Italia, 32 la sută au refuzat să-şi identifice opţiunea pentru partidul naţional, iar alţi 6 la sută au afirmat că nu mai ştiu cu ce partid au votat. S-au înregistrat procentaje similare pentru opţiunile pentru partide la nivel local. În Germania, aproximativ 20 la sută fie că au refuzat să discute despre opţiunile lor pentru partide la nivel naţional şi local, fie că au afirmat că nu ştiu. Acei italieni şi germani care au refuzat să-şi identifice partidul pentru care au optat în ultima alegere naţională erau relativ egal distribuiţi între toate straturile sociale şi nu erau în mod special concentraţi printre elemente relativ mai sărace. Procentajul scăzut din Mexic se datorează fără îndoială faptului că majoritatea covârşitoare a mexicanilor au votat pentru partidul revoluţionar, care este partidul dominant în ţară. Cu alte cuvinte, spre deosebire de italienii situaţi la extrema stângă, mexicanii nu au nimic de tăinuit.

Rezultă că suspiciunea politică pare a fi răspândită la toate nivelurile sociale ale celor două naţiuni.

În toate cele cinci ţări, subiecţii au fost întrebaţi, „Dacă vreţi să discutaţi cu privire la probleme politice şi guvernamentale, ar exista unii oameni cărora nu v-aţi adresa cu nici un chip — adică, oameni faţă de care simţiţi că ar fi mai bine să nu discutaţi asemenea probleme controversate? Cam câţi oameni ar fi dintre aceia pe care i-aţi evita în cazul discuţiilor politice?"

Tabelul III.8 arată că, deşi aproape doi din fiecare trei subiecţi din Statele Unite şi Marea Britanie se simt relativ sau complet liberi în a discuta probleme politice şi guvernamentale, doar aproximativ unul din trei germani şi italieni au indicat acest grad al libertăţii în raport cu comunicarea politică. Rezultatele mexicane se situează undeva la mijloc, cu un număr aproape egal al celor care se referă la sentimente de libertate şi de limitare în comunicarea politică. Faptul că atât Germania cât şi Italia manifestă proporţii la fel de ridicate ale subiecţilor care se simt în mare parte limitaţi în comunicarea lor politică sugerează că acest fel de atitudine poate fi asociat cu tipuri foarte diferite de structuri politice. În Italia există un sistem fragmentat de partide cu partide revoluţionare aflate atât la stânga, cât şi la dreapta. În această situaţie de pronunţat antagonism interpartinic, este de înţeles că mulţi

oameni își vor ascunde preferințele de partid și vor fi temători să discute politică cu majoritatea oamenilor. În Germania, tendința a fost înspre formarea unui sistem bipartinic moderat de partide și dezvoltarea unor grupuri autonome de interese și a unor mijloace de comunicare în masă. Însă aceasta, ca și alte dovezi, arată că aceste instituții nu au prins rădăcini în sentimentele germanilor față de politică și partizanat; *pattern*-uri atitudinale mai vechi par să persiste între oameni. Astfel, *pattern*-ul german este unul de lipsă de armonie (*incongruity*, în engleză) între structurile politice și cultura politică, în timp ce modelului italian al fragmentării partidelor și al interpenetrării partidelor, grupurilor de interese și mijloacelor de comunicare îi corespunde un *pattern* cultural al intensității antagonismului cultural, retragerea din câmpul comunicării politice și refuzul de exprimare a sentimentelor. Este de asemenea important că atât germanii cât și italienii au trăit în ultimele decenii în regimuri totalitare, în care comunicarea politică era rigid controlată, iar sancțiuni aspre erau impuse chiar și asupra criticilor moderate la adresa regimului. Este de așteptat ca obișnuințele și sentimentele acestor perioade naziste și fasciste anterioare să persiste în prezent, în ciuda libertăților formale ale sistemelor politice german și italian.

Problema expusă în Tabelul III.8 i-a confruntat pe subiecți cu următoarea situație ipotetică: „Dacă ați vrea să discutați politică, cât de liber sau lipsit de restricții v-ați simți?“ Am văzut deja că (Tabelul III.6) aproximativ două treimi din italieni și mexicani au relatat că nu au vorbit niciodată despre politică. Cu alte cuvinte, ca răspuns la întrebarea din Tabelul III.8 o mare parte din italienii și mexicanii care nu discută niciodată politică au estimat cât de liber s-ar simți să discute problemele politice „dacă voiau s-o facă“. Însă dacă îi selectăm numai pe acei subiecți care discută cu adevărat politică cu alți oameni, descoperim că aproximativ jumătate dintre subiecții americani și britanici discută politică și se simt relativ liberi s-o facă cu majoritatea oamenilor. Mai puțin de o treime dintre germani au manifestat această combinație între a comunica despre politică și a se simți liberi s-o facă. Doar la aproximativ o cincime dintre italieni și mexicani se întâlnește această combinație.

Aceste cifre sunt de mare interes, deoarece sugerează gradul de deschidere al proceselor comunicării politice din cele cinci țări. Astfel, în Statele Unite și Marea Britanie, aproximativ trei sferturi dintre subiecți au pretins că iau parte la procesul comunicării politice, iar numai

o cincime din fiecare ţară participă şi în acelaşi timp se simt în mod serios limitaţi în a discuta politică.

TABELUL III. 8 *Sentimente ale restricţiei în discutarea problemelor politice şi guvernamentale; pe naţiune*

Procentaj al celor care raportează că	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Nu se simt liberi să discute politică cu nimeni	18	12	32	34	21
Nu se simt liberi s-o discute cu mulţi oameni	19	20	23	17	22
Se simt liberi s-o discute cu puţini	34	35	14	15	22
Se simt liberi s-o discute cu oricine	29	29	23	22	19
Alţii	0	0	—	1	3
Nu ştiu	0	4	8	11	13
Procentaj total	100	100	100	100	100
Număr total	970	963	955	995	1.007

În Germania, deşi 60 la sută pretind că participă la comunicarea politică, aproape jumătate dintre aceşti „activişti" comunicaţionali se simt în mod serios limitaţi şi evită să comunice despre politică cu mulţi sau cei mai mulţi dintre oameni. În Italia, mai puţin de o treime dintre subiecţi sunt activi în comunicarea politică, iar doi din trei asemenea activişti se simt liberi să discute politică cu majoritatea oamenilor. *Pattern*-ul mexican este similar celui italian: doar 38 la sută discută politică, iar aceştia sunt în mod egali împărţiţi între cei care se simt relativ liberi şi cei care se simt îngrădiţi. Mexic are de asemenea un trecut istoric de violenţă şi revoluţie; numai în ultimele decenii au început să se dezvolte libertatea organizării şi comunicării politice. Astfel, *pattern*-ul mexican al libertăţii de comunicare este similar celor italian şi german.

Atât discuţia despre politică, cât şi faptul de a te simţi relativ neîngrădit în legătură cu cine poate cineva discuta politică în siguranţă se leagă de nivelul educaţiei dobândite. În toate cele cinci ţări, frecvenţa discuţiilor politice creşte accentuat pe măsura absolvirii nivelelor primar, secundar, iar apoi universitar. Însă diferenţele între nivelele

educaționale nu sunt la fel de accentuate în Statele Unite și Marea Britanie precum cele din celelalte trei țări. De asemeni, este evident că participarea la discuțiile politice este mai frecventă la nivelul educațional secundar în Mexic decât în Italia. Astfel, discuția politică se ridică de la o treime între subiecții mexicani cu educație primară la două treimi între subiecții mexicani cu educație secundară. La italieni, creșterea la acest nivel este mai mică. Doar patru din zece italieni având educație secundară, relatează că discută politică, în comparație cu marea majoritate a subiecților cu educație secundară din celelalte patru țări.

Întâlnim un *pattern* similar al unei frecvențe mai înalte a simțului libertății de a comunica în legătură cu politica la nivelele celor mai bine educați din toate cele cinci țări. Deși există diferențe educaționale în Statele Unite și Marea Britanie, aproximativ o jumătate dintre americanii și britanicii cu educație primară relatează că se simt relativ lipsiți de restricții în comunicarea politică, în timp ce în celelalte trei țări numai în jur de o treime se referă la acest sentiment de libertate. Însă există un sens în care *pattern*-ul mexican este într-un fel mai asemănător celui britanic și american decât aceluia german și italian. Împrăștierea procentuală între nivelele de educație este mai mică în Mexic decât în Germania și Italia. Această incidență mai înaltă a libertății comunicaționale între cei cu un nivel mai modest al educației din Mexic este un alt indicator al puterii tendinței aspiraționale revoluționare în cultura politică mexicană.

CAPITOLUL IV

Pattern-uri ale partizanatului

Adesea, teoreticienii politici discută tipul de partizanat aflat în armonie cu o democraţie care funcţionează efectiv, stabilă. Ceea ce era comun majorităţii acestor discuţii este concepţia că partidele majore acceptă, în mare, legile competiţiei politice enunţate în constituţie, legi şi obiceiuri, iar scopurile şi metodele lor sunt formulate astfel încât fie unul, fie oricare dintre partidele majore consideră faptul de a se afla în minoritate sau opoziţie drept un risc acceptabil. Această concepţie formală a caracterului majorităţii şi opoziţiei în democraţiile efective implică o stare particulară a sentimentului popular: el presupune existenţa sentimentului partizan. Implică faptul de a te declara de partea cuiva, presupune că ai convingeri şi sentimente cu privire la cursul potrivit al acţiunii politice, înseamnă sprijinirea unor grupuri şi opoziţia în raport cu altele. Mai presupune, de asemenea, un partizanat limitat. Un partizanat prea ostil ar putea să ameninţe voinţa de a accepta opoziţia şi să determine ca deciziile electorale să fie ori respinse, ori înlăturate cu totul.

Partizanatul democratic implică sentimentul politic, nu indiferenţa. De asemenea, el implică o calitate particulară a sentimentelor. Ele trebuie să fie exprimabile deschis. Iar atmosfera politică trebuie să fie capabilă de a accepta expresia sentimentelor partizane. Acolo unde tonul vieţii politice este atât de ameninţător încât presupune, dincolo de preocuparea pentru siguranţă, suprimarea sentimentului partizan, sau acolo unde impulsurile partizane sunt atât de negative şi de ostile încât să implice suprimarea (sau exprimarea doar în cercuri limitate sau intime), atunci condiţiile efectiv necesare pentru un partizanat deschis şi moderat nu sunt prezente.

Prin urmare, partizanatul deschis şi moderat este esenţial pentru o democraţie stabilă. El constituie „corelatul afectiv" al majorităţii responsabile şi opoziţiei loiale. Am văzut deja că există diferenţe accentuate între ţări (şi între grupuri din interiorul ţărilor) în ceea ce priveşte

sentimentele libertății de a comunica cu ceilalți în problemele politice ale subiecților. Am văzut că în Marea Britanie și Statele Unite proporția subiecților care se simțeau relativ nelimitați în a comunica despre politică era relativ ridicată, în timp ce în Germania, Italia și Mexic era substanțial mai joasă.

Acum ne îndreptăm atenția către dimensiunea sentimentului partizan ca atare; către atitudini față de propriul partid și alte partide. Oferim două măsuri ale sentimentului partizan în cinci democrații. Prima este o comparație a imaginilor legate de „sine" și „celălalt": concepțiile cu privire la propriul partid și cele referitoare la partidele opuse. A doua este o măsură a profunzimii și gravității clivajelor partizane, reflectate în atitudinile față de căsătorie dincolo de liniile de partid.

IMAGINI ALE SUSȚINĂTORILOR PARTIDELOR

Tuturor subiecților noștri li s-a spus: „Suntem interesați de tipurile de oameni care sprijină și votează pentru diferite partide". Apoi, li s-a prezentat o listă de afirmații și li s-a cerut să aleagă acele afirmații care li se par cele mai potrivite pentru a-i descrie pe sprijinitorii partidelor competitive din țările lor. În tabelurile care urmează, subiecții noștri au fost împărțiți în conformitate cu afilierile lor partizane. Așadar, suntem în situația de a compara concepțiile oamenilor cu privire la propriile partide și la cele opuse, precum și de a măsura suprapunerea sau polarizarea acestor concepții. Lista însăși a fost un produs al experimentării. Pentru a-i pune pe subiecți în fața unor opțiuni semnificative pentru ei, întrebarea a fost pusă într-o formă deschisă în testul preliminar, iar lista a fost elaborată în urma acelor judecăți și estimări. Lista judecăților include judecăți favorabile, defavorabile și neutre[1].

În conținutul său real, problema aceasta este una cognitivă. Subiecților li s-a cerut să aleagă afirmații care *descriau* sprijinitorii principalelor partide politice ale țărilor. În același timp, majoritatea acestor afirmații au reflectat în mod clar raportarea emoțională a subiecților către aceste partide. Când interpretăm răspunsurile ca pozitive, negative și neutre, noi deducem, desigur, inferențe cu privire la sentimentele subiecților.

---

[1] Instrucțiunile efective ale interviului au permis subiecților anchetei să aleagă câte afirmații doreau. Pentru fiecare partid au fost codificate și înregistrate numai primele două opțiuni.

TABELUL IV. 1 *Calităţi atribuite susţinătorilor republicani şi democraţi de către votanţi republicani şi democraţi în Statele Unite* [a]

Procentaj descriind susţinătorii de partide prin raportare la	*Opiniile republicanilor despre republicani*	*Opiniile republicanilor despre democraţi*	*Opiniile democraţilor despre republicani*	*Opiniile democraţilor despre democraţi*
CALITĂŢI POZITIVE				
Interesaţi de apărare şi independenţă	63	49	44	52
Oameni inteligenţi	35	25	27	31
Interesaţi de umanitate	46	41	27	49
CALITĂŢI NEGATIVE				
Oameni egoişti	3	14	23	4
Trădători ai libertăţii şi protecţiei sociale	1	4	4	2
Ignoranţi şi nechibzuiţi	0	8	6	1
Fascişti, imperialişti etc.	0	1	2	0
Ateişti	0	1	0	0
CALITĂŢI NEUTRE				
Oameni religioşi	11	6	8	13
Tot felul	13	15	15	13
Altele	0	0	4	2
Procentaj total[b]	172	164	160	167
Număr total de cazuri	309	309	464	464

[a] Pentru Anglia, Germania, Italia şi Mexic, afilierea de partid a fost determinată de declaraţia subiectului în legătură cu partidul votat în ultima alegere naţională. Afilierea de partid în Statele Unite era bazată pe răspunsuri la o întrebare cerută subiecţilor care urmau să spună dacă erau „membri" sau „suporteri ai" sau „înclinaţi către" partidul republican sau democrat. Aceasta se aplică tuturor tabelurilor din acest capitol.

[b] Procentajele în majoritatea cazurilor depăşesc 100 din pricina răspunsurilor multiple. Subiecţii cu răspunsuri „Nu ştiu" au fost omişi.

Tabelul IV.1 furnizează o analiză a răspunsurilor americane la această întrebare. Este interesant faptul că largile procentaje sunt de găsit în celulele pozitive sau favorabile. Cu toate că votanţii republicani atribuie mai frecvent republicanilor calităţi precum patriotismul,

inteligența și umanismul, totuși ei atribuie în mari proporții democraților aceleași calități. Același *pattern*, este adevărat cu privire la autoevaluarea democraților și cu privire la evaluarea făcută republicanilor. Descrierea negativă cea mai puternică făcută de susținătorii oricăruia dintre partide despre susținătorii celuilalt partid a fost aceea de „oameni egoiști". Douăzeci și trei la sută dintre democrați au ales această afirmație pentru a-i descrie pe republicani; 14 la sută dintre republicani au ales-o pentru a-i descrie pe democrați.

În Marea Britanie, polarizarea dintre cele două partide majore este întrucâtva mai profundă decât aceea înregistrată în Statele Unite (vezi Tabelul IV.2) Astfel, procentajele subiecților care și-au văzut oponenții politici în termeni favorabili sunt sensibil mai mici decât acelea din Statele Unite. Similar, evaluările negative sunt întrucâtva mai frecvente în Marea Britanie decât în Statele Unite. Astfel, 28 la sută dintre subiecții britanici conservatori spun că oamenii egoiști sprijină partidul laburist, iar 29 la sută dintre laburiști întorc același compliment conservatorilor. Aproape un sfert dintre subiecții conservatori îi percepeau pe laburiști ca „ignoranți și nechibzuiți" în timp ce laburiștii și-au „împărțit" caracterizările lor negative, alegând în 10 la sută dintre cazuri „militariști și imperialiști", iar în 6 la sută din cazuri „ignoranți și nechibzuiți"[2].

Pattern-ul german (Tabelul IV.3) arată cam același grad de polarizare precum cel britanic. O singură caracteristică pozitivă este atribuită susținătorilor partidului de opoziție de mai mult decât o cincime dintre votanții fiecărui partid. 23 la sută dintre creștin-democrați atribuie calitatea de umanism susținătorilor social-democrației. Calificări-

---

2 Cf. Mark Abrams și Richard Rose, *Must Labour Lose?*, London, 1960, p.19. În această cercetare, o listă similară de întrebări cu afirmații diferite a fost folosită și a arătat o suprapunere întrucâtva mai mare între susținătorii celor două partide britanice majore. Mark Abrams comentează, „Cercetarea a oferit o dovadă izbitoare cu privire la toleranța electoratului britanic față de oponenții lor politici și a unei înțelegeri care îi leagă pe susținătorii ambelor partide majore". De exemplu între 40 și 50 la sută dintre susținătorii laburiști gândeau că oponenții conservatori ar putea să se descurce la fel de bine ca propriul lor partid în a reprezenta națiunea ca un întreg, în a acorda un tratament corect tuturor raselor, în a respecta tradițiile britanice și în a lucra în spiritul păcii și împotriva războiului nuclear. Dintre aceia care s-au opus laburiștilor, cel puțin 40 la sută erau pregătiți să-i descrie pe laburiști ca fiind egal de calificați precum conservatorii în acordarea de tratament corect tuturor raselor, în lupta pentru pace și opunerea față de războiul nuclear.

le negative sunt aproape la fel de frecvente precum în Marea Britanie şi întrucâtva mai frecvente decât în Statele Unite. Diferenţa profundă între *pattern*-ul german, pe de o parte, şi cel britanic şi american, pe de alta, este marele procentaj al germanilor — aproape identic la creştin-democraţi şi socialişti — care-i descriu pe susţinătorii Partidului Creştin Democrat (CDU) drept „oameni religioşi". Aceasta indică în mod clar faptul că susţinătorii ambelor partide majore sunt de acord că CDU primeşte sprijin pe baze religioase, deşi evaluarea acelui sprijin poate diferi de la partid la partid.

TABELUL IV.2 *Calităţi atribuite susţinătorilor conservatori şi laburişti de către votanţi conservatori şi laburişti în Marea Britanie*

Procentaj descriind susţinătorii de partid ca	*Opinii cons. despre cons.*	*Opinii cons. despre labur.*	*Opinii labur. despre cons.*	*Opinii labur. despre labur.*
CALITĂŢI POZITIVE				
Interesaţi de apărare şi independenţă	47	8	22	27
Oameni inteligenţi	33	6	12	18
Interesaţi de umanitate	25	17	9	49
CALITĂŢI NEGATIVE				
Oameni egoişti	2	28	29	3
Trădători ai libertăţii şi protecţiei sociale	1	3	3	1
Ignoranţi şi nechibzuiţi	0	23	6	1
Fascişti, imperialişti etc.	1	0	10	0
Ateişti	0	1	1	0
CALITĂŢI NEUTRE				
Oameni religioşi	2	1	4	3
Toate felurile	6	13	9	8
Altele	1	3	2	1
Procentaj total *	118	103	107	111
Număr total	358	358	376	376

* În majoritatea cazurilor, procentajele depăşesc 100 din pricina răspunsurilor multiple. Au fost omişi subiecţii cu răspunsuri „Nu ştiu".

TABELUL IV.3 *Calităţi atribuite de susţinătorii Uniunii Democrat Creştine şi Social-Democraţilor de către votanţii CDU şi SPD în Germania.*

Procentaj descriind susţinătorii de partid ca	*Opiniil CDU despre CDU*	*Opinii CDU despre SPD*	*Opinii SPD despre CDU*	*Opinii SPD despre SPD*
CALITĂŢI POZITIVE				
Interesaţi de apărare şi independenţă	35	16	15	40
Oameni inteligenţi	20	8	10	29
Interesaţi de umanitate	33	23	9	57
CALITĂŢI NEGATIVE				
Oameni egoişti	1	19	25	2
Trădători ai libertăţii şi protecţiei sociale	0	3	1	0
Ignoranţi şi nechibzuiţi	0	10	10	0
Fascişti, imperialişti etc.	0	0	4	0
Ateişti	0	8	0	2
CALITĂŢI NEUTRE				
Oameni religioşi	57	1	55	3
Tot felul	12	20	13	14
Altele	0	3	0	1
Procentaj total*	158	111	142	148
Număr total de cazuri	333	333	235	235

*În majoritatea cazurilor, procentajele depăşesc 100 din pricina răspunsurilor multiple. Au fost omişi subiecţii cu răspunsuri „nu ştiu".

După cum ne putem aştepta, subiecţii italieni arată o polarizare mai pronunţată între dreapta şi stânga decât americanii, britanicii şi germanii. (vezi Tabelul IV. 4). Dacă reexaminăm acest tabel de la dreapta la stânga, observăm că procentajul larg din celulele favorabile şi procentajele scăzute din celulele nefavorabile apar în acele coloane care înregistrează afirmaţiile alese de votanţii creştin-democraţi (DC), Nenni-socialişti (PSI) şi comunişti (PCI) pentru a se descrie pe sine, precum şi afirmaţiile alese de Nenni-socialişti pentru a-i descrie pe aliaţii lor comunişti şi viceversa. Evaluările celor două partide de stânga cu privire la creştin-democraţi şi evaluările creştin-democraţilor cu privire la cele două partide de stânga (coloanele a doua, a treia, a patra şi a şaptea) sunt extrem de coborâte în celulele favorabile şi de ridicate în celulele defavorabile. Din nou, ca şi în Germania, toate partidele

sunt de acord să asocieze caracteristicile religioase cu creştin-democraţii, deşi din nou această conotaţie evaluativă poate să difere de la partid la partid.

TABELUL IV.4 *Calităţi atribuite susţinătorilor creştin-democraţilor, Nenni-socialiştilor şi comuniştilor de către votanţii DC, PSI şi PCI în Italia*

Procentaj descriind susţinătorii de partid ca	*Opinii CD despre*			*Opinii PSI despre*			*Opinii PCI despre*		
	CD	*PCI*	*PSI*	*CD*	*PCI*	*PSI*	*CD*	*PCI*	*PSI*
CALITĂŢI POZITIVE									
Interesaţi de apărare şi independenţă	16	2	4	4	13	5	0	14	16
Oameni inteligenţi	30	2	5	0	9	31	0	32	23
Interesaţi de umanitate	20	1	4	2	20	29	0	27	32
CALITĂŢI NEGATIVE									
Oameni egoişti	0	21	17	18	4	2	25	0	0
Trădători ai libertăţii şi protecţiei sociale	0	18	11	6	2	2	9	0	0
Ignoranţi şi nechibzuiţi	1	24	20	9	7	0	18	0	0
Fascişti, imperialişti etc.	1	2	1	2	0	2	2	0	0
Ateişti	0	24	18	0	9	0	0	5	2
CALITĂŢI NEUTRE									
Oameni religioşi	52	0	1	35	4	4	25	0	0
Tot felul	11	9	18	27	26	29	7	14	20
Altele	3	5	5	11	15	13	11	11	14
Procentaj total *	134	108	104	114	109	117	97	103	107
Număr total de cazuri	353	353	353	55	55	55	44	44	44

* În majoritatea cazurilor, procentajele depăşesc 100 din pricina răspunsurilor multiple. Au fost omişi subiecţii ce au dat răspunsul „Nu ştiu".

În acest *pattern* al polarizării, Nenni-socialişti se plasează într-o poziţie intermediară. Astfel, evaluarea creştin-democraţilor cu privire la comunişti este mai negativă şi mai puţin neutrală decât evaluarea lor cu privire la PSI. Evaluarea Nenni-socialistă cu privire la *Demo-cristiani* este mai puţin negativă şi mai neutră decât cea a comuniştilor. În cele din urmă, evaluarea din partea celor două partide de stânga

este de oarecare interes. Dacă vom compara coloanele a cincea şi a noua, vom descoperi că subiecţii Nenni-socialişti aleg mai adesea afirmaţiile negative şi neutre pentru a-i descrie pe comunişti decât o fac comuniştii pentru a-i descrie pe socialişti. De asemenea, cele două partide de stânga diferă între ele prin frecvenţa răspunsurilor defavorabile vizavi de creştin-democraţi (coloanele 4 şi 7). Astfel, răspunsurile comuniste sunt mai puternic concentrate pe partea negativă, în timp ce afirmaţiile Nenni-socialiştilor sunt mult mai puternic concentrate în categoriile neutre. În plus, Nenni-socialiştii afirmă mai frecvent că tot felul de oameni pot fi întâlniţi când este vorba de sprijinirea diferitelor partide. Mai mult de un sfert dintre susţinătorii acestui partid afirmă că nu se poate generaliza în legătură cu susţinătorii propriului partid sau ai celorlalte două partide. O asemenea ambiguitate a poziţiei ar fi fost de aşteptat din partea unui partid de mijloc (nu că Nenni-socialiştii ar fi un partid al drumului de mijloc (*a midlle-of-the-road party*), însă ei sunt cel puţin între cele două partide citate în tabel).

Aceste descoperiri sugerează că există diferenţe semnificative între socialiştii de stânga şi comunişti la nivelul votului în masă; că PSI ţine să fie mai deschis către dreapta şi stânga, şi că adevărata polarizare accentuată este între *Demo-cristiani* şi comunişti.

Pattern-ul mexican este de un interes particular. El este mai echilibrat între pozitiv şi negativ decât este cel italian, iar dacă excludem categoria ambiguă de „oameni religioşi", este mai puţin neutral (vezi Tabelul IV.5). Opinii pozitive cu privire la dreapta mexicană sunt exprimate mai des de către stânga mexicană decât de cea italiană; aceasta s-ar putea datora faptului că PRI (Partidul Revoluţionar Instituţional mexican) este la putere în Mexic şi, în consecinţă, îşi poate permite să fie mai generos în evaluarea dreptei, decât îşi pot permite comuniştii şi socialiştii de stânga în Italia. Dar probabil că aceasta se datorează faptului că partidul revoluţionar mexican nu este foarte revoluţionar. El include majoritatea covârşitoare a votanţilor şi, prin urmare, este mai eterogen în compoziţia sa socială şi ideologică. Similar, faptul că dreapta mexicană este mai antagonică faţă de stânga decât stânga este faţă de dreapta se datorează statutului PAN[3] care are un sprijin relativ mic, iar acest sprijin vine în majoritatea lui din partea clasei dominante (*upper class*) şi reflectă un caracter clerical.

---

[3] Acesta este *Partido de Acción Nacional*, cel de-al doilea partid ca mărime din Mexic.

TABELUL IV.5 *Calităţi atribuite susţinătorilor partidului revoluţionar mexican şi partidului acţiunii naţionale de către votanţii PRI şi PAN în Mexic*

Procentaj descriind susţinătorii de partid ca	*Opinii PRI despre PRI*	*Opinii PRI despre PAN*	*Opinii PAN despre PRI*	*Opinii PAN despre PAN*
CALITĂŢI POZITIVE				
Interesaţi de apărare şi independenţă	44	14	24	23
Oameni inteligenţi	38	14	16	26
Interesaţi de umanitate	31	19	15	50
CALITĂŢI NEGATIVE				
Oameni egoişti	17	20	52	3
Trădători ai libertăţii şi protecţiei sociale	4	9	17	2
Ignoranţi şi nechibzuiţi	7	17	24	12
Fascişti, imperialişti etc.	4	3	7	4
Ateişti	1	5	8	1
CALITĂŢI NEUTRE				
Oameni religioşi	17	36	7	52
Tot felul	8	8	2	3
Altele	2	2	5	0
Procentaj total *	173	147	177	176
Număr total de cazuri	514	514	75	75

* În majoritatea cazurilor, procentajele depăşesc 100 din pricina răspunsurilor multiple. Au fost omişi subiecţii care au răspuns „Nu ştiu".

Imaginile oponenţilor din studiul pe cele cinci naţiuni pot fi rezumate după cum urmează: răspunsurile americane arată cea mai mică polarizare şi cel mai redus antagonism între partidele majore. Republicanii par a fi întrucâtva mai favorabil dispuşi către democraţi decât viceversa. Antagonismul dintre partidele britanice este mai mare decât acela dintre cele germane. În lumina altor descoperiri privind *pattern*-ul german (vezi Cap. VIII), aceasta poate să nu însemne că sistemul politic german este mai apropiat de consens decât cel britanic, ci, mai degrabă, că în Germania se manifestă o abţinere generală a afectului faţă de sistemul politic: o abţinere care influenţează atitudinile parti-

zane în aceeaşi măsură ca şi atitudinile generale faţă de sistemul politic şi naţiune. De asemenea, este demn de remarcat că în Marea Britanie dreapta este mai antagonistă faţă de stânga decât stânga este faţă de dreapta, ceea ce inversează *pattern*-ul american.

În mod clar, Italia prezintă *pattern*-ul cel mai polarizat. În lumina proporţiilor extrem de mici ale afirmaţiilor pozitive, cifrele italiene ar sugera ceva care aproximează o „pronunţată ruptură psihologică" între dreapta şi stânga. *Pattern*-ul mexican, prezintă un antagonism întrucâtva mai redus decât cel italian, însă mai pronunţat decât cel american, britanic şi german. De asemenea, ni se pare interesant faptul că stânga din Mexic este mai puţin antagonistă faţă de dreapta decât invers. Aceasta pare să rezulte din faptul că PAN combină o politică socială conservatoare cu o poziţie proclericală, în timp ce votanţii PRI sunt un grup mai amestecat, incluzând oamenii din clase de mijloc, precum şi muncitori şi fermieri, catolici fervenţi şi anticlericali.

În toate cele cinci ţări, antagonismul interpartinic pare a fi redus în mod semnificativ datorită factorului educaţie. Astfel, în Statele Unite, cei cu educaţie secundară au ales afirmaţiile favorabile pentru a-i descrie pe cei din partidele de opoziţie într-o proporţie de aproximativ 14 la sută mai mult decât cei care au doar nivelul primar de educaţie. În Marea Britanie, creşterea a fost mai mică (6 la sută), însă direcţia a fost aceeaşi pentru ambele partide. În Germania, creşterea medie de la un nivel primar la unul secundar de educaţie a fost de 7 la sută, iar în Mexic creşterea medie a fost de 13 la sută. Acelaşi *pattern* s-a manifestat în Italia, cu excepţia faptului că această creştere a fost relativ mică în categoria pozitivă. A existat un declin în proporţia afirmaţiilor negative şi o creştere la nivelul categoriilor neutrale şi ale „oamenilor religioşi".

DISTANŢA PSIHOLOGICĂ ÎNTRE PARTIDE: CĂSĂTORIA DINCOLO DE HOTARELE DINTRE PARTIDE

Cetăţeni ai marilor societăţi naţionale sunt afiliaţi multor grupuri şi asociaţii. În plus faţă de cetăţenia lor naţională, ei pot avea afilieri de partid, pot fi membri ai unor grupuri de interes, ocupaţionale sau profesionale, afilieri religioase, identificări regionale, asocieri recreaţionale şi de petreceri, ca şi legături de familie. Schattschneider a argumentat că impactul fragmentat al grupurilor de interese asupra sistemului politic este diminuat de faptul că indivizii sunt membri ai multor

grupuri; aceste apartenenţe nu sunt politic cumulative, ci sunt adesea conflictuale, astfel încât indivizii tind să-şi modereze şi combine interesele în propriile lor minţi pentru a reduce conflictul[4]. Rezumând literatura cu privire la „multipla apartenenţă de grup" şi „presiunile contrare", Lane ajunge la concluzia că, mai degrabă decât apartenenţa categorică (cum ar fi cea de clasă, origine etnică şi altele), ceea ce-i face pe oameni să se abţină de la opţiunile politice este conflictul cu privire la problemele controversate proeminente între apartenenţele de grup primare şi mai intime. El subliniază de asemenea că abţinerea politică este doar unul dintre mijloacele disponibile persoanelor confruntate cu această situaţie. Alte soluţii pe care el le înşiruie includ identificarea cu unul dintre grupurile conflictuale, minimizarea problemei controversate şi alte asemenea[5]. Extrăgând concluzii profunde din Bentley[6], Herring[7] şi de la o serie de sociologi şi antropologi americani, Truman subliniază că apartenenţele multiple şi conflictele afectează opţiunile politice nu numai ale indivizilor, ci şi ale grupurilor; adică, grupurile tind să modernizeze opţiunile accentuate bazate pe interese, să le evite sau amâne când există o aşteptare că apartenenţa ar putea fi confruntată cu conflicte[8]. Analiza lui Truman este importantă, deoarece el combină consideraţiile politico-structurale cu cele psihologice, în timp ce abordările pur psihologice tind să-şi asume o structură statică, producând o psihologie individuală „supusă presiunilor contradictorii". În realitate, acolo unde există structuri suprapuse sau în competiţie, structurile însele sunt sensibile la fenomenul apartenenţei multiple şi tind să evite presiunile pentru poziţii extreme şi loialităţi exclusive.

Teoria apartenenţei de grup şi a presiunilor contradictorii se bazează în mare parte pe experienţa americană. Truman este o excepţie prin aceea că a încercat să includă experienţa nonamericană, însă el a găsit puţine date ca să aibă pe ce să lucreze. În realitate, *pattern*-urile de apartenenţă diferă de la o ţară la alta. De exemplu, în ţările catolice europene, *pattern*-ul tinde să fie ideologic cumulativ. Familia, biserica, grupul de interese şi apartenenţa de partid tind să coincidă în caracteristicile lor ideologice şi de partid, şi să se întărească una pe cealaltă

---

[4] E.E. Schattschneider, *Party Government*, New York, 1942, pp.33 ff.
[5] Robert E. Lane, *Political Life*, Glencoe, Ill., 1959, pp. 197 ff.
[6] A.F. Bentley, *The Process of Government*, Chicago, 1908.
[7] Pendleton Herring, *Group Representation Before Congress*, Baltimore, 1929.
[8] David B. Truman, *The Governmental Process*, New York, 1951, cap. VI.

în efectele lor asupra opiniei. Oricum, în Statele Unite şi în Marea Britanie, *pattern*-ul suprapunerii pare a fi mult mai comun. După cum subliniază Schattschneider, acolo unde apartenenţa tinde să fie cumulativă politic, impactul apartenenţei la grup tinde să se fragmenteze; acolo unde se suprapune, se manifestă tendinţa de a exista mai puţină polarizare politică.

În capitolul X vom aborda în detaliu *pattern*-urile apartenenţei asociaţionale voluntare. Aici ne ocupăm de capacitatea familiei de a tolera diferenţele partizane. Una dintre întrebările noastre i-a pus pe subiecţi în situaţia ipotetică a căsătoriei unui fiu sau a unei fiice. Subiectul a fost întrebat: „Cum v-aţi simţi dacă el sau ea s-ar căsători cu un susţinător al partidului...? (întrebarea a fost repetată pentru fiecare dintre partidele mai mari). V-ar place, v-ar displace sau v-ar fi indiferentă?

Din pricina caracterului ei ipotetic, întrebarea nu evaluează comportamentul; adică, măsura reală în care apare căsătoria interpartinică între subiecţii noştri sau copiii lor. Mai degrabă ea măsoară estimările subiecţilor cu privire la efectul căsătoriilor dincolo de hotarele partidelor politice asupra legăturilor de familie. De vreme ce se poate afirma în mod categoric că părinţii preferă să menţină o relaţie strânsă cu copiii lor, atunci răspunsul lor la întrebarea noastră va fi o estimare a gradului în care legăturile de familie vor fi slăbite de o căsătorie în afara partidului, sau vor fi întărite de o căsătorie în interiorul partidului. În schimb, aceasta reflectă intensitatea antagonismului partizan. De asemenea reflectă caracteristicile familiei ca parte a sistemului politic. Dacă familia poate suporta eterogenitatea politică, putem să nutrim ipoteza că familia tinde în mod intermitent să fie atrasă în procesele de articulare şi agregare a intereselor din interiorul sistemului de guvernământ; adică, devine parte a sistemelor grupurilor de interese şi de partide. (În Capitolul XI vom arăta că familiile americane şi britanice tind să fie atrase în procesele de comunicare politice.)

O altă modalitate de a afirma acesta este prin a sublinia că unde sentimentele politice sunt relativ calme, acolo structurile largi, impersonale ale corpului politic se pot amesteca cu cele personale şi intime fără a le pricinui daune. Dacă aceasta se poate realiza, atunci familia poate să asigure o socializare politică relativ lină şi continuă a copiilor într-un sistem politic caracterizat de partide politice competitive. Ea poate să inculce nu numai mândrie faţă de naţiune, şi, de asemenea, o formă de partizanat care este tolerant faţă de opoziţie, ambiguitate şi neprevăzut. Oricum, acolo unde muchia partizanatului este prea as-

cuţită, familia fie că rămâne în afara sistemului politic sau pur şi simplu măreşte impactul acestei forme de partizanat. Mai mult, dată fiind atmosfera moderată de partizanat, putem presupune că devine posibilă aducerea familiei şi a altor relaţii intime de prietenie şi comunitate în interiorul sistemului politic, ca grupuri informale, în situaţii de nevoi speciale sau de stress. Ne ocupăm de problemă în Capitolul VI. Aici, nu avem nevoie decât să subliniem că abilitatea cuiva de a coopera politic cu concetăţenii săi se asociază cu un tip de partizanat care nu ameninţă legăturile intime.

Tabelul IV.6 ne arată cum văd susţinătorii partidelor republican şi democrat din Statele Unite o posibilă căsătorie a copiilor lor dincolo de hotarele dintre partide. Majorităţi covârşitoare ale subiecţilor ambele partide şi-au exprimat indiferenţa faţă de afilierile partizane ale viitorilor tovarăşi de viaţă ai copiilor lor. Mici procentaje ale subiecţilor ambelor partide şi-au exprimat plăcerea la gândul că un fiu sau fiică s-ar căsători în interiorul partidului pe care ei îl sprijină, iar foarte puţini subiecţi şi-au exprimat neplăcerea cu privire la căsătoria din afara partidului.

TABELUL IV.6 *Cum văd susţinătorii partidelor majore căsătoria unui fiu sau a unei fiice în interiorul sau dincolo de hotarele partidelor, în Statele Unite*

Procentajul celor care s-ar simţi	*Republican faţă de o căsătorie republicană*	*Republican faţă de o căsătorie democrată*	*Democrat faţă de o căsătorie democrată*	*Democrat faţă de o căsătorie republicană*
Plăcut	16	3	11	3
Neplăcut	0	4	0	4
Indiferent	84	93	89	92
Altele sau nu ştiu	0	0	0	1
Procentaj total	100	100	100	100
Număr total	309	309	464	464

Procentajul subiecţilor britanici care au afirmat că afilierea de partid a partenerilor de căsătorie a copiilor lor ar avea vreo importanţă a fost mai mare decât cel al subiecţilor americani (Tabelul IV.7). Însă aceasta a fost mai mult o grijă a celor din partidul conservator decât a celor din partidul laburist. Douăzeci şi trei la sută dintre subiecţii

conservatori au afirmat că ar fi mulţumiţi de o căsătorie cu un conservator. Subiecţii laburişti şi-au exprimat în mod covârşitor indiferenţa.

TABELUL IV.7 *Cum ar privi sprijinitorii partidelor majore căsătoria unui fiu sau fiice în interiorul sau dincolo de hotarele de partid în Marea Britanie*

Procentajul celor care s-ar simţi	*Conservatori faţă de o căsătorie conservatoare*	*Conservatori faţă de o căsătorie laburistă*	*Laburişti faţă de o căsătorie laburistă*	*Laburişti faţă de o căsătorie conservatoare*
Plăcut	23	0	7	0
Neplăcut	0	12	0	3
Indiferent	77	87	92	97
Altele sau nu ştiu	0	1	1	0
Procentaj total	100	100	100	100
Număr total	358	358	376	376

Subiecţii germani şi-au exprimat mai multă grijă decât cei britanici şi mult mai multă grijă decât cei americani în legătură cu căsătoria dincolo de hotarele dintre partide (vezi Tabelul IV.8). Astfel, 42 la sută dintre subiecţii CDU şi-au exprimat plăcerea la gândul unei căsătorii creştin-democrate, iar 19 la sută şi-au exprimat neplăcerea privind o căsătorie social-democrată. Similar, procentajul subiecţilor socialişti favorizând o căsătorie socialistă a fost relativ înalt în comparaţie cu atitudinea de stânga la americani şi britanici. Ne întâlnim aici cu impactul cumulativ al afilierilor de grup. Relaţia dintre religie şi afilierea de partid este mai strânsă în Germania decât în Marea Britanie şi Statele Unite. Prin urmare, căsătoria în afara CDU şi în interiorul SPD poate fi văzută ca o dublă forţare (*strain*) — cea a religiei şi a partidului — asupra legăturilor de familie. În continuare, în Germania, această reacţie este mai frecvent exprimată pozitiv sub formă de plăcere cu privire la căsătorie *în interiorul* partidului, mai degrabă decât neplăcere privind căsătoria *în afara* partidului.

Tabelul IV.9 arată că, între votanţii creştin-democraţi italieni, reacţia este în acelaşi timp puternic pozitivă faţă de căsătoria în interiorul partidului şi puternic negativă faţă de căsătoria cu comunişti; ea nu este la fel de puternic negativă faţă de căsătoria cu socialiştii de stânga.

Tabelul IV.8 *Cum văd sprijinitorii partidelor majore căsătoria fiului sau fiicei în interiorul sau dincolo de hotarele dintre partide în Germania*

Procentajul celor care s-ar simţi	*CDU faţă de o căsătorie CDU*	*CDU faţă de o căsătorie SPD*	*SPD faţă de o căsătorie SPD*	*SPD faţă de o căsătorie CDU*
Plăcut	42	1	25	3
Neplăcut	0	19	0	8
Indiferent	48	61	62	74
Altele sau nu ştiu	10	19	13	15
Procentaj total	100	100	100	100
Număr total	333	333	235	235

Motivele acestui *pattern* în Italia sunt caracterul revoluţionar şi anticlerical al stângii şi apropierea partidului creştin-democrat de Biserica Catolică. De vreme ce Vaticanul şi ierarhia italiană au declarat drept păcat mortal a vota pentru partidele comunist şi socialist de stânga, şi au ameninţat să refuze împărtăşania persoanelor votând pentru aceste partide, nu este surprinzător că legăturile de familie ar fi ameninţate de căsătoria unui membru al unei familii creştin-democrate cu un comunist. Oricum, nu toţi creştin-democraţii sunt ostili: aproape o treime dintre subiecţii DC şi-au exprimat indiferenţa cu privire la o asemenea căsătorie. Însă din nou, aceştia sunt creştin-democraţii cel mai puţin devotaţi, după cum se poate măsura luând în considerare frecvenţa participării la slujbe (vezi Tabelul IV.11). Subiecţii comunişti, pe de altă parte, îşi exprimă o indiferenţă mai mare faţă de intermariajul cu *Democristiani* (vezi Tabelul IV.9).

În Mexic, aproximativ între o cincime şi o pătrime dintre sprijinitorii partidelor majore îşi exprimă ostilitatea faţă de căsătoria interpartinică — o cifră mai mare decât în Statele Unite, Marea Britanie sau Germania, dar nu atât de mare precum proporţia creştinilor democraţi italieni care se opun căsătoriei interpartinice. Cu toate acestea, cel mai frecvent răspuns este indiferenţa, ceea ce ar putea să reflecte recenta moderaţie a tensiunii biserică-stat. Ceva care aproximează un *modus vivendi* care s-a atins între regim şi ierarhia bisericească[9]. Aceasta pare a se reflecta în înalta rată a indiferenţei privind căsătoria între votanţi PRI şi PAN.

---

9 Robert E. Scott, *Mexican Government in Transition*, p. 174

Tabelul IV.9 *Cum privesc sprijinitorii partidelor majore căsătoria fiului sau fiicei în interiorul sau dincolo de hotarele de partid în Italia*

Procentajul celor care s-ar simți	CD față de căs. CD	CD față de căs. PCI	CD față de căs. PSI	PCI față de căs. PCI	PCI față de căs. CD	PCI față de căs. PSI	PSI față de căs. PSI	PSI față de căs. CD	PSI față de căs. PCI
Plăcut	59	1	1	27	2	23	16	6	4
Neplăcut	1	58	46	0	14	2	0	6	7
Indiferent	29	28	39	59	73	64	67	71	71
Altele sau nu știu	11	13	14	14	11	12	16	17	18
Procentaj total	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Număr total	353	353	353	44	44	44	55	55	55

Tabelul IV.10 *Cum privesc sprijinitorii partidelor majore căsătoria fiului sau fiicei în interiorul sau dincolo de hotarele de partid în Mexic*

Procentajul celor care s-ar simți	PAN față de o căsătorie PAN	PAN față de o căsătorie PRI	PRI față de o căsătorie PRI	PRI față de o căsătorie PAN
Plăcut	23	2	22	8
Neplăcut	7	22	11	24
Indiferent	65	70	61	63
Altele sau nu știu	5	6	6	5
Procentaj total	100	100	100	100
Număr total	75	75	514	514

În general, această serie de tabele tinde să susțină punctele subliniate mai sus. În Statele Unite și Marea Britanie, partizanatul pare a fi suficient de moderat pentru a se combina cu legăturile intime de familie, fără a le amenința în mod serios. Aceasta este mai puțin adevărat în Germania, Mexic și Italia. O analiză mai detaliată sugerează că în toate țările, cu excepția Statelor Unite, aceste atitudini sunt afectate de relația dintre trei tipuri de apartenență: politică, religioasă și familială. Astfel, dacă verificăm frecvența prezenței la biserică (Tabelul IV.11), este evident că votanții conservatori care merg la biserică

în fiecare săptămână sau mai frecvent în Marea Britanie, Germania, Italia şi Mexic se opun într-o măsură mai mare căsătoriei interpartinice decât aceia care se duc la biserică mai puţin frecvent sau deloc. Este un lucru interesant faptul că această relaţie dintre frecvenţa cu care se merge la biserică şi opoziţia la căsătoria interpartinică este aproape la fel de puternică în Marea Britanie ca şi în Germania. Cu toate acestea, datele arată de asemenea că votanţii conservatori din Germania, Italia şi Mexic includ o proporţie cu mult mai largă de frecventatori ai bisericii decât în Marea Britanie, astfel încât incidenţa parohialismului marital este mult mai înaltă în aceste ţări decât în Marea Britanie.

De asemenea, este un fenomen interesant că, în toate cele cinci ţări, stânga pare a fi mult mai deschisă căsătoriei cu dreapta decât invers, chiar şi în Statele Unite, deşi diferenţa dintre partide este mică în această privinţă. Acest dezechilibru în atitudinile de partid către căsătoriile mixte creşte în Marea Britanie, este chiar mai larg în Germania şi Mexic, devenind chiar extrem în Italia. Acest *pattern* al deschiderii mai mari a stângii către căsătoria cu dreapta poate fi explicat prin mobilitatea ideologică şi socială. Vorbind la modul general, mişcările conservatoare au o orientare mai tradiţională decât mişcările de stânga. Tradiţionalismul implică exclusivism religios şi de status. Prin urmare, ne-am putea aştepta ca sprijinitorii partidelor conservatoare să aibă un sentiment mai exclusivist cu privire la căsătoria peste hotarele de partid, mai frecvent decât sprijinitorii partidelor de stânga. Însă această atitudine din partea sprijinitorilor conservatori se poate datora de asemenea diferenţelor de statut. De vreme ce susţinătorii partidelor de stânga au tendinţe de a aparţine mai frecvent claselor de jos, social şi economic, ei pot privi căsătoria unui fiu sau unei fiice cu un fiu sau o fiică din partidul conservaror ca pe o mobilitate socială ascendentă. Atitudinea contrară din partea dreptei poate de asemenea să fie o reacţie de status; adică, ei pot vedea o asemenea căsătorie interpartinică drept o coborâre socială.

Diferenţele naţionale în sentimentele privind partidele pot fi ilustrate de materialul nostru de istorie de viaţă. Subiecţii noştri au fost întrebaţi nu despre căsătoriile între partide, ci despre modul cum ar percepe faptul că un fiu sau o fiică s-ar alătura propriului partid sau unuia din celelalte partide politice principale. Răspunsurile britanice şi americane cu privire la partidul opus reflectă toleranţa faţă de libertatea opţiunii de partid pe care o manifestă faţă de copiii lor:

TABELUL IV.11 *Frecvenţa relaţiilor cu biserica şi a nemulţumirii faţă de căsătoriile mixte (dreapta vs. stânga) între partidele politice, pe naţiuni*[a]

Naţiune	Procentaj al nemulţumirii de dreapta faţă de căsătoria într-un partid de stânga			
	Frecventează biserica săptămânal sau chiar mai des		Frecventează biserica mai rar decât săptămânal sau niciodată	
	(%)	(nr.)[b]	(%)	(nr.)
Statele Unite (Republ. nemulţumiţi de căsătoria cu democr.)	3	(143)	4	(156)
Marea Britanie (cons. nemulţumiţi de căsătoria cu laburişti)	23	(74)	10	(246)
Germania (CDU nemulţumiţi de căsătoria cu SPD	25	(166)	13	(162)
Italia (DC nemulţumiţi de căsătoria cu PCI-PSI)	60	(296)	44	(55)
Mexic (PAN nemulţumiţi de căsătoria cu PRI)	24	(48)	18	(13)

a. Date numai pentru subiecţi care au relatat vreo afiliere religioasă.
b. Cifrele din paranteze se referă la bazele pe care s-au calculat procentajele.

O gospodină americană (democrată): „Ei bine, cred că asta depinde de ea. Ea trebuie să-şi facă propria opţiune. Numai pentru că eu sunt un democrat, nu înseamnă că şi ea trebuie să fie la fel".

Un angajat american dintr-o firmă de camioane (democrat): (Dacă copilul său ar trebui să devină republican): „S-ar putea să aibă merite despre care eu nu ştiu. Mi-ar place să discut asta pentru a vedea ce poziţii iau. Aceasta ar fi probabil un stimulent pentru a mă interesa de politică".

O gospodină englezoaică (conservatoare): (Dacă copiii ei s-ar alătura partidului laburist) „Dacă ei sunt responsabili, este alegerea lor. Dacă ar fi fost iresponsabili, ar fi trebuit să-i ghidez".

Un proiectant englez (conservator): „Aş fi încântat să cred că ei ar avea un interes în politică — nu contează care partid".

Mai mulţi dintre subiecţii englezi şi-au exprimat îngrijorarea în comparaţie cu cei americani, însă a fost o îngrijorare moderată:

Un camionagiu englez (conservator): (Dacă ar deveni conservatori copiii săi) „I-aş sfătui s-o facă, însă în afară de asta nu m-aş îngrijora". (Dacă ar deveni laburişti copiii săi): „La vârsta lor, ar trebui să-şi facă propria alegere. Nu m-ar deranja dacă ar face-o într-un fel sau altul".

Un muncitor calificat englez (laburist); (Dacă fiul său ar deveni conservator): „Aş spune că am făcut o treabă a dracului în a-l educa, dacă s-ar amesteca cu ei, însă aş fi dezamăgit".

Un răspuns german comun a reliefat opoziţia faţă de alăturarea la oricare partid sau a recomandat tipul cel mai pur de comportament avantajos.

Un funcţionar poştal german: „I-aş preveni în legătură cu orice legături de partid, însă CDU ar fi totuşi cel mai suportabil".

O gospodină germană: „Mai bine pentru el să stea deoparte. Sub Hitler am trecut prin toată acea harababură. Cu greu îmi vine să cred că ar fi mai bine azi".

Un proprietar al unui magazin de haine: „Fiul meu se opune tuturor partidelor. El le lasă pur şi simplu în pace. Ca om de afaceri nu te poţi amesteca cu treburi din astea".

Un afacerist german: „În conformitate cu experienţa mea, aş spune: Dacă eşti deştept, alătură-te indiferent cui are cea mai multă putere — însă nu din idealism. Însă nu mai cred asta".

Mai multe comentarii extremiste s-au întâlnit între subiecţii italieni, în special în legătură cu partidul comunist:

Un oficial guvernamental mărunt italian (creştin-democrat): „Dacă aş şti despre asta, le-aş spune să aleagă un partid de dreapta, niciodată de stânga. Dacă ar deveni comunişti, i-aş bate ca pe câini şi i-aş urî".

Un brutar italian (creştin-democrat): (Dacă ai săi copii s-ar alătura lui CD) „Aş încerca să-i aduc pe calea cea bună. Dacă s-ar alătura la CD, aş fi mulţumit." (Dacă ar deveni comunişti): „Dacă s-ar alătura, i-aş renega".

Un tâmplar italian (creştin-democrat): (Dacă fiul său ar deveni comunist): „Ei bine, aş încerca să-l previn, că ei spun atâtea, şi se poate vedea că ei nu se duc niciodată la liturghie".

Subiecţii italieni de stânga au fost mai puţin extremişti în declaraţiile lor:

O gospodină având simpatii de stânga: (Dacă fiul ei s-ar alătura CD-ului) „Aş spune: Săracul de el! Nu simpatizez prea mult cu CD. Îi consider ipocriţi".

Un fermier italian (comunist): (Dacă ai săi copii s-ar alătura CD-ului): „Atâta vreme cât lucrurile se fac în mod corect, nu contează dacă sunt comunişti, socialişti sau creştin-democraţi".

Ca şi germanii, subiecţii mexicani includeau o proporţie substanţială a celor care se opuneau în principiu afilierelor de partid.

Un muncitor mexican: (Despre orice fel de afiliere de partid): „Nu este bună. Cred că pentru a avea linişte, este necesar să te ţii departe de asta, de vreme ce în politică este nevoie să fii extrem de abil şi foarte norocos ca să cazi în picioare".

O casnică mexicană: „Nu mi-ar place dacă ar intra în politică, pentru că ea aduce întotdeauna probleme. Dacă cineva e cinstit, ceilalţi nu sunt de acord cu el; dacă unul e un ticălos, oamenii îşi dau seama şi nu îl plac".

Un fierar mexican: „Nu mi-ar place să intre în politică ai mei copii. Mi-ar place ca unul dintre ei să studieze dreptul). Dacă ei ar fi în politică, ar trebui să fie extrem de cinstiţi şi să nu obţină avantaje personale".

FLUXUL AFECTIV DINSPRE COMUNITATE ÎNSPRE CORPUL POLITIC

Ceea ce am demonstrat până acum este că oamenii se simt mai frecvent liberi în a-şi exprima deschis opiniile politice în Statele Unite şi Marea Britanie, precum şi faptul că muchia partizanatului este mai puţin tăioasă în aceste ţări decât în Germania, Italia şi Mexic. În acelaşi timp, informaţiile noastre ne arată că aceste diferenţe naţionale sunt diferenţe de grad, care situează la o extremă Statele Unite şi Marea Britanie, pe italieni la cealaltă extremă, iar în mijloc Germania şi Mexic.

Ceea ce suntem pe cale să dezvăluim este structura „capilară" a demonstraţiei şi cultura afectivă care se asociază acesteia. Dacă nu o împingem prea departe, analogia aceasta este utilă. Marile componente secundare ale infrastructurii democratice — partide politice, grupuri de interes şi mijloace de comunicare — sunt analogice venelor şi arterelor sistemului circulator. Dacă nu sunt conectate eficient cu structura primară a comunităţii — familie, prietenie, vecinătate, grupuri religioase, grupuri de muncă şi alte asemenea — nu poate exista un flux eficient de impulsuri, nevoi, cereri şi preferinţe individuale dinspre individ şi grupurile sale primare înspre sistemul politic. Majoritatea covârşitoare a membrilor tuturor sistemelor politice îşi trăiesc vieţile, îşi descoperă, dezvoltă şi exprimă sentimentele şi aspiraţiile lor în grupurile intime ale comunităţii. Rareori este individul recrutat pe deplin în sistemul politic şi rareori devine un om politic. În acele societăţi în care structurile politice secundare se amestecă efectiv cu structurile primare intime, există o gradaţie de la „public" la „privat", de la politicianul profesionist cu normă întreagă la cetăţeanul activ intermitent. Când structurile primare rămân în afara corpului politic sau sunt obiecte pasive ale corpului politic mai degrabă decât participanţii activi în interiorul acestuia, atunci individului nu-i mai rămân decât trei opţiuni: să se implice integral în politică, să se retragă din ea sau să devină un obiect pasiv al ei.

Cu alte cuvinte, se sugerează că, într-o democraţie care funcţionează efectiv, o proporţie substanţială a membrilor acesteia sunt implicaţi în sistemul politic prin amestecarea structurilor mai difuze ale comunităţii cu acelea mai diferenţiate ale corpului politic. Numai prin intermediul acestei angajări a familiei şi comunităţii de către corpul politic devine posibil fluxul de impulsuri, nevoi, plângeri şi aspiraţii ale omului obişnuit în interiorul corpului politic, astfel încât să afecteze forma şi conţinutul controversei politice şi ale procesului de facere a politicii (*policy making*). Fluxul de cereri şi pretenţii este susţinut de un flux afectiv — plăcerea cuiva de a-şi atinge scopul sau în emoţia unei întreceri politice, mânie cu privire la o înfrângere politică, frustare faţă de şicanele unor politicieni, dispreţ cu privire la demagogie, necinste şi corupţie. Ţesutul unei democraţii în care structurile primare sunt bine articulate cu cele secundare are vigoarea sănătăţii şi „tonusul“ unei bune circulaţii.

Acolo unde, pentru un motiv sau altul, sistemul politic eşuează în integrarea cu structurile comunitare intime, acolo cererile şi sentimentele nu se scurg cu promptitudine în sistemul politic, iar corpul politic poate să piardă contactul cu dispoziţiile şi nevoile intime ale membrilor săi. Oamenii se pot retrage emoţional din sistemul politic sau să se lege de el în mod pasiv, acceptând transferurile, substituirile şi alte iraţionalităţi ale mişcărilor extremiste. Succesul mişcărilor comuniste în asemenea ţări poate fi atribuit tehnicii comuniste de a crea propria infrastructură, în particular propria sa infrastructură primară (celula), care mai degrabă deviază aceste sentimente negative şi le canalizează *împotriva* structurilor legitime ale corpului politic decât *în interiorul* lor.

Ca să nu fie nici o ambiguitate în această privinţă, ar trebui recunoscut faptul că un sistem politic precum cel italian care cuprinde mari mişcări extremiste de stânga şi de dreapta, cu greu poate fi descris ca fiind unul căruia îi lipsesc sentimentele politice. Punctul critic făcut aici era legat de *fluxul* afectului de la individ şi comunitate către instituţiile politice legitime. Fără îndoială, activiştii şi câţiva dintre sprijinitorii partidelor comunist, socialist de stânga şi MSI* au şi îşi exprimă puternice sentimente negative cu privire la instituţiile guvernamentale şi sociale, precum şi sentimente pozitive cu privire la formele alterna-

---

* *Movimento Sociale Italiano* era partidul extremei drepte, al neofasciştilor, (*n. trad.*)

tive ale organizaţiilor politice şi sociale. Presa, dezbaterile parlamentare, întâlnirile de partid şi demonstraţiile stau mărturie cu privire la înalta incidenţă a afectului şi evaluării negative la nivelul comunicărilor de elită. Informaţiile noastre vor sugera că acest *pattern* al antagonismului partizan se asociază cu retrageri şi probabil cu o dispoziţie rebelă în rândul unui mare număr de oameni obişnuiţi, o tendinţă de a retrage loialitatea din sistemul politic (pe care deja am discutat-o) şi de a evita implicarea emoţională în întreceri electorale.

Mai multe întrebări din cercetarea noastră au căutat să ajungă la fluxul de afect din interiorul şi exteriorul corpului politic. Marele act al participării în masă la o demonstraţie îl constituie alegerile. Prin urmare, întrebările noastre s-au legat de sentimentele din timpul campaniilor electorale. Prima din seriile de patru întrebări a încercat să ajungă la sentimentele legate de vot. Subiecţii au fost întrebaţi: „Care dintre aceste afirmaţii se apropie cel mai mult de modul în care aţi descrie sentimentele dumneavoastră când vă duceţi la urne să vă depuneţi votul?“ Apoi, lor li se prezenta o listă de declaraţii, care includea următoarele: „Încerc un sentiment de satisfacţie; o fac numai pentru că este datoria mea; mă simt iritat, este o pierdere de timp; nu simt nimic în particular“.

Subiecţilor li s-au pus mai târziu următoarele trei întrebări cu privire la tipul de sentimente pe care le-au avut în timpul campaniilor electorale: „Vă enervează vreodată lucrurile care se petrec în campaniile electorale? Aţi considerat vreodată campaniile electorale ca fiind plăcute şi atrăgătoare? Vi s-au părut vreodată campaniile electorale stupide sau ridicole?“ La fiecare întrebare subiectul trebuia să indice dacă a nutrit acel sentiment anume uneori, adeseori sau niciodată. Tabelul IV.12 arată procentajele (din fiecare din cele cinci ţări) subiecţilor care au afirmat că au un sentiment de satisfacţie în timp ce votează, iar ocazional sau frecvent nutresc un sentiment de furie, plăcere sau dispreţ.

În tabel apar o serie de diferenţe importante între ţări. Aproape trei sferturi dintre subiecţii americani şi-au recunoscut sentimentele de satisfacţie prilejuite de participarea la vot. Două treimi dintre americani au declarat că sunt satisfăcuţi de campaniile electorale, iar mai mult de o jumătate au afirmat că se simt uneori furioşi sau că au simţit că ceva a fost ridicol sau absurd. Doar 12 la sută dintre subiecţii americani au relatat că nu au avut nici unul dintre aceste sentimente în timpul campaniilor electorale. În exprimarea satisfacţiei privind votul şi campaniile electorale, Anglia s-a situat pe locul al II-lea. Germania a fost a treia,

însă aici s-a manifestat o inversare interesantă. În timp ce în Statele Unite şi Marea Britanie procentul celor care simţeau satisfacţie în legătură cu campaniile electorale era mai înalt decât al acelora care simţeau mânie şi dispreţ, în Germania procentajele celor care simţeau mânie şi dispreţ a fost mai mare decât al acelora raportând plăcere. Italia a înregistrat valori joase la toate aceste emoţii, iar 54 la sută dintre subiecţi au raportat că nu au trăit niciodată aceste sentimente cu privire la campaniile electorale. Mexicul a înregistrat de asemenea valori joase în raportarea unor sentimente cu privire la votare şi alegeri, însă nu chiar atât de joase ca în Italia.

TABELUL IV.12 *Atitudini şi sentimente cu privire la vot şi campanii electorale în cinci naţiuni*

Procentajul celor care raportează că ei	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Simt satisfacţie mergând la urne*	71	43	35	30	34
Uneori găsesc alegerile ca fiind plăcute şi atrăgătoare	66	52	28	18	34
Uneori se mânie în timpul campaniilor	57	41	46	20	26
Uneori găsesc campaniile ridicole sau absurde	58	37	46	15	32
Niciodată nu simt satisfacţie, *niciodată* nu se mânie şi *niciodată* nu simt dispreţ în timpul alegerilor	12	26	35	54	41
Număr total al subiecţilor pentru fiecare întrebare	970	963	955	995	1.007

* Această întrebare a fost pusă doar celor care au votat o dată sau de mai multe ori în ultimele trei alegeri naţionale sau în alegerile locale recente. Numărul cazurilor pentru această întrebare: Statele Unite, 633; Marea Britanie, 959; Germania 869, Italia, 923, şi Mexic 652.

Pattern-ul italian al valorilor joase ale afectului în campaniile electorale prezintă interes dacă îl comparăm cu măsurile noastre obţinute mai devreme cu privire la partizanat. În ceea ce priveşte mărimea clivajului dintre partidele de dreapta şi cele de stânga — măsurate fiind prin imaginile reciproce de partid şi prin incidenţa atitudinilor negative faţă de căsătorie dincolo de hotarele dintre partide — la italieni valorile au fost extrem de înalte. Cum putem reconcilia frecvenţa joasă a

expresiilor de implicare emoţională în campaniile electorale cu frecvenţa înaltă a partizanatului antagonist? Explicaţia ar consta în faptul că, în general vorbind, italienii nu se raportează la campaniile electorale ca la nişte întreceri. Ei nu înţeleg campaniile electorale drept ceva necesar: iar proporţia celor care raportează că nu acordă atenţie campaniilor electorale este cu mult mai mare decât aceea din oricare altă ţară (vezi Tabelul IV.13).

Cu alte cuvinte, italienii tind să se retragă din procesul electoral aşa cum tind să se retragă din guvernământ şi naţiune. S-ar putea chiar înţelege intensitatea angajamentului faţă de propriul partid ca pe o respingere a sistemului de partide, o respingere a celorlalte partide ca membri ai unui sistem de interacţiune; de asemenea, ei îşi văd propriul partid nu ca pe un competitor electoral, ci ca pe o biserică sau „un mod de viaţă". Partizanatul constituie un angajament deplin şi intens — intens negativ, deoarece mişcările opuse se situează pe o altă dimensiune morală, una ameninţătoare; intens pozitivă, deoarece propriul partid este într-adevăr biserica sau echivalentul ei secular, la stânga.

TABELUL IV.13 *Nevoia de campanie electorală şi atenţia acordată alegerilor, pe naţiuni* [a]

Naţiune	*Procentajul celor care afirmă necesitatea campaniilor electorale* [b]	*Procentajul celor care nu acordă atenţie campaniilor electorale* [c]
Statele Unite	74	12
Marea Britanie	63	29
Germania	42	27
Italia	29	54
Mexic	61	45

[a] În fiecare caz, procentajele se aplică eşantionului total.

[b] Textul efectiv al întrebării: „Unii oameni cred că este nevoie de campanii pentru ca publicul să poată judeca problemele controversate şi candidaţii. Alţii afirmă că ele cauzează atâta tristeţe şi că sunt atât de puţin demne de încredere că noi am duce-o mai bine fără ele. Ce credeţi? Este nevoie de campanie electorală sau o vom duce mai bine fără ea?"

[c] Textul efectiv al întrebării: „Ce credeţi despre campania ce se desfăşoară în răstimpul unei alegeri naţionale? Acordaţi multă atenţie, doar puţină sau deloc la ceea ce se întâmplă?"

În interviurile lor de istorie a vieţii, i-am întrebat pe subiecţii noştri când au votat ultima oară şi ce gânduri le-au trecut prin minte în timp ce-şi depuneau votul. Subiecţii italieni şi-au exprimat rareori reacţiile pozitive. Mult mai comune au fost expresiile de anxietate sau de indiferenţă:

O casnică (creştin-democrată): „M-am gândit că trebuie să votez, dar că poate că n-aş vrea să votez, de vreme ce un vot poate ruina o familie. S-ar putea să vină la putere un guvern care să facă război, iar soţul să fie chemat în armată".

Un contabil italian (creştin-democrat): „M-am gândit că ce-ar fi să nu votez pentru DC? Nu eram sigur cum să votez. Mi-era teamă că nu fac ceea ce se cuvine".

O casnică italiancă (creştin-democrată): „Mi-e frică. Întotdeauna mă îngrijorez la vot şi mă tem de faptul că s-ar putea să greşesc".

Un oficial de la o şcoală italiană (fără de partid): „Ultima oară m-am dus la urne cu un sentiment aproape de ruşine, de indiferenţă".

Un lucrător italian (comunist): „Simţeam că-mi fac datoria, chiar dacă era inutil".

Se puteau întâlni între subiecţii germani şi mexicani sentimente de neîncredere şi inutilitate, deşi întrucâtva mai puţin frecvent. Uneori, se exprimau asemenea sentimente şi în Statele Unite şi Marea Britanie, însă comentariile predominante erau expresii de plăcere sau satisfacţie.

Proporţia subiecţilor din Statele Unite şi Marea Britanie care au raportat că nutresc sentimente în legătură cu votul şi alegerile creştea în funcţie de educaţie (vezi Tabelul IV.14).

Este de oarecare interes faptul că expresia mâniei politice este afectată cel mai profund de educaţie, nu numai în Statele Unite şi Marea Britanie, dar şi în Germania, Italia şi Mexic (vezi Tabelul IV.15). Oricum, punctul important care trebuie reţinut din tabelul 16 este că în Statele Unite şi Marea Britanie toate „afectele" cresc substanţial odată cu nivelul mai ridicat de educaţie. Este un lucru extrem de semnificativ că, în Germania, numai mânia creşte în mod substanţial o dată cu nivelul mai înalt al educaţiei: de la 43 la sută pentru cei cu educaţie primară la 73 la sută la cei cu educaţie universitară. Frecvenţa subiecţilor exprimându-şi satisfacţia prin acordarea votului, găsind alegerile atrăgătoare sau uneori ridicole sau prosteşti, creşte întrucâtva cu educaţia la nivel secundar şi scade o dată cu nivelul universitar de educaţie. Prin urmare, va apărea că *pattern*-ul german de înalt afect negativ este cel mai marcat între germanii mai bine educaţi, din „clasele dominante". Că mânia politică este o caracteristică de clasă şi de educaţie rezultă din analiza factorului ocupaţie. Astfel, frecvenţa mâniei se dublează de la 34 la sută, între lucrătorii necalificaţi germani, la 68 la sută

între cei din personalul profesional şi managerial. Creşterile în frecvenţa celorlalte afecte între grupurile profesionale germane sunt de un ordin mult mai mic.

TABELUL IV.14 *Atitudinile şi sentimentele cu privire la vot şi campaniile electorale în Statele Unite, Marea Britanie şi Germania, în funcţie de educaţie*

Procentajul celor care relatează că ei	*Statele Unite*			*Marea Britanie*			*Germania*		
	Prim.	*Sec.*	*Uni.*	*Prim.*	*Sec.*	*Uni.*	*Prim.*	*Sec.*	*Uni.*
Simt satisfacţie când merg la urne*	58	75	82	41	47	57	35	37	26
Uneori găsesc campaniile plăcute şi atrăgătoare	60	67	77	52	54	62	37	47	27
Uneori se înfurie în timpul campaniilor	43	62	71	37	47	62	43	63	73
Uneori găsesc campaniile ridicole şi absurde	53	56	73	37	37	54	44	51	42
Numărul total de subiecţi	338	443	188	593	322	24	790	124	26

* Numărul cazurilor pentru această întrebare (adresată numai votanţilor), arătate în ordinea coloanelor de mai sus: *S.U.A.*, 226, 309 şi 151; *Marea Britanie*, 552, 264 şi 23; *Germania*, 729, 102 şi 23.

Putem adăuga acum o altă trăsătură profilului politic-cultural german. Am văzut deja că mândria naţională germană se leagă mai degrabă de atributele economice şi de caracter decât de cele politice. În acelaşi timp, am văzut că germanii apreciază impactul guvernământului asupra vieţilor şi se aşteaptă la un tratament egal şi cordial din partea birocraţiei şi poliţiei lor. Descoperim acum că sentimentele germane cu privire la aspectele politice specifice ale sistemului guvernamental tind să fie negative şi că acest negativism tinde să fie cel mai marcat în rândurile clasei mijlocii şi ale părţilor superioare ale acesteia (*upper middle class*). Cu alte cuvinte, tocmai între acele elemente care, în ţările cele mai democratice tind să sprijine procesele democratice, tocmai acelea pot să sprijine cel mai puţin democraţia germană contemporană.

Caracteristicile politico-culturale ale germanilor educaţi reflectă ambivalenţa. Pe de o parte, cunoaşterea politică creşte o dată cu edu-

caţia. Astfel, germanii educaţi au izbânzi înalte în ceea ce priveşte informaţia politică, urmează mai frecvent discuţii privind afacerile publice în mediile de comunicare şi discută mai frecvent politică cu alţi oameni. De asemenea, ei acceptă valorile democratice mai frecvent decât cei mai puţin educaţi; însă despre oricare din sentimentele politice ar fi vorba, germanii educaţi manifestă un grad sporit de alienare şi negativism în comparaţie cu cei mai puţin educaţi. Astfel, descresc o dată cu educaţia mândria în raport cu aspectele politice ale naţiunii şi sentimentele de satisfacţie. Iar acum descoperim că doar o emoţie precum mânia, în campaniile electorale, creşte sensibil o dată cu educaţia.

Tabelul IV.15 *Atitudini şi sentimente privind votul şi campaniile electorale din Italia şi Mexic după educaţie*

	Italia					*Mexic*			
Procentajul celor care relatează că ei	*Fără educ.*	*Prim.*	*Sec. jos*	*Sec. înalt*	*Univ.*	*Fără educ.*	*Prim.*	*Sec.*	*Univ.*
Simt satisfacţie când merg la urne*	10	28	29	26	25	12	24	28	49
Uneori găsesc campaniile plăcute şi atrăgătoare	9	16	24	31	35	26	36	37	46
Uneori se înfurie în timpul campaniilor	12	19	23	26	39	18	25	40	65
Uneori găsesc campaniile ridicole şi absurde	9	17	29	23	39	24	31	50	55
Numărul total de subiecţi	88	604	148	97	54	221	656	103	24

* Numărul cazurilor pentru această întrebare (adresată numai votanţilor), arătate în ordinea coloanelor de mai sus: *Italia*, 85, 583, 129, 93 şi 50; *Mexic*, 103, 456, 75 şi 18.

Se pot oferi două explicaţii pentru acest fenomen german. Prima este că, în Germania, clasa mijlocie educată nu şi-a dezvoltat niciodată o cultură pe deplin democratică. Ceea ce putem observa din datele noastre este persistenţa culturii dependente autoritare, care implică o poziţie ce conferă legitimitate autorităţii şi birocraţiei, nu însă şi partidelor politice şi alegerilor competitive.

Însă mai există o explicaţie pentru aceste tendinţe. Clasele educate mijlocii germane au fost compromise în mod profund de naţional-so-

cialism şi, în multe cazuri, penalizate (chiar dacă sumar) în timpul fazelor timpurii ale ocupaţiei. Reţinerea lor de a-şi exprima sentimentul în raport cu naţiunea germană şi procesul politic poate fi o expresie a anxietăţii cu privire la faptul de a fi implicat încă o dată într-o afacere riscantă. Poate că sunt prezenţi ambii factori: un sentiment de disconfort cu privire la dezordinea şi lipsa de demnitate a politicii democratice, precum şi anxietatea cu privire la orice tip de implicare politică, bazată pe trauma nazistă.

Tabelul IV.15, care arată relaţia dintre educaţie şi sentimentul electoral din Italia şi Mexic, relevă aceleaşi tendinţe care s-au manifestat în Statele Unite şi Mexic, deşi procentajele sunt substanţial de mici. Astfel, frecvenţa tuturor afectelor din Italia, la nivel universitar se situează sub 40 la sută, în comparaţie cu grupul „fără educaţie", unde se situează sub 15 la sută. Mexic manifestă aceeaşi tendinţă cu italienii, o dispersie generală substanţial mai mare decât în Italia, însă mai mică decât în celelalte ţări. La nivelul universitar, subiecţii mexicani s-au plasat între 46 la sută pentru cei ce se bucură de alegeri şi 64 la sută pentru cei care relatează că uneori se înfurie în legătură cu evenimente din timpul campaniilor electorale.

Analiza noastră cu privire la diferenţele naţionale în sentimente bazate pe politică şi partizanat a scos în evidenţă următoarele *pattern*-uri. În Statele Unite şi Marea Britanie, există un sentiment răspândit al libertăţii şi siguranţei în comunicarea politică; sentimentele partizane sunt relativ moderate, iar sentimente de tot felul circulă relativ liber în interiorul sistemului politic. În Germania, oamenii par a se simţi mai limitaţi în aceste comunicări, partizanatele par a fi mai intense, iar mânia şi dispreţul par a fi emoţiile cel mai frecvent exprimate în campaniile electorale. În Italia, proporţia populaţiei care se simte liberă să comunice despre politică şi admite că are sentimente cu privire la alegeri este extrem de mică. În acelaşi timp, intensitatea partizanatului este extrem de ridicată. În Mexic, comunicarea politică este limitată, însă nu în aceeaşi măsură ca şi în Italia. Expresia unor sentimente cu privire la alegeri este de asemenea redusă, însă nu atât de joasă precum în Italia, iar nivelul partizanatului este ridicat, însă, din nou, nu atât de mult precum în Italia.

TIPURI DE PARTIZANI

La începutul acestui capitol am sugerat că o demonstraţie care funcţionează efectiv presupune o formă de partizanat care evită antagonismul intens de la o extremă şi indiferenţa politică de la cealaltă. În

paginile precedente, am descris incidenţa clivajului partizan extrem în cele cinci ţări ale noastre, măsurate de sentimente pe care partizanii le au faţă de întrecerile electorale.

Suntem acum în poziţia de a prezenta o tipologie a partizanatului bazată pe un rezultat care combină aceste două măsuri atitudinale. Dacă facem o dihotomie între răspunsurile la ambele seturi de întrebări, obţinem o tipologie cvadripartită, după cum urmează:

1. *Partizanul deschis.* Acesta este subiectul care îşi exprimă indiferenţa faţă de căsătoria interpartinică, dar se descrie pe sine ca fiind implicat emoţional în campanii electorale. Acest „partizan deschis" este implicat emoţional în competiţii electorale, însă nu este atât de intens partizan ca să se rupă de relaţiile cu membrii partidului opus. Tabelul IV.16 arată că 82 la sută dintre americani, 61 la sută dintre britanici, 44 la sută dintre germani şi 42 la sută dintre mexicani manifestă acest tip de partizanat, în timp ce numai 14 la sută dintre italieni intră în această categorie.

2. *Partizanul apatic.* Poate părea o contradicţie să vorbeşti despre un „partizan apatic", însă acesta este subiectul care a votat pentru unul dintre partidele majore, care şi-a exprimat indiferenţa cu privire la căsătoria interpartinică şi care a negat că noi am avea vreunul din cele trei sentimente cu privire la alegeri pe care le-am acoperit în interviul nostru (mânie, plăcere, dispreţ). El este un votant indiferent, ce poate fi întâlnit în orice corp politic, care îşi depune votul la urnă, însă se simte puţin amestecat în întrecerea electorală. Vedem că Italia are cea mai înaltă proporţie de partizani apatici, iar Statele Unite cea mai joasă, în timp ce la mijloc se situează celelalte ţări.

3. *Partizanul intens.* Acesta este subiectul preocupat de căsătoria dincolo de hotarele dintre partide şi care este, de asemenea, implicat emoţional în alegeri. El este în acelaşi timp rupt în mod pronunţat de oponenţii partidului său şi implicat emoţional în confruntări electorale. Vedem în Tabelul IV.16 că acest tip poate fi întâlnit cel mai intens în Germania şi Mexic, după cum urmează, în această ordine, Italia, Marea Britanie şi Statele Unite.

4. *Partizanul parohial.* Acesta este subiectul care, deşi preocupat de căsătoria interpartinică, este indiferent cu privire la campaniile electorale. Această clasă de partizani este relativ neimplicată în politică; vorbim despre ei ca fiind „partizani parohiali". După cum se va arăta mai jos, aici intră în mod predominant femei religioase. Partizanatul lor nu este un fenomen politic, ci unul cultural-religios. Întâlnim acest

tip pe scară largă numai în Italia, unde 36 la sută intră în această categorie.

TABELUL IV.16 *Tipuri de partizani după naţiune*

Procentajul celor care sunt	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Partizani deschişi	82	61	44	14	42
Partizani apatici	8	22	18	30	24
Partizani intenşi	10	14	25	20	25
Partizani parohiali	0	3	13	36	9
Procentaj total	100	100	100	100	100
Număr total *	736	719	485	300	489

* cuprinde pe toţi aderenţii sau votanţii partidelor majore, omiţând pe aceia care nu au avut nici o opinie cu privire la căsătoria interpartinică sau cu privire la emoţiile simţite în timpul campaniilor.

Ceea ce izbeşte ochiul în tabelul IV.16 este diferenţa frapantă dintre Italia şi celelalte ţări. Această deviere extremă din *pattern*-ul italian s-ar putea datora parţial incidenţei înalte a refuzului între votanţii partidelor italiene de extremă stângă de a-şi dezvălui partidul. Ştim din rezultatele electorale că aproximativ patru votanţi italieni din zece sprijină partidul creştin democrat, în timp ce aproximativ o treime sprijină partidelor de stânga (pe comunişti şi Nenni-socialişti). În eşantionul nostru, 35 la sută dintre subiecţi s-au identificat drept votanţi creştin democraţi, în timp ce numai 10 la sută drept votanţi ai partidelor de stânga. Prin urmare, *pattern*-ul italian prezentat în Tabelul IV.16 este puternic înclinat în direcţia creştin democrată.

Într-adevăr, dacă ne uităm la compoziţia socială a variatelor grupuri de partizani, descoperim că, în Italia, partizanii parohiali tind să fie femei, frecventatori ai bisericii şi sprijinitori ai creştin democraţilor. Sprijinitorii partidelor de stânga sunt mult mai probabil partizani deschişi. Italia prezintă astfel curioasa anomalie a unui sistem politic în care constituţia democratică formală este sprijinită în mare parte de elementul tradiţional-clerical care nu sunt deloc democratice şi nici măcar politice în sensul specializat. Opusă constituţiei este o extremă stângă, care, cel puţin parţial şi la nivelul votantului membru de rând, mai degrabă decât în ceea ce priveşte elita de partid, manifestă o formă de partizanat deschis care este consistentă cu un sistem democratic.

CAPITOLUL V

Obligaţia de a participa

Spre deosebire de supus, cetăţeanul este un participant activ la procesul de *input* politic — procesul prin care sunt luate deciziile politice. Însă rolul de cetăţean, după cum am sugerat, rolul de cetăţean nu înlocuieşte rolul de supus sau pe cel parohial: el se adaugă acestuia. Numai rareori individul îşi consideră rolul de cetăţean mai important şi mai proeminent decât rolul său de supus sau cel parohial, pentru care politica este o problemă de primă prioritate. Aceasta a fost coroborată în multe sondaje de opinie politică. Când li se pun întrebări generale în legătură cu ceea ce-i îngrijorează sau ceea ce consideră ei important, oamenii menţionează de obicei problemele de familie, de slujbă, economice, însă rareori problemele politice[1].

Mai mult, dacă omul obişnuit este interesat de probleme economice, este mult mai probabil ca să fie interesat de procesul de *output* decât de cel de *input*. El este preocupat în legătură cu cine câştigă în alegeri, nu în legătură cu modul în care ele se desfăşoară; el se preocupă în legătură cu cine va fi beneficiarul unei legislaţii, nu în legătură cu modul în care se votează o legislaţie. Chiar şi în relaţie cu votul său — un act care este conceput pentru a-l face un participant activ la procesele de luare a deciziei de către naţiunea sa — el se poate comporta rutinier, votând pentru un partid din pricina unei fidelităţi tradiţionale sau din alte motive care nu sunt legate de o dorinţă de a dirija cursul politicii.

Faptul că majoritatea oamenilor se orientează mai mult ca supuşi decât în calitate de cetăţeni este o temă familiară. S-a scris mult în

---

1 În sondajul nostru, când subiecţilor li s-a cerut să spună cum îşi petrec timpul liber, nu mai mult decât 3 la sută din oricare din cele cinci naţiuni au menţionat ceva care are de-a face cu politica; iar în majoritatea cazurilor procentajul a fost mai mic. Alte rezultate ale sondajelor arată aproape în mod universal că politica nu reprezintă în minţile oamenilor lucrul cel mai ieşit din comun.

legătură cu aceasta, de multe ori deplângându-se această situaţie. Interesul faţă de şi critica rolului omului obişnuit în sistemul lui politic sunt în mod special caracteristice acelor scriitori şi gânditori preocupaţi de problemele democraţiei — de la grecii antici la scriitorii actuali ce se preocupă de afacerile civice americane; deoarece tocmai într-o democraţie este semnificativ rolul omului obişnuit ca participant la afacerile politice. Omul a cărui relaţie cu guvernământul său este aceea a unui supus — un beneficiar pasiv sau o victimă a acţiunilor guvernamentale de rutină — nu va fi în culpă într-o societate tradiţională, nondemocratică. Mai mult decât atât, în această relaţie se va fi epuizat ceea ce se aşteaptă de la el. Ceea ce guvernământul face îl afectează, însă de ce şi cum decide guvernământul să facă ceea ce face este în afara sferei sale de competenţă. El are obligaţii, însă ele sunt pasive — el ar trebui să fie loial şi respectuos în raport cu autoritatea. „Tot ceea ce este necesar pentru salvare este conţinut în două virtuţi, *credinţa* în Christos şi *supunerea* faţă de lege“ [2].

Ca om supus el poate fi mai mult sau mai puţin competent, însă competenţa sa va fi o „competenţă de supus“. El nu va încerca să influenţeze deciziile guvernului său, însă va dori să vadă că este tratat în mod corespunzător o dată ce decizia este luată. Nu este în sfera sa de competenţă să spună ce taxe ar trebui percepute, însă o dată ce acestea sunt hotărâte, supusul competent va vedea că este tratat corect în interiorul hotarelor acelei decizii. Legea este ceva la care el se supune, nu ceva la care contribuie pentru a-i da formă. Dacă este competent, el cunoaşte legea, ştie ce trebuie să facă şi ce i se cuvine.

Pe de altă parte, în societăţi democratice, rolul său ca supus nu epuizează ceea ce se aşteaptă din partea lui. Se aşteaptă din partea lui să aibă virtuţile unui supus — să se supună legii, să fie loial — însă, de asemenea, se aşteaptă de la el să ia parte la luarea deciziilor. Firul comun care străbate multele definiţii ale democraţiei este că democraţia este o societate în care „...cetăţenii obişnuiţi exercită un grad relativ înalt de control asupra liderilor“ [3].

Democraţia este astfel caracterizată prin faptul că puterea asupra deciziilor autoritare semnificative dintr-o societate este distribuită în rândurile populaţiei. Se aşteaptă ca omul obişnuit să ia parte activă la afacerile guvernamentale, să fie conştient de modul în care sunt luate deciziile şi să-şi facă cunoscute concepţiile.

---

2 Thomas Hobbes, *Leviathan*, London, 1945, Cartea a III-a, p. 385.
3 Robert A. Dahl, *A Preface to Democratic Theory*, Chicago, 1956, p. 3.

Faptul că omul obişnuit nu trăieşte în conformitate cu idealul stabilit de teoria normativă a democraţiei a condus la o mulţime de critici cu privire la pasivitatea şi indiferenţa sa. Oricum, scopul nostru este de a descrie şi analiza, iar nu de a atribui laude sau condamnări. În orice caz, chestiunile normative cu privire la rolul individului în sistemul său politic nu sunt cu nici un chip lipsite de legătură cu chestiunile descriptive şi analitice. Cu siguranţă, în descrierea a ceea ce un individ *ar trebui* să facă, moralistul politic nu va rămâne neafectat de ceea ce indivizii *fac* cu adevărat, iar cu siguranţă că el va lua în considerare ceea ce el crede că ei *pot* să facă. Cele trei tipuri de chestiuni nu sunt identice, însă ele se afectează una pe cealaltă, în special dacă noi ne schimbăm perspectiva preluând-o pe aceea a omului obişnuit. Până acum am vorbit despre prăpastia dintre ceea ce savanţii, filosofii şi profesorii au afirmat că trebuie să facă omul obişnuit într-o democraţie şi ceea ce el face de fapt. Dar ce se poate spune despre însuşi omul acesta obişnuit? Ce crede *el* că ar *trebui* să facă? Şi cum poate fi lucrul acesta comparat cu ceea ce crede el că *poate* să facă şi cu ceea ce el face?

Acest capitol se va ocupa de prima chestiune: ce crede omul obişnuit că ar trebui să facă? Filosofii şi ideologii democraţiei au scris pe larg cu privire la obligaţia cetăţeanului, însă care este concepţia omului obişnuit cu privire la rolul său în politică? Dacă cetăţeanul democrat model este activ, participativ şi influent, este acesta felul în care omul obişnuit aspiră să fie? Şi, ceea ce poate fi mai important, se concepe el pe sine ca fiind capabil de a influenţa şi a participa la procesul de luare a deciziilor din cadrul formei sale de guvernare? În acest capitol, ne vom ocupa de concepţia omului obişnuit cu privire la rolul pe care trebuie să-l joace, iar în următorul de concepţia cu privire la rolul pe care el crede că-l poate juca.

CE ESTE CETĂŢEANUL BUN?

Bunul cetăţean nu este egal cu omul bun. Nici un avocat zelos al bunei cetăţenii nu ar susţine că participarea politică trebuie urmărită în dauna tuturor celorlalte obligaţii. Cetăţeanul influent activ descris de teoria politică normativă nu este scutit de obligaţiile supusului. Dacă el participă la facerea legii, lucrul acesta nu înseamnă că nu se aşteaptă de la el şi să se supună legii. De fapt, s-a argumentat că el are o obligaţie sporită de a se supune tocmai din pricina participării sale. Nici

nu ar vrea cineva ca activitatea sa civică să se desfăşoare în dauna obligaţiilor sale civice. Cu siguranţă, doamna descrisă de Riesman, care şi-a părăsit copilul ce urla într-o cameră închisă, în timp ce ea a luat parte la o întâlnire a unei asociaţii pentru îmbunătăţirea cartierului, nu reprezintă idealul către care năzuiesc avocaţii bunei cetăţenii[4].

Cu siguranţă vor exista întotdeauna conflicte între cerinţele diferitelor roluri, însă obligaţiile unui rol nu se substituie obligaţiilor impuse de celelalte roluri.

Problema este subliniată aici deoarece introduce o complexitate în încercarea noastră de a măsura modalităţile în care idealul cetăţeanului participativ există în minţile oamenilor; deoarece omul crede că trebuie să fie integru în viaţa sa personală — să muncească pentru binele familiei sale sau, pentru a-l cita pe unul dintre subiecţii noştri: „Dacă este tâmplar, el ar trebui să fie un tâmplar bun" — s-ar putea să creadă de asemenea că el ar trebui să fie un cetăţean participativ şi activ. În mod similar, omul care crede că ar trebui să plătească taxe şi să se supună legilor este un „supus bun".

Acelaşi om poate fi de asemenea un „bun cetăţean". Numai când individul crede că singurul ţel pe care trebuie să-l urmărească este avantajul familiei sale sau când îşi concepe rolul în cadrul sistemului politic în termeni familişti, doar atunci este el un parohial şi nu un cetăţean. Şi numai când individul crede că relaţia sa cu statul se epuizează prin rolul său de supus, el este doar supus, dar nu şi un cetăţean.

Încercând să vedem cum s-a adăugat rolul de participant acelora de parohial şi supus în cele cinci ţări, am examinat relaţiile subiecţilor noştri cu comunităţile lor locale. Am fost interesaţi de intensitatea cu care subiecţii se considerau pe sine ca având vreun gen de responsabilitate în a fi activi în comunitatea lor — fie formal, fie informal, fie în relaţie cu guvernământul local sau în relaţie cu concetăţenii. A fost un loc pentru a începe cu comunitatea locală, de vreme ce problemele politice şi guvernamentale tind să fie mai uşor de înţeles, organele guvernământului mai puţin distante, iar şansele de participare eficiente pentru cetăţeanul individual mai mari la nivel local decât la nivelul guvernării naţionale. De fapt, s-a argumentat adesea că democraţia efectivă se bazează pe abilitatea individului de a participa local, deoarece numai aici îşi poate el dezvolta un sentiment al cunoaşterii desăvârşite cu privire la afacerile politice. După cum a arătat Bryce (şi

4 David Riesman, *Faces in the Crowd*, New Haven, 1952, pp. 82-83.

după cum au argumentat în mod constant apărătorii autonomiei locale), „un ingredient esenţial al unei democraţii satisfăcătoare este că o proporţie considerabilă (a cetăţenilor) ar trebui să aibă experienţa participării active la ocupaţiile grupurilor mici ce se autoguvernează, fie în conexiune cu guvernământul local, sindicate, cooperative, fie în alte forme de activitate"[5].

DIFERENŢE NAŢIONALE ÎN CARACTERISTICILE GUVERNĂMÂNTULUI LOCAL

Ne vom ocupa de atitudinile faţă de guvernământul local, în acest capitol şi într-o mare parte din următorul. În interpretarea răspunsurilor la întrebări privind guvernământul local, ne confruntăm cu problema că structurile guvernământului local diferă de la naţiune la naţiune, ca şi în interiorul naţiunilor. Iar aceste diferenţe de structură explică parţial diferenţele în atitudini găsite între naţiuni. Este important ca aceste diferenţe să fie păstrate în minte. Deşi ar fi imposibil de descris pe deplin *pattern*-urile guvernământului local din cele cinci naţiuni — există numeroase nivele ale acestora la toate cele cinci naţiuni şi substanţiale variaţii între regiuni — se pot specifica anumite similarităţi şi diferenţe între ele.

În primul rând că toate cele cinci naţiuni au o anume formă de autoritate locală. (Este important să notăm că avem de-a face cu unităţile cele mai locale de guvernământ, unităţi aflate mai jos de nivelul statului sau de *Land* sau de provincie). Iar unitatea locală, fie ea comună, *municipio, Gemeinde*, municipalitate (*township*) sau târg nedistrictual (*non-county borough*), are aproape invariabil un fel de consiliu ales local sau un set de oficiali. Astfel, în fiecare ţară există un set de unităţi alese local asupra cărora ne putem concentra.

Însă în ciuda acestei similarităţi, guvernămintele locale diferă clar în cele cinci naţiuni. Din punctul de vedere al atitudinii subiecţilor faţă de participarea în interiorul comunităţii locale, există două tipuri de diferenţe structurale care sunt în mod particular semnificative: gradul de autonomie locală şi gradul în care structurile locale stimulează participarea cetăţenească. Este dificil să măsori în mod precis gradul autonomiei unităţilor guvernamentale locale, în interiorul naţiunilor; există variaţii în interiorul naţiunilor, criteriile autonomiei nu sunt clare, iar

---

[5] James Bryce, *Modern Democracies*, New York, 1921, I, p. 132 (vezi mai jos cap. 6).

informaţiile lipsesc adesea. Cu toate acestea, în această privinţă cele cinci naţiuni diferă atât de substanţial — iar variaţiile dintre naţiuni sunt în general mai mari decât variaţiile din interiorul fiecărei naţiuni — încât cineva poate să ordoneze cu oarecare încredere naţiunile în conformitate cu autonomia locală. Este clar că la o extremă, *pattern*-ul guvernământului local din Statele Unite reprezintă cel mai mare grad de autonomie locală. Sfera subiectului se întinde de la cât controlează comunităţile locale — două exemple locale sunt poliţia şi şcolile, iar comunităţile nu numai că ţin în mână administraţia şcolilor, însă în multe cazuri ele formulează de fapt politicile educaţionale — până la măsura libertăţii guvernământului local faţă de controlul exterior, iar ele apar a fi mai accentuate în Statele Unite decât oriunde.

În ceea ce priveşte gradul autonomiei locale, se vede că Marea Britanie se situează imediat după Statele Unite. Sfera problemelor asupra cărora guvernământul local are control este mai mică, de pildă politica educaţională este controlată de agenţii guvernamentale centrale într-o mai mare măsură — iar, în interiorul sistemului britanic unitar de guvernământ, autonomia locală nu este asigurată formal de prevederi regulamentare autohtone, aşa cum se întâmplă în constituţiile unui număr de state americane. Cu toate acestea, britanicii au o lungă tradiţie a autoguvernării locale. Iar consiliile locale sunt active atât în munca administrativă, cât şi în câteva zone limitate de legislaţie, în conformitate cu permisiunea acordată de către guvernământul central[6].

Este dificilă ordonarea precisă a celorlalte trei naţiuni. Oricum, în ceea ce priveşte structura guvernământului local, este relativ simplu a specifica ţara care se situează cel mai jos. Existenţa sistemului de prefecţi în Italia limitează în mod substanţial orice oportunitate pentru autoguvernarea locală. Comunele din Italia au consilii alese local, însă ele au puţină libertate de acţiune. Toate actele trebuie supuse spre examinare prefectului provinciei numit de la centru, care le aprobă pe baza legalităţii lor; iar anumite probleme semnificative, cum ar fi bugetele municipale şi strângerea taxelor, trebuie aprobate de către comitetul administrativ provincial (*Giunta Provinciale Administrativa*),

---

6 Vezi, de pildă, W. Eric Jackson, *Local Government in England and Wales*, London, 1960. Aceasta nu pentru a argumenta că în Statele Unite şi Marea Britanie nu există control extern asupra guvernământului local. În mod evident, există un grad mare de control exterior, iar acest control creşte în mod constant — un punct al cărui implicaţii vor fi discutate mai jos. Însă vorbind în mod relativ, guvernământul local din aceste două naţiuni are o vigoare care lipseşte în celelalte trei.

care le aprobă, în egală măsură, pentru legalitatea şi meritele acţiunii. Este extrem de improbabil ca o structură guvernamentală de acest fel, în care există o oficialitate numită oficial, cu puterea de a controla activităţile la nivel local, să sprijine un grad înalt al activităţii locale autonome. Deşi există câteva mărturii ale unei autonomii locale mai mari decât s-ar fi putut cineva aştepta, dată fiind structura formală, gradul de autonomie este probabil cel mai scăzut la toate cele cinci naţiuni[7].

Ca în cele mai multe cazuri când cineva încearcă să aşeze o serie de unităţi de-a lungul unei scale, unităţile din apropierea mijlocului scalei prezintă cele mai dificile probleme de categorizare. În termenii gradului de autonomie guvernamentală locală, este probabil corect să plasăm Germania şi Mexic între Statele Unite şi Marea Britanie, pe de o parte, şi Italia, pe de alta. Însă trebuie întrucâtva mai multă precauţie în abordarea caracterizărilor acestor două naţiuni. Un motiv este largul domeniu al variaţiilor posibile în interiorul unui sistem federal, o situaţie îngreunată în Germania de existenţa unor tradiţii regionale diferite şi de moştenirile diferite din partea celor trei puteri de ocupaţie. În multe zone ale Germaniei, există o puternică tradiţie a autonomiei locale, ca şi o tendinţă a comunităţilor locale de a se angaja într-o sferă largă de activităţi, în special între multe dintre vechile oraşe germane nordice, care au o lungă istorie a autoguvernării locale[8]. Oricum este dificil de estimat în mod precis măsura în care autoguvernarea locală este ferm înrădăcinată în alte zone din Germania.

Spre deosebire de Italia, însă asemenea celorlaltor trei naţiuni, Mexicul are prevederi legale privind guvernămintele locale relativ autonome, la nivelul de *municipio*. Oricum, în practica actuală, aceste guvernăminte locale au fost în mare parte relativ lipsite de influenţă şi relativ nonautonome, majoritatea din pricina controlului central asupra finanţelor locale şi influenţelor atotputernice a PRI-ului, singurul par-

---

[7] Vezi Samuel Humes şi Eileen M. Martin, *The Structure of Local Governments Throughout the World*, The Hague, pp. 319-324; Harold Zink et al., *Rural Local Government in Sweden, Italy and India*, London, 1957, şi Edward Banfield, *The Moral Basis of a Backward Society*, Glencoe, Ill., 1958. Vezi, de asemenea, Robert C. Fried, *The Italian Prefects*, dizertaţie doctorală nepublicată, Yale University, 1961.

[8] Vezi, de pildă, Lorenz Fischer şi Peter Van Hauten, „Cologne", în William A. Robson (ed.), *Great Cities of the World*, London, 1957, pp. 645-682.

tid politic mexican important. Rareori a avut în Mexic guvernământul local o mare semnificație[9].

Națiunile mai diferă, de asemenea, în măsura în care aparatul local al luării deciziilor este accesibil participării rezidenților locali. În unele comunități — și din nou lucrul acesta variază în interiorul națiunilor, dar, probabil, mai accentuat între națiuni — va exista o oportunitate mai mare pentru ca individul să participe la luarea deciziilor. Este întrucâtva mai dificil, să compari din acest punct de vedere națiunile decât a fost să le compari în privința autonomiei locale. Există puține studii cu privire la gradul în care participă indivizii cu adevărat la problemele locale, deoarece o asemenea participare depinde în mare măsură de canalele de participare informale, ca și de cele formale. Unele date din propriul nostru studiu, care vor fi prezentate în capitolul următor, vor fi utile în această categorizare. În general, ne putem aștepta ca măsura în care guvernământul local este deschis participării cetățenești în decizii, să se lege în mod strâns de mărimea autonomiei locale; această propoziție este sprijinită de impresiile cu privire la viața comunitară în aceste cinci națiuni, ca și de datele care vor fi prezentate în următorul capitol[10].

În consecință, în interpretarea datelor din capitolul acesta și din cel următor, trebuie să păstrăm în minte faptul că un motiv pentru care indivizii diferă în privința frecvenței cu care ei aderă la normele participative este că structura guvernământului și organizarea comunității se schimbă de la o națiune la alta. Aceasta nu înseamnă că datele atitudinale vor fi mai puțin semnificative. După cum am sugerat mai de-

---

9 Pentru o apreciere cu privire la influența PRI asupra unui oraș mexican, vezi Scott, *Mexican Government in Transition*, pp. 44-55; și William H. Form și William V. d'Antonio, „Integration and Cleavage Among Community Influentials in Two Border Cities", *American Sociological Review*, XXIV (1959), pp. 808-814. Dacă ar fi fost mai precise cunoașterea și abilitatea noastră de a măsura această dimensiune, este posibil ca noi să fi putut clasifica Mexicul aproape de sau chiar mai jos decât Italia. Oricum, descrierile mai precise, ale acestor aspecte vor depinde de cercetări mai precise.

10 Însă gradul de autoguvernare locală și gradul în care indivizii pot participa în interiorul acelui guvernământ pot fi independente unul de celălalt. De pildă, ar fi posibil să se tragă concluzia din studiul lui John Gimbel, *A German Community Under American Occupation: Marburg, 1945-1952*, Standford, 1961, că încercarea ocupației americane de a introduce democrația locală a eșuat din simplul motiv că, deși ei au dat mari puteri elitelor locale, aceste elite nu erau dedicate încurajării participării cetățenilor.

vreme, chiar dacă atitudinile pe care le descriem sunt parţial determinate de structura guvernământului şi a sistemului social din fiecare naţiune, aceasta nu înlătură faptul că, la rândul lor, aceste atitudini afectează acele structuri. Normele prin care individul aderă sunt în mare parte determinate de rolul pe care i-l permite sistemul să-l joace (deşi, potrivirea dintre norme şi structură va fi rareori perfectă); însă, în mod alternativ, normele au un efect de *feedback* asupra structurii, întărind-o, dacă între norme şi structură este o bună potrivire, sau introducând tensiunea în sistem dacă potrivirea dintre structură şi norme este mai puţin bună. Şi, în cele din urmă, după cum vom încerca să demonstrăm mai jos, atitudinile faţă de guvernământul local nu pot fi explicate doar prin relaţia dintre individ şi structura guvernamentală locală (şi acelaşi lucru poate fi subliniat şi va fi atunci când ne vom ocupa de guvernământul naţional). De pildă, vom încerca să arătăm că, în măsura în care indivizii cred că pot influenţa guvernământul şi, în particular, modalităţile în care ei pot încerca să exercite acea influenţă, depind nu numai de sistemul guvernamental, ci de anumite caracteristici sociale şi atitudinale ale indivizilor.

DIFERENŢE NAŢIONALE ALE SENTIMENTULUI DE OBLIGAŢIE CIVICĂ

Întrebarea noastră pentru subiecţi se lega de participarea la afacerile locale. Eram interesaţi nu numai de participarea politică, ci, de asemenea, de orice fel de activitate în curs pe care individul poate s-o menţioneze. Am vrut să cunoaştem măsura în care indivizii cred că au vreun fel de obligaţie faţă de comunitate — în ce mod le pasă mai mult de problemele comunităţii decât de problemele personale ale vieţii de familie şi de slujbă[11].

Tabelul V.1 rezumă răspunsurile pe care le-am primit cu privire la rolul pe care indivizii ar trebui să-l joace în interiorul comunităţilor locale. I-am clasificat pe subiecţii noştri în cei care cred că omul obişnuit ar trebui să ia parte activă în comunitatea sa (aceasta îi include pe aceia care afirmă că omul obişnuit trebuie să ia parte la adunări, să se alăture organizaţiilor implicate în afacerile comunităţii şi altele); cei care cred că cineva trebuie să participe într-un mod mai pasiv la activi-

---

[11] Întrebarea suna astfel: „Ştim că omul obişnuit are multe probleme care îi ocupă timpul. În lumina acestei constatări, ce rol credeţi că ar trebui să joace o persoană obişnuită în afacerile locale ale oraşului sau districtului său?" Operatorul a încercat să afle cât mai fidel cu putinţă ce au crezut subiecţii în legătură cu ceea ce trebuie să facă cineva în comunitatea sa.

tăţile comunităţii (de exemplu: să fie interesat de afacerile locale, să încerce să le înţeleagă şi să fie informat, să voteze); cei care cred că omul obişnuit trebuie să participe doar la biserică şi activităţi religioase; precum şi aceia care nu cred că omul obişnuit are vreo responsabilitate care să-l implice în afacerile comunităţii sale (aici îi includem pe subiecţii care cred că omul obişnuit trebuie să-şi menţină o viaţă personală integră; care afirmă că el nu trebuie să ia parte la afacerile comunităţii sale; şi care nu ştiu ce rol trebuie să joace individul în comunitatea sa).

În mod clar, din acest tabel rezultă că imaginea cetăţeanului-participant este mai răspândită în unele ţări decât în altele. În Statele Unite şi Marea Britanie un mare număr al subiecţilor cred că individul ar trebui să fie un participant activ la treburile comunităţii sale.

TABELUL V. 1 *Cât de activ trebuie să fie omul obişnuit în comunitatea sa locală; pe naţiuni*

Procentaj al celor care afirmă că omul obişnuit ar trebui	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Să fie activ în comunitatea sa	51	39	22	10	26
Să participe *doar* pasiv*	27	31	38	22	33
Să participe *doar* la problemele bisericeşti*	5	2	1	*	—
Totalul celor care menţionează vreo activitate curentă	83	72	61	32	59
Să fie *doar* integru în viaţă personală*	1	1	11	15	2
Să nu facă nimic în comunitatea locală	3	6	7	11	2
Nu ştiu	11	17	21	35	30
Alţii	2	5	1	7	7
Procentaj total	100	100	100	100	100
Număr total de cazuri	970	963	955	995	1.007

* Au fost posibile multiple răspunsuri, însă le-am eliminat din acest tabel listând doar răspunsurile date de subiecţii *cei mai activi* (adică răspunsul care ar avea valorile cele mai ridicate pe tabel). Astfel, un individ care a menţionat participarea activă, ca şi cea pasivă, va fi pus pe liste doar la participare activă, unul care a menţionat activităţi la biserică, în aceeaşi măsură ca o viaţă privată integră va fi inclus în tabel numai la prima categorie, nu şi la ultima.

Jumătate dintre subiecţii americani intervievaţi şi 39 la sută dintre cei britanici menţionează un anume rol activ pe care individul trebuie să-l joace. La cealaltă extremă, în Italia, sunt puţini cei care îl concep pe cetăţean ca participant activ. Numai un italian din zece crede că omul obişnuit are obligaţia de a juca un rol activ în comunitatea sa. Proporţiile subiecţilor germani şi mexicani care au vreo imagine cu privire la cetăţeanul activ se situează între proporţiile americane şi britanice, pe de o parte, şi cea italiană, pe de alta. Unul din cinci dintre subiecţii germani şi unul din patru mexicani îl concep pe omul obişnuit ca având o anume obligaţie de a participa[12].

„Cineva trebuie să aibă cel puţin un interes referitor la ceea ce se întâmplă în comunitate"; sau „Cineva trebuie să fie activ la biserică sau în problemele religioase": dacă noi considerăm aceste afirmaţii ca un indicator (deşi unul slab) al existenţei unor norme de participare, atunci contrastele dintre naţiuni sunt încă izbitoare. În Statele Unite, 83 la sută dintre subiecţi vorbesc despre omul obişnuit ca având un angajament faţă de comunitatea sa, care îl scoate din implicarea în afaceri pur personale — chiar dacă responsabilitatea este minimă. Proporţia din Marea Britanie este întrucâtva mai mică, de 72 la sută; în Mexic şi Germania, aproximativ 60 la sută vorbesc despre rolul curent al individului, în timp ce, în Italia, numai 32 la sută.

Ce tipuri de activităţi comunitare au subiecţii noştri în minte când afirmă că omul obişnuit trebuie să joace un rol oarecare în comunitatea sa locală? După cum arată tabelul V.2, numai un mic număr dintre subiecţii fiecărei ţări menţionează activitatea partizană ca fiind responsabilitatea individului faţă de comunitatea sa. În Statele Unite şi Marea Britanie, subiecţii menţionează frecvent că iau parte la activitatea corpurilor guvernamentale locale, participând la întruniri şi altele asemenea. Acest tip de participare este menţionat mai puţin frecvent în Germania şi Mexic, însă aici, oricum, menţionarea sa este mai frecventă decât în Italia. Participarea comunitară activă într-un sens nonguvernamental — participare la grupuri civice şi organizaţii, sau activităţi informale pentru ajutorarea comunităţii — este menţionată frecvent în Statele Unite. Asemenea activitate nonguvernamentală este, din nou,

---

12 Este interesant aici *pattern*-ul mexican, iar noi ne vom întoarce la el mai târziu. Subiecţii mexicani menţionează o obligaţie de a participa mai frecvent decât subiecţii germani şi mult mai frecvent decât subiecţii italieni. Acest sentiment relativ înalt al obligaţiei, cuplat, după cum vom discuta, cu o activitate şi o informaţie mai modeste, este un aspect al tendinţei aspiraţiei civice în rândurile mexicanilor.

cel mai puţin menţionată în Italia, iar Germania şi Mexic se situează după Marea Britanie. Prin urmare, în ceea ce priveşte participarea activă, cele cinci ţări pot fi grupate în mare astfel: Statele Unite şi Marea Britanie sunt ţările în care imaginea cetăţeanului participativ activ este cel mai adesea idealul normativ; în Germania şi Mexic, idealul este menţionat, însă nu la fel de des; iar în Italia acest ideal este mai puţin răspândit.

TABELUL V. 2 *Ce rol ar trebui să joace omul obişnuit în comunitatea sa locală; pe naţiuni*

Procentajul celor care aleg	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
PARTICIPAREA ACTIVĂ ÎN COMUNITATEA LOCALĂ[a]					
Iau parte la activ. guvernământului local	21	22	13	5	11
Iau parte la activ. partidelor politice	6	4	4	1	5
Iau parte la activităţile nonguv. şi la organizaţiile interesate de probleme locale	32	17	9	5	10
ACTIVITĂŢI COMUNITARE MAI PASIVE[a]					
Încearcă să înţeleagă şi să rămână informaţi	21	11	24	6	29
Votează	40	18	15	2	1
Se interesează de ceea ce se întâmplă	3	13	6	15	4
PARTICIPĂ LA BISERICI ŞI LA ACTIVITĂŢI RELIGIOASE	12	2	2	—	—
Procentaj total al subiecţilor care menţionează vreo activitate curentă[b]	83	72	61	32	59
Număr total al subiecţilor	970	963	955	995	1.007

[a] Procentajele din aceste categorii sunt întrucâtva mai cuprinzătoare decât cele din Tabelul V.1, de vreme ce acest tabel conţine toate răspunsurile indivizilor, şi nu doar pe cele mai active răspunsuri ale lor.

[b] Procentajele totale sunt mai mici decât totalul celulelor individuale, de vreme ce ultimele implică răspunsuri multiple.

Câteva ilustrări vor fi utile pentru a face explicite ariile specifice de activitate avute în minte de subiecţi.

O casnică britanică: „El ar trebui să participe într-un fel la viaţa publică şi să aibă ceva de spus în planificarea urbană, educaţie şi religie".

O casnică americană: „Toată lumea ar trebui să ia parte la treburile bisericii şi comunităţii... Ar trebui să luăm parte activă pentru a face şcolile noastre mai bune".

O casnică mexicană: „Ar trebui ca oamenii să aibă parte şi de distracţie, însă ei au destul timp liber să se ocupe de lucruri politice şi sociale".

Un muncitor german: „Ar trebui formate organizaţii care să-i facă pe oameni capabili să-şi discute împreună problemele — de pildă, consilii consultative ale părinţilor (*Elternbeiräte*) în şcoli".

Un profesor italian: „Fiecare individ ar trebui să fie interesat într-un mod activ şi ar trebui să critice just şi sever când este necesar".

Un diriginte de poştă american: „Un cetăţean ar trebui să joace un rol activ... El ar putea să ocupe un post local. Sau să facă alte munci civice, cum ar fi pasaje, cum ar fi Crucea Roşie. Noi avem aici o companie de pompieri voluntari; el ar putea să ajute la asta".

Ultimul citat, aparţinând unui diriginte de poştă american, sugerează cum existenţa structurilor la care participă cineva afectează normele participării împărtăşite de indivizi. Cu siguranţă, nimeni nu s-ar aştepta ca un individ să simtă obligaţia de a participa la asemenea activităţi precum „pasaje", Crucea Roşie şi companii de pompieri voluntari în comunităţi în care asemenea activităţi sunt inexistente.

O temă străbătând multe din răspunsurile care subliniază participarea activă în comunitatea locală — o temă care se regăseşte răspândită printre activiştii din Statele Unite şi Marea Britanie — este aceea că individul trebuie să fie activ ca un participant la decizii; că el trebuie, mai degrabă într-un mod independent — să ia parte la conducerea comunităţii:

O muncitoare englezoaică: „Oricine ar trebui să ia parte... Ei ar trebui să se adune împreună şi să-şi spună opiniile cu privire la de ce şi cum ar trebui rezolvate asta sau asta".

O casnică americană: „Cred că o persoană ar trebui să voteze. Dacă există întruniri municipale, ar trebui să participe la ele... Dacă fiecare ar face treburile în propriul său mod, chiar mic, lucrul acesta s-ar adăuga la ceva mare. Mulţi oameni stau în rândurile din spate şi îi lasă pe alţii să facă lucrurile pentru ei, apoi se plâng".

Un fermier german: „El ar trebui să discute politică, însă n-ar trebui doar să accepte totul, ci (ar trebui) să se exprime de asemenea pe faţă".

Pe de altă parte, activitatea locală înseamnă pentru mulţi subiecţi o participare socială mai informală, constând probabil în a-ţi ajuta vecinul:

Un şofer german: „El ar trebui nu doar să vorbească, ci să şi acţioneze. De pildă, în timpul cosirii fânului, nu ar trebui ca oamenii să-şi pună mâinile în buzunar şi să-i privească pe fermieri cum se epuizează, ci ar trebui să se aştearnă serios pe treabă. La urma urmelor, este o problemă a bunăstării comunitare".

Un om de afaceri englez: „El ar trebui să ajute în organizaţii locale — cluburi ale copiilor, cluburi de cercetaşi (*boy scouts*). El ar trebui să-şi ajute vecinii şi să fie o persoană cumsecade".

După cum se vede în Tabelul V.2, un număr de subiecţi au conceput individul ca având un fel de obligaţie mai pasivă de participare la comunitatea sa; aceasta a implicat de regulă obligaţia de a fi informat în legătură cu ceea ce se petrece sau de a fi interesat de lucrurile acestea".

O casnică mexicană: „(El ar trebui) să fie interesat de modul cum se formează guvernul şi să fie activ în studierea cărţilor şi ziarelor".

O casnică engleză: „El trebuie să ştie ce se petrece. Să se ducă să se afle la câte o manifestaţie ocazională".

Un muncitor italian: „Să fie pur şi simplu interesat".

Deşi gradul autonomiei guvernămintelor locale diferă de la naţiune la naţiune, în toate cele cinci naţiuni există alegeri pentru un fel de consiliu local sau comunal. Pentru mulţi subiecţi, după cum indică Tabelul V.2, a vota a fost considerat în aceste alegeri o responsabilitate a individului faţă de comunitatea sa. Dar în măsura în care individul şi-a considerat epuizată responsabilitatea locală doar prin actul votului, noi am considerat aceasta ca o formă relativ pasivă de participare la viaţa comunităţii — deşi cu siguranţă că este o formă a participării. În unele cazuri, în special între subiecţii germani care au menţionat votul ca pe o obligaţie, această interpretare s-a făcut în mod explicit. Responsabilitatea de a vota este în mod explicit menţionată ca epuizând responsabilitatea individuală, şi, de fapt, este invocată ca un act care absolvă pe cineva de toate responsabilităţile comunitare:

Un muncitor american invalid: „Cred că ei ar trebui să-şi facă treaba. În afară de vot nu există prea mult din ceea ce individul mediu ar putea să facă... Trebuie să votezi şi apoi să sprijini orice lucru care merită din ceea ce comunitatea încearcă să facă".

Un veterinar italian: „Alege un primar cu ocazia alegerilor. Asta este tot ceea ce e nevoie să faci. Primarul are el grijă de tot".

Un zidar german: „El ar trebui să voteze — acesta este lucrul cel mai important. Însă nu ar trebui să fie el însuşi politic activ".

O casnică germană: „Eu nu înţeleg asta. Noi trebuie să muncim. Oamenii din consiliu sunt mai deştepţi, la urma urmei. Ei vor face o treabă bună. Tu nu trebuie decât să votezi pentru ăia potriviţi".

După cum s-a subliniat mai devreme, nu toţi subiecţii gândesc că individul are vreo responsabilitate curentă în interiorul comunităţii lo-

cale. După cum indica Tabelul V.1, au existat un număr substanţial de subiecţi în Germania şi Mexic, mai ales în Italia, care au admis că nu conferă nici un rol obligaţiei civice locale. În acest sens, normele pe care ei le acceptă în relaţia cu comunitatea lor nu sunt cu siguranţă cele ale cetăţeanului participativ. Ei sunt probabil orientaţi către comunităţile lor ca supuşi sau parohiali. Aceştia pot fi întâlniţi în toate cele cinci naţiuni, însă sunt cei mai frecvenţi în Italia (unde 15 la sută dintre subiecţi invocă aceste valori parohiale — un grup mai mare decât aceia care cred că individul trebuie să fie un participant activ) şi în Germania (unde 11 la sută dintre subiecţi vorbesc despre asemenea valori parohiale). Următoarele exemple ilustrează modurile în care responsabilitatea cuiva faţă de comunitate este interpretată ca o responsabilitate esenţialmente parohială sau dependentă faţă de viaţa personală a cuiva:

O casnică englezoaică: „Este exact atât cât să-i permită soţului meu să meargă la muncă, fără să mai conteze dacă ia parte la treburi locale. Noi numim consilieri (pentru asta) şi lăsăm totul pe seama lor".

Un mecanic german: „Ai grijă de propria-ţi familie muncind. Fă-ţi copiii să fie oameni cu bun simţ".

Un fermier german: „Eu îmi plătesc taxele, merg la biserică şi-mi fac treaba mea ca fermier".

Un mecanic german: „Munceşte şi spijină-ţi familia decent. Dacă fiecare ar face asta, statul ar avea mai puţine necazuri şi cheltuieli".

O casnică germană: „Fiecare ar trebui să-şi facă treaba lui".

Un muncitor italian: „El ar trebui să se ducă la muncă... să fie un bun cetăţean şi să aibă grijă de familia lui".

Un artizan italian: „(El ar trebui să fie) cinstit şi îngrijorat cu privire la munca sa".

O chestiune importantă cu privire la relaţia dintre normele civice, dependente şi parohiale este sugerată de datele din Tabelul V.2. Dacă valorile participării active sunt atotrăspândite într-o ţară, aceasta nu înseamnă că lipseşte conferirea de valoare participării pasive sau că lipsesc valorile dependente şi parohiale. De pildă, în Statele Unite, unde participarea activă este cel mai frecvent menţionată, este de asemenea frecvent menţionată participarea politică mai pasivă de a vota, după cum sunt menţionate şi participările la biserică şi activităţi religioase. Iar mulţi subiecţi care menţionează participarea activă, de asemenea menţionează normele mai parohiale. Aceasta intră în acord cu noţiunea noastră că rolul cetăţenesc se bazează pe, însă nu înlocuieşte rolurile de supus şi de parohial.

Datele noastre sugerează în mod clar diferenţa pregnantă între naţiuni, în privinţa rolurilor pe care subiecţii cred că indivizii trebuie să le joace în comunităţile lor locale. Oricum, datele noastre nu sugerează că toţi cei care cred că individul trebuie să ia parte în mod activ joacă de fapt asemenea roluri active. Prăpastia dintre normele civice şi comportamentul civic este, după cum ştim cu toţii, mare. După cum a subliniat un om de afaceri american, „Spun ceea ce trebuie el să facă, nu ceea ce fac eu“. Nu afirmăm că unul din doi americani este un participant activ la afacerile comunităţii sale locale sau că patru britanici din zece sunt. Mai degrabă sugerăm că, în aceste ţări, norma cetăţeniei active este larg răspândită. Iar această afirmaţie este congruentă cu structura guvernamentală. Oportunităţile actuale de a participa şi normele că cineva trebuie să participe se întăresc reciproc una pe cealaltă pentru a sprijini un grad înalt al participării cetăţeneşti. Pe de altă parte, în Italia, lipsa relativă a oportunităţii de a participa la o comunitate locală autonomă este acompaniată de absenţa unui set de norme favorizând o asemenea participare.

TABELUL V.3 *Procentajul celor care afirmă că omul obişnuit ar trebui să fie activ în comunitatea sa locală, după naţiuni şi educaţie*

Naţiune	Total (%)	Total (Nr.)*	Primar sau mai puţin (%)	Primar sau mai puţin (Nr.)	Secundar (%)	Secundar (Nr.)	Universitar (%)	Universitar (Nr.)
Statele Unite	51	(970)	35	(339)	56	(443)	66	(188)
Marea Britanie	39	(963)	37	(593)	42	(322)	42	(24)
Germania	22	(955)	21	(792)	32	(123)	38	(26)
Italia	10	(995)	7	(692)	17	(245)	22	(54)
Mexic	26	(1.007)	24	(877)	37	(103)	38	(24)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele pe care s-au calculat procentajele.

PATTERN-URI DEMOGRAFICE

Cine se raportează la idealul cetăţeanului ca participant în interiorul fiecărei ţări? Clasa mijlocie? sau aceia cu o educaţie mai înaltă? După cum indică Tabelul V.3, în fiecare din aceste cinci naţiuni, cei care îşi exprimă cel mai probabil aderenţa la normele participării sunt cei cu un nivel mai înalt de educaţie, iar cei cu educaţie primară sau

şi mai puţin vor relata cu cea mai mică probabilitate că individul are vreo responsabilitate să participe activ în comunitatea sa locală. Cu toate acestea, în ciuda faptului că distribuţia aderenţei faţă de normele participative este similară în cele cinci naţiuni, diferenţele în nivele absolute ale unei asemenea aderenţe exprimate sunt încă mari, chiar în interiorul unor grupări educaţionale similare. Iar, în interiorul fiecărui grup educaţional, relaţia dintre naţiuni este în mare aceeaşi — subiecţii americani au tendinţa de a-şi exprima aderenţa la asemenea norme, urmaţi de subiecţii britanici, mexicani, germani şi italieni, în această ordine. Mai mult decât atât, spre deosebire de alte variabile, unde diferenţele dintre naţiuni tind să dispară când este controlată caracteristica importantă a educaţiei, mai rămân diferenţe în ceea ce priveşte frecvenţa aderenţei la normele participării. De fapt, o persoană cu educaţie universitară din Germania sau Mexic nu îşi va exprima aderenţa la aceste norme cu mai mare probabilitate decât o persoană cu educaţie primară din Statele Unite şi Marea Britanie, în timp ce subiecţii italieni cu educaţie universitară se vor exprima astfel cu o mai mică probabilitate.

Dacă un sistem politic democratic este unul în care cetăţeanul obişnuit participă la deciziile politice, o cultură politică democratică ar trebui să constea dintr-un set de credinţe, atitudini, norme, percepţii şi alte asemenea, care sprijină participarea. Desigur, frecvenţa aderenţei la această normă va fi afectată de structurile comunităţii locale. Dar dacă norma participării nu este atotrăspândită, schimbarea instituţională în direcţia sprijinirii participării nu va crea prin ea însăşi o democraţie participativă.

Este imposibil de spus care este nivelul indispensabil al normelor de participare şi al participării la afacerile politice pentru o democraţie efectivă. Americanii acceptă normele participării mai des decât indivizii din celelalte patru ţări, deşi au fost adesea acuzaţi de a nu fi suficient de civici. Însă în timp ce descoperirile noastre nu ne pot spune dacă nivelul participării din Statele Unite şi Marea Britanie este „destul de bun", ele ne spun că el este cu siguranţă mai ridicat decât în Germania, Mexic şi Italia. Şi după cum vor sugera aceste date şi altele despre participare, acolo unde normele de participare, abilitatea percepută de a participa şi participarea reală sunt înalte, acolo este mai probabil să înflorească democraţia.

Faptul că un individ crede că trebuie să participe la viaţa politică a comunităţii sau naţiunii sale nu înseamnă că el va proceda neapărat

astfel. Înainte ca norma că cineva trebuie să participe să poată fi tradusă în actul însuşi, individul va trebui probabil să perceapă că este capabil să acţioneze. Şi cu toate că norma şi actul sunt dependente, ele nu sunt cu nici un chip identice. Cineva poate să creadă că trebuie să participe, dar să se autoperceapă ca incapabil s-o facă. Sau cineva se poate percepe pe sine drept capabil să participe, dar să nu simtă nici o obligaţie să procedeze astfel. Cu siguranţă, o mare sursă de nemulţumire politică este acceptarea normelor de participare, cuplată cu credinţa că, de fapt, nu se poate participa. S-a sugerat că aceasta este primejdia de a lăuda în mod exagerat normele democraţiei politice în şcoli. Când miturile democraţiei intră în conflict serios cu realităţile politicii, rezultatul este cinismul. Societatea în care indivizii participă de fapt la decizii — adică, societatea democratică — este probabil societatea în care indivizii cred că trebuie să participe. De asemenea, este societatea în care ei cred că pot participa şi ştiu cum să obţină asta. Către aceste întrebări legate de competenţa civică subiectivă ne întoarcem acum.

CAPITOLUL VI

Simţul competenţei civice

Democraţia este un sistem politic în care cetăţenii obişnuiţi îşi exercită controlul asupra elitelor; iar acest control este legitim; adică, este sprijinit de norme care sunt acceptate de elite şi nonelite. Desigur, în toate societăţile, luarea deciziilor specifice este concentrată în mâinile a foarte puţini oameni. Politica nu poate fi făcută nici de cetăţeanul obişnuit, nici de „opinia publică". Dacă aşa stau lucrurile, atunci problema de a stabili gradul de democraţie dintr-o naţiune devine una de a măsura gradul în care cetăţenii obişnuiţi îi controlează pe cei care iau deciziile semnificative ale unei societăţi — în majoritatea cazurilor, elitele guvernamentale.

Contribuţii recente la teoria influenţei sugerează că există numeroase mijloace prin care se poate exercita influenţa interpersonală şi că are importanţă ce mijloace sunt folosite. În acest capitol, ne vom preocupa de un tip particular al influenţei pe care nonelitele îl pot exercita asupra elitelor: un tip pe care îl numim influenţă politică. Vom defini în mod aproximativ influenţa politică a unui grup sau individ asupra deciziei guvernamentale ca fiind egală gradului în care oficialii guvernamentali acţionează în beneficiul acelui grup sau individ, deoarece oficialii cred că vor risca o privare de ceva (*deprivation*) (ei riscă să-şi piardă slujbele, să fie criticaţi, să piardă voturi) dacă nu vor acţiona astfel. Prin urmare, definim influenţa politică, în acelaşi timp, prin rezultatul deciziei şi motivaţiile celor care iau decizii. De rezultat vor beneficia grupurile sau indivizii influenţi, într-o măsură mai mare decât dacă ei nu şi-ar fi exercitat influenţa. Iar cei care iau decizii acţionează în beneficiul grupurilor sau indivizilor deoarece cred că altminteri vor suferi o privare de ceva sau, ceea ce înseamnă acelaşi lucru, vor eşua în a dobândi o recompensă. Ultimul criteriu este important. Oficialii pot acţiona în beneficiul unui grup particular dintr-o varietate de motive: de pildă, din cauza unui sentiment pater-

nalist. Însă doar când oficialii acţionează din pricină că se tem de consecinţele faptului că nu acţionează, numai atunci poate fi considerat un grup ca influent politic şi ca participant la decizii[1]. Dacă individul poate exercita o asemenea influenţă, îl vom considera ca fiind *competent politic*; sau dacă el *crede* că poate exercita o asemenea influenţă, îl vom privi drept competent subiectiv.

Până acum am definit influenţa politică drept modul în care elitele guvernamentale iau decizii. Oricum, studiul nostru se concentrează asupra percepţiilor şi comportamentelor, dar nu ale elitelor guvernamentale, ci ale cetăţenilor obişnuiţi. Ne preocupă percepţia omului obişnuit cu privire la propria lui influenţă. A crede că guvernământul poate fi influenţat sau chiar a încerca să-l influenţezi nu este acelaşi lucru cu a-l influenţa în mod real. Un cetăţean poate să creadă că are influenţă asupra deciziilor sau poate încerca să exercite influenţă asupra deciziilor, iar oficialul guvernamental să rămână nemişcat din locul său. Invers, un cetăţean poate să creadă că toate deciziile guvernamentale sunt făcute fără nici o consideraţie cu privire la nevoile şi dorinţele sale sau la nevoile şi dorinţele concetăţenilor săi, când, de fapt, oficialii guvernamentali încearcă în mod constant să calculeze modul în care grupurile vor reacţiona faţă de actele lor.

Dacă gradul în care cetăţenii cred că pot influenţa cursul deciziilor guvernamentale nu este în mod necesar legat de nivelul lor real de influenţă, atunci de ce să studiem vederile lor subiective cu privire la competenţa lor? În primă instanţă, suntem interesaţi de starea atitudinilor dintr-o ţară. Dacă democraţia implică nivele înalte ale participării reale la decizii, atunci atitudinile cetăţeniei democratice ar trebui să includă percepţia că ei, de fapt, pot participa. Un cetăţean democrat vorbeşte limbajul revendicărilor. Oficialii guvernamentali consimt la revendicările sale deoarece ei se tem că altminteri vor pierde — poate vor pierde votul — sau pentru că ei consideră legitim ca el să facă

[1] Desigur, acest model reprezintă o mare suprasimplificare. Dacă cineva studiază o situaţie de influenţă „reală", mai degrabă decât percepţia omului obişnuit cu privire la această situaţie, el va trebui să complice lucrurile puţin. Oficialii guvernamentali răspund multor grupuri diferite dintr-o varietate de motive. Mai mult, chiar când există influenţă politică democratică, oficialul guvernamental dispune de o influenţă reciprocă, iar aceasta conduce la o situaţie complexă de negociere. Oricum, de vreme ce nu studiem situaţia de influenţă „reală", asemenea complicaţii nu sunt necesare; nici nu suntem forţaţi să întrebăm care cetăţeni exercită influenţa asupra căror oficiali, în legătură cu care problemă controversată.

astfel de revendicări. De asemenea, supusul poate vrea şi aşteaptă *output*-uri benefice din partea guvernământului. Însă el nu se aşteaptă ca acestea să-i fie acordate deoarece le solicită. Oficialul guvernamental care acţionează pentru ca el să beneficieze nu răspunde revendicărilor sale, ci altei forţe. Într-o societate tradiţională, cu un set de norme extrem de dezvoltat, încât stabilesc ceea ce datorează fiecare membru, oficialul guvernamental poate răspunde acestor reguli tradiţionale atunci când acţionează în favoarea unui individ. Sau, într-un sistem politic autoritar-legalist, în care comportamentul oficial guvernamental este circumscris de reguli explicite, el poate acţiona aşa cum o face deoarece individul intră în interiorul unei categorii particulare, care, în conformitate cu regulile, va primi un anumit tip de tratament. În aceste situaţii, oficialul nu acţionează capricios. Decizia sa de a ajuta individul este determinată de un set de reguli sociale sau legale. Iar aceste reguli pot, desigur, fi impuse de o ierarhie administrativă, la care subiectul poate să facă apel. Acest tip de influenţă dependentă sau de competenţă administrativă este mai circumscrisă, mai pasivă decât aceea a cetăţeanului. Ea poate să pună în mişcare o acţiune care va afecta modul în care o regulă este interpretată sau impusă unui individ. Nu este un act de influenţă creativă care să poată afecta conţinutul deciziilor însele, cu excepţia unui mod indirect.

În al doilea rând, percepţia cu privire la abilitatea de a exercita influenţă politică este semnificativă chiar dacă indivizii încearcă rareori să-şi folosească acea influenţă sau sunt adesea lipsiţi de succes când încearcă. O mare parte din influenţa pe care subiecţii noştri cred că o au asupra guvernământului reprezintă o credinţă întrucâtva nerealistă în oportunităţile lor de a participa. Este probabil ca mulţi dintre cei care afirmă că ar putea să influenţeze guvernământul să nu încerce niciodată să exercite o asemenea influenţă; şi este la fel de probabil că dacă ei ar fi încercat, nici n-ar fi izbândit. Cu toatea acestea, o asemenea credinţă în abilitatea omului obişnuit de a participa poate avea consecinţe semnificative pentru un sistem politic. Deşi percepţiile indivizilor cu privire la propria lor abilitate politică s-ar putea să nu oglindească situaţia obiectivă, ele nu pot fi socotite în afara vreunei relaţii cu acea situaţie. Dacă un individ crede că are influenţă, este mai probabil că va încerca să se folosească de ea[2]. Prin urmare, pentru un

---

[2] Dovezile cu privire la faptul că acei care cred că pot influenţa au probabil o experienţă reală în a încerca să procedeze astfel vor fi prezentate mai jos, în Tabelul VI.2.

cetăţean competent subiectiv este mai probabil ca să fie un cetăţean activ. Iar dacă oficialii guvernamentali nu răspund în mod necesar încercărilor de influenţă activă, este mai probabil ca ei să le răspundă acestora decât zonei pasive a cetăţeniei, care nu emite revendicări. Pe de altă parte, dacă acel cetăţean obişnuit percepe că politica guvernamentală este cu mult în afara sferei sale de influenţă, este improbabil ca el să încerce să influenţeze acea politică, după cum este improbabil ca oficialii guvernamentali să-şi facă griji cu privire la presiunea potenţială care poate fi exercitată asupra lor. Astfel, măsura în care cetăţenii unei naţiuni se percep pe sine drept competenţi pentru a influenţa guvernământul afectează sau mai bine zis influenţează comportamentul lor politic.

Mai mult, existenţa unei credinţe în potenţialul de influenţă al cetăţenilor poate afecta sistemul politic, chiar dacă nu afectează activitatea politică a omului obişnuit. Dacă cei care iau decizii cred că omul obişnuit *ar putea* să participe — şi cu siguranţă că ei nu sunt cu totul rupţi de credinţele sociale dominante — atunci este probabil ca ei să se comporte chiar diferit decât în cazul când o asemenea credinţă nu ar exista. Chiar dacă indivizii nu se comportă în conformitate cu această credinţă, cei care iau decizii pot acţiona pe baza presupoziţiei că ei pot, iar în acest mod să fie mai capabili să răspundă imperativelor cetăţeniei decât ar face-o dacă nu ar exista mitul participării. Dar fie că este mit sau realitate (iar declaraţiile despre care vom vorbi sunt probabil o combinaţie a ambelor), măsura în care indivizii cred că pot influenţa guvernământul şi modurile prin care ei cred că o pot face sunt, după cum vom discuta mai departe, în capitolul XIV, elemente importante ale culturii civice.

În acest capitol, ne preocupă percepţiile pe care indivizii le au cu privire la gradul de influenţă pe care ei îl pot exercita asupra deciziilor guvernamentale. Pot fi puse mai multe întrebări în legătură cu încercările lor de a influenţa guvernământul:

1. În care circumstanţe va face un individ efortul conştient de a influenţa guvernământul? Sunt rare încercările de influenţă politică directă. Pentru cetăţeanul obişnuit, activităţile guvernământului — fie şi cele ale guvernământului local — pot părea cam distante. La vremea când este luată o decizie, cetăţeanul nu este conştient că ea este luată şi nici care sunt consecinţele probabile ale acesteia pentru el. Prin urmare, este probabil că numai în situaţii de oarecare stress, când activitatea unui guvernământ este percepută ca având un impact direct şi

serios asupra individului, numai atunci va fi stimulată o încercare de influenţă directă.

2. Ce metodă va fi folosită în încercarea de influenţă? În această privinţă, câteva dimensiuni majore ar fi: tipurile de canale de influenţă care sunt folosite; dacă încercarea este violentă sau nonviolentă; şi dacă este vorba doar de încercări individuale de a influenţa guvernământul sau de încercări de a obţine şi ajutorul altora.

3. Care este efectul încercării de influenţă? Măsura în care oficialul guvernamental îşi schimbă comportamentul ca răspuns la vreo încercare de influenţă a unui cetăţean este o problemă care depăşeşte limitele studiului nostru. Oricum, de vreme ce ne concentrăm asupra perspectivei cetăţeanului, vom lua în considerare părerea sa cu privire la probabilitatea ca o încercare făcută de el pentru a influenţa guvernământul să aibă vreun efect.

DISTRIBUŢIA COMPETENŢEI SUBIECTIVE

În conceperea instrumentului nostru de cercetare, am luat în considerare faptul că sunt mai probabile să apară încercări directe de a influenţa guvernământul în unele situaţii de stress, în care un individ realizează faptul că o activitate a guvernământului ameninţă să-l prejudicieze. Întrebările noastre au încercat să plaseze individul într-o asemenea situaţie ipotetică de stress, astfel încât să ne putem lămuri cum va reacţiona. I-am cerut să presupună că guvernământul său local sau legislativul său naţional examina o lege pe care el o considera foarte nedreaptă şi dăunătoare. Ce credea el că ar putea să facă în legătură cu asta? Dacă subiectul credea că ar fi putut face ceva, am cercetat în profunzime motivaţiile pentru a afla ce. Apoi l-am întrebat cât efect credea că va avea orice acţiune ar fi întreprins, şi cât de probabil era ca el să facă realmente ceva. Un set similar de întrebări au fost adresate cu privire la o prevedere nedreaptă şi dăunătoare, aflată în discuţiile celei mai locale unităţi guvernamentale[3]. Aceste întrebări au

---

[3] Formularea exactă a acestor întrebări a fost:

Cu privire la guvernământul naţional —

Presupuneţi că o lege este examinată de către (legislatura naţională potrivită, specificată pentru fiecare naţiune), pe care o consideraţi ca fiind nedreaptă şi dăunătoare. Ce credeţi că aţi putea face?

Dacă aţi făcut un efort de a schimba această lege, cât de probabil este că veţi izbândi?

Dacă ar apărea o asemenea ocazie, cât de probabil va fi că *veţi încerca cu adevărat*

u ramurile politice ale guvernământului, autorităţile alese la nivel naţional şi local. Prin aceste întrebări am încercat să ne formăm o idee cu privire la părerile subiecţilor referitoare la măsura competenţei lor politice şi, ceea ce este şi mai important, referitoare la strategia de influenţă deschisă posibilităţilor lui.

Rezultatele acestor întrebări cu privire la competenţa subiectivă locală şi naţională sunt expuse în Tabelul VI.1. Două puncte se cer comentate aici. Primul este că, în toate cele cinci ţări, simţul competenţei subiective apare mai frecvent vizavi de guvernământul local decât de guvernământul naţional. Aceasta confirmă părerile larg răspândite cu privire la relaţia strânsă ce există între cetăţeni şi autorităţile lor locale, din pricina caracterului lor mai direct, mai accesibil, mai familiar. Subiecţii americani şi britanici afirmă cel mai frecvent că se poate face ceva în legătură cu reglementările locale nedrepte. Mai mult de trei sferturi dintre cei pe care i-am intervievat, în fiecare din cele două ţări şi-au exprimat opinia că vor face recurs în vreun fel, dacă vor crede că autoritatea locală examinează o lege despre care ei cred că este nedreaptă; numai 17 la sută au afirmat că nu ar putea face nimic.

TABELUL VI. 1 *Procentajul celor care afirmă că pot întreprinde ceva cu privire la o reglementare locală sau naţională nedreaptă; pe naţiuni**

Naţiune	*Pot întreprinde ceva cu privire la o reglementare locală*	*Pot întreprinde ceva în legătură cu o reglementare naţională*
Statele Unite	77	75
Marea Britanie	78	62
Germania	62	38
Italia	51	28
Mexic	52	38

* Procentajele din fiecare caz se aplică la eşantionul total.

---

să faceţi ceva?
Cu privire la guvernământul local —
Presupuneţi că o reglementare este examinată de către (cea mai locală unitate guvernamentală: oraş? sat? etc. specificat), pe care o consideraţi foarte nedreaptă sau dăunătoare. Ce credeţi că aţi putea face?
Dacă aţi făcut un efort de a schimba această reglementare, cât de probabil este că veţi reuşi?
Dacă ar apărea o asemenea ocazie, cât de probabil este că veţi *face cu adevărat* ceva în legătură cu ea?

În celelalte trei ţări, peste 30 la sută dintre cei intervievaţi au răspuns că nu este nimic de făcut în asemenea situaţii[4].

Al doilea punct scos în evidenţă de Tabelul VI.1. este că, deşi în toate cele cinci ţări, proporţia celor care afirmă că pot influenţa guvernământul local este mai înaltă decât proporţia celor care-şi exprimă competenţa naţională, această diferenţă este relativ mică în eşantioanele american, britanic şi mexican, şi relativ mare în Germania şi Italia. Pe scurt, trei sferturi dintre subiecţii americani îşi exprimă competenţa locală şi naţională; mai mult de trei sferturi şi ceva mai puţin de două treimi dintre subiecţii britanici şi-au exprimat competenţa locală şi respectiv, naţională. În Germania, aproape două treimi dintre subiecţi şi-ar exprima competenţa locală, în timp ce doar ceva mai puţin de o treime şi-ar exprima competenţa naţională. În Italia, proporţia cade de la o jumătate la mai puţin de o treime. Iar în Mexic proporţia scade de la puţin mai mult de o jumătate la puţin mai mult de o treime. Generalizarea cu privire la simţul mai mare de competenţă vizavi de guvernământul local este susţinută de descoperirile noastre, însă este cel mai vizibilă în Italia şi Germania.

Faptul că un individ este subiectiv competent nu înseamnă că el va încerca cu adevărat să schimbe ceea ce el consideră a fi o lege nedreaptă. Situaţia noastră era una ipotetică, iar noi nu ştim cu adevărat ce vor face subiecţii noştri dacă ar fi vreodată confruntaţi cu o asemenea situaţie provocatoare. Însă noi i-am întrebat în legătură cu opiniile lor dacă vor crede sau nu că vor acţiona. În toate ţările, mulţi

---

[4] Mulţi subiecţi şi-au exprimat în mod clar credinţa că nu ar putea să facă nimic, fie pentru că se consideră pe sine prea lipsiţi de putere, fie pentru că ei consideră activităţile guvernamentale ca fiind în afara sferei lor de competenţă. Următoarele răspunsuri sunt câteva exemple ale acestor atitudini:
O casnică germană: „Chiar nimic. Consiliile locale îşi iau deciziile lor şi nu se poate întreprinde nimic în legătură cu asta!"
O casnică germană: „Aş spune nimic, pentru că eu nu înţeleg lucrurile astea, şi oricum, nu aş face lucrurile astea ca lumea".
Un american semipensionar: „Nimic. Asta deoarece noi ne punem întreaga noastră încredere în aleşii noştri, iar noi ar trebui să simţim că ei ştiu mai multe în legătură cu aceste lucruri decât ştim noi, chiar dacă nu suntem întotdeauna de acord".
O casnică americană: „Chiar nimic. Nu, cucoană, nu nimic... Chiar nimic deloc".
Un funcţionar pensionar britanic: „N-aş avea prea multe şanse să fac ceva, fiind doar o persoană insignifiantă".
O casnică italiancă: „Ce-aţi vrea să fac eu? Eu nu contez pe nimic".
O casnică mexicancă: „Nimic. N-am pe nimeni cu care să vorbesc. N-aş şti ce să fac într-un asemenea caz".

dintre cei care spun că pot face ceva cu privire la o reglementare nedreaptă recunosc că, de fapt, ei nu vor face probabil nimic. Însă numărul celor care afirmă că există cel puţin vreo probabilitate că vor face un efort reflectă acelaşi *pattern* naţional prezentat mai sus. Dacă luăm în considerare răspunsurile cu privire la guvernământul local (răspunsurile privind guvernământul naţional formează acelaşi *pattern*), găsim că 58 la sută dintre subiecţii americani şi 50 la sută dintre cei din Marea Britanie afirmă că există o oarecare probabilitate că ei vor face cu adevărat un efort de a influenţa o reglementare nedreaptă. O asemenea afirmaţie o fac 44 la sută în Germania şi 41 la sută în Italia. (Din păcate, întrebarea nu a fost pusă într-o formă asemănătoare, în Mexic.)

În cele din urmă, există o oarecare evidenţă că estimarea subiectivă a înclinaţiei cuiva de a acţiona în această situaţie politică provocatoare este strâns legată de încercările efective de a influenţa guvernământul. În fond cele cinci naţiuni, o proporţie substanţial mai largă a acelor subiecţi care afirmă că există ceva ce poate fi făcut în legătură cu o reglementare locală nedreaptă (să-i numim din comoditate, „competenţi locali"), se referă la o anumită experienţă în încercarea de a influenţa guvernământul local. (Descoperim acelaşi *pattern* în informaţiile naţionale). Aceste date sunt arătate în Tabelul VI.2. În toate naţiunile, cei care afirmă că ar putea influenţa guvernământul local, în comparaţie cu cei care afirmă că nu ar putea, sunt cel puţin de trei ori mai înclinaţi să încerce o asemenea influenţare.

TABELUL VI. 2 *Procentajul acelora care afirmă că au încercat să influenţeze guvernământul local, în funcţie de competenţi şi incompetenţi locali*

	Competenţi locali		*Incompetenţi locali*	
Naţiune	(%)	(Nr.)*	(%)	(Nr.)
Statele Unite	33	(745)	10	(225)
Marea Britanie	18	(748)	3	(215)
Germania	21	(590)	2	(365)
Italia	13	(508)	4	(487)
Mexic	9	(531)	2	(476)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele pe care s-au calculat procentajele.

Prin urmare, simţul competenţei civice locale şi naţionale este atotrăspândit în rândul populaţiilor americane şi britanice. În Germania şi Italia, competenţa locală este larg răspândită, iar competenţa naţională este mai puţin larg distribuită. În Mexic, deşi nivelul general al competenţei civice este mai jos decât în Statele Unite şi Marea Britanie, discrepanţa între nivelurile locale şi naţionale (cum ni se arată în Tabelul VI.1) este mai mică decât în Germania şi Italia. De asemenea, rezultă că există o relaţie între competenţa subiectivă şi acţiunea politică.

După cum poate cineva să se aştepte, competenţa locală şi competenţa naţională sunt în mod strâns legate.

Omul care crede că poate influenţa guvernământul naţional este mai probabil să considere că poate influenţa guvernământul local decât este omul care nu se simte competent la nivel naţional. În sens invers, omul care se simte competent local este de asemenea probabil mai înclinat să creadă că poate influenţa guvernământul local decât este omul care nu posedă un simţ al competenţei locale. Mai devreme, s-a subliniat că este mai răspândită competenţa locală decât competenţa naţională. Mai mult, competenţa locală este cel mai larg răspândită la naţiunile în care autonomia guvernamentală locală şi accesibilitatea cetăţenilor obişnuiţi la nivelul oficialilor guvernamentali locali este cel mai ferm instituţionalizată (vezi Capitolul V). Punând laolaltă aceste trei aspecte — competenţa locală şi naţională sunt legate între ele, competenţa locală este mai răspândită decât cea naţională, iar competenţa locală se leagă de disponibilitatea instituţională a oportunităţilor de a participa la nivel local — se poate argumenta în favoarea poziţiei clasice că participarea politică la nivel local joacă un rol major în dezvoltarea unei cetăţenii competente. După cum au argumentat mulţi autori, guvernământul local poate acţiona ca un teren de antrenament pentru competenţa politică. Unde guvernământul local permite participarea, el poate sprijini un simţ al competenţei care să se răspândească apoi către nivelul naţional — un simţ al competenţei care altminteri s-ar dezvolta mult mai greu decât dacă amestecul individului cu guvernământul ar fi avut loc numai la nivelul structurilor mai distante şi inaccesibile ale guvernământului naţional. A argumenta această chestiune înseamnă a specula dincolo de informaţiile noastre cu privire la competenţa naţională şi locală. Însă, vom prezenta, într-un capitol mai îndepărtat, informaţii cu privire la faptul că această credinţă a individului în abilitatea sa de a influenţa guvernământul derivă, cel puţin

parţial, din oportunităţile de a fi influent în interiorul unor structuri mai mici de autoritate, cum ar fi familia, şcoala şi locul de muncă[5].

STRATEGIA INFLUENŢEI

Un alt aspect al competenţei politice este strategia pe care ar folosi-o un individ în încercarea de a influenţa guvernământul. Este important, desigur, *modul* în care cei care afirmă că ar putea influenţa guvernământul spun că şi-ar putea exercita această influenţă. Are importanţă dacă cineva are doar ideea cea mai vagă cu privire la ceea ce poate face sau are o înţelegere clară cu privire la canalele care i se deschid pentru a-şi exprima punctul de vedere. Are de asemenea importanţă ce resurse crede el că-i stau la dispoziţie pentru a le folosi. Mai mult, strategia pe care un individ ar folosi-o, va afecta în mod natural măsura în care punctul său de vedere subiectiv cu privire la abilitatea de a influenţa reprezintă chiar potenţialul său real de influenţă — adică, reprezintă acel tip de activitate care are o oarecare şansă de a schimba comportamentul oficialilor guvernamentali. Vom avea de-a face în primul rând cu acei care cred că au influenţă, „competenţii", şi-i vom întreba cum îşi vor exercita această influenţă.

Strategiile de influenţă pe care le invocă indivizii spunând că le-ar folosi în conexiune cu guvernământul local sunt rezumate în Tabelul VI.3. (Date comparabile cu privire la guvernământul naţional vor fi prezentate mai jos). Să ne uităm mai întâi la întrebarea cu privire la resursele sociale pe care individul crede că le are la dispoziţie. Aceasta este extrem de semnificativă pentru a înţelege natura relaţiei sale percepute prin raportare la guvernământul său. Organizaţiile guvernamentale sunt mari şi puternice, în special când sunt comparate cu individul. Aceasta este în mod special adevărat cu privire la guvernământul naţional, dar chiar guvernământul local reprezintă instituţia ale cărei resurse sunt mult mai mari decât cele ale omului obişnuit. Cine se uită la individ şi la guvernământ este tentat să-l vadă pe primul ca singuratic, lipsit de putere şi întrucâtva înfricoşat de imensitatea puterii cu care se confruntă. Aceasta este de fapt una dintre cele mai frecvente descrieri ale omului obişnuit din societăţile politice moderne. În teoria „societăţii de masă", individul este descris ca fiind legat direct de stat,

---

[5] Vezi mai încolo, Cap. XI.

ca individ. El nu are alte resurse sociale care să-l sprijine în această relaţie şi, în mod natural, se simte ineficient şi neliniştit[6].

Oricât de valabilă poate fi această teorie în ceea ce priveşte cantitatea reală de putere pe care o deţine omul obişnuit şi resursele sociale care îi stau la dispoziţie, informaţiile noastre sugerează că un număr mare dintre subiecţii noştri nu se percep pe sine aşa cum îi descrie modelul societăţii de masă. În relaţia lor cu guvernământul, ei nu se gândesc pe sine nici drept lipsiţi de putere, nici, ceea ce este mai important, drept singuri.

Faptul se reflectă în datele expuse în Tabelul VI.3. O parte din subiecţii noştri cred că pot să beneficieze şi de ajutorul celorlalţi în încercările lor de a influenţa sistemul de guvernământ. Ceea ce este mai izbitor este variaţia de la ţară la ţară a celor care simt că pot apela la ceilalţi pentru a-i ajuta. În Statele Unite, 59 la sută dintre subiecţi au indicat că ar putea încerca să-i înscrie pe listă pe cei care i-ar sprijini, dacă ar dori să schimbe o reglementare considerată de ei nedreaptă. La cealaltă extremă, numai 9 la sută dintre italieni au menţionat folosirea acestei resurse sociale. În celelalte ţări, proporţia celor care au declarat că ar încerca să înscrie pe liste sprijinul altora a variat de la 36 la sută, în Marea Britanie, la 28 la sută, în Mexic, şi la 21 la sută, în Germania[7].

Pe cine ar înrola cetăţenii în sprijinul lor? După cum ştim, indivizii sunt membri ai unui număr larg de grupuri sociale. Ei nu sunt doar cetăţeni ai naţiunilor, ei sunt membri ai familiilor, comunităţilor, bisericilor, ai asociaţiilor voluntare, sindicatelor şi a unei mari varietăţi cuprinzând alte grupuri de organizaţii. În principal, aceste societăţi pot fi împărţite în două clase: organizaţii formale şi grupuri informale de tipul „faţă-în-faţă“.

S-a scris mult despre rolul important al organizaţiiilor formale în procesul politic — în special rolul partidelor politice şi grupurile asociaţionale de interes. Ambele forme de organizaţie joacă roluri de in-

---

6 Cu privire la acest subiect general, vezi William Kornhauser, *The Politics of Mass Society*, Glencoe, III, 1959.

7 Din moment ce formularea întrebării poate să afecteze serios răspunsul primit, este important să observăm aici că ideea posibilităţii înscrierii pe liste a sprijinului altora n-a fost în nici un fel sugerată de întrebarea sau de examinarea întrebării de către operatorul de interviu. Operatorii de interviu au fost cu grijă instruiţi să nu pună întrebări precum: „Există cineva la care puteţi apela să vă ajute?“ sau „Aţi încerca să faceţi acest lucru singur sau împreună cu alţi oameni?“

tervenţie între individ şi guvernământul său. Ele strâng laolaltă cererile cetăţenilor şi le comunică oficialilor guvernamentali. Recent, s-a acordat un interes crescând reţelelor informale „faţă-în-faţă", ale grupurilor cărora individul le aparţine — familie, prieteni, grupuri de muncă şi vecini. Aici, principalul accent s-a pus pe impactul acestor grupuri asupra atitudinilor politice ale membrilor lor şi asupra procesului descendent de comunicare, implicând indivizii legaţi de asemenea instituţii formale precum guvernul, partidele politice şi mass-media[8].

S-a spus puţin cu privire la rolul unor asemenea asociaţii informale în ceea ce am putea numi procesul de „influenţă ascendentă": procesul prin care, cetăţenii unei democraţii influenţează atitudinile şi comportamentul unor oficiali guvernamentali. Însă descoperirile noastre arată în modul cel mai izbitor că, atunci când vine vorba despre sprijinul pe care indivizii cred că-l pot folosi, într-o situaţie politică ofensivă, de provocare, ei se gândesc mult mai adesea să înroleze sprijinul din partea grupurilor informale „faţă-în-faţă", din care ei fac parte ca membri, decât pe acela al organizaţiilor formale cărora le aparţin sau la care sunt afiliaţi. În toate ţările, cu excepţia Germaniei, mai puţin de 1 la sută dintre subiecţi afirmă că vor acţiona prin intermediul partidului lor politic dacă ar încerca să contracareze vreo reglementare nedreaptă, aflată în atenţia autorităţilor locale; cifra germană este de aproximativ 3 la sută. În mod clar, indiferent de cât de important ar fi rolul partidelor politice în societăţile democratice, relativ puţini cetăţeni se gândesc la ele în primul rând ca fiind locul unde ar putea fi integrat pe liste ajutorul pentru încercările de a influenţa guvernământul[9].

În toate ţările, mai mulţi indivizi indică faptul că vor încerca să se folosească de alte grupuri organizate formal decât de partidele politice. Însă când cineva ia în considerare întregul spectru al organizaţiilor formale cărora oamenii le pot aparţine, numărul celor care raportează că şi-ar înscrie sprijinul pe o listă este mic: nu mai mult de 3 la sută din subiecţi în orice ţară. Desigur, nu toţi subiecţii au la dispoziţie anumite organizaţii formale; asemenea organizaţii sunt mai frecvente în unele

8 Asupra subiectului funcţiilor politice ale grupurilor informale, vezi Sidney Verba, *Small Groops and Political Behaviour*, Princeton, N.J., 1961, cap.2.

9 În oarecare măsură, frecvenţa scăzută a menţionării partidului politic în acest context subevaluează probabil rolul partidelor în acest proces al influenţei. Dacă ei au menţionat în mod explicit că afilierea partizană a oficialului era relevantă în încercarea lor de a obţine acces la el, ar fi fost codificaţi ca acţionând prin intermediul unui partid. Însă s-ar putea ca mulţi să fi considerat această afiliere ca relevantă chiar dacă ei nu au menţionat-o.

naţiuni decât în altele. Iar procentajul celor care raportează apartenenţa diferă substanţial de la ţară la ţară. Mai mult, nu toate organizaţiile formale sunt la fel de relevante politic.

TABELUL VI. 3 *Ce ar încerca cetăţenii pentru a influenţa guvernământul local: pe naţiuni*

Ce ar face cetăţenii	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
ÎNCEARCĂ SĂ OBŢINĂ AJUTORUL ALTORA					
Organizează un grup informaţional, îşi stârnesc prietenii şi vecinii să-i facă să scrie scrisori de protest sau să semneze o petiţie	56	34	13	7	26
Acţionează prin intermediul unui partid politic	1	1	3	1	—
Acţionează prin intermediul unui grup formal sindical, bisericesc, profesional de care ei aparţin	4	3	5	1	2
Procentaj total al celor care ar obţine ajutorul celorlalţi[a]	59	36	21	9	28
ACŢIONEAZĂ SINGURI					
Contactează direct lideri politici oficiali aleşi sau presa; scriu o scrisoare sau vizitează un lider politic local	20	45	15	12	15
Contactează direct oficiali administrativi (nealeşi)	1	3	31	12	18
Consultă un avocat, fac apel prin intermediul curţilor	2	1	3	2	2
Votează împotriva oficialilor contravenienţi la viitoarea alegere	14	4	1	1	—
Întreprind acţiuni violente	1	1	1	1	1
Doar protestează	—	—	—	12	—
Altele	1	2	—	3	5
Procentaj total al celor care ar acţiona singuri[b]	18	41	41	43	24
Procentaj total al celor care ar acţiona cu alţii sau singuri	77	78	62	51	53
Număr total al subiecţilor	970	963	955	995	1.007

[a] Procentajele totale sunt mai mici decât totalul celulelor individuale, de vreme ce unii subiecţi au oferit mai mult decât un răspuns.

[b] Acest şir include doar subiecţii care au răspuns că pot face ceva, dar nu au menţionat cooperarea cu ceilalţi. De vreme ce totalul este mai mic decât suma celulelor individuale, care conţin subiecţi care ar fi putut menţiona atât activitatea de grup, cât şi cea individuală.

Dar chiar şi în rândurile acelor subiecţi care aparţin unei organizaţii formale despre care ei afirmă că este implicată în politică, numărul celor care ar invoca o asemenea apartenenţă, într-o situaţie de stress, este mult mai mic decât numărul celor care sunt membri. În Statele Unite, unde asemenea apartenenţă este cea mai frecventă, 228 de subiecţi recunosc apartenenţa lor la acest tip de organizaţie, însă numai 35 dintre aceşti americani consideră că îşi vor rezolva problemele prin intermediul acelei organizaţii, dacă ei ar încerca să influenţeze o reglementare locală. În Italia, unde asemenea apartenenţe sunt mai puţin frecvente, găsim acelaşi *pattern*. Cincizeci şi şase de italieni aparţin unei organizaţii despre care ei cred că este implicată în treburile politice, însă numai treisprezece din acei membri ar apela la ele dacă ar încerca să influenţeze o reglementare locală. Ajutorul unei organizaţii formale e solicitat cel mai frecvent în Germania, însă numai la jumătate din frecvenţa apartenenţei declarate la organizaţii politice relevante.

Oricum, faptul că organizaţiile formale ar fi rareori invocate de indivizi care ar încerca să influenţeze guvernământul nu înseamnă că aceste organizaţii sunt din punct de vedere politic neimportante. Ele încă mai pot afecta influenţa politică a individului, deoarece el poate avea o influenţă sporită asupra oficialilor guvernamentali doar prin faptul că este membru al unui asemenea grup, chiar dacă el nu face nici o încercare explicită pentru a influenţa guvernământul. Iar această influenţă are o semnificaţie importantă, probabil o semnificaţie globală mai mare decât încercările de influenţă deschise pe care cetăţenii obişnuiţi le fac din când în când. Mai mult, deşi un individ nu şi-ar folosi organizaţia formală ca mijloc de a influenţa direct guvernământul, apartenenţa sa în sine intensifică şansele ca el să se creadă personal capabil de influenţă, iar el chiar va face o asemenea încercare. Astfel, pentru o varietate de motive, ce vor intra în discuţie într-o analiză ulterioară, el poate să-şi dezvolte o mai mare autoîncredere în propria sa competenţă politică[10].

Comportamentul politic cooperant. După cum indică Tabelul VI. 3, în toate naţiunile, subiecţii menţionează mai puţin frecvent folosirea sprijinului dat de grupurile formale decât sprijinul grupurilor informale — îmboldindu-şi vecinii, determinându-şi prietenii şi cunoştinţele să le susţină poziţia, făcând să circule o petiţie. Acesta este un lucru în sine izbitor, deşi nu trebuie, pentru motivele date mai sus, să fie in-

10 Vezi, Cap. X, pentru o discuţie asupra impactului asociaţiilor voluntare.

terpretat ca implicând faptul că aceste grupuri informale joacă un rol mai semnificativ în procesul politic decât o fac organizaţiile formale. Mai izbitoare nu este frecvenţa cu care sunt menţionate grupurile informale, ci diferenţa clară a frecvenţelor legate de acest fenomen ce apare între naţiuni.

Astfel, Tabelul VI.4 arată că 56 la sută dintre subiecţii americani, 34 la sută dintre britanici şi 26 la sută dintre mexicani declară că ei ar folosi această strategie informală de grup, în comparaţie cu 13 la sută dintre germani şi 7 la sută dintre italieni.

TABELUL VI. 4 *Cei care ar apela la ajutorul unui grup informal pentru a influenţa o reglementare locală nedreaptă*

	Procentaj al eşantionului total		*Procentaj al competenţilor locali*	
Naţiune	(%)	(*Nr.*)*	(%)	(*Nr.*)
Statele Unite	56	(970)	74	(745)
Marea Britanie	34	(963)	43	(748)
Germania	13	(955)	22	(590)
Italia	7	(995)	13	(508)
Mexic	26	(1.007)	50	(531)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele ce au stat în calculul procentajelor.

Dacă luăm, în consideraţie proporţia competenţilor locali, care afirmă că ar coopera cu concetăţenii lor în încercarea de a influenţa guvernământul[11], aflăm că 74 la sută dintre competenţii locali americani ar folosi grupurile informale, în timp ce numai 13 la sută dintre competenţii locali italieni şi 22 la sută dintre germani ar face-o. În Mexic, deşi proporţia competenţilor este relativ joasă, proporţia com-

[11] Procentajul subiecţilor menţionând o strategie particulară de influenţă poate fi socotit fie ca procentaj al întregii populaţii, fie doar ca procentaj al competenţilor locali. Ambele cifre sunt importante. Prima cifră reflectă înclinaţia pentru anumite tipuri de comportament politic într-o naţiune. Dar, dacă suntem interesaţi de modul în care naţiunile diferă în strategiile pe care le vor folosi cetăţenii lor, trebuie să folosim a doua cifră; pentru că dacă nu am face-o, diferenţele naţionale ale procentajului optând pentru o strategie particulară ar putea să reflecte în principal faptul că există mai mulţi într-o ţară decât în alta dintre cei care raportează că nu pot să facă nimic. În tabelele care urmează, procentajele vor fi înfăţişate în ambele forme.

petenţilor locali care ar lucra prin intermediul unor grupuri informale este chiar înaltă — 50 la sută. Iar în Marea Britanie proporţia competenţilor locali care afirmă că ar căuta cooperarea altora este aproximativ la fel de mare — 43 la sută.

Ideile că cineva ar putea să coopereze cu concetăţenii săi în încercarea de a influenţa guvernământul şi că o asemenea cooperare este un mijloc efectiv de a spori influenţa cuiva domină grosul răspunsurilor competenţilor locali din Statele Unite şi joacă un rol important în răspunsurile din Marea Britanie şi Mexic. Oricum, în toate cele cinci ţări, există indivizi care ar lucra cu ceilalţi în încercarea de a influenţa guvernământul. Câteva exemple pot ajuta la ilustrarea acelei atitudini:

Un director american de departament: „Nu poţi face nimic de unul singur. Trebuie să-ţi faci un grup şi să te duci la autoritatea potrivită ca să te plângi".

Un agent comercial american: „Fă o petiţie. Adună-te cu oamenii care au aceeaşi obiecţie. Împrieteneşte-te cu persoane responsabile, precum primarul sau şeful poliţiei".

O femeie de serviciu americană: „Aş putea s-o discut cu alţii şi să văd câţi alţii simt la fel ca mine. Apoi, am putea să scriem fiecare o scrisoare vreunei persoane guvernamentale care se ocupă cu asta, ca să-i aducem la cunoştiinţă ce simţim sau am putea să scriem o scrisoare şi să-i punem pe toţi s-o semneze".

Un funcţionar englez: „Ia legătura cu vecinii şi prietenii şi fă un protest către consilieri..."

Un şef de echipă de grădinari, englez: „Primul lucru — fă o petiţie să circule. Înainteaz-o la biroul Consiliului şi fă-te purtătorul de cuvânt al unui grup. Ai putea încerca şi cu deputatul local".

Un zugrav englez: „Ai putea mai mult sau mai puţin să întocmeşti o petiţie şi să arăţi ce simţi. Ai putea să discuţi cu colegii de muncă şi cu soţia".

Un cizmar mexican: „Protestează, alătură-te unui grup de cetăţeni şi să te duci personal la biroul care a emis-o şi să discuţi despre ea cu autorităţile".

O gospodină mexicană: „I-aş aduna la un loc pe toţi oamenii şi aş trimite o petiţie preşedintelui sau guvernatorului statului, semnată de toţi".

Sugerăm că, într-un sistem politic democratic, credinţa în faptul că acea cooperare cu concetăţeanul tău este nu numai posibilă, dar şi eficientă, ca acţiune politică, reprezintă o orientare extrem de semnificativă.

Difuzarea influenţei asupra deciziilor politice, prin care definim democraţia, implică o anume abilitate de cooperare între cetăţeni. Această cooperare pare a fi necesară, atât în termenii influenţei pe care aşteaptă s-o aibă omul obişnuit, cât şi în termenii influenţei sale asupra deciziilor guvernamentale. Prin definiţie, influenţa omului „mediu"

asupra guvernământului trebuie să fie mică. Comparată cu forţele guvernământului — iar asta este valabil atât la nivel local, cât şi naţional — el este, într-adevăr o creatură fragilă. Dacă este ca omul obişnuit să aibă vreo influenţă politică, ea trebuie să fie în acord cu aceea a concetăţenilor săi. În al doilea rând, din punct de vedere al *output*-ului guvernământului democratic, încercările noncooperative şi complet individualiste de influenţă pot conduce către rezultate disfuncţionale. Nici nu poate fi îndeplinită fiecare solicitare, pentru că rezultatul ar fi un haos. Dacă este ca guvernământul să răspundă solicitărilor omului obişnuit, ele trebuie adunate la un loc, iar agregarea intereselor implică cooperarea între oameni. Agregarea intereselor implicate în cooperarea unor grupuri de indivizi cu un mod asemănător de gândire este mai degrabă agregare la un nivel inferior, însă ea sugerează o înclinaţie de a lucra împreună cu semenul tău, ceea ce este relevant în aceeaşi măsură pentru structurile politice mai largi. În orice caz, putem sugera că acel cetăţean care crede că poate lucra în cooperare cu alţii din mediul său, dacă vrea să se angajeze într-o activitate politică, are o perspectivă cu totul diferită asupra politicii faţă de individul care se concepe pe sine ca un actor politic singuratic.

Mai mult, ideea că poţi afecta o decizie guvernamentală prin aducerea într-o dispută a semenilor tăi este o idee politică înaltă. Ea reprezintă o încercare extrem de clară de a folosi influenţa politică a cuiva în relaţia sa cu oficialii guvernamentali. Ameninţarea pe care o practică mai *mulţi* — fie că este vorba de pierderea voturilor sau a sprijinului, fie de ameninţarea cu critica la nivel public — este, dacă alte reacţii pot fi considerate egale, mai mare decât ameninţarea pe care o poate face doar un cetăţean de *unul* singur. Astfel, este cu mult mai probabil că individul care menţionează faptul că îi va strânge şi pe alţii în jurul său, în disputa pe care o are cu guvernământul, să se vadă pe sine drept un cetăţean capabil să-şi influenţeze guvernământul şi nu doar un subiect care nu dispune de o asemenea influenţă. Iar variaţiile dintre naţiuni în privinţa frecvenţei cu care sunt menţionate asemenea grupuri reflectă variaţiile într-o astfel de competenţă cetăţenească.

Este un lucru extrem de important să observăm ce fel de grupuri sunt implicate aici. Înainte de apariţia situaţiei de stress politic, nu există grupurile informale de care vorbesc subiecţii noştri că le vor forma, cel puţin într-un sens politic relevant. Individul se percepe pe sine drept capabil să-şi creeze structurile necesare influenţării guvernământului.

Aceste structuri reprezintă o formă de influenţă care nu a fost angajată politic înaintea apariţiei situaţiei politice provocatoare. În acest sens, abilitatea individului de a crea structuri care să-l ajute în disputele sale cu guvernământul reprezintă o rezervă de influenţă din partea sa. El nu şi-a asumat obligaţia sprijinului său complet faţă de un sistem social mai larg, precum individul din aşa-numita societate de masă, el nici nu este rupt de contactul cu guvernământul, aşa cum este parohialul.

Faptul că o proporţie largă a oamenilor dintr-o ţară simt că-şi pot ralia în sprijinul lor, în vremuri de stress politic, grupuri informale directe în care ei sunt membri, reprezintă un aspect semnificativ al culturii politice a acelei naţiuni. Înseamnă că au fost incorporate în sistemul politic câteva dintre pietrele de temelie ale structurii sociale. Iar rolul individului de cetăţean, în mod particular, de cetăţean democrat, influent, fuzionează cu celelalte roluri sociale ale sale. Tipul de activitate politică apt să declanşeze această fuziune a apartenenţei informale de grup şi a cetăţeniei politice este extrem de semnificativ. Fuziunea are loc din pricina solicitărilor politice ale cetăţenilor la adresa guvernământului lor. Ei fac apel la prietenii şi vecinii lor, în încercarea de a-şi influenţa propriul guvernământ. Astfel, fuziunea apare în inima procesului democratic — procesul prin care cetăţeanul obişnuit exercită un control oarecare asupra guvernământului. Aceasta este profund diferită de fuziunea dintre grupurile directe şi guvernământ, care a fost încercată în interiorul statelor totalitare. Acolo, guvernământul a încercat să influenţeze individul: familia şi grupurile de prieteni sunt penetrate de stat pentru a sprijini încercările sale de a face propagandă şi control. Statul încearcă să controleze aceste grupuri informale. În ţările pe care le-am studiat, invocarea grupurilor informale are o semnificaţie contrară. Este o încercare de a penetra şi controla guvernământul. Ea reprezintă mai degrabă o împletire a corpului politic şi a comunităţii decât o asimilare a comunităţii în corpul politic.

În sfârşit, am subliniat importanţa acestei înclinaţii către cooperarea cu concetăţenii cuiva, nu doar pentru că am crezut că are consecinţe semnificative pentru sistemul politic, dar şi pentru că simţim că este un tip de comportament care poate fi cel mai bine înţeles şi explicat de tipul de studiu conţinut în această carte. În primă instanţă, frecvenţa cu care indivizii vorbesc despre o cooperare cu concetăţenii lor pentru a influenţa guvernământul nu depinde atât de mult de structura guvernământului, cât de frecvenţa cu care ei afirmă că pot in-

fluenţa guvernământul. Evident, faptul că cineva simte sau nu că poate afecta cursul acţiunii guvernamentale depinde în mare măsură de structura guvernământului — de gradul în care el asigură cetăţenilor acces. Însă diferenţa dintre individul care răspunde că ar scrie o scrisoare consiliului local şi acela care răspunde că ar scrie o scrisoare consiliului local şi ar încerca să-şi determine *prietenii să facă la fel* nu poate fi explicată prin diferenţe naţionale în structura şi puterile respectivelor consilii locale[12]. După cum vom vedea pe scurt, aceste nivele diferite de dezvoltare socială şi economică, deşi pot explica multe dintre diferenţele politice între naţiuni, nu pot explica înclinaţia spre cooperarea politică.

Originea acestei înclinaţii trebuie căutată altundeva. Într-un capitol ulterior vom încerca să-i găsim „rădăcinile" în valorile şi atitudinile sociale, precum şi în gradul de fragmentare partizană din societate[13].

---

12 Afirmaţia nu este complet adevărată. Structura guvernamentală poate fi mai predispusă către influenţa de grup în unele ţări decât în altele. Însă este probabil ca această predispoziţie să apară din pricina experienţei trecute a guvernământului cu asemenea grupuri decât din pricina structurii formale guvernamentale. Pe de altă parte, nu există îndoială că anumite structuri guvernamentale încurajează asemenea proteste de „adunare împreună" mai mult decât altele. Structurile în care puterea este difuzată într-o mulţime de comitete şi consilii autonome şi semiautonome (în special comitete şi consilii alese) sunt mult mai predispuse să sprijine un asemenea protest decât sunt structurile dominate de un oficial numit de la centru, ale cărui competenţe sunt extrem de largi (după cum este sistemul italian al prefecţilor.) Însă acesta este un exemplu al tezei generale că interacţiunea va apărea între orientarea politică şi structura politică. Oricum, în acest caz, a explica originile acestei atitudini de formare a grupurilor, în conformitate doar cu structura politică formală, ar fi neconvingător. Trebuie cercetat şi dincolo de structura guvernamentală locală. Oricum, există o altă modalitate în care structura guvernamentală poate încuraja sau inhiba înclinaţiile populaţiei de a forma grupuri. Sistemele legale ale naţiunilor diferă în măsura în care ele interzic, reglementează sau fac dificultăţi pe alte căi formării asociaţiilor nonguvernamentale. Sistemele legale ale continentului european au fost mult mai ostile faţă de asemenea grupuri decât a fost sistemul legal anglo-american. Şi deşi aceste reglementări, se referă în mare parte la organizaţii formale (care vor fi discutate în Capitolul X, mai târziu), ele s-ar putea să aibă la fel de bine un efect asupra grupurilor informale. Vezi cu privire la această chestiune Arnold Rose, „On Individualism and Social Responsibility," *Archives Européennes de Sociologie*, II (1961), pp. 163–169.

13 Relaţia dintre dezvoltarea socială şi economică şi înclinaţia de a forma grupuri va fi discutată la sfârşitul capitolului. Vom încerca să dăm explicaţia acestei înclinaţii de a forma grupuri, în termenii valorilor sociale şi ai fragmentării partizane, în Capitolul IX.

Deşi folosirea grupurilor primare ca o resursă de influenţe este cea mai la îndemână în Statele Unite ale Americii, Marea Britanie şi Mexic, există mai multe diferenţe interesante între Statele Unite şi Marea Britanie, pe de o parte, şi Mexic, pe de alta. Ideea că cineva poate mobiliza un grup informal ca un ajutor în încercarea de a influenţa guvernământul pare a avea o semnificaţie mai mare pentru exerciţiul real al influenţei din primele două ţări. Mai devreme s-a subliniat că aceia care declară că pot face ceva cu privire la o lege locală nedreaptă (competenţii locali), în comparaţie cu aceia care raportează lucrul opus, sunt şi aceia care vor raporta mai mult ca probabil că au oarecare experienţă în încercarea de a influenţa guvernământul. Dacă ne uităm doar la competenţii locali şi ne întrebăm cum diferă, în ceea ce priveşte experienţa încercării influenţei locale, cei care ar acţiona singuri de cei care ar apela la ajutorul grupurilor, vom descoperi că, în Statele Unite şi Marea Britanie, aceştia din urmă au probabil experienţă în asemenea demersuri şi eforturi conjugate. În Statele Unite, 36 la sută dintre cei care afirmă că ar acţiona prin intermediul grupurilor informale (n:547), susţin de asemenea că de fapt au încercat la un moment dat să influenţeze guvernământul, în timp ce doar 25 la sută dintre competenţii locali care ar folosi altă strategie (n:198) se referă la o asemenea experienţă. În Marea Britanie, cifrele corespunzătoare sunt 23 la sută pentru aceia care menţionează grupurile informale (n:315) şi de 15 la sută pentru alţi competenţi locali (n:414). Pe de altă parte, în Mexic, cei care menţionează grupuri informale au o experienţă mai puţin probabilă de oameni care au încercat să acţioneze: 7 la sută dintre cei care menţionează grupurile informale (n:264) se referă la o anume experienţă, contra 10 la sută dintre ceilalţi competenţi locali(n:267)[14].

Mai mult, în primele două ţări, folosirea grupurilor informale, ca mijloace de a influenţa guvernământul, este văzută nu doar ca un mijloc de a protesta, ci ca elementul cheie în protestul efectiv. Pentru a testa măsura în care indivizii simţeau că ar putea influenţa guvernământul lor local, am adresat o altă întrebare, după ce i-am întrebat pe

---

[14] În Germania, pentru acei competenţi locali care menţionează grupuri informale există întrucâtva o probabilitate mai mică să fi avut o experienţă reală de influenţă. 17 la sută dintre cei care menţionează grupuri informale (n.126) relatează o experienţă trecută, în comparaţie cu 23 la sută dintre competenţii locali care nu o menţionează (n. 460). În Italia, acei competenţi locali care menţionează grupurile sunt probabil întrucâtva mai experimentaţi: 16 la sută (n.67), faţă de acei 13 la sută (n.438) dintre cei care nu menţionează grupurile.

subiecţi ce cred în legătură cu ceea ce pot face cu privire la o lege locală nedreaptă: „Dacă aţi făcut un efort pentru a schimba această reglementare, cât de probabil este că veţi izbândi?" Pentru noi a prezentat interes aici faptul că un larg număr de competenţi locali americani şi britanici au declarat în mod voluntar că protestul lor ar avea o oarecare probabilitate de succes doar dacă alţii li s-ar alătura. (Procentajele au fost de 30 la sută, în Statele Unite, şi de 20, în Marea Britanie). În Mexic, deşi un procentaj serios (dintre subiecţi) au simţit că va exista o oarecare probabilitate ca ei să aibă succes dacă vor fi încercat să-şi influenţeze guvernământul local, mai puţin de unu la sută dintre subiecţi au sugerat că aceasta s-ar întâmpla doar dacă ei ar avea sprijinul altora. Deşi folosirea grupurilor informale este percepută ca un mijloc de influenţă în Mexic, ea nu este încă percepută drept factorul cheie în influenţa efectivă[15].

Mai merită menţionată şi o altă diferenţă. În Statele Unite şi Marea Britanie, folosirea grupurilor informale, ca mijloace de a influenţa o decizie guvernamentală, este considerată a fi un mijloc mult mai potrivit la nivelul local decât la nivel naţional. Pe de altă parte, în Mexic, proporţia celor care s-ar folosi de grupurile informale este aproximativ aceeaşi la nivelele local şi naţional. Faptul că în Marea Britanie şi Statele Unite, mai mult decât în Mexic, folosirea unor asemenea grupuri se leagă în mod strâns atât de experienţă, cât şi de aşteptările privind succesul, cuplat de faptul că o asemenea strategie este considerată mai potrivită în conexiune cu guvernământul local, în primele două ţări, sugerează că strategia grupului informal se bazează pe o estimare mai realistă a potenţialităţilor unei asemenea strategii — o estimare realistă derivând din experienţa avută cu asemenea grupuri la nivel local. În Mexic, această strategie a influenţei este mai puţin înrădăcinată în experienţa locală reală. Ea pare a fi o altă ipostază a caracterului aspiraţional al culturii politice mexicane.

Acţiune individuală. Subiecţii care vorbesc despre ei înşişi ca acţionând singuri în încercările lor de a influenţa guvernământul manifestă anumite variaţii ale strategiilor pe care le menţionează, după cum indică Tabelul VI.4. Este mai mare probabilitatea ca subiecţii din Statele Unite şi Marea Britanie să afirme că ei vor aborda mai degrabă un oficial guvernamental ales decât un oficial numit într-un post biro-

15 În Germania, procentajul competenţilor locali care au menţionat că ar avea succes doar dacă alţii li s-ar alătura a fost de 12; în Italia a fost de 5.

cratic. Probabilitatea ca subiecţii din Mexic şi Italia să afirme că şi-ar adresa protestul către un anume tip de oficial mai degrabă decât către celălalt este aproape la fel de mare. Oricum, în Germania, mai mulţi subiecţi au menţionat drept ţintă a protestului lor mai degrabă funcţionari numiţi decât oficiali aleşi. Este tentant să consideri aceste rezultate ca fiind o reflectare a unei competenţe politice mult mai dezvoltate în Statele Unite şi Marea Britanie. Un protest adresat unui oficial ales pare a fi în mod inerent în mai mare măsură un protest politic, în sensul că el comportă o ameninţare implicită sugerând posibilitatea unei privaţiuni la adresa politicianului, dacă acesta nu s-ar supune — deoarece pierderea votului este privarea cea mai obişnuită cu care poate să ameninţe un individ pe un oficial în culpă. Aceasta ar putea explica parţial diferenţele între naţiuni în ceea ce priveşte ţintele alese în încercările de influenţă; însă este mai probabil ca aceste diferenţe să reflecte diferenţele naţionale faţă de poziţia relativă şi importanţa oficialilor aleşi şi a celor numiţi în interiorul structurilor guvernământului local.

În sfârşit, nu toţi cei care afirmă că pot face ceva cu privire la o reglementare locală nedreaptă au vreo strategie clară în minte.

După cum arată Tabelul VI.3, 12 la sută dintre subiecţii italieni au afirmat că ei ar putea protesta dacă s-ar vedea confruntaţi cu o reglementare pe care ei au considerat-o nedreaptă, însă atunci când au fost întrebaţi cum sau faţă de cine ar putea să protesteze, ei nu au dat nici o replică specifică. Cei 12 la sută care ar fi protestat reprezintă aproximativ un sfert din competenţii locali italieni. În timp ce acest răspuns arată un nivel mai înalt al competenţei subiective decât răspunsul că nu s-ar putea face nimic, el reflectă o conştientizare redusă a canalelor politice prin care cineva ar putea aborda efectiv guvernământul.

COMPETENŢA NAŢIONALĂ

Am văzut în Tabelul VI.1 că, în toate naţiunile, mai puţini subiecţi afirmă că ar putea influenţa legislativul naţional decât guvernământul local şi mai mulţi afirmă că nu ar putea face nimic. În Tabelul VI.5 relatăm strategiile pe care subiecţii afirmă că le-ar folosi vizavi de guvernământul naţional. În toate naţiunile, organizaţiile formale sunt întrucâtva menţionate mai ales ca o resursă pentru influenţarea guvernământului naţional decât a guvernământului local. (Iar dacă cineva ar fi calculat procentajul mai degrabă ca proporţie a „competenţilor naţionali" decât ca proporţie a întregului eşantion, diferenţa ar fi mai acută). Dimpo-

trivă, în toate naţiunile, mai puţini subiecţi menţionează folosirea grupurilor informale în conexiune cu guvernământul naţional decât cu cel local, deşi *pattern*-ul este acelaşi; cel mai frecvent, aceste grupuri sunt menţionate în Statele Unite, urmate de Marea Britanie şi Mexic, apoi de Germania şi Italia. În general, strategiile influenţei naţionale tind să se bazeze mai mult pe structurile organizate ale politicului, cum ar fi grupurile de interes, partidele politice şi presa, sau pe abordările individuale ale liderilor politici aleşi. După cum am subliniat deja, aceasta reflectă probabil calcule realiste. Este nevoie de un grup mai mare şi de o îndemânare politică mai mare pentru a face ca influenţa să se exercite mai degrabă asupra guvernământului naţional decât asupra celui local.

Oricum, dovezile noastre sugerează persistenţa semnificativă a competenţei informale de grup la nivel naţional în Statele Unite şi Marea Britanie, chiar dacă ea nu grupează la fel de mulţi oameni precum la nivel local.

GRUPURI SOCIALE ŞI COMPETENŢĂ SUBIECTIVĂ

În mod clar, cele cinci naţiuni diferă în ceea ce priveşte măsura în care cetăţenii lor se cred capabili să facă ceva dacă guvernământul le-ar ameninţa interesele; de asemenea, ele diferă în ceea ce priveşte strategiile pe care cetăţenii le-ar folosi. De ce există asemenea diferenţe?

Cauzele sunt multe, iar noi nu pretindem să ne ocupăm de toate în acest studiu. Ne vom preocupa de problema limitată dacă diferenţele observate sunt diferenţe generale între culturile politice ale celor cinci ţări la care ne referim mereu sau sunt diferenţe care variază clar şi în acelaşi mod între subgrupurile însele, indiferent de ţară. Dacă este adevărată prima variantă, cineva s-ar aştepta ca majoritatea italienilor să răspundă în acelaşi mod, indiferent care ar fi fost poziţia lor socială şi să difere de americanii din toate grupurile sociale. Dacă ultima variantă este adevărată, cineva s-ar aştepta ca italienii cu un *status* înalt să difere în mod semnificativ de italienii cu un *status* mai jos şi să se asemene americanilor cu un *status* similar. Există multe dificultăţi, în a face asemenea comparaţii — dintre care cea mai mică dificultate ar fi de a obţine măsuri echivalente ale *status*-ului dincolo de societăţi, însă prin folosirea pentru comparaţii a unor subgrupuri estimativ echi-

TABELUL VI. 5 *Ce ar încerca cetăţenii pentru a influenţa guvernământul naţional; pe naţiuni*

Ce ar face cetăţenii	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
ÎNCEARCĂ SĂ OBŢINĂ AJUTORUL ALTORA					
Organizează un grup informaţional; îşi stârnesc prietenii şi vecinii să-i facă să scrie scrisori de protest sau să semneze o petiţie	29	18	7	6	18
Acţionează prin intermediul unui partid politic	1	2	6	2	—
Acţionează prin intermediul unui grup formal (sindical, bisericesc, profesional) de care ei aparţin	4	3	7	2	3
Procentaj total al celor care ar obţine ajutorul celorlalţi[a]	32	22	19	10	20
ACŢIONEAZĂ SINGURI					
Contactează direct lideri politici oficiali aleşi sau presa; scriu o scrisoare sau vizitează un lider politic local	57	44	12	7	8
Contactează direct oficiali administrativi (nealeşi)	—	1	4	4	6
Consultă un avocat, fac apel prin intermediul curţilor	—	—	1	1	4
Votează împotriva oficialilor contravenienţi la viitoarea alegere	7	3	4	1	—
Întreprind acţiuni violente	—	—	2	1	4
Doar protestează	—	—	—	3	—
Altele	—	2	—	2	3
Procentaj total al celor care ar acţiona singuri[b]	42	40	18	18	18
Nimic	21	32	56	50	50
Nu ştiu	4	6	7	22	12
Procentaj total[c]	123	111	106	101	108
Număr total al subiecţilor	970	963	955	995	1.007

[a] Procentajele totale sunt mai mici decât totalul celulelor individuale, de vreme ce unii subiecţi au oferit mai mult decât un răspuns.

[b] Acest şir include doar subiecţii care au afirmat că pot face ceva, însă nu au menţionat cooperarea cu ceilalţi. De vreme ce totalul este mai mic decât suma celulelor individuale, care conţin subiecţi care ar fi putut menţiona atât activitatea de grup, cât şi cea individuală.

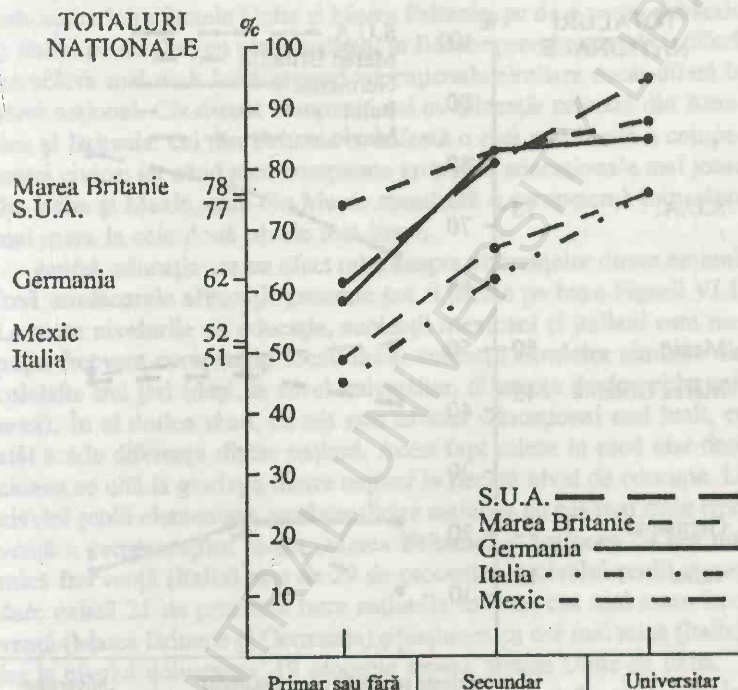
valente, vom încerca astfel să le facem. Mai mult, folosind măsuri diferite pentru a compara aceste rezultate, cineva poate să înceapă să distingă acele *pattern*-uri care par să depindă mai mult de distribuţia altor caracteristici sociale în interiorul unei societăţi. Dacă diferenţele dintre naţiuni dispar când cineva ia în considerare doar grupuri sociale care se potrivesc în mod aproximativ, se are în vedere un aspect al culturii politice care este mai puţin specific culturii particulare. Pe de altă parte, dacă cetăţenii unui grup social particular al unei ţări diferă semnificativ de aceia dintr-un grup social similar din alte ţări, deşi ei se aseamănă mult cu concetăţenii lor din diverse medii sociale, atunci avem de-a face, probabil, cu un aspect al culturii politice ale cărui rădăcini se află în experienţele unice ale acelei ţări, iar nu în experienţele comune tuturor ţărilor noastre.

Să examinăm mai întâi relaţia dintre competenţa cetăţenească şi educaţie. Am ales pentru examinare educaţia drept primă variabilă, din pricina relaţiei sale strânse cu factorii care ar avea tendinţa să facă un om să se simtă competent subiectiv (vom discuta această relaţie pe deplin în Capitolul XII). După cum subliniază în mod clar Figura VI.1, în toate ţările, cu cât este mai educat un individ, cu atât este mai probabil ca el să se considere capabil de a influenţa guvernământul local; adică, să fie ceea ce noi am numit un competent local. (Procentajul indivizilor care afirmă că ar putea afecta o lege locală se măsoară pe axa verticală; nivelul educaţiei, pe orizontală). În Statele Unite, 60 la sută dintre acei care nu au trecut de şcoala primară şi 95 la sută dintre acei cu ceva educaţie la colegiu sunt competenţi locali. Iar *pattern*-ul se repetă în fiecare ţară. Prin urmare, aceasta este o uniformitate clară dincolo de graniţele naţionale.

Indiferent de frecvenţa competenţei locale din interiorul unei naţiuni, incidenţa acestei competenţe este mai mare în rândurile acelora cu un nivel mai înalt de educaţie.

Ce se poate spune despre diferenţele dintre şi din interiorul naţiunilor? Este un pic mai greu de răspuns acestei întrebări, deoarece diferenţa există atât între grupurile educaţionale din interiorul aceleiaşi ţări (după cum indică pantele liniilor), cât şi în interiorul grupurilor educaţionale similare dintre naţiuni (după cum indică diferitele înălţimi ale liniilor).

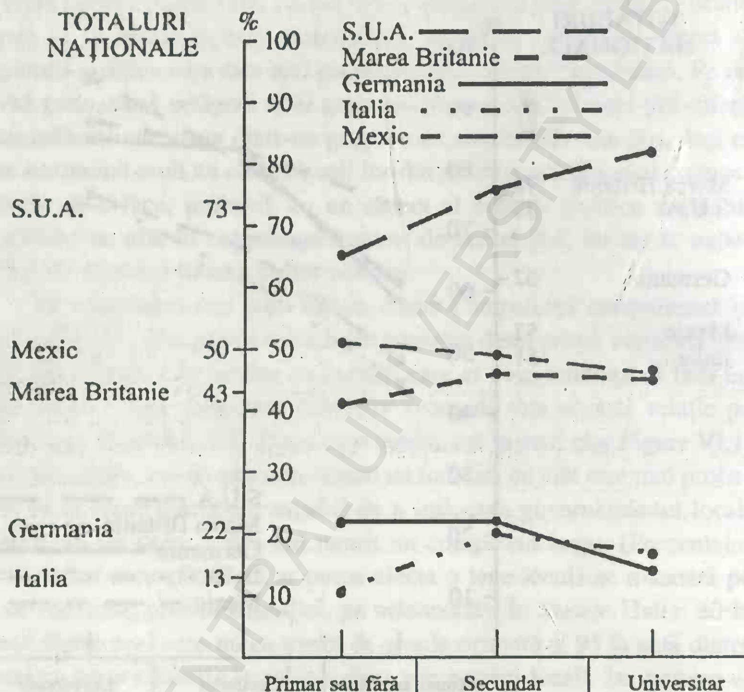
FIGURA VI.1 *Procentajul subiecţilor care afirmă că pot face ceva în legătură cu o reglementare locală pe care o consideră nedreaptă sau incorectă (Pe naţiune şi educaţie)*

	Primar sau fără	Secundar	Universitar
Statele Unite	60% (339)	82% (443)	95% (188)
Marea Britanie	74% (593)	83% (322)	88% (24)
Germania	58% (792)	83% (123)	85% (26)
Italia	45% (692)	62% (245)	76% (54)
Mexic	49% (877)	67% (103)	76% (24)

(Cifrele din paranteze se referă la baza calculării procentajului.)

FIGURA VI.2 *Procentajul competenţilor locali care ar obţine sprijinul unui grup informal pentru a influenţa o reglementare locală despre care ei au crezut că era nedreaptă (Pe naţiune şi educaţie)*

	Primar sau fără	Secundar	Universitar
Statele Unite	65% (202)	76% (365)	82% (178)
Marea Britanie	41% (441)	46% (267)	45% (21)
Germania	22% (460)	22% (102)	14% (22)
Italia	11% (310)	20% (151)	17% (44)
Mexic	51% (438)	49% (71)	46% (19)

(Cifrele din paranteze se referă la baza calculării procentajului.)

Unele diferenţe dintre naţiuni se diminuează semnificativ în interiorul grupurilor educaţionale similare. De pildă, deşi totalurile americane şi germane ale competenţilor locali sunt destul de diferite, diferenţele dintre cele două ţări aproape dispar când sunt comparate grupuri educaţionale similare. Cea mai mare similaritate între totalurile naţionale apare între Statele Unite şi Marea Britanie, pe de o parte, şi Mexic şi Italia, pe de alta; cu toate acestea, în fiecare pereche membrii diferă întrucâtva mai mult între grupuri educaţionale similare decât diferă la nivel naţional. Când sunt comparaţi cei cu educaţie primară din America şi Britania, cei din Britania manifestă o rată mai înaltă a competenţei civice; iar când sunt comparate grupurile educaţionale mai joase din Italia şi Mexic, cele din Mexic manifestă o competenţă întrucâtva mai mare la cele două nivele mai joase.

Astfel, educaţia are un efect mixt asupra diferenţelor dintre naţiuni. Însă următoarele afirmaţii generale pot fi făcute pe baza Figurii VI.1. La toate nivelurile de educaţie, subiecţii mexicani şi italieni sunt mai puţin frecvent competenţi locali decât subiecţii nivelelor similare din celelalte trei ţări (deşi, la nivel universitar, diferenţa devine chiar minoră). În al doilea rând, cu cât este nivelul educaţional mai înalt, cu atât scade diferenţa dintre naţiuni. Acest fapt reiese în mod clar dacă cineva se uită la gradaţia dintre naţiuni la fiecare nivel de educaţie. La nivelul şcolii elementare, gradaţia dintre naţiunea cu cea mai mare frecvenţă a competenţilor locali (Marea Britanie) şi naţiunea cu cea mai mică frecvenţă (Italia) este de 29 de procente; la nivelul şcolii secundare există 21 de procente între naţiunile care au cea mai mare frecvenţă (Marea Britanie şi Germania) şi naţiunea cu cea mai mică (Italia); iar la nivelul universitar, 19 procente separă Statele Unite de Italia.

Care sunt mai mari, diferenţele naţionale sau cele educaţionale? Măsura acestora este aproximativă, dar dacă cineva compară gradaţiile dintre naţiunea cu valorile cele mai înalte şi cea cu valorile cele mai joase din interiorul fiecărui grup educaţional (după cum au fost ele înfăţişate în paragraful precedent) cu gradaţiile dintre grupul educaţional cu valorile cele mai mari şi cele mai mici din interiorul fiecărei naţiuni, rezultatele sugerează că există cu siguranţă tot atât de multă — dacă nu chiar mai mare, în medie — variaţie între grupuri educaţionale din interiorul unei singure naţiuni decât între indivizii cu realizări educaţionale similare din diferite naţiuni. În frecvenţa cu care subiecţii se cred competenţi pentru a influenţa guvernământul, există în interiorul fiecărei naţiuni o diferenţă la fel de mare, dacă nu chiar mai

mare, între nivelele educaţionale ca şi diferenţa transnaţională la nivelul fiecărui grup educaţional. Diferenţele procentuale între grupul educaţional care declară cel mai frecvent despre sine că este competent să influenţeze guvernământul (cei cu educaţie universitară din fiecare naţiune) şi grupul care raportează cel mai puţin frecvent o asemenea competenţă (cei care au doar un nivel primar de educaţie sau n-au deloc educaţie, din fiecare ţară) sunt: Statele Unite, 35 de puncte procentuale; Marea Britanie, 14 puncte procentuale; Germania, 27 de puncte procentuale; Italia, 31 puncte procentuale şi Mexic, 27 puncte procentuale. Aceste cifre sunt aproximative, de vreme ce ele compară cazurile extreme din punctul de vedere al educaţiei şi din punctul de vedere naţional. Dar ele sugerează că, în ceea ce priveşte competenţa locală, grupurile educaţionale similare, comparate transnaţional, se aseamănă unul cu celălalt cel puţin la fel de mult şi poate chiar mai mult decât grupuri educaţionale diferite din interiorul fiecărei naţiuni.

Până acum, am luat în considerare măsura în care indivizii cred că pot influenţa o reglementare locală nedreaptă. Însă strategia pe care un individ ar folosi-o ar putea fi mai importantă decât simpla distincţie între faptul că el crede sau nu că poate să facă orice. În particular, credinţa că cineva poate coopera cu un compatriot, ca un mijloc de a influenţa guvernământul, pare a fi importantă. Depinde această strategie politică la fel de mult de realizările educaţionale precum existenţa competenţei locale? Datele din Figura VI.2 ne sugerează că nu.

Procentajul competenţilor locali care ar acţiona prin intermediul grupurilor informale variază sensibil de la ţară la ţară, chiar şi în interiorul fiecărui grup educaţional, însă variază extrem de puţin între grupurile educaţionale din interiorul ţărilor individuale[16].

Doar în Statele Unite variază direct, în funcţie de realizările educaţionale, frecvenţa cu care o asemenea activitate este menţionată, şi chiar şi aici relaţia nu este la fel de puternică precum între nivelurile educaţionale şi competenţa locală în general. Să luăm din nou în considerare contrastul dintre Statele Unite şi Germania. În interiorul unor grupuri educaţionale similare, subiecţii germani şi americani de-abia diferă în ceea ce priveşte frecvenţa cu care ei afirmă că pot face ceva

---

16 Procentajul este calculat ca procentaj al competenţilor locali, nu din totalul populaţiei. Precizarea foloseşte pentru a izola strategia politică pe care ar folosi-o competenţii de faptul că frecvenţa competenţilor diferă de la ţară la ţară.

cu privire la o reglementare nedreaptă. Însă dacă noi comparăm procentajul acestor competenţi locali care ar coopera cu compatrioţii lor, vedem că, la fiecare nivel educaţional, este mult mai improbabil ca subiecţii germani să menţioneze o asemenea activitate. Mai mult, subiecţii germani bine educaţi nu sunt mai înclinaţi să vorbească despre o asemenea activitate decât sunt cei mai puţin educaţi. Spre deosebire de relaţia cu competenţa locală în general, unde gradaţia diferenţelor între naţiuni nu a fost mai mare şi probabil cu puţin mai mică decât gradaţia între grupurile educaţionale ale unei naţiuni, variaţia între naţiuni, în ceea ce priveşte frecvenţa cu care este menţionată cooperarea politică, este în general mult mai mare la toate nivelurile educaţionale decât între grupurile educaţionale din interiorul unei naţiuni. Prin urmare, aici avem un *pattern* al culturii politice, a cărui existenţă este independentă de realizările educaţionale ale unui individ sau de nivelul educaţional dintr-o naţiune. După cum sugerează datele noastre, educaţia poate să-i conducă pe indivizi să creadă că ei îşi pot influenţa guvernământul, *indiferent de ţara în care ei trăiesc* (desigur, cu condiţia să existe cel puţin o structură instituţională pentru a sprijini această atitudine). Datele noastre sugerează că, pe măsură ce creşte nivelul educaţional general, ei vor deveni din ce în ce mai asemănători în această privinţă. Însă educaţia nu conduce în mod necesar la creşterea posibilităţii ca indivizii să-şi creeze grupuri care să-i sprijine. Abilitatea de a crea structuri politice prin intermediul cooperării cu concetăţenii, în timp de stress, pare a fi tipică şi pentru unele naţiuni, şi pentru altele nu. Este un element al stilului politic, nu un rezultat al realizărilor educaţionale.

Discuţia noastră sugerează variaţia competenţei locale, în funcţie de grupurile sociale, în timp ce folosirea grupurilor informale ca strategii ale influenţei este mult mai dependentă de stilul politic naţional. Figurile VI.1 şi VI.2 au comparat subiecţii pe diferite nivele educaţionale, însă acelaşi *pattern* apare dacă se compară subiecţii în funcţie de ocupaţie şi de sex. De asemenea există puţină variaţie între aceste grupuri, în ceea ce priveşte frecvenţa cu care este selectată strategia orientării de grup.

Datele cu privire la diferenţele educaţionale, ocupaţionale şi sexuale, din cadrul competenţei subiective sugerează că individul, fie că se crede sau nu capabil să influenţeze o reglementare locală sau naţională, depinde mult de ceea ce este el în interiorul propriei ţări[17]. Este

17 Întrebările privind „competenţa naţională" produc un *pattern* similar al răspunsurilor.

mult mai probabil ca el să se considere competent, dacă are mai multă educaţie, un *status* mai înalt sau dacă este bărbat. Autopercepţia cuiva cu privire la rolul său de cetăţean variază în mare parte în funcţie de poziţia sa socială în interiorul unei naţiuni. Dar faptul că un competent local crede sau nu că prietenii şi vecinii săi îi stau la dispoziţie pentru a-l ajuta într-o situaţie de stress depinde relativ puţin de poziţia sa socială în interiorul unei naţiuni; mai importantă este naţiunea în care se întâmplă ca el să trăiască. Astfel, competenţa politică creşte în funcţie de educaţia mai înaltă sau de acest *status* ocupaţional, însă competenţa cooperantă pare a fi înrădăcinată în culturi politice naţionale specifice.

CAPITOLUL VII

Competenţă cetăţenească şi competenţă dependentă

Într-un anume sens, votul cetăţenilor reprezintă cea mai înaltă formă a participării democratice. Prin intermediul unei asemenea participări câştigă omul obişnuit influenţă asupra cursului afacerilor guvernamentale. Însă oamenii nu iau parte la viaţa politică doar prin rolurile lor de cetăţeni. După cum s-a sugerat în capitolul introductiv, ei rămân de asemenea într-o relaţie de dependenţă faţă de guvernământ, chiar şi după ce au adoptat rolul de cetăţean. Deşi pot lua parte la facerea legilor, ei rămân supuşi legilor. În multe societăţi, şansa unui individ de a-şi asuma rolul de cetăţean poate fi foarte limitată, însă în toate societăţile care au vreo formă de sistem politic specializat indivizii sunt supuşi (*subjects*).

După cum rolul de cetăţean poate fi jucat mai mult sau mai puţin competent, tot aşa, supusul poate fi mai mult sau mai puţin competent. Însă competenţa supusului este diferită de cea a cetăţeanului. Cetăţeanul competent are un rol în formarea politicii generale. Mai mult, el joacă un rol *influent* în procesul de luare a deciziilor: el participă prin folosirea ameninţărilor explicite sau implicite, constând într-o formă sau alta de privare dacă oficialul nu ţine cont de solicitarea sa. Supusul nu participă la facerea legilor, după cum participarea sa nu implică folosirea influenţei politice. Participarea sa intervine în punctul unde politica generală a fost deja făcută şi se aplică. Competenţa supusului este legată mai mult de modul în care este conştient de drepturile sale sub autoritatea legilor decât de participarea la facerea legilor[1]. Şi, deşi supusul poate începe să-i determine pe oficialii guvernamentali să răs-

1 Desigur, nu există o linie rigidă între facerea legilor generale şi aplicarea lor. Legile generale sunt în general făcute în interiorul legislativului, însă adesea agenţiile administrative, la rândul lor, formulează la discreţie o politică generală.

pundă, el mai degrabă apelează decât cere. Apelul său poate fi către setul de reguli administrative care sunt presupuse a ghida acţiunea oficialului guvernamental sau el poate să mai facă apel la amabilitatea sa. Dacă oficialul guvernamental răspunde, este pentru că el urmează aceste reguli sau pentru că este amabil — dar nu pentru că s-a exercitat asupra lui o influenţă. (Desigur, oficialii guvernamentali pot fi „influenţaţi", aşa cum definim noi influenţa, dar atunci nu mai există o relaţie dependentă. Ne vom întoarce mai târziu la această chestiune.)

După cum am argumentat, cultura civică este o cultură politică în care un număr larg de indivizi sunt competenţi ca cetăţeni: această competenţă o numim competenţă *politică*. Însă, în cultura civică, cetăţenii vor fi în aceeaşi măsură competenţi ca supuşi (competenţă *administrativă*). Lucrul acesta se va întâmpla indiferent dacă ei se consideră sau nu competenţi în sensul administrativ şi el depinde de mulţi factori, dintre care nu cei mai puţini importanţi sunt responsabilitatea birocraţiei guvernamentale faţă de individ şi existenţa canalelor de apel deschise omului obişnuit. Deşi nu putem măsura modalităţile în care structura guvernamentală sprijină un sens al competenţei administrative în cadrul populaţiei, putem măsura existenţa acelui sens al competenţei.

SIMŢUL COMPETENŢEI ADMINISTRATIVE

Aşa cum indivizii pot sau nu percepe că organele de decizie ale guvernământului pot fi influenţate politic, tot aşa ei pot sau nu percepe că acei oficiali guvernamentali cu care ei se află într-o relaţie de dependenţă răspund apelurilor lor. Pentru a testa mărimea simţului competenţei administrative, am încercat să aflăm ce aşteptări au avut subiecţii faţă de responsabilitatea birocraţilor guvernamentali. Situaţia prezentată lor era una administrativă în care încercările de influenţă politică ar fi necorespunzătoare (deşi în lumea reală poate fi şi adesea este folosită). Am vrut să ştim: ce tip de tratament s-au aşteptat indivizii să primească din partea oficialilor administrativi? În particular, am fost interesaţi de măsura în care indivizii au simţit că pot avea vreun cuvânt de spus în faţa lucrărilor unei comisii, dacă ar fi fost implicaţi în unele probleme dintr-un birou guvernamental. I-am pus pe subiecţi în două situaţii ipotetice. Într-una, i-am întrebat: „Presupuneţi că ar fi vorba de nişte probleme cu care aţi putea să mergeţi la un birou guvernamental — de pildă, o problemă de taxe sau o reglementare privind construirea ca-

selor..." În alta, le-am cerut să presupună „că ați avut necazuri cu poliția — poate o violare a traficului sau ați fost acuzat de o abatere minoră..." În ambele cazuri, am întrebat ce tip de reacție ar aștepta dacă și-ar expune punctul lor de vedere în fața oficialilor guvernamentali[2].

Datele relevante au fost expuse în Capitolul III, Tabelul III.3 După cum a arătat tabelul, tipul de răspuns pe care-l așteaptă indivizii diferă de la națiune la națiune. Este clar că subiecții mexicani se așteaptă rareori să dobândească mai mult exprimându-și punctul de vedere. Numai 14 la sută se așteaptă că vor primi o atenție serioasă, iar aproape de două ori mai mulți se așteaptă că vor fi ignorați; majoritatea celorlalți se așteaptă să primească puțină atenție. Subiecții italieni îi urmează pe mexicani în ceea ce privește frecvența cu care se așteaptă să fie ignorați și în lipsa de frecvență a așteptărilor de a li se acorda o atenție serioasă. *Pattern*-urile de răspuns pentru celelalte trei țări sunt mai înalte, cu britanicii care se așteaptă cel mai frecvent să li se acorde o atenție serioasă, urmați de germani, iar apoi de americani.

După cum a arătat tabelul, de asemenea, *pattern*-ul este același în relație cu poliția. Din nou, mexicanii așteaptă foarte puțin: doar 12 la sută cred că li se va acorda o atenție serioasă, iar 29 la sută cred că vor fi ignorați. Subiecții italieni sunt, din nou, deasupra mexicanilor în termenii așteptărilor lor, însă sub subiecții celorlalte trei țări. Subiecții americani și germani au răspuns la fel de frecvent că li se va acorda atenție într-un mod serios, însă americanii declară mai frecvent că vor fi ignorați (11 la sută dintre subiecții americani cred că vor fi ignorați, în comparație cu numai 4 la sută dintre germani). Oricum, așteptarea unei atenții serioase din partea subiecților britanici este cu mult deasupra celei din oricare altă țară, dovadă acest procent de 74 la sută care se așteaptă la un astfel de tratament.

Divergențele dintre națiuni cu privire la acest set de figuri pot fi cu greu supradimensionate. Cu siguranță, britanicii trăiesc într-o lume guvernamentală în întregime diferită de cea a mexicanilor sau italienilor. Cât de diferită este se poate vedea dacă vom compara răspunsurile din Marea Britanie și Mexic. În timp ce trei din patru britanici se așteaptă ca poliția să acorde punctului lor de vedere o atenție serioasă, iar numai o mână de oameni se așteaptă să fie ignorați, cu puțin mai mult de unul din trei mexicani se așteaptă la o asemenea atenție

---

2 Aceste întrebări sunt discutate mai pe larg în Capitolul III, de mai sus.

şi aproape unul din trei se aşteaptă ca punctul lor de vedere să fie ignorat.

COMPETENŢĂ CETĂŢENEASCĂ ŞI DEPENDENTĂ

Prin urmare, indivizii se pot crede competenţi în calitate de cetăţeni sau de supuşi. În calitate de cetăţeni competenţi, ei se autopercep ca fiind capabili să afecteze deciziile guvernamentale prin influenţa politică: prin formarea grupurilor, prin ameninţarea retragerii votului sau alte represalii. În calitate de supuşi competenţi, ei se autopercep ca fiind capabili să apeleze la un set de legi obişnuite şi sistematice în contactele pe care le au cu oficialii guvernamentali. Ei vor beneficia de un tratament corect din partea administraţiei, iar punctului lor de vedere i se va da atenţie, dar nu din pricina faptului că ei încearcă exercitarea unei influenţe politice, ci din pricina faptului că oficialul guvernamental este controlat de un set de reguli care pun stavilă puterii sale arbitrare. De pildă, britanicii se autopercep ca fiind capabili să se bazeze pe un astfel de tratament; în mod clar, mexicanii n-o fac.

Competenţa cetăţenească şi competenţa dependentă diferă, însă ele nu sunt complet independente una de cealaltă. Şi nici nu este probabil că existenţa unui tip de competenţă n-o va lăsa pe cealaltă neafectată. Cineva s-ar putea aştepta să existe o anumită revărsare de competenţă politică în competenţa administrativă. Cu cât este o populaţie mai competentă politic, cu atât este mai inhibată birocraţia în abilitatea de a acţiona arbitrar şi fără a-l lua în seamă pe individ. Însă revărsarea de competenţă politică în cea administrativă poate fi de două tipuri. Pe de o parte, o cetăţenie competentă înalt politizată poate exercita presiuni asupra birocraţilor pentru a respecta legile administrative. Aderenţa lor la regulile procedurii administrative va fi impusă, în principal nu prin propria lor internalizare a acestor reguli sau prin controalele exercitate asupra lor de funcţionarii administrativi superiori, ci prin ameninţarea represaliilor politice: dacă oficialii nu se vor supune acestor reguli, protestul cetăţenilor va acţiona prin intermediul agenţiilor politice. În acest mod, un grad înalt al competenţei cetăţeneşti ridică nivelul competenţei dependente, însă nu schimbă relaţia individului cu administraţia — el încă vine ca un supus, deşi unul competent, al cărui apel este către regulile democraţiei.

Al doilea tip de revărsare a competenţei politice asupra relaţiilor dintre indivizi şi administraţie este unul în care influenţa politică (iar

aici uzul nostru tehnic al termenului coincide cu uzul cotidian, peiorativ al cuvântului) este adusă pentru a se referi la oficialii administrativi, nu pentru a-i sili să urmeze regulile birocratice, ci pentru a-i sili să ia o decizie particulară în favoarea unui individ sau grup particular. Influența politică acționează direct pentru a impune cererile individuale, nu indirect pentru a impune regulile birocratice. În acest mod, competența politică nu sprijină și nu mărește competența administrativă, mai degrabă, ea tinde de asemenea s-o convertească în competență politică. Rolul cetățeanului copleșește rolul de supus.

Sugerăm că relația dintre cele două tipuri de competență reprezintă un aspect semnificativ al *pattern*-ului orientării politice dintr-o națiune. Să ne uităm mai întâi la numărul subiecților din fiecare națiune care se consideră competenți în sensul politic și administrativ. Ca un indicator al acelora care se consideră competenți politic, vom lua răspunsurile la întrebări legate de faptul dacă individul crede că poate face ceva cu privire la un act nedrept, contemplat de guvernământul local sau național. Competenții politici sunt aceia care cred în ceva care poate fi făcut în relația cu ambele nivele ale guvernământului. Pe de altă parte, competenții administrativi se așteaptă la o atenție serioasă atât din partea poliției, cât și a biroului guvernamental.

Figura VII.1 înfățișează cifrele competenților politici și administrativi din fiecare națiune, câteva diferențe semnificative ies la iveală când cineva compară națiunile în termenii numărului de indivizi care manifestă aceste două tipuri de competență subiectivă. În Statele Unite, numărul subiecților competenți politic este chiar puțin mai mare decât cel al competenților administrativi. 66 la sută din americani cred că pot exercita o anume influență politică asupra guvernământului național și local, în timp ce numai 37 la sută se așteapă să li se acorde o considerație atentă în cele două situații administrative. Pe de altă parte, în Marea Britanie, există o diferență relativ mică între proporțiile competenților politici și administrativi; deși întrucâtva există mai puțini competenți administrativi, ambele tipuri sunt frecvente. În Germania, relația dintre numărul competenților politici și administrativi este inversul aceleia dintre Statele Unite și Marea Britanie: competenții administrativi sunt mult mai frecvenți decât competenții politici. În Italia, există aproximativ la fel de mulți competenți politici ca și administrativi, însă ambele tipuri sunt relativ rare. Iar în Mexic, ca și în Statele Unite, există mai mulți competenți politici decât administrativi. Oricum, ambele tipuri de competenți sunt mai puțin frecvente în Mexic decât în Statele Unite, iar proporția între competenți politici și cei ad-

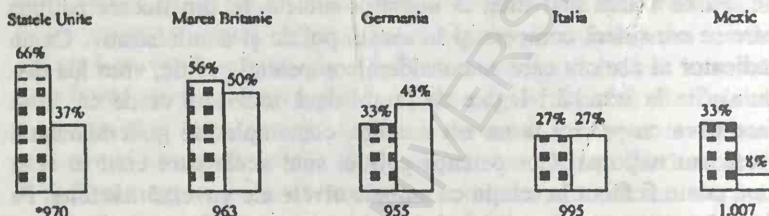
minstrativi este mult mai mare: de patru ori mai mulți competenți politici decât administrativi.

Figura VII.1 *Competență cetățenească și competență dependentă (după națiune, educație și sex)*

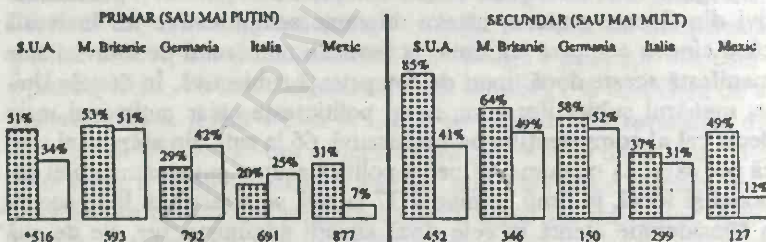
COMPETENȚĂ CETĂȚENEASCĂ
Procentajul subiecților care afirmă că pot face ceva cu privire la o lege nedreaptă, atât la nivel național cât și local

COMPETENȚĂ DEPENDENTĂ
Procentajul subiecților care așteaptă o atenție serioasă atât din partea biroului guvernamental cât și a poliției

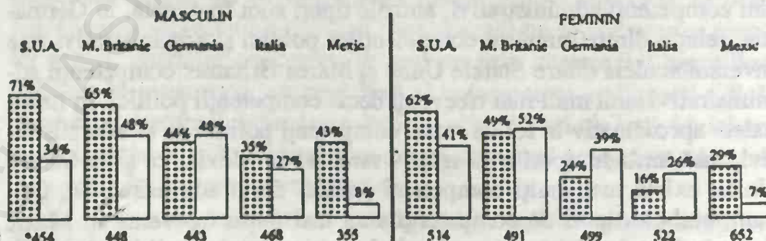
TOTAL

DUPĂ EDUCAȚIE

DUPĂ SEX

* *Număr de cazuri.*

Acest *pattern* al distribuției celor două tipuri de competență este, în general, evident, dacă luăm în considerare subgrupele din diferite națiuni — masculin și feminin, cei cu educație înaltă sau joasă. În general, în interiorul tuturor subgrupelor din Statele Unite și Mexic, proporția subiecților care sunt competenți politic este mai mare decât proporția celor care sunt competenți administrativi; nivelele ambelor tipuri de competență rămân mai jos în Mexic. În Marea Britanie și Italia, există proporții aproximativ echivalente de competenți politici și administrativi, însă frecvența ambelor tipuri este mult mai joasă în Italia. Iar în Germania frecvența competenților administrativi este mai mare decât cea a competenților politici.

O altă chestiune interesantă iese la iveală din Figura VII.1. Subiecții din partea cărora ne-am putea aștepta să fie în general mai competenți par să manifeste un accent mai mare legat de competența politică. Comparați subiecții care au educație secundară sau chiar mai mult decât o educație secundară cu cei care au mai puțină educație. După cum s-ar putea cineva aștepta, cei care au un nivel mai înalt de educație sunt mai frecvent competenți, atât în sens administrativ, cât și politic. Însă creșterea în competență de la nivelul educațional inferior la cel superior este mai manifestă în termenii competenței politice decât în termenii competenței administrative. De pildă, 35 la sută dintre subiecții cu educație primară sau mai puțin, sunt competenți administrativ, în comparație cu 41 la sută între cei cu educație secundară sau mai mult — o creștere în frecvență de 7 puncte procentuale. Însă 51 la sută dintre aceia cu educație primară sau mai puțin sunt politic competenți, în contrast cu 85 la sută dintre cei cu realizări educaționale mai înalte — o creștere de 34 de puncte procentuale. Creșterile paralele între nivelele educaționale din Italia sunt de 6 puncte procentuale pentru competență administrativă și de 17 puncte procentuale pentru competență politică. Și deși în Germania există în general mai mulți competenți administrativi decât politici, la nivelul educațional mai înalt există întrucâtva mai mulți competenți politici.

Un *pattern* similar iese la iveală dacă cineva compară bărbații și femeile. În fiecare națiune, există o probabilitate mai mare ca bărbații să fie mai competenți politic decât femeile, iar în cele mai multe din cazuri diferențele de frecvență ale acestei forme de competență sunt chiar izbitoare. Însă diferențele între sexe în ceea ce privește competența administrativă sunt mult mai mici. În Mexic și Italia, diferențele frecvenței administrative sunt neglijabile, în timp ce în Statele Unite

şi Marea Britanie, există întrucâtva o probabilitate mai mare ca femeile să se considere competente administrativ.

Faptul că subiecţii feminini şi cei cu educaţie mai joasă se aseamănă subiecţilor masculini şi celor cu o educaţie mai înaltă şi că sunt categorii având multe similitudini, mai mult prin competenţa lor administrativă decât prin competenţa lor politică, reflectă dezvoltarea ulterioară a competenţei politice faţă de competenţa administrativă. După cum s-a sugerat în Capitolul I, rolul de cetăţean se dezvoltă peste rolul de supus. Acele grupuri a căror încorporare într-o participare politică integrală a fost în general întârziată — femei şi cei cu un nivel modest de educaţie — sunt mult mai deplin încorporaţi în rolul de supus competent decât în acela de cetăţean competent. Astfel, distribuţia celor două tipuri de competenţă reflectă probabil procesul istoric prin care diferite grupuri au ajuns să facă parte din politică, în interiorul fiecăreia din cele cinci naţiuni, rolul de supus a fost în general mai bine asimilat decât rolul de cetăţean. Participarea cetăţenească este un tip de participare mai selectivă şi care se dezvoltă mai încet. Ea se răspândeşte de la cei mai uşor de politizat către cei mai uşor de adus în viaţa politică.

Aceste diferenţe de subgrup în interiorul naţiunilor, în privinţa distribuţiei celor două tipuri de competenţă, sugerează un *pattern* istoric al răspândirii competenţei cetăţeneşti şi dependente. Un *pattern* istoric similar este sugerat dacă vom compara naţiunile în aceşti termeni. Să luăm întâi în considerare Statele Unite şi Marea Britanie. Ambele naţiuni se situează la un nivel înalt în standardele noastre de măsurare a competenţei politice. Subiecţii britanici şi americani afirmă cel mai des că pot face ceva cu privire la o reglementare locală nedreaptă şi cu privire la o lege naţională nedreaptă. Mai mult, după cum s-a subliniat în Capitolul VI, ei sugerează cel mai frecvent că ar forma grupuri, ca mijloc de a-şi spori influenţa. Există o diferenţă importantă între cele două ţări în ceea ce priveşte *pattern*-urile lor de strategie politică: grupurile informate sunt mai frecvent invocate ca un mijloc de influenţă în Statele Unite; iar, deşi britanicii se clasifică pe locul al doilea în privinţa frecvenţei în care subiecţii menţionează asemenea grupuri (34 la sută dintre ei o fac), ei le menţionează cu mult mai puţin frecvent decât subiecţii americani (56 la sută). Pe de altă parte, britanicii manifestă ceea ce noi am denumit competenţă administrativă. Ei se situează pe primul loc între toate cele cinci naţiuni, în ceea ce priveşte frecvenţa cu care aşteaptă să li se acorde o atenţie serioasă din

partea oficialilor guvernamentali şi de poliţie. Pe de altă parte este mult mai puţin probabil ca subiecţii americani să se aştepte la o atenţie serioasă din partea oficialilor guvernamentali şi de poliţie decât se aşteaptă subiecţii britanici sau germani, şi mai probabil ca fiecare grup să se aştepte ca punctul lor de vedere să fie ignorat.

Prin urmare, în Marea Britanie, coexistă un nivel înalt al competenţei politice cu un înalt nivel al competenţei administrative. În Statele Unite, primul tip de competenţă este mai răspândit decât ultimul. Această diferenţă dintre cele două ţări reflectă modul în care dezvoltarea instituţiilor politice din fiecare ţară a interacţionat cu atitudinile indivizilor faţă de aceste instituţii pentru a produce starea actuală a competenţei. Dezvoltarea competenţei politice în Marea Britanie (o dezvoltare care poate fi, în mare, pusă în ecuaţie cu răspândirea sufragiului şi formarea grupurilor de interese şi a partidelor politice cu rădăcini într-un electorat de masă) s-a petrecut gradual şi peste o idee anterior existentă a unui guvernământ independent şi a unei suveranităţi ale căror puteri asupra indivizilor au fost limitate de statul de drept. Englezii au avut ceea ce noi am numit competenţă dependentă cu mult înainte de a fi politic competenţi. Ei au avut un set elaborat de drepturi, datând cel puţin din secolul al şaptesprezecelea (dreptul lor comun, executoriu legal, datează încă din secolul al doisprezecelea). Aceste drepturi legale au fost impuse nu prin mijloace politice, ci prin curţi independente de drept. Pentru intenţiile noastre, evoluţia istorică importantă este că drepturile politice dobândite de britanici în secolul al nouăsprezecelea nu au intrat în conflict cu ideea unei autorităţi guvernamentale independente, limitată de o lege superioară. Ideea unei autorităţi independente a guvernământului sub lege a continuat să existe în paralel cu ideea puterii politice a poporului. Vechile instituţii şi simboluri autoritare nu au fost înlocuite prin democratizare, ci au continuat să coexiste cu noile instituţii. Din punctul de vedere al individului, competenţa politică pe care britanicii au dobândit-o în secolul al nouăsprezecelea nu a înlocuit competenţa lor ca supuşi aflaţi sub autorităţile legii. La drept vorbind, creşterea competenţei cetăţeneşti a ridicat nivelul competenţei dependente, adăugând o nouă forţă pentru impunerea autorităţii legilor[3].

---

3 Pentru o discuţie cu privire la această evoluţie, vezi Harry H. Eckstein, „The Britsh Political System", în Samuel H. Beer şi Adam B. Ulam (eds.), *Patterns of Government*, New York, 1958, pp. 57–74, şi T.H. Marshall, *Citizenship and Social Class*, Cambridge, England, 1950, pp. 10–27.

Pe de altă parte, în Statele Unite, dezvoltarea unei competenţe politice prin intermediul răspândirii sufragiului, creşterii partidelor politice şi a integrării a noi grupuri în procesul politic a tins să intre în conflict cu competenţa dependentă a americanilor. Ideea unei autorităţi guvernamentale independente, controlate de autoritatea legilor, a fost afectată de răspândirea participării democratice. Pe măsură ce controlul politic popular asupra guvernământului a crescut, el a intrat în conflict cu ideea unor agenţii guvernamentale independente, care nu erau controlate de influenţa politică populară, ci de un set de reguli şi norme legale şi administrative. De pildă, în era Jackson, scrutinul s-a răspândit, iar noi grupuri au intrat în procesul politic. Oricum, această creştere în democraţie politică a fost acompaniată de o tendinţă a ramurilor administrative ale guvernământului de a se subordona consideraţiilor politice. Prin intermediul dezvoltării practicii de a oferi posturi publice sprijinitorilor partidului învingător (în engleză, *the spoils system — n. trad., D.P.*), şi a alegerii populare a celor mai importanţi ocupanţi ai posturilor administrative şi judiciare, influenţa populară asupra procesului guvernamental a ajuns să însemne influenţa politică asupra curţilor şi agenţiilor administrative. Iar de-a lungul celei mai mari părţi a istoriei politice americane, răspândirea influenţei populare asupra guvernământului a implicat o diminuare a zonelor în care indivizii au stat într-o relaţie de dependenţă faţă de guvernământ. Pe măsură ce s-a acordat influenţă politică noilor grupuri, aceasta a însemnat control, nu atât de mult asupra deciziilor legislative, prin intermediul dreptului de a alege reprezentanţi, cât asupra curţilor şi birocraţiei, prin intermediul alegerilor, presiunii politice şi „influenţei" („*pull*"). Tradiţionala maşină urbană nu a oferit noilor grupuri o legislaţie socială favorabilă: ea le-a asigurat influenţă asupra deciziilor administrative. Maşina politică a oferit favoruri în angajări, „protecţie" din partea poliţiei, ajutor în faţa curţilor de apel sau pentru a deveni cetăţean, precum şi oportunităţi în desfăşurarea afacerilor. Semnul că cineva a reprezentat ceva în problemele guvernării nu era că legislativul răspundea nevoilor cuiva prin legislaţia socială, ci că putea avea unele necazuri în politica „fixată". Astfel, pe măsură ce americanul a câştigat competenţa politică, rolul său ca supus s-a redus; deoarece competenţa politică a însemnat influenţă asupra acelor instituţii în relaţie cu care ne putem aştepta ca individul să se afle în situaţia de supus.

Probabil că distincţia majoră dintre Marea Britanie şi Statele Unite, în privinţa istoriilor lor politice, se leagă de existenţa unei tradiţii re-

voluționare în Statele Unite. În timp ce dezvoltarea politică britanică nu a implicat niciodată amenințarea existenței unei autorități guvernamentale independente, chiar fondarea republicii americane implică o asemenea amenințare. După cum au subliniat Oscar și Mary Handlin, coloniștii americani au adus cu ei concepția europeană că autoritatea guvernamentală descindea din coroană, însă, în decursul secolului al optsprezecelea, această concepție s-a schimbat. „Mărcile schimbării au fost obișnuința tot mai frecventă de a sfida sau de a se sustrage dorințelor regale, o fermă pierdere a respectului pentru persoana regală și simbolurile majestății sale, precum și dispariția charismei care învăluise tronul. La începuturile Revoluției, coloniștii se puteau referi ocazional la George al III-lea, fără sentimentul de *lèse-majesté*, ca la un bandit încoronat...

Cam pe atunci americanii au gândit autoritatea nu ca descinzând dinspre tron în jos, ci ca derivând de jos, din opțiunile oamenilor. Consimțământul celor guvernați nu se referea la o învoială abstractă între conducător și guvernat, precum lunga tradiție a teoriei politice europene, ci la un proces prin care oamenii și-au delegat puterea celor care-i guvernează"[4].

Contrastul dintre atitudinile britanice și americane față de poliție este aici deosebit de relevant. După cum continuă cei doi Handlin să declare, americanii „... nu au dobândit niciodată respectul pentru polițiști pe care îl aveau englezii pentru curcani (*Bobbies*). Experiența revoluționară i-a convins pe cetățenii liberi ai Statelor Unite că o forță de poliție... era o amenințare pentru instituțiile republicane"[5].

Astfel, în Statele Unite, experiența revoluționară a condus către concepția că nu există nici un post care nu deriva din cetățenie, prin urmare nici o limită pentru exercițiul competenței cetățenești. Deși, în Marea Britanie cetățeanul competent și supusul competent coexistă, în Statele Unite, competența cetățenească a avut tendința s-o înlocuiască pe cea dependentă.

Dacă aceasta este adevărat, ne-am putea aștepta să descoperim o relație mai strânsă în Statele Unite între competența politică și administrativă decât în Marea Britanie. Așteptările britanicilor cu privire la abilitatea lor de a afecta deciziile administrative nu trebuie să depindă

---

4 Oscar și Mary Handlin, *The Dimensions of Liberty*, Cambridge, Mass., 1961, p.32.

5 *Ibid*, p. 39.

de măsura în care ei se consideră politic competenţi. Pe de altă parte, în Statele Unite, ne putem aştepta ca individul ce se consideră politic competent să-şi generalizeze competenţa politică într-una administrativă. Că o asemenea diferenţă în relaţia dintre cele două forme de competenţă există într-adevăr, se poate vedea în Tabelul VII.1. Acest tabel pune în relaţie competenţa politică cu cea administrativă. La toate nivelurile competenţei politice, britanicii sunt mai competenţi administrativ. În Statele Unite, subiecţii cu o înaltă competenţă politică subiectivă (acei care cred că atât guvernământul naţional, cât şi cel local ar fi influenţabile) sunt mai înclinaţi în aşteptările lor să considere că li se va acorda o atenţie serioasă din partea poliţiei şi guvernământului decât subiecţii cu o competenţă politică intermediară (cei care cred că un nivel al guvernământului — de obicei, cel local — este influenţabil) şi cu mult mai înclinaţi să aştepte o asemenea atenţie decât subiecţii cu o competenţă joasă (cei care cred că nici un nivel guvernamental nu va răspunde). 44 la sută dintre cei cu o competenţă politică înaltă îşi exprimă o competenţă administrativă înaltă, în contrast cu 31 la sută dintre cei intermediari şi 19 la sută dintre subiecţii cu o competenţă joasă. Pe de altă parte, în Marea Britanie, relaţia dintre cele două forme de competenţă nu este la fel de strânsă. 53 la sută dintre cei cu o competenţă politică înaltă se aşteaptă la o atenţie serioasă din partea ambelor situaţii administrative, în contrast cu 50 la sută dintre cei cu o competenţă intermediară şi 38 la sută dintre cei cu competenţă joasă.

Contrastul cel mai ascuţit dintre cele două naţiuni, în ceea ce priveşte relaţia dintre cele două tipuri de competenţe, se întâlneşte între cei care aparţin nivelului educaţional mai înalt. În Marea Britanie, independenţa relativă între cele două forme de competenţă se vede cel mai clar la acest grup: 50 la sută dintre cei cu o competenţă politică înaltă au o competenţă administrativă înaltă, în comparaţie cu 42 la sută dintre cei cu o competenţă politică joasă. În Statele Unite, relaţia strânsă dintre cele două forme de competenţă este cel mai vizibilă între cei cu o educaţie mai înaltă: 44 la sută dintre cei cu o competenţă politică înaltă manifestă, de asemenea, competenţă administrativă, în contrast cu 16 la sută dintre cei cu o competenţă joasă. Aceste date sugerează, într-adevăr, că există, o mai mare independenţă în Marea Britanie între rolurile de cetăţean şi supus decât în Statele Unite.

Pattern-ul competenţei politice şi administrative din Germania contrastează evident cu cel din Statele Unite. Germania pare a fi o naţiune în care orientarea dependentă este relativ frecventă, în comparaţie cu

TABELUL VII. 1 *Competența politică și administrativă[a]; pe națiune și educație*

	Total						*Primar sau mai puțin*						*Secundar sau mai mult*					
	Pot influența la nivel local și național		*Pot influența la nivel local sau național*		*Nu pot influența nici unul dintre nivele*		*Ambele*		*Unul dintre ele*		*Nici unul*		*Ambele*		*Unul dintre ele*		*Nici unul*	
Națiune	(%)	(Nr.)[b]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	44	(644)	31	(179)	19	(145)	43	(262)	32	(128)	19	(126)	44	(382)	22	(51)	16	(19)
Martea Britanie	53	(534)	50	(245)	38	(160)	55	(312)	52	(168)	37	(108)	50	(222)	47	(77)	42	(47)
Germania	55.	(314)	42	(314)	33	(314)	53	(227)	41	(270)	33	(295)	59	(87)	45	(44)	37	(19)
Italia	29	(250)	28	(277)	25	(463)	30	(138)	25	(185)	23	(368)	28	(112)	33	(92)	35	(95)
Mexic	8	(337)	9	(239)	6	(431)	7	(273)	9	(211)	5	(395)	10	(64)	12	(28)	16	(36)

[a] Adică, proporția subiecților care așteaptă să li se acorde atenție pentru punctul lor de vedere, într-un birou guvernamental sau din partea poliției, măsurată prin raportare la cele trei grupuri de subiecți: cei care cred că pot influența atât guvernământul național, cât și pe cel local; cei care cred că pot influența fie guvernământul național, fie pe cel local, precum și cei care cred că nu-l pot influența pe nici unul.

[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentelor.

orientarea cetăţenească. Să luăm în considerare tratamentul pe care germanii îl aşteaptă când se află în birourile guvernamentale sau din partea poliţiei. În ambele cazuri, ei se aşteaptă, cel mai frecvent (după britanici), la o atenţie serioasă faţă de punctul lor de vedere. În contrast cu aceasta este răspunsul lor faţă de activitatea legislativă nedreaptă. În legătură cu reglementarea locală nedreaptă, ei se situează pe locul al treilea în ceea ce priveşte frecvenţa cu care indivizii simt că pot face ceva pentru a remedia un asemenea act; în legătură cu o lege naţională nedreaptă, ei se situează pe locul al patrulea — cu puţin sub Mexic.

După cum arată Figura VII.1., numai în Germania pot fi descrişi mai mulţi subiecţi ca mai degrabă competenţi administrativi decât competenţi politici. Oricum, acel *pattern* pare a se aplica în special acelor germani cu realizări educaţionale modeste. La fel de importante precum numărul celor care afirmă că pot influenţa o lege nedreaptă sunt strategiile pe care ei le raportează. Relativ puţini ar încerca să formeze grupuri în aceste scopuri, deşi subiecţii germani vorbesc adesea despre ideea de a-i contacta pe oficialii administrativi.

Acest *pattern* al competenţei pare să reflecte istoria politică a Germaniei. Precum în Marea Britanie, competenţa dependentă a crescut înaintea competenţei cetăţeneşti. Însă în timp ce dezvoltarea democraţiei politice în Marea Britanie a avut o lungă istorie şi a adăugat un grad semnificativ de competenţă cetăţenească acelei competenţe dependente, democraţia politică a avut în Germania o dezvoltare mai puţin sistematică şi plină de succes. În vreme ce clasa mijlocie britanică din secolul al nouăsprezecelea, urmată de clasa muncitoare, revendica şi obţinea influenţă politică asupra guvernământului, clasa mijlocie germană accepta activitatea şi ordinea lui *Rechtsstaat*, sub care ea putuse prospera, dar n-avea influenţă politică. Puterea asupra deciziilor guvernamentale fusese lăsată în mâinile oficialilor guvernamentali competenţi; ea nu fusese distribuită în rândurile populaţiei. Însă, deşi germanul nu era un cetăţean competent, el a rămas un supus competent. Drepturile sale sub lege fuseseră clar definite şi cu grijă protejate printr-un sistem juridic de curţi şi o administraţie liberă de influenţe politice. Prin urmare, în contrast cu Marea Britanie, credinţa în competenţa politică a cuiva nu prinsese rădăcini adânci în rândurile populaţiei. Dacă în Statele Unite, cetăţeanul competent tinde să-l înlocuiască pe supusul competent, iar în Marea Britanie cei doi tind să coexiste

în armonie, în Germania, supusul competent rămâne forma dominantă a competenței[6].

Dacă descrierea noastră de mai sus este corectă, atunci datele noastre ar părea să indice că italienii n-au avut nici experiența de tip *Rechtsstaat*, nici pe aceea a democrației efective. În privința competenței dependente, italienii se situează pe locul al patrulea, cu mult sub Marea Britanie, Statele Unite și Germania. Doar aproximativ unul din trei se așteaptă la o atenție serioasă din partea guvernământului sau a poliției. Conform măsurilor noastre cu privire la competența politică, italienii se situează ultimii în ceea ce privește frecvența cu care subiecții afirmă că pot influența o reglementare nedreaptă locală sau națională. Iar între competenții locali italieni, strategiile sugerate relevă o competență politică mică. Foarte puțini menționează posibilitatea de a forma grupuri. Iar unul din patru dintre cei care afirmă că pot face ceva cu privire la o lege locală despre care cred că este nedreaptă, spun că pot „protesta" și că asta-i tot. Competența cetățenească și cea dependentă par a fi egal de rămase în urmă.

Acest *pattern* este, de asemenea, ceea ce poate cineva să aștepte de la o națiune cu istoria politică a Italiei. Înainte de unificare, Italia a avut parte de secole de tiranie externă din partea unei varietăți de puteri, sub care italienii nu s-au bucurat nici de drepturi politice, nici de drepturi efectiv legale — ei nu erau competenți nici în calitate de cetățeni, nici de supuși. Dintr-o astfel de istorie, nu te puteai aștepta nici la dezvoltarea unei competențe cetățenești, nici a uneia dependente. După cum argumentează H.R. Spencer, mai degrabă te-ai fi putut aștepta ca italienii să nu se raporteze la guvernământ ca la o instituție socială deschisă influenței lor, ci ca la o forță naturală — adesea catastrofică, precum un cutremur — care trebuie îndurată. „Această tendință spre consimțire și supunere, acest sentiment al insignifianței individului, acest sentiment că treburile oamenilor sunt guvernate de forțe care pot fi îndurate, însă nu abătute din mișcarea lor sau organizate în

6 Însă, dacă în Germania rolul de supus este dominant, iar rolul de cetățean nu a fost pe deplin asimilat, acolo tinde să existe o relație între cele două roluri — o relație întrucâtva mai puternică decât aceea din Marea Britanie, însă nu atât de puternică precum în Statele Unite. 55 la sută dintre germanii cu o competență politică înaltă posedă de asemenea un nivel înalt în modul în care noi măsurăm competența administrativă, în contrast cu 42 la sută dintre cei care se situează la un nivel intermediar al competenței și cu 33 la sută dintre cei care se situează la un nivel inferior.

folosul omului, de care se poate doar profita, pe ascuns şi sporadic — este o concluzie naturală pentru oamenii de spirit, care nu sunt oameni de tradiţie politică[7]. Cultura politică actuală a Italiei poate fi nepotrivită unei democraţii sănătoase, funcţionale. Ea poate fi înţeleasă în lumina istoriei politice italiene.

În sfârşit, să luăm în considerare *pattern*-ul competenţei dependente şi cetăţeneşti din Mexic. Mexicanii se clasifică în mod clar la valoarea cea mai mică în ceea ce priveşte frecvenţa cu care ei s-ar aştepta la o atenţie serioasă din partea oficialilor guvernamentali şi a poliţiei. Atunci când sunt comparate cu cifrele din oricare alte ţări, cifrele mexicane sunt chiar izbitoare. Oricum, în ceea ce priveşte competenţa politică, cifrele nu sunt atât de sumbre. În ceea ce priveşte procentajul celor care cred că pot face ceva cu privire la o reglementare nedrepată la nivel local, mexicanii se situează cu puţin desupra italienilor; iar mai frecvent decât italienii sau germanii ei declară că pot face ceva cu privire la o lege naţională nedreaptă. Mai important este faptul că strategia lor de influenţă manifestă unele semne ale competenţei politice incipiente. De pildă, folosirea grupurilor informale este frecvent menţionată.

Pattern-ul mexican este semnificativ. După cum am argumentat, este mai greu de dobândit competenţa politică decât competenţa dependentă; din punct de vedere istoric, ea a avut tendinţa să se dezvolte mai târziu şi să se răspândească dinspre grupurile mai „avantajate" politic dintr-o societate către cele mai puţin avantajate. Se pare însă că, în Mexic, avem de-a face cu situaţia inversă. Încă o dată, explicaţia constă probabil în cultura politică revoluţionară a Mexicului. *Pattern*-ul mexican al unei competenţe politice mai răspândite decât cea administrativă nu este egalat decât în Statele Unite, cealaltă naţiune a cărei formare politică a reprezentat, precum Revoluţia Mexicană, o respingere a autorităţii tradiţionale. Revoluţia Mexicană a reprezentat o implicare bruscă a indivizilor în sistemul politic. Atenţia s-a îndreptat către guvernământul naţional, ca vehicul al schimbării şi către eroii naţionali care au condus destinul ţării. Indivizii au dezvoltat un simţ subiectiv al competenţei politice, însă ea nu a fost o competenţă bazată pe experienţă. După cum am arătat, competenţa cooperantă găsită în Mexic nu este bazată pe prea multă experienţă reală de grup, iar numai 9 la sută dintre mexicanii care cred că pot influenţa guvernul local

[7] H.R. Spencer, *Government and Politics of Italy*, Yonkers, New York, 1932, p.17.

manifestă ceva experienţă de acest tip (în contrast cu 33 la sută în Statele Unite şi 18 la sută în Marea Britanie). Revoluţia Mexicană a creat competenţă politică, însă a fost vorba de un sens aspiraţional sau mitic al competenţei. Mai mult, revoluţia a avut loc într-o societate în care instituţia unei birocraţii independente, raţionale nu a prins rădăcini; birocraţia locală a fost instrumentul puterii politice tradiţionale. Nici măcar Revoluţia nu a schimbat în mod fundamental această situaţie. Birocraţia a rămas subordonată forţelor politice, iar astăzi este o arenă a luptei politice. Astfel, competenţa dependentă nu s-a dezvoltat niciodată în Mexic. Spre deosebire de germani, mexicanii au început să devină cetăţeni competenţi înainte de a fi supuşi competenţi.

CAPITOLUL VIII

Competenţă, participare şi loialitate politică

În capitolele anterioare, am arătat că frecvenţa diferitelor tipuri de atitudini şi comportamente politice diferă de la naţiune la naţiune. În acest capitol, vom lua în considerare întrebarea probabil cea mai semnificativă şi cu siguranţă cea mai dificilă ridicată de datele prezentate până acum: cum afectează competenţa politică şi participarea un sistem politic?

Deşi competenţa cetăţenească şi participarea se află în inima definiţiei democraţiei, problemele cu care se confruntă guvernămintele democratice ar fi mult mai simple dacă singura lor preocupare ar fi să dobândească un maximum de competenţă şi participare. Oricum, de fapt, sistemul politic care ar încerca să atingă acel ţel cu preţul tuturor celorlalte nu ar supravieţui mult. Dacă este ca să supravieţuiască, sistemele politice trebuie să fie de asemenea relativ eficiente şi relativ legitime; adică, ceea ce guvernământul realizează trebuie să fie cel puţin destul de satisfăcător pentru cetăţeni, astfel încât ei să nu se întoarcă împotriva guvernământului; iar dacă este ca sistemul să aibă un potenţial de supravieţuire pe termen lung, el trebuie să fie în mod general acceptat de către cetăţeni drept forma cuvenită de guvernare.

Aceste declaraţii cu privire la stabilitatea politică sunt atât de generale încât sunt truisme. Însă ele ne fixează atenţia asupra acelor aspecte ale unui sistem politic care sunt afectate în modul cel mai hotărâtor de competenţa şi participarea politică. Competenţa politică şi participarea vor influenţa în egală măsură eficienţa şi legitimitatea unui sistem, iar acum vom încerca să explorăm tocmai această influenţă.

Datele noastre ne permit să studiem doar parţial această relaţie. Întrebarea pe care noi o punem nu este ce se întâmplă cu sistemul politic în care există participarea la decizii, ci anume ce se întâmplă

cu individul care se crede competent pentru a participa la decizii. După cum am subliniat mai devreme, subiecții noștri diferă în măsura în care cred că pot participa la decizii politice: la nivelul a ceea ce noi am numit competența lor subiectivă în calitate de cetățeni. Ne putem întreba; ce se potrivește cu această competență politică subiectivă? În afară de simțul său de abilitate a participării, în ce mod diferă individul competent subiectiv de cineva care nu simte că problemele politicii și guvernământului se pretează la influența sa? În mod clar, aceasta nu este același lucru cu a întreba cum se va diferenția un sistem politic participativ de unul care implică mai puțină participare, însă este în mod strâns legat de el. Vrem să știm ce set de orientări politice va găsi cu probabilitate între cetățenii ce se consideră capabili de a participa la decizii guvernamentale. Iar acele orientări — fie că implică credința în eficiența sau ineficiența sistemului, fie că implică loialitatea sau respingerea sistemului — vor avea rolul lor în stabilitatea acelui sistem.

Pentru a facilita această analiză a modului în care competența politică subiectivă afectează alte atitudini, a fost concepută o scală pentru a ierarhiza subiecții în legătură cu măsura în care ei se cred competenți în relațiile lor cu guvernământul. Scala se bazează pe răspunsurile lor la cinci întrebări ce au de-a face cu guvernul local. Am întrebat dacă subiectul credea că poate să înțeleagă politica locală; dacă simțea că poate și că ar acționa pentru a influența guvernământul local; dacă se aștepta să se bucure de succes în influențarea guvernământului local și dacă a încercat vreodată o asemenea influență.

Scala ne permite să ne grupăm subiecții într-una din cele șase categorii, marcând un punct, în partea de sus, în dreptul lui cinci, pentru aceia cu cel mai înalt grad de competență subiectivă, și coborând în partea de jos a lui zero, pentru aceia care și-au exprimat cel mai mic nivel al competenței subiective. Distribuția totală a rezultatelor pe scală pentru cele cinci națiuni corespunde la ceea ce ne-am fi putut aștepta în urma discuției noastre aflată mai la început cu privire la distribuția atitudinilor politice. Statele Unite și Marea Britanie au cele mai înalte proporții de rezultate ridicate. 65 la sută dintre subiecții primei țări se află la nivelul celor mai înalte trei categorii ale scalei și 62 la sută dintre subiecții celei de-a doua. Pe locul următor, în ceea ce privește gruparea în primele trei categorii, se află Germania, cu 46 la sută, urmată de Italia, cu 40 la sută și Mexic cu 38 la sută.

Prin ce se deosebește cetățeanul încrezător în sine de individul care se consideră relativ lipsit de putere? Subiecții pot fi grupați în cei cu

o *înaltă* competenţă politică subiectivă (aceia care obţin un rezultat de patru sau cinci pe scala competenţei subiective), în cei cu o competenţă *medie* (cu rezultate de doi şi trei pe scală) şi în cei cu o competenţă *joasă* (cu rezultate de zero sau unu pe scală). Este cetăţeanul competent subiectiv mai activ în politică, este mai probabil ca el să creadă că politica beneficiază de pe urma lui; este mai probabil ca el să fie într-un fel ataşat afectiv de sistemul său politic? Pe scurt, cum diferă în atitudinile sale politice omul care se consideră un participant politic de individul care nu se consideră competent?

Simţul competenţei şi activitatea politică. Prima şi cea mai evidentă întrebare ce se poate pune cu privire la cetăţeanul competent subiectiv este dacă poate fi el un cetăţean mai activ. La asta ne putem aştepta, iar datele sprijină puternic această idee. Cu cât se consideră un individ mai competent subiectiv, cu atât este mai probabil ca el să fie activ politic.

Tabelul VIII.1 arată că aceia care înregistrează rezultate înalte pe scala competenţei subiective se expun cu mai mare probabilitate comunicărilor politice. De pildă, printre mexicanii fără educaţie sau doar cu şcoală primară, 34 la sută dintre cei cu valori înalte ale competenţei subiective declară că urmăresc în mod regulat politica şi campaniile electorale, în contrast cu acel 8 la sută dintre cei cu valori joase ale competenţei subiective. Or, pentru a selecta un grup educaţional care urmăreşte politica frecvent, dintre germanii cu educaţie secundară sau având chiar mai mult, 77 la sută dintre cei cu o înaltă competenţă subiectivă afirmă că urmăresc în mod regulat politica; prin contrast, dintre cei cu acelaşi nivel educaţional, al căror sentiment al competenţei subiective este mai mic, 50 la sută susţin că urmăresc regulat politica. Acest *pattern* este observabil la fiecare naţiune.

Cetăţeanul încrezător în sine nu este doar mai susceptibil să fie destinatarul comunicărilor politice: de asemenea, este probabil că el va lua parte la însuşi procesul comunicărilor politice. În toate cele cinci naţiuni, acei subiecţi cu valori înalte pe scala competenţei subiective se vor angaja în discuţia politică cu mai mare probabilitate decât cei cu valori joase pe scală. Această relaţie se aplică grupurilor în care este rară o asemenea discuţie. Italienii cu educaţie primară sau mai puţin sunt un exemplu: 14 la sută dintre cei cu valori joase ale competenţei subiective discută politică, prin contrast cu 36 la sută dintre cei cu valori înalte. Aceasta se potriveşte tot atât de bine grupurilor în care discuţia se poartă mai frecvent. Un exemplu ar fi cel al subiecţilor

TABELUL VIII. 1 *Procentajul celor care raportează o înaltă expunere la comunicațiile politice*[a] *între trei grupe ale competenților subiectivi; pe națiune și educație*

Națiune	*Total*						*Primar sau mai puțin*						*Secundar sau mai mult*					
	Înalt[b]		*Mediu*		*Jos*		*Înalt*		*Mediu*		*Jos*		*Înalt*		*Mediu*		*Jos*	
	(%)	(Nr.)[c]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	59	(506)	46	(251)	21	(212)	51	(205)	40	(146)	15	(165)	65	(301)	54	(105)	40	(47)
Marea Britanie	36	(366)	33	(364)	16	(230)	29	(209)	29	(219)	13	(164)	44	(147)	40	(138)	22	(59)
Germania	57	(305)	51	(279)	23	(368)	51	(230)	49	(227)	21	(334)	77	(73)	56	(50)	50	(24)
Italia	26	(243)	25	(234)	5	(514)	13	(149)	14	(138)	3	(402)	46	(93)	41	(94)	12	(111)
Mexic	39	(201)	19	(322)	9	(474)	34	(153)	16	(287)	8	(436)	54	(47)	34	(45)	15	(35)

[a] Expunere „înaltă" la politică înseamnă că subiectul afirmă că urmărește regulat politica în mass media și că acordă atenție campaniilor electorale.
[b] Nivel al competenței subiective.
[c] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

americani din categoriile cu o educaţie mai înaltă, dintre care 64 din cei cu valori joase în competenţă subiectivă discută politică, în comparaţie cu 92 la sută dintre cetăţenii competenţi cu valori înalte ale subiectivităţii. Astfel, este mai probabil ca acel cetăţean cu încredere în sine să fie conştient de ceea ce se întâmplă în politică şi să-şi facă vocea auzită în discuţia politică.

Rezultate întrucâtva similare sunt evidente în raport cu afilierea partizană. Comparaţi cu acei având valori joase ale competenţei subiective, este mai probabil ca subiecţii situaţi mai sus pe scală să fie activişti de partid (fie în calitate de membri ai vreunui partid politic, fie ca lucrători electorali activi) şi întrucâtva mai puţin înclinaţi să-şi raporteze afilierea de partid. Oricum, relaţia dintre activitatea partizană şi simţul competenţei nu este la fel de strânsă precum aceea dintre măsurile activităţii nonpartizane şi simţul competenţei. Astfel, competenţa subiectivă are un efect precis asupra nivelului şi tipului de activitate politică din interiorul unei societăţi.

Faptul că este probabil ca acel cetăţean competent subiectiv să fie de asemenea un cetăţean activ nu este o descoperire neaşteptată. Este doar începutul cercetării noastre cu privire la implicaţiile competenţei subiective. De o semnificaţie mai mare în înţelegerea participării politice este relaţia dintre simţul abilităţii de a participa şi loialitatea individului faţă de sistem, aşa cum se reflectă în evaluarea sa cu privire la legitimitatea şi eficienţa sistemului. Unul dintre avantajele presupuse ale sistemului politic democratic faţă de alte sisteme este că acei care sunt capabili să participe la decizii vor fi, prin urmare, mai satisfăcuţi de decizii şi vor fi mai ataşaţi de sistem decât aceia care nu pot participa. În conformitate cu această ipoteză, un schimb benefic mutual va apărea între individ şi sistemul politic. Ca răspuns la *input*-urile sale de influenţare, sistemul produce *outputs* care sunt într-un fel mai benefice pentru individ decât dacă ei nu ar avea *inputs*. În schimb, prin intermediul satisfacţiei sale faţă de sistem, beneficele *output*-uri îl conduc pe individ la un grad mai mare de ataşament faţă de acel sistem. Astfel, dacă orice altceva este egal, sistemele politice democratice vor fi, în acelaşi timp, din punctul de vedere al participanţilor, mai eficiente (participanţii vor fi mai satisfăcuţi de *output*-urile sistemului) şi mai legitime (participanţii vor considera în general sistemul politic ca fiind *per se* cel corespunzător).

Putem testa cu datele noastre forma psihologică a acestei ipoteze. Nu putem testa ipoteza că cu cât participă indivizii mai mult la decizii,

cu atât mai probabil că vor primi *output*-uri benefice din partea sistemului la care ei participă. După cum am subliniat, măsurarea acestui tip de participare implică o mult mai complicată analiză a interacţiunii cetăţean-elită decât este posibil în studiul nostru; iar tehnicile disponibile pentru a măsura performanţa sistemelor sunt chiar grosolane. Oricum, putem testa ipoteza că percepţia posibilităţii participării cuiva se leagă de marea satisfacţie faţă de performanţa sistemului, iar într-un grad mai înalt de ataşamentul faţă de acel sistem. Iar această formă psihologică a ipotezei participării este semnificativă pentru sistemul politic democratic. Pare probabil ca acea combinaţie de înaltă participare şi de înaltă performanţă a sistemului să sporească şansele unei democraţii stabile, numai dacă atât înalta participare, cât şi înalta performanţă a sistemului sunt percepute ca atare de către cetăţeni. Dacă cetăţenii (*citizenry*) nu consideră drept benefice *output*-urile sistemului, este greu de văzut cum poate avea participarea vreun efect asupra stabilităţii sistemului. Astfel, în testarea formei psihologice a ipotezei participării — adică, relaţia dintre participare şi satisfacţie faţă de sistemul politic — noi testăm o formă crucială a ipotezei.

Satisfacţia faţă de sistemul politic poate să ia mai multe forme. Am avut de-a face cu trei tipuri de orientare faţă de sistemul politic (1) faţă de structura influenţei politice (structura de *input*), (2) faţă de structura *output*-ului guvernamental (structura de *output*), şi (3) o orientare mai generală, difuză faţă de sistemul politic ca întreg. Dacă vrea cineva să pună în legătură satisfacţia cu sentimentul competenţei de a participa, este util să zăbovim asupra acestor trei orientări. În primul rând, abilitatea percepută de a participa la decizii trebuie să fie asociată cu satisfacţia mai mare faţă de rolul individului în interiorul structurii politice de *input*; adică, cu cât crede el mai mult că are influenţă asupra guvernământului, cu atât mai mult trebuie el să fie satisfăcut de rolul său de participant. În al doilea rând, ne-am aştepta ca individul ce se consideră capabil de a afecta deciziile, în comparaţie cu acela care crede că nu i se acordă atenţie, să considere mai probabil ca *output*-ul acelor decizii să-i fie favorabil. Astfel, competentul subiectiv trebuie să fie mai orientat pozitiv către rolul său de *input*, ca şi către *output*-ul sistemului politic. Însă efectul competenţei subiective asupra orientării sale mai generale către sistem ca un întreg poate fi cea mai hotărâtoare problemă în relaţia dintre participare şi potenţialul pentru stabilitate al sistemului. Satisfacţia faţă de *output*-ul guvernamental poate să-l conducă pe un individ până la a-şi sprijini sistemul politic,

TABELUL VIII. 2 *Procentajul celor care raportează satisfacţie în legătură cu participarea la vot, între trei grupe ale competenţilor subiectivi*

	Total						Primar sau mai puţin						Secundar sau mai mult					
	Înalt [a]		Mediu		Jos		Înalt		Mediu		Jos		Înalt		Mediu		Jos	
Naţiune	(%)	(Nr.)[b]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	78	(400)	72	(183)	44	(109)	68	(164)	67	(111)	42	(85)	84	(237)	79	(72)	50	(24)
Marea Britanie	51	(330)	43	(330)	30	(198)	49	(195)	43	(205)	30	(149)	54	(126)	45	(119)	30	(44)
Germania	42	(284)	38	(251)	26	(332)	42	(219)	41	(208)	25	(303)	43	(63)	24	(41)	37	(19)
Italia	40	(225)	35	(218)	21	(476)	38	(145)	33	(135)	21	(385)	45	(80)	40	(81)	21	(90)
Mexic	50	(161)	32	(233)	26	(258)	50	(123)	30	(197)	25	(236)	51	(38)	38	(36)	34	(22)

[a] Nivel al competenţei subiective.
[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

iar nivelurile înalte ale unei asemenea satisfacții vor sprijini cu probabilitate stabilitatea politică. Pe de altă parte, pentru o stabilitate pe termen lung, un sentiment mai difuz al atașamentului — unul care este mai puțin strâns legat de performanță — poate fi mai semnificativ. Satisfacția față de *output*-ul politic variază de obicei în funcție de performanța de sistem. Cu cât este mai difuz sentimentul atașamentului față de sistem (sau ceea ce am numit afectul de sistem), deși pe termen lung el nu este lipsit de legătură cu *output*-ul specific, cu atât putem aștepta manifestarea unui tip de satisfacție mai stabil. Este tipul „ploaie sau soare" de atașament care îi va permite unui sistem să înfrunte o criză în desfășurarea sa.

Tabelul VIII.2 prezintă date cu privire la relația dintre sentimentul abilității de a participa la politică și satisfacția față de rolul de participant. Pentru a evalua satisfacția lor față de participarea la procesul politic, i-am întrebat pe subiecți cum s-au simțit când s-au dus la urne să voteze: au avut ei un sentiment de satisfacție? Sentimentul că votează mai mult din datorie? S-au simțit ei deranjați din pricina efortului făcut pentru a vota? Sau nu au simțit ei nimic în particular? După cum indică Tabelul VIII.2, este mai probabil că acei votanți cu o competență subiectivă mai înaltă să-și manifeste satisfacția față de votul lor. De pildă, 26 la sută dintre votanții mexicani cu valori joase la nivelul competenței subiective au raportat satisfacție pentru votul lor, în timp ce 50 la sută dintre cei cu valori înalte ale competenței subiective au raportat satisfacție. Iar acest *pattern* general a fost descoperit la toate grupurile. În plus, mai puțini votanți de la nivelurile mai înalte ale competenței subiective raportează că nu simt nimic în particular sau că nu știu ce simt la urne. Cetățeanul cu încredere în sine, cum sugerează acest tabel, este de asemenea cetățeanul cel mai susceptibil să-și găsească satisfacție în participare. În toate națiunile, probabilitatea este mai mare ca cetățenii competenți să considere drept satisfăcător rolul pe care-l au în structura de *input*.

Oricum, satisfacția față de rolul politic al cuiva nu este doar satisfacția care poate fi legată de sentimentul abilității de a participa. Cineva s-ar putea de asemenea aștepta să existe o mai mare probabilitate ca individul care se crede capabil de a participa la decizii să fie satisfăcut de rezultatul acelor decizii. Tabelul VIII.3 confirmă acest lucru. Ca un indicator al satisfacției față de *input*-ul guvernamental, am folosit întrebarea cu privire la faptul dacă activitățile guvernământului

TABELUL VIII. 3 *Procentajul celor ce au încredere în efectul benefic al activităţilor guvernării locale, din trei grupe de competenţe subiective[a]; după naţiune şi educaţie*

	Total						Primar sau mai puţin						Secundar sau mai mult					
	Înalt[b]		Mediu		Jos		Înalt		Mediu		Jos		Înalt		Mediu		Jos	
Naţiune	(%)	(Nr.)[c]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	76	(471)	72	(223)	57	(155)	73	(177)	67	(124)	58	(119)	78	(294)	78	(99)	53	(36)
Marea Britanie	74	(296)	68	(282)	63	(130)	74	(166)	67	(165)	64	(95)	75	(120)	68	(110)	61	(31)
Germania	75	(244)	61	(225)	62	(233)	72	(181)	62	(181)	61	(211)	84	(62)	57	(42)	76	(17)
Italia	75	(175)	69	(155)	63	(240)	72	(99)	67	(90)	62	(173)	79	(75)	72	(64)	66	(67)
Mexic	46	(79)	52	(109)	44	(122)	38	(61)	45	(91)	41	(112)	71	(17)	79	(18)	[71	(10)]

[a] Dar numai dintre subiecţii care la o întrebare anterioară au indicat că guvernarea locală are impact asupra vieţii lor.
[b] Nivel al competenţei subiective.
[c] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

local tind să îmbunătăţească în zonă condiţiile[1]. Astfel, comparăm sentimentul competenţei individului vizavi de guvernământul local. În general, după cum indică Tabelul VIII.3, cu cât se simte un individ mai competent subiectiv, cu atât este mai probabil ca el să raporteze că *output*-ul guvernământului local tinde să îmbunătăţească în această zonă condiţiile.

Între subiecţii italieni cu nivel jos al competenţei subiective, 63 la sută cred că guvernământul local tinde să îmbunătăţească lucrurile în zonă, în contrast cu 75 la sută dintre cei cu valori înalte ale competenţei subiective. Proporţiile subiecţilor britanici ce atribuie un impact benefic guvernământului local sunt 63 la sută printre cei cu o joasă competenţă locală şi 74 la sută între cei cu o înaltă competenţă. Iar acelaşi *pattern* se găseşte în Statele Unite şi Germania — există o probabilitate mai mică la cei cu o competenţă subiectivă joasă ca aceştia să afirme că autorităţile locale îmbunătăţesc condiţiile locale, decât la cei care se află plasaţi sus pe scală. Când nivelul competenţei subiective este menţinut constant, este izbitoare similaritatea între aceste patru naţiuni în ceea ce priveşte frecvenţa cu care sunt evaluate pozitiv activităţile guvernamentale locale.

Oricum, rezultatele din Mexic creează un contrast puternic cu acelea din celelalte patru naţiuni. Aici, sentimentul abilităţii de a participa este aparent lipsit de legătură cu evaluarea unui individ cu privire la *output*-ul guvernamental. Urcându-ne pe scala competenţei subiective, nu găsim o proporţie crescândă a subiecţilor care-şi exprimă credinţa că activităţile autorităţii locale tind să îmbunătăţească în zonă condiţiile. În timp ce în toate celelalte naţiuni, este mai probabil ca individul care se crede capabil să participe la decizii să evalueze pozitiv *output*-ul guvernamental, mexicanul care se consideră competent pentru a participa nu diferă de ceilalţi în evaluarea sa cu privire la *output*-ul guvernamental. În ceea ce priveşte evaluarea *output*-ului guvernamental, descoperim acum o ruptură în *pattern*-ul uniform. În Mexic, nu există o probabilitate mai mare ca acel concetăţean competent să evalueze pozitiv performanţa guvernamentală reală. Înainte de a discuta această deviere de la *pattern*, să aruncăm o privire asupra relaţiei dintre competenţa subiectivă şi afectul de sistem.

---

1 Pentru scopurile acestei analize, luăm în considerare doar acei subiecţi care au indicat la o întrebare anterioară că activităţile guvernământului local au avut un impact asupra vieţii lor. O discuţie amănunţită cu privire la această chestiune poate fi găsită în Capitolul III.

S-ar putea ca atitudinea cea mai relevantă pentru stabilitatea politică pe termen lung să nu fie nivelul individual de satisfacţie faţă de *output*-ul guvernamental sau rolul său ca participant. Mai degrabă, stabilitatea politică pe termen lung ar putea să depindă de un sentiment mai difuz al ataşamentului sau loialităţii faţă de sistemul politic — o loialitate care nu se bazează în mod specific pe performanţa de sistem. Chestiunea care poate fi ridicată este: conduce abilitatea de a participa în interiorul sistemului politic la acest tip de ataşament? În contrast cu, să zicem, evaluarea individului cu privire la *output*-ul de sistem, sentimentul mai difuz al ataşamentului faţă de sistemul politic este întrucâtva greu de măsurat. Pentru a evalua afectul de sistem vom folosi întrebarea noastră privind motivul pentru care individul este mândru de ţara sa; în particular, vom folosi frecvenţa cu care indivizii raportează mândria faţă de vreun aspect al sistemului lor politic sau guvernamental. Avantajul folosirii acestei întrebări este că referinţele la sistemul politic sunt spontane. (Pentru o discuţie pe larg a răspunsului la această întrebare, vezi Capitolul III.)

Relaţia dintre competenţa subiectivă şi mândria privind sistemul politic este înfăţişată în Tabelul VIII.4. Lucrul cel mai interesant privind această relaţie este diferenţa între Statele Unite, Marea Britanie şi Mexic, pe de o parte, şi Germania şi Italia pe de alta. În Statele Unite, Marea Britanie şi Mexic, cei care se consideră competenţi pentru a participa la deciziile guvernamentale îşi exprimă cu mai mică probabilitate mândria cu privire la aspectele politice ale naţiunii lor decât aceia care nu sunt astfel. De pildă, în Marea Britanie, 50 la sută dintre cei cu valori înalte ale competenţei subiective îşi indică mândria faţă de sistemul lor politic, în comparaţie cu 36 la sută dintre cei cu valori joase ale competenţei subiective. Mai mult, există o probabilitate mai mică pentru ca aceia cu valori înalte ale competenţei subiective decât cei cu valori mai joase să afirme fie că nu sunt deloc mândri de naţiunea lor (mai degrabă o declaraţie deschisă a alienării) sau că ei nu ştiu dacă sunt mândri de ceva sau de ce sunt mândri.

În Germania şi Italia, *pattern*-ul este clar diferit. În mod evident, există puţină legătură între sentimentul cuiva de competenţă politică şi probabilitatea că-şi va exprima mândria faţă de sistemul politic. Cei cu scoruri înalte pe scala competenţei subiective nu vor afirma cu o probabilitate mai mare decât cei cu scoruri joase că sunt mândri de un aspect politic al naţiunii lor. Mai mult, deşi există o probabilitate mai mică din partea competenţilor „inferiori" să afirme că nu ştiu de ce

TABELUL VIII. 4 *Mândrie față de națiune în trei grupuri de competenți subiectivi; după națiune și educație*

Cu ce se mândresc din țara lor	*Statele Unite*			*Marea Britanie*			*Germania*			*Italia*			*Mexic*		
	Înalt [a]	*Mediu*	*Jos*	*Înalt*	*Mediu*	*Jos*	*Înalt*	*Mediu*	*Jos*	*Înalt*	*Mediu*	*Jos*	*Înalt*	*Mediu*	*Jos*
TOTAL															
Sistemul guv. și politic	92	87	67	50	49	36	9	5	6	3	8	2	38	31	26
Alte aspecte [b]	7	12	20	46	44	43	81	85	70	80	76	61	60	60	48
Nimic	0	0	4	2	4	8	5	3	9	8	4	11	0	2	5
Nu știu	0	0	9	3	4	13	5	6	15	9	12	26	2	7	21
Procentaj total	99	99	100	101	101	100	100	99	100	100	100	100	100	100	100
Număr total de subiecți	506	251	212	366	364	230	305	279	368	243	234	514	201	332	474
PRIMARĂ SAU MAI PUȚIN															
Sistemul guv. și politic	87	86	64	47	44	34	8	5	7	3	4	2	35	30	25
Alte aspecte [b]	11	12	21	47	47	44	82	85	69	77	72	56	63	60	48
Nimic	1	0	5	1	5	9	6	4	10	10	5	11	0	3	4
Nu știu	1	1	10	4	5	13	5	7	15	10	19	31	2	8	23
Procentaj total	100	99	100	99	101	100	101	101	101	100	100	100	100	101	100
Număr total de subiecți	205.	146	165	209	219	164	230	227	334	149	138	402	153	287	436

Cu ce se mândresc din țara lor	*Statele Unite*			*Marea Britanie*			*Germania*			*Italia*			*Mexic*		
	Înalt[a]	*Mediu*	*Jos*	*Înalt*	*Mediu*	*Jos*	*Înalt*	*Mediu*	*Jos*	*Înalt*	*Mediu*	*Jos*	*Înalt*	*Mediu*	*Jos*
							SECUNDARĂ SAU MAI MULT								
Sistemul guv. şi politic	95	90	74	52	56	42	12	8	0	3	12	2	49	38	37
Alte aspecte[b]	4	10	15	44	40	41	79	88	96	85	83	80	51	59	50
Nimic	0	0	4	2	2	5	3	0	0	4	2	8	0	1	5
Nu ştiu	0	0	6	2	2	12	5	4	4	8	3	10	0	1	8
Procentaj total	99	100	99	100	100	100	99	100	100	99	100	100	100	99	100
Număr total de subiecţi	301	105	47	147	138	59	73	50	24	93	94	111	47	45	35

[a] Nivelul competenţei subiective.

[b] „Alte aspecte" se referă la acei subiecţi care au fost mândri de alte aspecte decât sistemul politic. Subiecţii care-şi mărturisesc mândria faţă de sistemul politic, precum şi faţă de altceva, se află acum în şirul de sus.

sunt mândri ca italieni sau germani, există o probabilitate rezonabilă ca ei să ofere răspunsul mai degrabă extrem de alienant că ei (nu) sunt mândri de „nimic". În ambele ţări, sentimentul competenţei politice se leagă strâns de satisfacţia faţă de rolul de participant şi de satisfacţia faţă de *output*-ul guvernamental. Oricum, spre deosebire de situaţia din Marea Britanie, Mexic şi Statele Unite, el nu pare să se lege de afectul mai general de sistem. Şi totuşi, în această privinţă există o diferenţă între Italia şi Germania. În Italia, lipsa relaţiei dintre simţul competenţei şi afectul de sistem se găseşte la ambele niveluri educaţionale. Pe de altă parte, în Germania, această lipsă a relaţiei pare a fi restrânsă doar la acei care nu au depăşit nivelul educaţiei primare.

Datele din Tabelurile VIII.3 şi VIII.4 sugerează că există multă validitate în ipoteza că gradul de participare la decizii afectează gradul de satisfacţie faţă de sistemul la care cineva participă. În general, satisfacţia creşte cu participarea. În Statele Unite şi Marea Britanie, relaţia dintre satisfacţie şi un simţ al participării se regăseşte la toate cele trei niveluri de măsurătoare ale satisfacţiei; la celelalte trei naţiuni, relaţia se regăseşte la două din cele trei niveluri de cuantificare. În această privinţă, guvernământului democratic care sprijină un sentiment al abilităţii de a participa la decizii pare să culeagă roadele beneficiului acestei participări.

Însă datele nu confirmă fără anumite ambiguităţi ipoteza participării. Mai degrabă, ele sugerează că impactul unui sentiment individual al competenţei asupra sentimentului său de satisfacţie şi a ataşamentului faţă de sistemul politic pot diferi întrucâtva de la naţiune la naţiune. În toate cele cinci naţiuni, cetăţeanul cu un sentiment puternic al abilităţii de a participa este mai satisfăcut de rolul său de participant decât este cetăţeanul al cărui sentiment al abilităţii este mai slab. Pe de altă parte, o relaţie pozitivă între sentimentul participării şi satisfacţia faţă de performanţa guvernamentală se găseşte doar la patru din cinci naţiuni. În Mexic, simţul competenţei nu se leagă de satisfacţia de *output*. Iar relaţia dintre afectul de sistem şi sentimentul abilităţii de a participa este evidentă la numai trei din cele cinci naţiuni. În Germania şi Italia, participarea nu pare să conducă la o mai frecventă evaluare pozitivă a sistemului ca întreg.

Aceste diferenţe în tipurile de satisfacţie asociate cu participarea au implicaţii importante. După cum s-a înfăţişat şi discutat în Capitolul III, subiecţii germani şi italieni afirmă cu frecvenţa cea mai redusă că sunt mândri de aspectele politice ale naţiunilor lor. Expresiile mândriei

sunt îndreptate către alte obiecte naţionale, însă nu către sistemul politic, iar acest fenomen poate fi uşor înţeles în lumina istoriilor politice recente ale acestor două naţiuni. Actualele sisteme de guvernământ sunt mai degrabă noi şi, în oarecare măsură, au fost impuse din exterior. În contrast faţă de Statele Unite şi Marea Britanie — ba chiar în contrast cu Mexicul, al cărui guvernământ a suferit mai degrabă o evoluţie graduală în ultimii patruzeci de ani şi mai bine de la Revoluţia Mexicană — politica în Germania şi Italia a cunoscut discontinuităţi acute.

Însă aici nu luăm în discuţie *nivelul* absolut al expresiei mândriei naţionale. Admiţând diferenţele privind nivelul absolut, examinăm *relaţia* dintre sentimentul participării şi expresia mândriei naţionale. Iar aici apare punctul important că, în timp ce în alte trei naţiuni sentimentul abilităţii de a participa la deciziile politice pare să se traducă într-un oarecare grad în mândria generală faţă de sistemul politic, puţin se poate vedea din acest proces în Germania şi Italia. La aceste două naţiuni, chiar individul care se consideră extrem de capabil de a influenţa guvernământul nu-şi va exprima mândria faţă de aspectele politice ale naţiunii sale cu o mai mare probabilitate decât individul care nu simte un asemenea sentiment al competenţei; şi există aceeaşi probabilitate ca şi cetăţeanul autoîncrezător să-şi exprime alienarea faţă de naţiunea sa, ca şi ceilalţi cetăţeni. În Statele Unite, Marea Britanie şi Mexic, sentimentul abilităţii de a participa pare să producă un ataşament general faţă de sistemul politic. În Germania şi Italia, deşi există o oarecare posibilitate de a participa şi deşi există subiecţi care se consideră competenţi pentru a o face, această participare nu a condus la un mai mare sentiment al identificării cu sistemul politic. Astfel, relaţia pozitivă dintre componenţa subiectivă şi afectul de sistem întâlnit între germanii cu educaţie secundară sau mai mult de atât devine importantă. Ea sugerează că abilitatea de a participa începe să se traducă în ataşamentul faţă de sistemul politic, printre cei care au dobândit un nivel educaţional mai înalt. Pe de altă parte, în Italia, prăpastia dintre participare şi afectul de sistem este mai largă.

După cum sugerează datele pentru Germania şi Italia, orice ataşament pozitiv faţă de sistemul politic, care derivă din participarea la acel sistem, tinde să fie mai degrabă pragmatic. Cetăţeanul care se crede capabil de participare, comparat cu acela care nu întreţine o astfel de credinţă, tinde să fie mai satisfăcut de sistemul său politic, însă este vorba de o satisfacţie în raport cu performanţa specifică a siste-

mului. Dacă este corectă ipoteza noastră cu privire la semnificația afectului de sistem pentru succesul de lungă durată al unui sistem politic, va reieși că sentimentul abilității de a participa în interiorul procesului guvernamental de luare a deciziilor — o atitudine care s-a dezvoltat în Germania și Italia de la formarea guvernelor democratice încoace — va sprijini stabilitatea acelor sisteme democratice atâta vreme cât performanța sistemului este menținută la un nivel înalt. Dacă întârzie să se manifeste performanța sistemului, faptul că unii italieni și germani se consideră capabili să participe din interior s-ar putea să nu adauge decât puțin șanselor de supraviețuire a democrației în aceste două națiuni.

Relația dintre satisfacție și simțul participării diferă semnificativ în Mexic, față de Germania și Italia. Ca și în toate celelalte națiuni, în Mexic, competența subiectivă se leagă în mod pozitiv de satisfacția cu privire la rolul de participant. În plus, în Mexic, ca și în Statele Unite și Marea Britanie (dar spre deosebire de *pattern*-ul din Germania și Italia), sentimentul competenței politice se leagă de afectul sistemului general. Oricum, în Mexic, spre deosebire de celelalte patru națiuni, nu există o relație evidentă între simțul competenței și satisfacția față de performanța specifică a sistemului politic.

Nu putem fi siguri de ce *pattern*-ul răspunsurilor mexicane ar trebui să devieze astfel de la ipoteza participării, însă paralela dintre această descoperire și alte date anterioare sugerează o explicație. În Mexic, sentimentul competenței se leagă de afectul general de sistem, însă nu de o concepție mai favorabilă cu privire la performanța reală a sistemului. Acesta poate fi *pattern*-ul pe care cineva s-ar aștepta să-l găsească asociat cu o orientare revoluționară sau aspirațională față de politică. După cum am sugerat, interesul și implicarea în politică nu s-au dezvoltat gradual în rândurile poporului mexican. În schimb, conștiința cetățeanului obișnuit cu privire la politică și, într-adevăr, cu privire la calitatea de membru al unei națiuni a derivat probabil din dramaticele răsturnări ale Revoluției Mexicane. Participarea la politică nu s-a răspândit gradual dintr-o parte într-alta a națiunii și nici nu a fost prima experiență a participării politice legată de o problemă specifică[2].

---

2 Pentru un exemplu privind modul în care mobilizarea în politică se poate dezvolta gradual, prin intermediul răspândirii sufragiului și a (ceea ce ar putea să nu fie chiar același lucru) modului de a vota dinspre segmentele „centrale" ale populației către cele mai „periferice", vezi Stein Rokkan, „Trends in Political Mobilization" (o comunicare pregătită pentru Conferința UNESCO cu privire la Comportamentul Politic Comparat, Bergen, Norvegia, iunie 1961, șapirografiată).

Mai degrabă, primul sentiment al participării s-a legat de o mişcare de revoltă cu o puternică încărcătură afectivă naţionalistă. Iar importanţa simbolică a Revoluţiei în politica mexicană a persistat până în zilele noastre. Prin urmare, participarea nu se leagă strâns de operaţiile zilnice ale guvernământului mexican; într-adevăr, un înalt sentiment activ al patriotismului şi participării coexistă cu o evaluare modestă a performanţei reale a guvernului actual. Participarea există la un nivel aspiraţional. Mexicanul cu un puternic sentiment al participării este orientat în mod pozitiv faţă de naţiunea sa ca simbol şi faţă de sistemul său politic la un nivel mai general. El nici măcar nu aşteaptă vreo performanţă mai bună din partea guvernământului actual.

Cea mai completă relaţie între sentimentul abilităţii de a participa şi satisfacţia faţă de sistemul politic există în Statele Unite şi Marea Britanie. Este mai probabil ca acei competenţi subiectivi să-şi exprime satisfacţia faţă de rolurile lor ca participanţi şi faţă de performanţa specifică a sistemului; de asemenea, este mai probabil ca ei să-şi exprime mândria generală faţă de sistemul politic. În Marea Britanie şi Statele Unite, nu se găseşte nici prăpastia dintre sentimentul participării şi ataşamentul general faţă de sistem, evidentă în Italia şi Germania, nici prăpastia dintre sentimentul participării şi satisfacţia faţă de performanţa de sistem, evidentă în Mexic. Participarea nu se situează nici la nivelul aspiraţional ireal, precum în Mexic, nici la nivelul pragmatic, precum în Italia şi Germania. Mai degrabă, ea implică o orientare cu mult mai pozitivă faţă de stat, la nivelul cel mai general, ca şi faţă de aşteptările specifice mai pozitive ale performanţei de sistem.

Aici, prin urmare, există o izbitoare mărturie a existenţei unei orientări politice democratice „echilibrate", în Statele Unite şi Marea Britanie. Participarea la politică în cele două naţiuni se leagă atât de orientarea afectivă faţă de sistemul politic, cât şi de aşteptările pragmatice specifice ale sistemului. Aici, participarea politică nu se leagă nici numai de performanţa specifică a sistemului, nici doar de sistemul politic, la nivelul simbolic, ci de politica reală.

COMPETENŢĂ ŞI VALORI DEMOCRATICE

Dacă datele noastre din secţiunea precedentă sunt corecte, sistemele democratice au unele dintre avantajele care li se atribuie. Cel puţin din punct de vedere al participantului individual, şansa de a participa la deciziile politice se asociază cu mai marea satisfacţie faţă de acel sistem şi cu o mai mare loialitate faţă de sistem. (Deşi, această concluzie

presupune toate amendamentele introduse în secţiunea precedentă.) Toate celelalte caracteristici fiind egale, sentimentul abilităţii de a participa la politică pare să crească legitimitatea sistemului şi să conducă spre stabilitate politică[3].

Dacă, în plus faţă de faptul de a fi satisfăcuţi cu sistemul lor politic, competenţii subiectivi cred că un sistem participativ este cel adecvat, atunci stabilitatea potenţială a sistemului democratic a crescut şi mai mult. Dacă acei care se consideră mai competenţi pentru a participa evaluează de asemenea la superlativ participarea concetăţenilor lor — cred în democraţia electorală, cred că omul obişnuit trebuie să fie un participant — atunci participarea la politică va spori potenţialul democratic al unei naţiuni prin sporirea ataşamentului cetăţenilor faţă de valorile democratice.

Datele noastre confirmă aceste ipoteze. Cei care se consideră competenţi pentru a participa cred cu o mai mare probabilitate că un sistem participativ democratic este cel cuvenit. În fiecare naţiune, acei subiecţi cu valori mai înalte pe scala competenţei subiective sunt mai înclinaţi decât cei cu valori mai joase să afirme că este un lucru bun să faci campanie electorală[4]. De pildă, în Mexic, 71 la sută dintre subiecţii cu valori înalte pe scală apreciază că este nevoie de campanii electorale, în timp ce 52 la sută dintre cei cu valori joase împărtăşesc această concepţie.

Presupusa legătură a competenţei subiective cu aderenţa la regulile formale ale democraţiei este indicată probabil mai clar de relaţia dintre sentimentul competenţei politice şi frecvenţa cu care subiecţii declară că omul obişnuit are obligaţia de a fi un participant activ la comunitatea sa politică. După cum s-a arătat în Capitolul VI, există diferenţe naţionale în frecvenţele cu care subiecţii declară că cetăţeanul trebuie

---

3 Acest punct de vedere necesită unele nuanţări. Nivelurile înalte de participare pot avea efecte destabilizatoare asupra sistemului. Dar *sentimentul* competenţei, mai ales când se cuplează cu o realizare reală întrucâtva mai modestă a acestei competenţe, joacă un rol important în stabilitatea politică. Vezi Capitolul XIII pentru o discuţie amănunţită a acestei chestiuni.

4 Întrebarea a fost astfel formulată încât să uşureze exprimarea opoziţiei sau dezacordul celor care se opuneau campaniilor electorale. Ea sună astfel: „Unii cred că este nevoie de campanii electorale, deoarece oferă publicului posibilitatea să judece candidaţii şi problemele controversate. Alţii afirmă că ele cauzează atât de multă amărăciune şi că sunt atât de lipsite de credibilitate încât ar fi mult mai bine fără ele. Dumneavoastră ce credeţi — este nevoie de ele sau ar fi mai bine fără ele?"

să participe la problemele comunităţii sale. În ciuda acestor diferenţe de evaluare, în toate naţiunile, cei care se consideră cei mai competenţi pentru a participa sunt de asemenea şi cei mai înclinaţi să creadă că omul obişnuit are obligaţia de a fi un cetăţean participativ. Este extrem de strânsă relaţia dintre credinţa în propriile capacităţi participative şi norma că oamenii trebuie să participe, iar ea a fost descoperită atât în zonele de largă răspândire a aderenţei (de pildă, America), cât şi în cele de frecvenţă redusă (de pildă, Italia). Între subiecţii americani care declară cel mai frecvent că individul are obligaţia de a fi un participant în comunitatea sa, 61 la sută fac parte dintre cei cu o competenţă subiectivă înaltă, prin contrast cu 23 la sută dintre cei cu o competenţă subiectivă joasă. Dintre italienii cu valori înalte ale competenţei subiective, 19 la sută raportează că individul are obligaţia să fie activ în comunitatea sa locală, în contrast cu procentul de numai 4 la sută al celor cu valori joase ale competenţei subiective. Prin urmare, în general, individul care se simte competent să participe este de asemenea mai înclinat să acorde o valoare înaltă participării omului obişnuit.

CETĂŢEANUL ÎNCREZĂTOR ÎN SINE: CONCLUZIE

După cum a fost definit în acest studiu, cetăţeanul este omul capabil să ia parte într-un fel la conducerea sistemului său politic. El are influenţă asupra deciziilor care sunt luate. De-a lungul acestui studiu, am subliniat importanţa măsurii în care indivizii se consideră cetăţeni în acest sens. Frecvenţa cu care ei se evaluează ca fiind competenţi să participe la sistemul lor politic poate fi luată drept un indicator al măsurii în care ei îşi consideră naţiunile lor drept democratice. De vreme ce indivizii se pot înşela cu privire la potenţialul lor de influenţă, ar fi greşit să luăm frecvenţa evaluărilor pozitive de sine ca un indicator al democraţiei. Cu toate acestea, deoarece studiem orientarea politică asociată democraţiei, datele cu privire la competenţa subiectivă a cetăţenilor sunt cruciale.

Dincolo de faptul că este un indicator al măsurii în care cetăţenii îşi consideră sistemele lor politice drept democratice, competenţa subiectivă pare a fi strâns legată de multe alte atitudini vitale pentru înţelegerea naturii orientărilor politice democratice.

Comparat cu cetăţeanul a cărui competenţă subiectivă este joasă, cetăţeanul încrezător în sine are înclinaţia de a fi cetăţean activ: să urmărească politica, să discute politică, să fie un partizan mai activ.

El este de asemenea mai înclinat să fie satisfăcut de rolul său de participant și, cu anumite excepții discutate mai sus, mai înclinat să aibă o dispoziție favorabilă față de performanța sistemului politic și să aibă o atitudine în general mai pozitivă față de el.

În sfârșit, cetățeanul încrezător în sine este mai înclinat să-și exprime aderența față de valorile asociate sistemului democratic. El este mai înclinat să creadă că omul obișnuit are obligația de a participa la chestiunile comunității.

Prin urmare, în multe feluri, credința în competența cuiva este o atitudine politică cheie. Cetățeanul încrezător în sine pare a fi cetățeanul democratic. Nu numai că el crede că poate participa, el crede în egală măsură că ceilalți trebuie să participe. Mai mult decât atât, el este nu numai acela care crede că poate lua parte la politică: el este înclinat *să fie* mai activ. Și, probabil faptul cel mai semnificativ dintre toate, cetățeanul încrezător în sine are înclinația să fie de asemenea cetățeanul satisfăcut și loial.

CAPITOLUL IX

Relaţii sociale şi cooperare civică

Ne-am preocupat până acum în ceea ce am prezentat de calităţi şi atitudini politice specifice, de distribuţia lor în cele cinci ţări şi de interdependenţa lor ca un sindrom democratic. Separarea calităţilor şi atitudinilor politice de caracteristicile culturale generale, este justificată din punct de vedere analitic. Numai în acest mod putem studia cultura politică în calitate de variabilă separată, să-i examinăm părţile competenţei şi relaţiile dintre ele, precum şi să stabilim modurile în care culturile politice naţionale diferă între ele. Oricum, a proceda astfel nu înseamnă a implica faptul că atitudinile politice sunt autonome şi fără legătură cu alte atitudini sociale. De fapt, ele sunt strâns legate de atitudini sociale, însă numai prin separarea lor putem să le punem în relaţie cu contextul lor social mai general. Pentru a analiza relaţia dintre asemenea variabile sociale şi psihologice şi atitudinile politice, vom descrie mai întâi anumite descoperiri privind diferenţele în atitudini sociale şi interpersonale generale dintre cele cinci naţiuni. Ne concentrăm asupra relaţiilor nonpolitice ale individului cu al său concetăţean: măsura în care este angajat în relaţii sociale cu el, atitudinile sale faţă de acesta. Credem că atitudinile sale faţă de mediul său înconjurător social şi interpersonal ar putea să ne ajute în explicarea concepţiei individului cu privire la aspectele politice specifice ale mediului său. După descrierea acestor atitudini sociale şi interpersonale şi a modului cum sunt distribuite între cele cinci naţiuni, ne vom îndrepta atenţia asupra relaţiilor lor cu atitudinile politice.

TIMPUL LIBER ŞI SOCIABILITATEA

Cum poate fi măsurată amplitudinea până la care este valorificată într-o societate interacţiunea socială? Anumite tipuri de relaţii sociale sunt, într-un sens involuntare, iar interesul actorilor faţă de ele nu este

elocvent pentru valoarea pe care ei o atribuie interacţiunii sociale. De pildă, nu poate fi evitată interacţiunea cu membrii de familie. Membrii de familie care locuiesc într-o gospodărie trebuie să interacţioneze între ei, deşi există fără îndoială diferenţe culturale ce ţin de modalitatea în care este evaluată interacţiunea de familie sau „faptul de a fi împreună" („togetherness") sau de felul în care cultura încurajează individualizarea între membrii de familie. În mod similar, interacţiunea socială nu poate fi evitată în multe, probabil în cele mai multe dintre situaţiile de muncă. În consecinţă, prin întrebarea noastră, concepută pentru a ajunge la „sociabilitate" sau interacţiune socială, l-am îndepărtat în mod deliberat pe subiect de aceste situaţii mai mult sau mai puţin obligatorii şi l-am direcţionat înspre timpul liber al vieţii sale cotidiene; şi am căutat să descoperim dacă el a preferat activităţile libere ale unui grup sau pe cele individuale. Întrebarea a fost pusă chiar la începutul interviului şi a fost lăsată deschisă tuturor opţiunilor din răspunsuri. Prin urmare, putem privi răspunsurile drept declaraţii spontane ale preferinţei şi comportamentului. Textul real al întrebării împreună cu instrucţiunile operatorului de interviu, era:

> „Am dori să începem prin a discuta despre câteva dintre lucrurile mai generale care vă interesează. Acum, în afară de munca dumneavoastră şi de familie, care sunt activităţile care vă interesează cel mai mult, cu care vă petreceţi timpul liber?" (De probă) „Mai există şi altceva?" (Pentru cei care afirmă că nu au timp liber) „Dacă aţi fi avut mai mult timp liber şi şanse, în ce fel de activităţi v-ar fi plăcut să vă implicaţi?"

Răspunsurile au fost codificate în categoriile listate în Tabelul IX.1. Este un lucru interesant faptul că, în toate cele cinci ţări, procentajele subiecţilor exprimându-şi interesul faţă de activităţile politice specifice în timpul lor liber sunt extrem de mici. Primele trei şiruri din tabel, care înregistrează frecvenţa grupurilor de interese civic-politic, economice şi a activităţilor altor grupuri de interes conţin doar procentaje extrem de mici. Aceasta ne confirmă afirmaţia că proporţia indivizilor pentru care activitatea civică este extrem de proeminentă tinde să fie mică în toate ţările.

Oricum, nu acesta este şi cazul activităţii sociale. În Statele Unite şi Marea Britanie, procentajele subiecţilor care şi-au declarat interesul şi participarea la activităţi caritabile şi de protecţie socială, activităţi de grupuri religioase (altele decât simpla frecventare a bisericii) şi activităţi sociale sunt sensibil mai înalte decât în Germania, Italia şi Mexic. Dacă cineva îi ia în considerare pe toţi subiecţii care menţionează vreo

Tabelul IX. 1 *Activităţi libere preferate; pe naţiuni*

Procentajele celor interesaţi de	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Activităţi civico-politice	2	2	3	1	0
Grupuri economice de interese	0	0	1	0	0
Alte grupuri de interese	3	0	0	0	0
Activităţi caritabile şi de protecţie socială	8	5	2	2	1
Activităţi religioase	20	7	4	2	4
Activităţi „sociale"	18	18	8	3	6
Procentaj total al celor care au ales o activitate socială**	40	30	16	7	11
Hobby-uri, sporturi, etc.	70	73	61	42	51
Activităţi culturale (lectură, TV, radio, etc.)	33	44	52	33	58
Călătorie	0	3	7	8	13
Numai altele	0	5	15	17	4
Nimic	3	6	6	10	2
Nu ştiu	0	0	1	3	1
Număr total al subiecţilor	970	963	955	995	1.007
Procentaj total al subiecţilor	100	100	100	100	100
Procentaj total al răspunsurilor*	157	163	160	121	140

* Procentajele depăşesc o sută din pricina răspunsurilor multiple.

** Procentajele din acest şir reprezintă mai puţin decât suma celor de deasupra de vreme ce unii subiecţi au ales mai mult decât o activitate socială.

activitate care-i aduce în interacţiune socială cu alţi oameni, proporţiile variază de la 40 la sută în Statele Unite la 7 la sută în Italia. Categoriile rămase de activitate sunt în mare parte preocupări individuale, cum ar fi hobby-uri de un tip sau altul, lectura, privitul televizorului, ascultarea radioului sau călătoria.

Aceste date sugerează că în democraţiile stabile există o înaltă incidenţă a interacţiunii sociale în afara mai mult sau mai puţin obligatoriilor relaţii de familie şi de grupuri de muncă. Această interacţiune socială voluntară exprimă preocupări „morale" (sociale, de protecţie socială sau religioase), precum şi preocupări mai recreaţionale şi sociale. S-ar putea deduce de aici că *pattern*-ul interacţiunii sociale voluntare este relativ bine fixat în democraţiile stabile şi că, alternativ, lucrul

acesta reflectă sentimente de încredere şi siguranţă în mediul social. Astfel, în acele ţări unde există o incidenţă mai înaltă a competenţei civice cooperante, acolo pare a exista de asemenea o incidenţă mai înaltă a interacţiunii sociale în alte contexte decât cel politic. Mai mult, analiza noastră arată că frecvenţa menţionării activităţilor sociale este relativ independentă de realizările educaţionale. Există o oarecare tendinţă din partea celor cu educaţie mai înaltă ca ei să raporteze mai frecvent asemenea activităţi, însă diferenţele sunt mici în comparaţie cu alte *pattern*-uri educaţionale.

EVALUAREA CALITĂŢILOR SOCIALE DE CARACTER

Unii autori au sugerat că populaţiile democraţiilor statale acordă o înaltă valoare calităţilor de caracter „deschise" sau „sociale". Logica acestei ipoteze este următoarea. Dacă o democraţie ce funcţionează eficient presupune o înaltă incidenţă a competenţei civice, iar aceasta la rândul ei se bazează pe capacitatea de a te alătura celorlalţi în atingerea ţelurilor civice şi politice, atunci ne-am aştepta să vedem că se acordă o valoare înaltă calităţilor de caracter aflate în relaţie cu activităţi precum a coopera şi a munci împreună cu alţii.

Într-una din întrebările noastre i-am pus pe subiecţii noştri să se confrunte cu o listă de afirmaţii descriind diferite calităţi caracteriale. Subiecţilor li s-a cerut să aleagă cele două caracteristici pe care le admiră cel mai tare[1]. Diferenţa cea mai marcată dintre naţiuni stă în frecvenţa mai mare cu care subiecţii americani şi britanici declară că admiră generozitatea şi amabilitatea (*considerateness*). Când au fost întrebaţi care sunt caracteristicele pe care le admiră cel mai mult la oameni, 59 la sută dintre subiecţii americani şi 65 la sută dintre cei britanici menţionează aceste virtuţi sociale, interpersonale; aceste caracteristici sunt menţionate de 42 la sută în Germania, 25 la sută în Italia şi 36 la sută în Mexic. Mai mult, selecţionarea generozităţii şi amabilităţii drept calităţi admirabile creşte dramatic o dată cu statutul educaţional şi ocupaţional în Statele Unite, Marea Britanie, Germania şi Italia.

Pe de altă parte, în Mexic, educaţia mai înaltă pare să aibă mai puţin efect asupra frecvenţei cu care sunt selecţionate generozitatea şi

---

[1] Textul real al întrebării era: „Cu toţii avem idei în legătură cu modul în care ar trebui să fie oamenii. Aici aveţi o listă a caracteristicilor pe care le-aţi putea găsi la oameni. Puteţi selecta calitatea pe care o admiraţi cel mai tare?"

amabilitatea. Un *pattern* naţional similar apare când controlăm aceste opţiuni în funcţie de ocupaţie. În Statele Unite, Marea Britanie şi Germania, întâlnim o curbă cu ascendenţă abruptă pe măsură ce ne mişcăm de la muncitori necalificaţi spre personal profesional şi managerial, în timp ce, în Italia şi Mexic, aceste diferenţe sunt realmente mici. Aceste descoperiri par să sugereze că în Statele Unite, Marea Britanie, Germania şi, într-o mai mică măsură, în Italia, aceste calităţi „protocivice" sau „precivice" de a conferi valoare „socialităţii" („*outgoingness*) se întâlnesc cel mai frecvent între cei ale căror avantaje educaţionale şi ocupaţionale sunt cele mai mari. Însă variaţia cea mai evidentă în frecvenţa cu care se conferă valoare virtuţilor „sociale" ale generozităţii şi amabilităţii nu se înregistrează în interiorul naţiunilor, ci între ele. În Statele Unite şi Marea Britanie, acestea sunt chiar mai frecvent menţionate în interiorul variatelor grupuri educaţionale şi ocupaţionale.

SENTIMENTE DE SIGURANŢĂ ŞI CORDIALITATE

Frecvenţa cu care oamenii interacţionează unul cu altul şi tipurile de calităţi de caracter pe care le admiră se leagă la rândul lor de calităţile pe care ei le atribuie mediului lor social. Ne-am aştepta ca oamenii care se angajează frecvent în activităţi de grup şi care atribuie o înaltă valoare calităţilor sociale de caracter să privească mediul uman ca sigur şi cordial. Pentru a ajunge la aceste sentimente şi aşteptări cu privire la relaţiile sociale din cele cinci ţări, am folosit întrebările concepute de Morris Rosenberg pentru a evalua „încrederea în oameni"[2].

---

[2] Rosenberg, „Misanthropy and Political Ideology", *American Sociological Review*, XXI, pp. 690-95; şi „Misanthropy and Attitudes Toward International Affairs", *Journal of Conflict Resolution*, I (1957), pp. 340-45.

Cele cinci puncte din scală erau:

1. „Unii oameni afirmă că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor. Alţii afirmă că nu poţi fi prea precaut atunci când ai de-a face cu oamenii. Ce credeţi despre asta?
2. Aţi spune că majoritatea oamenilor sunt mai înclinaţi să-i ajute pe ceilalţi sau mai înclinaţi să aibă grijă de ei înşişi?
3. Dacă nu te supraveghezi, oamenii vor profita de pe urma ta.
4. Nimănui nu-i va păsa prea mult de ce vi se întâmplă, când vă apucaţi de-o treabă.
5. Natura umană este în mod fundamental cooperantă.

Pentru a forma o scală a „încrederii în oameni", subiecţilor li s-ar acorda un punct pentru a fi răspuns că „se poate avea încredere în majoritatea oamenilor", că „oamenii sunt mai înclinaţi în a-i ajuta pe ceilalţi"; pentru a fi fost în dezacord cu

TABELUL IX. 2 *Încrederea şi neîncrederea socială; pe naţiuni*

Procentajul celor care sunt de acord că	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
DECLARAŢII ALE NEÎNCREDERII					
„Nimănui nu-i va păsa prea mult de ceea ce ţi se întâmplă, atunci când te apuci să faci o treabă"	38	45	72	61	78
„Dacă n-ai grijă de tine însuţi, oamenii vor profita de tine"	68	75	81	73	94
DECLARAŢII ALE ÎNCREDERII					
„Majoritatea oamenilor sunt demni de încredere"	55	49	19	7	30
„Majoritatea oamenilor sunt mai înclinaţi să-i ajute pe ceilalţi decât să se gândească mai întâi la ei înşişi"	31	28	15	5	15
„Natura umană este în mod fundamental cooperantă"	80	84	58	55	82
Număr total al subiecţilor	970	963	955	995	1.007

Primele două sunt declaraţii reflectând neîncrederea în ceilalţi; prima din această pereche reflectă alienarea şi neîncrederea, în timp ce a doua reflectă dorinţa de a fi precaut în relaţiile cu ceilalţi. Prima declaraţie de alienare scoate la iveală diferenţele marcante dintre subiecţii americani şi britanici, pe de o parte, şi cei germani, italieni şi mexicani, pe de alta. A doua declaraţie de neîncredere, care ne duce la dezirabilitatea de a fi precaut în relaţiile cu ceilalţi, pare a fi aproape universal sprijinită în toate cele cinci ţări.

Cele mai moderate dintre cele două declaraţii pozitive cu privire la cordialitatea şi încrederea socială (adică, declaraţia că se poate avea

---

punctele 3 şi 4 şi pentru a fi fost de acord cu punctul 5. Celor care au dat răspunsurile opuse celor enumerate mai sus li s-a acordat scorul de -1 pentru fiecare din aceste răspunsuri. Răspunsurile echivoce, precum „depinde" sau „în unii oameni se poate avea încredere, iar în alţii nu" li s-a acordat scorul zero. Apoi, subiecţii au fost clasificaţi în trei grupe, în funcţie de nivelul lor de „încredere în oameni". În grupul de sus sunt cei ale căror rezultate se situează de la +2 la +5; în cel de mijloc sunt cei cu rezultate situate între -2 şi +1, iar în cel de jos sunt aceia ale căror scoruri se situează de la -5 la -3. Acest mod de a-i clasa diferă de acela folosit de Rosenberg pentru scala sa.

încredere în majoritatea oamenilor) scot la iveală diferenţe marcante între ţări: subiecţii americani şi britanici manifestă cea mai înaltă frecvenţă a încrederii, italienii şi germanii cea mai joasă, iar mexicanii se află la mijloc. Declaraţia cea mai puternică cu privire la încrederea interpersonală (majoritatea oamenilor sunt mai înclinaţi să-i ajute pe ceilalţi) produce cel mai puţin frecvent acordul, însă din nou procentajele sunt mai înalte pentru subiecţii americani şi britanici. A cincea întrebare, cu privire la faptul că natura umană este sau nu fundamental cooperantă, a oferit efectiv o „plimbare gratuită" („*free ride*") pe direcţia optimismului şi încrederii. Ea nu a abătut atenţia subiecţilor către situaţia imediată şi aşteptările realiste. Procentajele din toate cele cinci ţări sunt înalte, însă din nou procentajele germane şi italiene sunt în mod substanţial mai joase decât cele americane, britanice şi mexicane.

Dacă ne aruncăm privirea la coloane, descoperim trei *pattern*-uri naţionale. În primul, răspunsurile americane şi britanice se plasează în întregime la capătul de jos al continuumului măsurilor neîncrederii sociale şi la capătul de sus al măsurilor încrederii. În al doilea, răspunsurile germane şi italiene manifestă o neîncredere relativ înaltă şi o încredere joasă. *Pattern*-ul mexican este mixt. Mai mulţi mexicani decât italieni şi germani sunt de acord cu declaraţiile alienante. Şi, cu o singură excepţie, mai mulţi mexicani decât italieni şi germani sunt de acord cu ultimele trei declaraţii pozitive. Cu alte cuvinte, americanii şi britanicii tind să fie în mod consecvent mai pozitivi cu privire la siguranţa şi cordialitatea mediului uman, germanii şi italienii mai negativi, iar mexicanii să fie inconsecvenţi.

În toate cele cinci ţări, încrederea în mediul uman pare să crească între elementele cele mai educate şi mai privilegiate economic ale populaţiei.

ATITUDINI SOCIALE ŞI COOPERARE ECONOMICĂ

Datele prezentate în secţiunea precedentă sugerează că cele cinci naţiuni diferă în atitudini sociale generale. Următoarea noastră sarcină este de a vedea cum se leagă aceste atitudini sociale şi atitudinile politice. Atitudinea politică particulară ale cărei rădăcini le vom căuta în atitudinile sociale este ceea ce noi am denumit „cooperare civică" — înclinaţia de a lucra cu ceilalţi în încercarea de a influenţa guvernământul. De ce cred unii indivizi că pot coopera cu ai lor concetăţeni în activitatea politică, în timp ce alţii nu? De pildă, de ce se întâmplă

că americanul care vrea să ducă la bun sfârşit ceva politic se gândeşte imediat să vorbească cu prietenii şi vecinii săi despre problema lui şi să încerce să-i facă să-l ajute, în timp ce, la italieni, această posibilitate apare rareori?

În capitolele următoare, vom încerca să găsim câteva din sursele sociale ale activităţii politice şi ale sentimentului competenţei politice. În acest capitol, nu ne vom ocupa de rădăcinile credinţei în abilitatea de a afecta guvernământul, ci, mai degrabă, de problema de ce unii oameni care cred că pot influenţa guvernământul vor încerca s-o facă singuri, în timp ce alţii vor coopera cu ai lor concetăţeni. Astfel, vom căuta nu numai rădăcinile sociale ale anumitor orientări către guvernământ, ci, de asemenea, rădăcinile anumitor orientări ale insului către actorii politici.

De ce să ne concentrăm asupra surselor înclinaţiei de a lucra cu ceilalţi în problemele politice? Există mai multe motive. În primul rând, ne-am aştepta ca acea cooperare politică să fie influenţată de concepţia cuiva cu privire la mediul social. Iar, mai departe, acest tip de comportament politic are implicaţii semnificative atât pentru perspectivele politice ale individului care se angajează, cât şi pentru sistemul politic în care o astfel de activitate este comună. Motivele pentru care un asemenea comportament politic cooperant este important au fost discutate pe larg în Capitolul VI, iar aici nu vor fi decât menţionate. Pe scurt, ele includ: (1) cooperarea cu un concetăţean este un mijloc de întărire a potenţialului de influenţă al individului faţă de guvernământ; (2) abilitatea de a forma grupuri politice în timp de stress politic reprezintă pentru un individ o „rezervă de influenţă"; (3) credinţa că afilierile de grup sunt disponibile pentru a ajuta politic pe cineva reprezintă o integrare a câtorva dintre unităţile sociale fundamentale în sistemul politic — integrare care afectează în mare măsură potenţialul democratic al unei naţiuni, deoarece se manifestă în relaţie cu „structura de *input*" a politicii, procesul prin care indivizii încearcă să-şi influenţeze guvernământul şi (4) credinţa insului că actorii politici vor coopera reprezintă cel puţin o tendinţă incipientă de a pune în acord solicitările cuiva la adresa guvernământului cu solicitările concetăţenilor — un proces care este necesar pentru decizia democratică.

Măsura cooperării politice diferă izbitor între cele cinci naţiuni — un motiv în plus pentru a ne concentra asupra subiectului. După cum au indicat datele din Capitolul VI, înclinaţia de a forma grupuri poli-

tice aproape că este absentă la unele naţiuni, în timp ce la altele este din cale afară de comună. De fapt, cineva are impresia că această înclinaţie, în orice grad ar exista, este unul dintre cele mai importante aspecte ale culturii politice. Desigur, aceasta este o descoperire făcută anterior de alţi observatori ai politicului. Printre alţii, Tocqueville comentează pe larg realitatea legată de numărul grupurilor politice observate în America:

„De cum pui piciorul pe pământul american eşti uimit de un fel de tumult specific; din toate părţile se aude zumzet de voci şi mii de glasuri cer simultan satisfacerea dorinţelor lor sociale. Totul se agită în jurul tău: ici, un sfert din populaţia unui oraş se întâlneşte pentru a decide construirea unei biserici; colo, se desfăşoară alegerea unui reprezentant; mai încolo, delegaţii unui sector cutreieră oraşul, consultându-se în legătură cu unele îmbunătăţiri pe plan local; în alt loc, ţăranii îşi lasă plugurile pentru a decide asupra construcţiei unui drum sau a unei şcoli publice. Uneori sunt organizate întâlniri doar pentru scopul de a se declara dezaprobarea faţă de modul de acţiune a guvernului; în timp ce, în alte adunări, sunt salutate autorităţile de moment ca fiind părinţii regiunii. Sunt constituite asociaţii care consideră beţia ca principală cauză a nenorocirilor ţării şi care se angajează solemn să dea exemple personale de ponderaţie."[3]

Iar uriaşa diferenţă din tonul politicii dintre sistemul politic unde o astfel de activitate este abundentă şi sistemul unde este rară poate fi ilustrată prin citarea pe larg din primele pagini ale unei cărţi despre un sat italian, scrise de un observator acut al politicii locale americane:

„Când este vorba de promovarea prosperităţii comunităţii, americanii obişnuiesc să promoveze, cel puţin în parte, un zumzet de activităţi având acest scop. De pildă, un singur număr al săptămânalului publicat în localitatea St. George, statul Utah (cu o populaţie de 4.562 de locuitori), relatează despre o mulţime de iniţiative în spirit public. Crucea Roşie întreprinde o campanie de înscriere de noi membri.

Clubul Femeilor de Afaceri şi Profesioniste colectează fonduri pentru a construi un auditoriu suplimentar pentru colegiul primar local (am tradus astfel *junior college*, care înseamnă colegiu oferind educaţie şi studii pentru primii doi ani universitari, *n.trad*, D.P.), prin instalarea unui circ în care membrele cluburilor vor fi în acelaşi timp clovni şi „animale". Fermierii Viitorului din America (organizaţie al cărei scop este să „dezvolte în agricultură capacităţile de conducere, de cooperare şi spiritul civic prin intermediul capacităţilor de conducere individuală şi de grup") ţin un banchet pentru taţi şi fii... Camera de Comerţ discută despre fezabilitatea construirii unui drum între două oraşe învecinate. Se fac înscrieri de voluntari în asociaţia „Skywatch"... În şcoli se ţin adunări ale Asociaţiilor de Profesori Părinţi...

---

[3] Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, ed. Phillips Bradley, New York, 1984, I, pp. 249-50.

Montegrano (micuţa comunitate italiană)... prezintă un contrast izbitor... Douăzeci de oameni din înalta societate constituie un „cerc" şi menţin un club ai cărui membri joacă cărţi şi stau la palavre. Aceasta este singura asociaţie. Nici unul dintre membri nu a sugerat vreodată ca ei să-şi facă vreo grijă cu probleme comunităţii sau să întreprindă un „proiect"... Nu există acţiuni caritabile voluntare la Montegrano...

Pentru ţărani, dintre care mulţi sunt disperat de neliniştiţi pentru ca ai lor copii să se ajungă, lipsa oportunităţilor educaţionale este unul dintre cele mai amare fapte de viaţă. Oamenii din clasele înalte sunt şi ei afectaţi; unii dintre ei ar dori să locuiască la Montegrano, însă nu o pot face, deoarece ar costa prea mult să-şi trimită copiii la o şcoală cu internat. Prin urmare, s-ar putea crede că perfecţionarea şcolii locale ar putea fi o problemă importantă — una pentru care oamenii s-ar putea uni în partide politice sau altminteri...

Oricum, asemenea posibilităţi nu au fost luate în considerare..."[4]

Diferenţele naţionale în ceea ce priveşte înclinaţia spre cooperare civică au o importanţă copleşitoare deoarece comportamentul politic cooperant se arată a avea cea mai mare semnificaţie în cele două democraţii încununate de succes maxim, Statele Unite şi Marea Britanie, şi de a avea o semnificaţie relativ mică în Germania şi Italia. Ea apare de asemenea într-o măsură semnificativă în Mexic (naţiunea pentru care am folosit termenul de „democraţie aspirantă"), deşi aici ea pare a se baza pe o experienţă mai puţin reală cu asemenea grupuri decât în cazul Marii Britanii şi al Statelor Unite.

În final, căutarea surselor cooperării politice intrigă în mod special, deoarece înclinaţia de a forma grupuri politice nu pare să depindă de niveluri diferite ale modernizării sociale şi economice dintr-o ţară. S-a descoperit că majoritatea celorlalte atitudini şi comportamente politice semnificative — interesul în politică, discuţiile politice, votarea, cunoaşterea politicii şi sentimentul general al competenţei de a influenţa guvernământul — variază puternic o dată cu schimbările în realizările educaţionale ale individului şi cu statutul său socio-economic. Adesea, relaţia era atât de strânsă încât te puteai aştepta ca pe măsură ce educaţia se răspândea mai mult, gradul de participare politică şi de competenţă să crească substanţial. Spre deosebire însă de atitudinile şi comportamentele politice care par a depinde puternic de poziţia socială din interiorul unei naţiuni, strategia folosirii grupurilor informale ca mijloace de a influenţa guvernământul pare a fi relativ independentă de poziţia socială. Dacă un individ crede că-şi poate influenţa guvernă-

4 Edward C. Banfield, *The Moral Basis of a Backward Society*, Glencoe, Ill., 1958, pp.15-17, 30-31.

mântul, probabilitatea că el va încerca să formeze un grup în acest scop pare a depinde de naţiunea în care el trăieşte, iar nu de alte caracteristici sociale. Dacă nu căutăm motivul diferenţelor de „stil“ politic în sânul societăţilor, căutarea rădăcinilor acestui stil politic — un stil care nu poate fi explicat de nivelul dezvoltării economice — se va dovedi recompensatorie.

Cum vom putea explica de ce există în unele ţări, iar în altele nu acea „larmă confuză“ a activităţii de grup?[5]

Deşi un răspuns ultim nu se poate găsi la o întrebare de acest tip, datele noastre sugerează câteva din sursele credinţei că se poate coopera cu concetăţenii. În acest capitol, nu vom căuta sursele credinţei că poate cineva influenţa guvernământul. Mai degrabă, ne vom concentra în principal asupra celora care cred că au un asemenea potenţial de influenţă şi vom încerca găsirea unei explicaţii a motivului pentru care ei vor încerca s-o exercite prin intermediul formării grupurilor.

După cum am sugerat în Capitolul VI, grupurile informale despre care subiecţii noştri afirmă că le formează sunt o resursă socială pe care ei o folosesc în încercarea de a influenţa guvernământul. Dacă un individ încearcă să folosească (sau afirmă că va încerca să folosească) o resursă particulară în relaţie cu guvernământul, ne putem aştepta că: (1) el crede că această reformă oferă o bază valoroasă de influenţă asupra oficialilor guvernamentali, (2) că resursa îi este disponibilă, şi (3) că nu există un motiv special pentru a inhiba folosirea *politică* a acestei resurse. În mod similar, individul care menţionează că va căuta cooperarea egalilor săi, în încercarea de a influenţa guvernământul, trebuie (dacă el răspunde rezonabil) să creadă că: (1) oficialii guver-

---

5 Că *pot* fi adresate acest tip de întrebări şi că se poate încerca să li se răspundă ilustrează, incidental, avantajul „descoperirii“ înclinaţiei de a forma grupuri într-un studiu de acest tip mai degrabă decât prin intermediul observaţiilor pătrunzătoare, însă nesistematice ale unui Tocqueville. Nu numai că noi putem acum să ştim într-o nouă modalitate ceva cu privire la această înclinaţie (celor dintre noi care lucrează la studii de acest tip le place să creadă că acum cunoaşterea este mai demnă de încredere, chiar dacă uneori este mai puţin lipsită de culoare), însă cunoaşterea noastră este de asemenea mai precisă. Putem arăta cine este mai înclinat să se implice în asemenea comportamente — bărbaţi sau femei, absolvenţi de colegiu sau cei cu mai puţină educaţie. Mai important, putem merge mai departe în încercarea de a afla cum diferă între ei cei care afirmă că ar lucra prin intermediul grupurilor de ceilalţi care nu afirmă asta; adică, putem afla de ce pot fi informate astfel de grupuri. Numai că (în mod încurajator) cunoaşterea este mai demnă de încredere, dar ea este şi mai utilă, deoarece poate să conducă la un spor de cunoaştere.

namentali sunt sensibili la apelul de grup (sau, cel puţin mai sensibili la asemenea apeluri decât la apeluri individuale), (2) că-i stau la dispoziţie asemenea grupuri informale (adică, el are familie, prieteni, vecini, în care are încredere şi din partea cărora aşteaptă ajutor) şi (3) aceşti prieteni, vecini şi alţi asociaţi pot fi folosiţi pentru activitatea *politică*. Ultimul criteriu este important. S-ar putea ca omul care este bine integrat într-un număr de grupuri primare — adică acordă valoare apartenenţei sale la aceste grupuri, are încredere în membrii grupului, crede că poate depinde de ei pentru ajutor — să nu se gândească la acele grupuri în timpuri de stress politic. El poate considera politica drept un tărâm special, în care sunt irelevante relaţiile cotidiene obişnuite de încredere şi siguranţă. El poate avea o viaţă socială bogată, şi cu toate acestea să n-o traducă în competenţă politică. Astfel, în căutarea rădăcinilor cooperării politice, nu trebuie să ne uităm doar la proporţiile activităţilor sociale cooperante dintr-o naţiune, ci de asemenea la proporţia traducerii acestora în resurse politice. Sugerăm că înclinaţia de a coopera cu un concetăţean nu se bazează doar pe atitudinile unui individ faţă de politică şi de poziţia sa în sistemul politic, ci de asemenea pe atitudinile sale faţă de concetăţenii săi şi, în aceeaşi măsură, pe poziţia sa în sistemul social.

Prima exigenţă pentru menţinerea unui stil politic al formării de grup este ca indivizii să creadă că o asemenea strategie de influenţă va funcţiona. Această atitudine este prezentă în Statele Unite şi Marea Britanie, într-o măsură neîntâlnită la alte naţiuni. După cum am subliniat în Capitolul VI, atunci când am întrebat dacă există vreo şansă de succes a unei încercări de a influenţa guvernământul, o proporţie substanţial mai mare decât a oricăror subiecţi dintre subiecţii americani şi britanici au declarat în mod voluntar că succesul lor nu era probabil decât dacă alţii li s-ar fi alăturat în încercarea lor[6]. Alte răspunsuri din sondajul nostru sprijină poziţia că formarea grupurilor este considerată a fi extrem de eficientă în aceste două ţări. Într-o altă întrebare din interviu, care urma întrebării cu răspuns deschis privind strategia de influenţă, subiecţilor li s-a dat o listă de cinci strategii posibile pentru a influenţa guvernământul şi li s-a cerut s-o aleagă pe cea mai eficientă. Cele cinci opţiuni au fost: a acţiona prin intermediul conexiunilor personale şi de familie, a scrie oficialilor guvernamentali, a-i aduna pe oamenii interesaţi şi a forma un grup, a acţiona prin intermediul

6 Vezi Capitolul VI.

unui partid politic şi a organiza o demonstraţie de protest. În Statele Unite, 37 la sută dintre subiecţi au selectat drept cea mai eficientă strategie „a-i aduna pe oamenii interesaţi şi a forma un grup". În Marea Britanie, 35 la sută au selectat acest răspuns. În Germania, proporţia a fost de 12 la sută, în Italia de 13 la sută, în Mexic de 15 la sută. În mod clar, un motiv pentru care indivizii din Statele Unite şi Marea Britanie sunt mai înclinaţi să creadă în folosirea grupurilor ca mijloc de a influenţa guvernământul este că ei cred că această metodă va funcţiona[7].

COOPERAREA CIVICĂ ŞI LIBERTATEA DE COMUNICARE

Dar chiar dacă cineva crede că poate influenţa guvernul cu ajutorul celorlalţi, el încă poate să nu creadă că ajutorul celorlalţi este disponibil în vremuri de stress politic. Disponibilitatea percepută a celorlalţi pare să depindă de un număr de caracteristici sociale. Desigur, în primă instanţă, alţi oameni trebuie să fie prezenţi. Încă este nevoie de ceva mai mult decât de prezenţa fizică. De asemenea trebuie să nu existe impedimente majore de comunicare între indivizi. În vreme ce aceste grupuri politice informale pe care le-am luat în considerare pot fi create pe loc pentru activitate politică, formarea grupurilor poate avea loc dacă între membrii potenţiali ai grupului se formează canale preexistente de comunicare; dacă a existat un contact anterior între ei. Tabelul IX.3 sugerează că această reţea preexistentă de comunicare ajută la explicarea existenţei competenţei de grup. Între cei care cred că pot influenţa guvernământul (competenţii locali) din fiecare ţară, cei care declară că discută afaceri politice sunt mai înclinaţi să aleagă o strategie de grup ca mijloc pe care l-ar folosi. De pildă, în Marea Britanie, 45 la sută dintre competenţii locali care discută politică aleg strategia de grup, în timp ce 38 la sută dintre cei care nu discută politică aleg o astfel de strategie. Iar în fiecare din celelalte ţări, acei competenţi locali care discută politică sunt mai înclinaţi să afirme că ar lucra prin

---

[7] Din nou, trebuie să subliniem că aceste credinţe nu există într-un vacuum. Se pare că subiecţii au dreptate: oficialii guvernamentali sunt probabil mai sensibili la o asemenea activitate de grup decât în Marea Britanie şi Statele Unite decât în celelalte ţări. Iar asta este una dintre sursele credinţelor lor. Dar efectul acţiunii guvernamentale asupra credinţelor politice este probabil reciproc. Rezultă că un motiv pentru care oficialii guvernamentali sunt mai înclinaţi să răspundă activităţii de grup este că oamenii cred că ei vor răspunde şi, prin urmare, vor încerca o asemenea presiune de grup.

intermediul unor grupuri informale decât acei competenţi locali care nu discută politică. Deşi diferenţele nu sunt mari, uniformitatea de la naţiune la naţiune este convingătoare[8].

Relaţia nu este la fel de puternică între cei ce au o educaţie secundară sau mai mult. În înclinaţia lor de a forma grupuri, nu există nici o diferenţă între competenţii locali americani care discută politică şi cei care n-o fac; în Italia şi Mexic există o uşoară tendinţă opusă: cei care *nu* discută politică invocă grupurile informale ceva mai des. Oricum, pentru fiecare naţiune ca întreg, şi, în special, la nivele educaţionale mai joase, relaţia ţine. Existenţa unei reţele comunicaţionale politice (chiar şi atât de aproximativ cuantificată de întrebarea noastră cu privire la discuţia politică) face cu atât mai probabil faptul că individul se va gândi să-şi folosească relaţiile sale primare de grup într-o încercare de a influenţa guvernământul. Oricum, în cel mai bun caz, relaţia este una moderată.

COOPERARE CIVICĂ ŞI VALORI SOCIALE

Tabelul IX.3 îi împarte pe subiecţi în cei care discută politică şi cei care nu discută politică. Astfel, el se ocupă de relaţia dintre o activitate politică specifică şi cooperarea civică, iar nu de activităţile şi atitudinile sociale mai generale. Cu toate acestea, suntem interesaţi de tipul de grupuri informale care sunt în mod esenţial nonpolitice, dar pot fi mobilizate pentru activităţi politice ca răspuns la o provocare particulară; astfel ne-am putea aştepta să descoperim că disponibilitatea acestor grupuri, derivă, cel puţin în parte, din atitudinile sociale şi interpersonale mai generale.

Un individ poate avea un domeniu larg al asociaţiilor informale. Dar el poate să creadă că indivizii cu care se asociază nu sunt parteneri de bază pentru un comportament politic cooperant, că nu poate să le acorde o încredere totală sau că este mai puţin probabil ca ei să fie de ajutor.

Exact aşa cum Statele Unite şi Marea Britanie diferă de celelalte trei naţiuni în privinţa frecvenţei comportamentului politic cooperant,

---

8 Ar trebui reţinut faptul că Tabelul IX.3 îi analizează doar pe competenţii locali. Ne-am aştepta ca acei ce discută politică să fie cetăţeni mai competenţi. Tabelul IX.3 scoate în evidenţă un punct mai interesant: acei competenţi locali care discută politică sunt mai înclinaţi decât cei care n-o fac să afirme că ar lucra cu ceilalţi în încercarea de a exercita o influenţă politică.

TABELUL IX. 3 *Două tipuri de competenți locali și înclinația lor de a forma grupuri; pe națiune și educație*

	Total				Primar sau mai puțin				Secundar sau mai mult			
	Competenți locali care discută politică		Competenți locali care nu discută politică		Discută politică		Nu discută politică		Discută politică		Nu discută politică	
Națiune	(%)	(Nr.)[a]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	75[b]	(621)	68	(123)	68	(252)	62	(84)	79	(369)	79	(39)
Marea Britanie	45	(571)	38	(177)	45	(312)	36	(126)	45	(243)	38	(45)
Germania	24	(421)	17	(169)	24	(309)	18	(150)	22	(111)	[7	(14)]
Italia	15	(221)	11	(275)	15	(102)	8	(202)	15	(119)	21	(73)
Mexic	50	(236)	48	(295)	53	(178)	48	(260)	47	(56)	51	(34)

[a] Numerele din paranteză se referă la bazele calculării procentajelor.
[b] Adică, 75 la sută din competenții locali care discută politică au menționat o strategie a formării grupurilor.

după cum a fost el evidenţiat în înclinaţia de a forma grupuri, tot aşa diferă aceste ţări dacă ne raportăm la frecvenţa exprimării valorilor şi percepţiilor interpersonale cooperante. S-a văzut deja că subiecţii britanici şi americani acordă valoare mai multă comportamentului generos şi atent decât subiecţii din celelalte naţiuni şi sunt mai înclinaţi să-şi perceapă concetăţenii drept cooperanţi şi demni de încredere. Ne putem aştepta ca acest set de atitudini sociale să deschidă drumul pentru ca individul să se întoarcă înspre concetăţenii săi pentru a primi un ajutor politic. Şi probabil că acest set de percepţii şi valori interpersonale explică înclinaţia angajării într-un comportament politic cooperant. Dacă un individ încearcă sau nu să formeze un grup pentru a influenţa guvernământul, atitudinea lui depinde de percepţia pe care o are cu privire la răspunsul probabil al guvernământului la un astfel de apel şi de abilitatea sa de a comunica cu ai săi concetăţeni. Aceeaşi atitudine mai depinde şi de percepţia sa cu privire la caracteristicile acelora care îi sunt actori colegi (*fellow actors*) în sistemul politic.

Întrebările noastre cu privire la valorile şi percepţiile interpersonale au fost puse într-un context nonpolitic; ele se referă la oameni în general. Ne întrebăm acum în ce măsură sunt legate aceste atitudini sociale şi interpersonale generale şi difuze de atitudinile politice. De vreme ce aceste atitudini interpersonale sunt nonpolitice în conţinut, se poate lua în considerare nu numai frecvenţa lor, ci de asemenea măsura în care ele au un efect sau se traduc în atitudini politice. Este posibil ca încrederea generală interpersonală să nu fie legată de existenţa unei atitudini de încredere în chestiunile politice. Se poate avea încredere în oameni în general, nu şi în relaţie cu politica. Astfel, pentru a vedea dacă acea credinţă că se poate face apel la concetăţeni pentru ajutor politic este înrădăcinată în atitudini sociale şi interpersonale, ar trebui să aflăm (1) că atitudinile sociale şi interpersonale ce sprijină cooperarea şi încrederea sunt răspândite între cei care cred în disponibilitatea politică a grupurilor informale şi (2) că existenţa atitudinilor interpersonale cooperante afectează într-adevăr credinţa în puterile formării grupului.

Am văzut că naţiunile diferă considerabil dacă le comparăm pornind de la frecvenţa cu care subiecţii declară că ei admiră generozitatea şi amabilitatea oamenilor. În cele două naţiuni în care înclinaţia către comportamentul politic cooperant este cel mai răspândită (America şi Britania), este răspândită de asemenea, după cum am arătat la începutul acestui capitol, admiraţia faţă de dispoziţia generală de a co-

opera (*cooperativeness*) între oameni. În ce măsură se leagă toate acestea? Tabelul IX.4 pune în relaţie admiraţia faţă de generozitate şi consideraţie cu frecvenţa cu care sunt menţionate grupurile formale ca mijloace de a influenţa guvernământul. În Statele Unite şi Marea Britanie, există oarecare relaţie între admiraţia faţă de asemenea caracteristici sociale şi frecvenţa cu care competenţii locali aleg o strategie care implică formarea grupurilor. De pildă, în Statele Unite, 76 la sută dintre competenţii locali care afirmă că admiră generozitatea şi amabilitatea ar lucra prin intermediul grupurilor informale pentru a încerca să influenţeze guvernământul, în contrast cu 68 la sută dintre cei care admiră virtuţi mai puţin sociale. Deşi nu este foarte puternică, această relaţie există la toate nivelurile educaţionale. Astfel, în Statele Unite şi Marea Britanie, nu numai că activităţile interpersonale de sprijin admirate de indivizi sunt mai frecvente decât la celelalte trei naţiuni, dar această admiraţie faţă de generozitate şi consideraţie se leagă de voinţa indivizilor de a forma grupuri politice. Consideraţia interpersonală este apreciată ca o valoare deosebită şi pare a se traduce printr-o evaluare pozitivă a eficacităţii activităţilor cooperante în relaţia cu guvernământul.

În contrast cu *pattern*-ul din Statele Unite şi Marea Britanie, gradul în care indivizii celorlaltor trei naţiuni preţuiesc activităţile interpersonale sociale nu se leagă de credinţa lor în eficacitatea activităţii politice cooperante. În Italia, cei care preţuiesc generozitatea şi amabilitatea nu sunt mai înclinaţi decât cei care nu le preţuiesc să sugereze folosirea unei strategii de grup; iar în Germania şi Mexic, relaţia este de fapt inversată: cei care preţuiesc comportamentul cooperant, interpersonal sunt mai puţin înclinaţi să invoce grupurile informale ca mijloace de a influenţa guvernământul. În cele trei ţări în care formarea grupurilor este o parte relativ mai mică a stilului politic dominant, nu numai că virtuţile de cooperare interpersonale sunt mai puţin frecvent admirate, ci însăşi admiraţia pentru ele nu se traduce în comportament politic.

COOPERARE CIVICĂ ŞI ÎNCREDERE ÎN OAMENI

Prin urmare tendinţa de a se angaja în activitate cooperantă în interiorul procesului de influenţă politică pare a se înrădăcina, cel puţin parţial, într-un set de valori sociale care subliniază comportamentul cooperant între indivizi.

TABELUL IX. 4 *Două tipuri de competenți locali și înclinația lor de a forma grupuri; după națiune și educație*

	Total				*Primar sau mai puțin*				*Secundar sau mai mult*			
	Competenți locali care prețuiesc generozitatea		*Competenți locali care nu prețuiesc generozitatea*		*Prețuiesc generozitatea*		*Nu prețuiesc generozitatea*		*Prețuiesc generozitatea*		*Nu prețuiesc generozitatea*	
Națiune	(%)	(Nr.)[a]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	76[b]	(483)	68	(263)	68	(165)	65	(172)	81	(318)	75	(91)
Marea Britanie	46	(495)	39	(253)	46	(276)	38	(165)	45	(206)	43	(82)
Germania	18	(275)	25	(315)	18	(185)	25	(276)	16	(88)	30	(37)
Italia	14	(135)	13	(370)	10	(71)	11	(239)	19	(64)	17	(131)
Mexic	45	(190)	53	(341)	43	(151)	53	(287)	51	(38)	47	(52)

[a] Cifrele din paranteză se referă la bazele calculării procentajelor.

[b] Adică, 76 la sută dintre competenții locali care prețuiesc generozitatea la ceilalți au menționat o strategie a formării de grup.

În cele două ţări în care această fuziune tinde să devină completă, valorile sociale dominante subliniază comportamentul cooperant; iar gradul în care comportamentul interpersonal de cooperare este preţuit se leagă direct de înclinaţia de a crea structuri politice.

Este de aşteptat ca preţuirea înaltă a comportamentului cooperant să afecteze comportamentul interpersonal real, dacă aceia care preţuiesc un asemenea comportament cred, la rândul lor, că oamenii se vor comporta de fapt cooperant în relaţiile lor reciproce. Ca şi în celelalte privinţe, Marea Britanie şi Statele Unite diferă şi aici de celelalte trei naţiuni, după cum s-a arătat mai sus, în Tabelul IX.2. Răspunsurile la mai multe întrebări legate de aşteptările lor cu privire la comportamentul celorlalţi indică faptul că subiecţii britanici şi americani sunt mai înclinaţi în a se aştepta ca oamenii ceilalţi să fie demni de încredere, săritori şi cooperanţi.

Legătura care există între înclinaţia de a forma grupuri politice şi credinţa că unii concetăţeni sunt cooperanţi, demni de încredere şi lipsiţi de egoism poate fi demonstrată prin punerea în relaţie a „încrederii generale în oameni“ a individului cu credinţa sa expresă în abilitatea sa de a forma grupuri politice. Pentru a aborda mărimea încrederii subiecţilor noştri în oameni, am folosit scala „încrederii în oameni“ a lui Rosenberg, care constă în cinci puncte (înfăţişată mai sus în Tabelul IX.2). Fiecare punct are de-a face cu atitudinile generale ale subiecţilor faţă de concetăţenii lor; nici unul nu s-a referit în vreun fel direct la activitatea politică. Prin urmare, subiecţii au fost evaluaţi de-a lungul unei scale a „încrederii în oameni, în conformitate cu cât de frecvent aleg întrebarea-răspunsul ce indică o încredere puternică în oameni[9].

Cum afectează credinţa generalizată a cuiva în dispoziţia de cooperare şi în lipsa de egoism a naturii umane strategia de influenţare a guvernământului? Tabelul IX.5 indică faptul că, în Statele Unite şi Marea Britanie, cu cât are cineva mai multă încredere în oameni cu atât este mai înclinat să creadă că poate lucra cu ai săi concetăţeni în încercarea de a influenţa guvernământul. În Statele Unite, între cei cu o puternică încredere în oameni, 80 la sută confirmă că vor încerca să formeze un grup pentru a influenţa guvernământul local, în timp ce numai 58 la sută dintre cei cu încredere mică în oameni raportează acelaşi lucru. Acei competenţi locali a căror încredere în oameni este moderată sunt de asemenea moderaţi în frecvenţa cu care declară că

---

9 Vezi nota 2 pentru o discuţie a acestei scale.

TABELUL IX. 5 *Trei tipuri de competenți locali și înclinația lor de a forma grupuri; pe națiune și educație*

Națiune	*Total*						*Primar sau mai puțin*						*Secundar sau mai mult*					
	Încredere în oameni						*Încredere în oameni*						*Încredere în oameni*					
	Înaltă		*Medie*		*Joasă*		*Înaltă*		*Medie*		*Joasă*		*Înaltă*		*Medie*		*Joasă*	
	(%)	(*Nr.*)[a]	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)
Statele Unite	80[b]	(286)	73	(338)	58	(122)	74	(94)	70	(160)	51	(83)	83	(192)	76	(178)	74	(39)
Marea Britanie	50	(210)	44	(379)	33	(159)	50	(100)	44	(229)	34	(112)	49	(103)	45	(143)	29	(42)
Germania	22	(96)	20	(374)	27	(120)	22	(60)	20	(299)	27	(102)	22	(36)	18	(71)	22	(18)
Italia	19	(31)	12	(193)	14	(281)	[27	(11)]	10	(116)	10	(183)	15	(20)	14	(77)	20	(98)
Mexic	41	(24)	47	(217)	54	(290)	[48	(14)]	46	(170)	53	(254)		(c)	48	(46)	53	(36)

[a] Numerele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.
[b] Adică, 80 la sută dintre cei aflați la cotele superioare ale „încrederii în oameni" menționează o strategie a formării grupurilor.
[c] Prea puține cazuri.

ar încerca să formeze grupuri politice. Iar în Marea Britanie acelaşi *pattern* este evident: 50 la sută dintre acei competenţi locali cu încredere înaltă în oameni ar forma asemenea grupuri, în contrast cu procentul de 33 la sută care apare la cei cu valori joase ale încrederii în oameni. Iar relaţia persistă atât la nivelurile educaţionale înalte, cât şi la cele joase.

În contrast cu *pattern*-ul din Statele Unite şi Marea Britanie, încrederea în oameni nu creşte cu înclinaţia cuiva de a forma grupuri politice în celelalte trei naţiuni. În Germania şi Mexic există o oarecare tendinţă a acelora cu încredere puternică în oameni de a fi *mai puţin* înclinaţi să se gândească la strategii de grup pentru a influenţa guvernământul, iar în Italia există o mică legătură previzibilă între încrederea generală în oameni şi abilitatea de a forma grupuri.

În Statele Unite şi Marea Britanie, credinţa că oamenii sunt în general cooperanţi, demni de încredere şi dispuşi să-şi ofere ajutorul este frecventă şi are consecinţe politice. Credinţa în bunătatea concetăţeanului se leagă direct de înclinaţia de a se alătura celorlalţi în activitatea politică. Încrederea socială generală se traduce printr-o relevantă încredere politică[10].

În celelalte trei naţiuni, absenţa unui stil politic cooperant, formator de grupuri pare a fi legată nu numai de frecvenţa joasă a exprimării încrederii sociale generale, ci şi de faptul că până şi acea încredere care este exprimată nu măreşte probabilitatea ca un individ să se gândească să lucreze cu ceilalţi pentru a încerca să influenţeze guvernământul. Rămâne însă o prăpastie între atitudinile sociale generale şi atitudinile politice. Politica apare ca o sferă separată, independentă de activitate, faţă de care cineva are un set de atitudini politice, care nu sunt în mod particular înrădăcinate în atitudini sociale generale. În Statele Unite şi Marea Britanie, concepţia cuiva cu privire la tărâmul po-

---

[10] Rosenberg înfăţişează o relaţie similară între încrederea socială generală şi încrederea politică dintr-un eşantion american. El descoperă că aceia care obţin un scor înalt la „încrederea în oameni" sunt mai puţin înclinaţi decât cei cu scoruri joase să fie cinici în legătură cu politica şi politicienii; vezi studiul său „Misanthropy and Political Ideology", *American Sociological Review, op. cit.*

Un studiu întreprins într-un orăşel din vestul Statelor Unite oferă rezultate similare. S-a descoperit o corelaţie pozitivă între încrederea în oameni (care a fost măsurată cu un scor jos pe o scală a „cinismului personal") şi încrederea în politică. Vezi Robert E. Agger, Marshall N. Goldstein şi Stanley A. Pearl, „Political Cynicism: Measurement and Meaning", *Journal of Politics*, XIII (1961), pp. 477-506.

liticii apare într-o legătură strânsă cu concepţia sa despre viaţa socială. În celelalte trei naţiuni, există o mai mică fuziune între atitudinile sociale şi politice.

Datele de mai sus explică în bună parte de ce există un „zumzet" al activităţii de grup în Marea Britanie şi în special în Statele Unite şi de ce această activitate nu este la fel de evidentă altundeva. Explicaţia diferenţei intrigă: nu este doar faptul că valorile şi atitudinile sociale generale care ar susţine cooperarea cu concetăţeanul sunt mai larg răspândite în Marea Britanie şi în Statele Unite; dincolo de asta, aceste atitudini sociale generale sunt mult mai strâns legate de atitudinile politice din aceste două naţiuni decât în celelalte trei naţiuni. Iar această explicaţie conferă greutate unei interpretări pe care am avansat-o anterior cu privire la semnificaţia înclinaţiei de a invoca grupul primar al cuiva în vremuri de stress politic. Am sugerat că această tendinţă de a folosi asociaţiile primare ale cuiva în încercările de influenţă politică reprezintă o strânsă fuziune a structurilor primare fundamentale de grup ale societăţii cu structurile secundare ale politicului; o fuziune care a condus către un sistem politic mai integrat. Faptul că folosirea unor asemenea grupuri primare reprezintă o fuziune de acest tip, la nivelul structural, este puternic sprijinit de descoperirea unei fuziuni paralele la nivelul atitudinilor din aceleaşi naţiuni în care integrarea structurilor primare şi politice a fost cea mai realizată. Strânsa întrepătrundere pe care am sugerat-o cu privire la Statele Unite şi Marea Britanie este astfel evidenţiată la ambele niveluri ale structurii şi atitudinii. Deşi structurile guvernământului în ambele naţiuni sunt moderne, specific funcţionale şi diferenţiate formal de alte structuri sociale, ele sunt legate de unităţile primare ale structurii sociale prin folosirea acestor structuri primare ca o resursă a influenţei politice. Iar structurile politice sunt legate în aceeaşi măsură de restul structurii sociale, printr-un set difuz de atitudini, care se potrivesc atât relaţiilor sociale generale, cât şi activităţilor politice[11].

---

11 Următoarea întrebare, care vine de la sine, este cum se învaţă această combinaţie de încredere în oameni şi de voinţă de a coopera cu ei în activităţi politice. Un răspuns posibil este că începând din copilărie, indivizilor din Statele Unite şi Marea Britanie li se oferă oportunităţi de a lua parte la activităţi de grup împreună cu ceilalţi. McClelland prezintă un studiu cu privire la elevii de şcoală secundară din Germania şi Statele Unite, în care subiecţilor li s-a cerut să enumere activităţile lor din timpul liber. În medie, elevii americani au menţionat cinci activităţi de grup (cluburi, publicaţii şcolare, întruniri sociale şi alte asemenea), în timp ce elevii ger-

Această explicaţie sugerată cu privire la sursele comportamentului politic cooperant este în mod particular interesantă, din pricina întrebărilor suplimentare pe care le ridică. De pildă, de ce manifestă subiecţii britanici şi americani grade relativ mai înalte de încredere personală? Şi de ce nu există o prăpastie între aceste atitudini sociale şi atitudinile politice, aşa cum se întâmplă în celelalte trei naţiuni? Lăsăm prima întrebare altora, care sunt capabili să examineze mai profund decât noi diferenţele transnaţionale ale structurii sociale şi personalităţii. Vom încerca un răspuns la a doua întrebare.

Răspunsul la o asemenea întrebare complicată poate fi doar parţial şi provizoriu. În căutarea motivului pentru care atitudinile sociale generale sunt mai strâns legate de atitudinile politice în unele naţiuni decât în altele, şi de ce afilierile primare de grup sunt considerate disponibile pentru activitatea politică în unele naţiuni, iar în altele nu, am putea începe prin a ne uita la caracteristicile politice ale Marii Britanii şi Statelor Unite, pentru a vedea dacă nu există acolo ceva cu privire la modul în care se face politica, de natură să explice absenţa unei prăpastii între structurile sociale primare şi atitudinile şi sistemul politic.

INTENSITATEA PARTIZANATULUI ŞI INTEGRAREA POLITICII ŞI SOCIETĂŢII

Starea partizanului dintr-o naţiune ar putea să ne explice modul în care relaţiile sociale se amestecă cu sistemul politic. Atitudinile individului faţă de partidele politice şi, mai important, faţă de sprijinitorii partidelor politice — din propriul partid şi din cele opuse acestuia — sunt, într-un fel, echivalentul politic al atitudinilor sale generale faţă de oameni. Dacă există o disparitate între atitudinile generale faţă de relaţiile interpersonale şi atitudinile mai specifice faţă de relaţiile oamenilor, când acestora li se acordă o etichetă politică (identificaţi fiind în mintea individului fie drept simpatizanţi politici, fie drept ostili politici), lucrul acesta indică o lipsă de integrare a structurii sociale cu sistemul politic.

---

mani au menţionat în medie o singură activitate de acest fel; vezi David McClelland, *The Achieving Society*, Princeton, N.J., 1961, pp. 199-201. Această experienţă timpurie cu grupurile — şi se poate presupune că ea începe chiar mai devreme decât şcoala secundară — poate fi o sursă majoră a cooperării civice. Vezi Capitolul XI pentru o apreciere mai aprofundată a socializării politice în familie şi şcoală.

Am văzut deja că structura partizanatului din Statele Unite şi Marea Britanie diferă de cea din Germania, Italia şi Mexic. Primele două naţiuni au cunoscut lungi procese politice şi relativ stabile. Ambele sisteme au fost capabile să rezolve problemele schimbării şi ale intrării unor noi grupuri în politică, fără a recurge la violenţă. Şi deşi au existat şi încă mai există conflicte partizane, ele au condus rareori la fragmentarea societăţii în grupuri politice profund ideologice, închise şi antagoniste. Absenţa fragmentării partizane în ultimele decenii se reflectă în datele noastre. După cum s-a subliniat în Capitolul IV, subiecţii din Statele Unite şi Marea Britanie sunt mai puţin înclinaţi decât aceia din celelalte trei naţiuni să declare că îi consideră pe sprijinitorii partidului politic de opoziţie ca ineligibili din cauza apartenenţei la grupul primar. Ca răspuns la o întrebare cu privire la reacţia lor faţă de căsătoria unui fiu sau a unei fiice cu un sprijinitor al unui partid de opoziţie, subiecţii americani şi britanici afirmă rareori că s-ar opune unei asemenea căsătorii, şi au afirmat aproape invariabil că asemenea consideraţii partizane nu contează în această situaţie. Dimpotrivă, în Italia, s-a observat un mult mai înalt nivel al antagonismului partizan; iar nivelul antagonismului din Germania şi Mexic se află undeva între cele două extreme.

Poate această lipsă a fragmentării partizane ajută să explice atât înclinaţia de a coopera politic cu concetăţenii, cât şi folosirea grupurilor informale în procesul influenţei politice? La o primă privire, datele referitoare la folosirea grupurilor informale în Marea Britanie şi Statele Unite şi datele legate de căsătoriile interpartinice din aceste ţări apar întrucâtva ca inconsistente unele în raport cu celelalte. Am argumentat că propensiunea de a forma grupuri politice reprezintă o strânsă împletire a structurilor primare şi a proceselor politice. Cu toate acestea, răspunsurile din Marea Britanie şi Statele Unite la întrebarea privind căsătoria interpartinică sugerează că afilierea politică nu este considerată drept criteriu relevant pentru apartenenţa la grupul primar. La urma urmei, aceasta este ceea ce subiecţii afirmă când răspund că nu ar conta dacă odrasla lor s-ar căsători cu un sprijinitor al partidului la care ei se opun. Iar alte date din studiul nostru ne mai indică, de asemenea, că această combinaţie — credinţa că grupul primar al cuiva este disponibil pentru ajutor în vremuri de stress politic şi o dorinţă de a împiedica politica să tulbure relaţiile primare de grup — există la aceste două naţiuni. De pildă, ca răspuns la o întrebare cu privire la faptul dacă există sau nu oameni cu care ar evita să poarte discuţii

politice, motivul cel mai des invocat de subiecţii americani şi britanici care afirmă că există asemenea oameni este că discuţia poate provoca dizarmonie în interiorul grupului primar: ea ar putea să conducă la inutile dispute cu prietenii sau rudele. (În alte naţiuni, motivul cel mai frecvent invocat pentru evitarea discuţiilor politice merge pe ideea că ele sunt lipsite de utilitate, că alţi oameni sunt prea partizani, ignoranţi sau fanatici sau că discuţia poate să provoace cuiva necazuri).

Datele din studiul nostru indică faptul că nu există o contradicţie între disponibilitatea percepută a unui grup primar în vremuri de stress politic şi credinţele că apartenenţa la grup nu ar trebui să depindă de afilierea politică şi că grupul nu trebuie tulburat de conflicte politice; mai degrabă aceste două credinţe fac ca grupul primar să fie disponibil în vremuri de stress politic. Dacă criteriile de intrare în grupul primar erau partizane prin natură, abilitatea de a forma cu uşurinţă grupuri în timpuri de stress politic ar fi inhibată. Mai mult, utilitatea grupului ar fi limitată: el ar fi util doar dacă oficialii guvernamentali pe care cineva ar voi să-i contacteze ar fi membri ai aceluiaşi partid politic; pe câtă vreme dacă grupul primar este în mod esenţial nonpartizan, utilitatea sa este mai generală. Într-un sens, intervenţia grupului primar în politică este făcută posibilă prin faptul că el nu are un angajament partizan.

Tabelul IX.6 arată conexiunea dintre fragmentarea partizană a relaţiilor sociale (măsurată prin gradul de depărtare pe care îl resimt subiecţii faţă de sprijinitorii partidului de opoziţie) şi înclinaţia subiecţilor de a forma grupuri politice. Subiecţii se împart în trei tipuri, în conformitate cu gradul în care ei acceptă afilierea politică partizană — adică, gradul în care ei consideră această afiliere partizană un criteriu relevant pentru selectarea unui partener de căsătorie de către un fiu sau o fiică[12].

Cele trei tipuri de subiecţi sunt: (1) cei care-şi exprimă opoziţia faţă de căsătoria unui fiu sau a unei fiice cu un aderent al partidului de opoziţie; (2) cei care nu se opun unei astfel de căsătorii, însă ar fi încântaţi dacă un fiu sau o fiică s-ar căsători cu un sprijinitor al propriului partid; şi (3) cei care consideră drept irelevantă afilierea partizană a unui presupus membru de familie. Subiecţii din primul grup preferă o lume socială care este relativ închisă faţă de afilierile transpartinice; ei îşi exprimă o reacţie negativă faţă de cei dintr-o altă afi-

12 Vezi Capitolul V pentru o discuţie asupra acestor probleme.

TABELUL IX. 6 *Trei tipuri de competenţi locali şi înclinaţia lor de a forma grupuri; pe naţiuni (doar sprijinitori ai marilor partide)*[a]

	Se opun căsătoriei cu un sprijinitor al unui partid de opoziţie		*Favorizează căsătoria în interiorul propriului partid, dar nu se opune unei căsătorii în afară*		*Consideră criteriile partizane irelevante pentru admiterea în grupuri primare*	
Naţiune	(%)	(*Nr.*)[b]	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)
Statele Unite	59[c]	(22)	73	(37)	74	(547)
Marea Britanie	26	(42)	44	(55)	44	(476)
Germania	16	(55)	24	(58)	24	(220)
Italia	8	(118)	21	(14)	14	(85)
Mexic	55	(84)	47	(16)	53	(206)

[a] Există prea puţine cazuri pentru a permite controlul educaţional obişnuit, însă educaţia are puţine legături cu vreuna dintre variabile — distanţa socială dintre partidele politice şi înclinaţia de a forma grupuri informale — în acest tabel.

[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

[c] Adică 59 la sută dintre competenţii locali care se opun căsătoriei interpartinică au menţionat o strategie a formării grupurilor.

liere partizană. Cei din al doilea grup nu-şi exprimă ostilitatea faţă de oameni din afara propriului partid, dar ei îşi exprimă un oarecare sentiment pozitiv faţă de propria afiliere de partid; ei ar fi mulţumiţi dacă un copil s-ar căsători cu cineva cu o concepţie politică asemănătoare, însă nu ar fi nemulţumiţi dacă el sau ea s-ar căsători cu cineva având concepţii opuse. În ultimul grup îi avem pe cei care îşi exprimă indiferenţa faţă de afilierea partizană a unui potenţial membru de familie[13].

După cum arată Tabelul IX.6, există o relaţie între gradul în care criteriile partizane sunt considerate relevante pentru apartenenţa la grupurile primare şi înclinaţia de a forma grupuri politice. Să com-

13 Tabelul IX.9 arată atitudini faţă de căsătoriile mixte de partid între sprijinitorii celor mai mari două partide din fiecare naţiune: în America, atitudinile republicanilor faţă de căsătoria unui copil cu un democrat; în Marea Britanie, conservatorii faţă de laburişti, în Germania, C.D.U. fată de S.P.D.; în Mexic, P.R.I. faţă de P.A.N.; şi viceversa, în fiecare caz. În Italia, sunt implicate trei partide. Tabelul IX.15 arată atitudinile sprijinitorilor D.C. faţă de căsătoria cu un sprijinitor comunist, precum şi atitudinile sprijinitorilor P.C.I. şi P.S.I. faţă de căsătoria cu un creştin-democrat.

parăm coloana din stânga tabelului (cei care se opun căsătoriei cu un sprijinitor al partidului de opoziţie) cu coloana din extrema dreaptă (cei care afirmă că sunt irelevante criteriile partizane). În general, cei ale căror grupuri primare sunt „închise“, în sensul partizan, sunt mai puţin înclinaţi să se gândească la o cooperare cu concetăţenii lor în timpuri de stress politic decât sunt cei ai căror grupuri primare sunt „deschise“. Iar în acest caz, relaţia dintre atitudinile faţă de concetăţeni şi înclinaţia de a coopera politic cu ei nu se întâlneşte doar în Statele Unite şi Marea Britanie, ci şi în Germania şi Italia. De pildă, în Marea Britanie, 26 la sută dintre cei aparţinând grupurilor primare închise declară că ar încerca să obţină cooperarea celorlalţi în încercarea de a influenţa guvernământul, în contrast cu 44 la sută dintre cei ale căror grupuri primare sunt deschise. Iar în Germania, proporţiile respective ale subiecţilor care ar coopera cu alţii pentru a încerca să influenţeze guvernământul sunt de 16 la sută printre cei din grupurile primare închise şi de 24 la sută între cei ale căror grupuri nu sunt închise. În unele cazuri, cifrele pe care se bazează procentajele sunt chiar mici, însă uniformitatea transnaţională este convingătoare.

Ipoteza noastră că există o strânsă relaţie între atitudinile sociale şi politice din Marea Britanie şi Statele Unite, dar nu şi din celelalte naţiuni, obţine un lucru interesant din observaţia că, în timp ce nu există o relaţie între atitudinile faţă de oameni şi cooperarea politică din Italia şi Germania, există totuşi în aceste două ţări o relaţie între atitudinile faţă de oameni în calitate de actori politici (adică, oameni cărora li se acordă o etichetă politică) şi cooperarea politică. Spre deosebire de atitudinile interpersonale generale, atitudinile interpersonale politice se leagă de înclinaţia de a coopera în acţiunea politică.

Cazul deviant din Tabelul IX.6 îl reprezintă Mexicul. Aici, cei care au grupuri primare închise sunt la fel de înclinaţi să vorbească cu concetăţenii lor precum cei ale căror grupuri primare sunt deschise. Desigur, nu se poate şti cu precizie de ce. Însă motivul cel mai probabil este că Mexicul este esenţialmente naţiunea unui singur partid. Acolo unde nu există decât un singur partid important, ostilitatea faţă de cei din afara partidului nu poate avea un efect la fel de mare asupra abilităţii cuiva de a lucra cu ceilalţi, spre deosebire de situaţia când există mai multe partide decât unul singur. De pildă, dacă 85 la sută dintre mexicanii care-şi exprimă sprijinul pentru vreun partid optează pentru partidul major, sau dacă 90 la sută dintre voturi merg către acel partid

(după cum indică datele alegerilor din 1958)[14], atunci ostilitatea faţă de cei din afara partidului separă pe cineva de puţini colaboratori potenţiali. Iar acolo unde întregul guvernământ, local şi naţional, este controlat de acest singur partid şi pare să rămână astfel indefinit, grupurile informale partizane nu par a fi limitate în generalitatea funcţionării lor. Astfel, impactul partizanatului dintr-o naţiune cu un singur partid va diferi în mod evident de acela dintr-o naţiune unde există partide în competiţie cu un sprijin relativ larg, unde există cel puţin câteva instanţe guvernamentale la nivel local controlate de opoziţie, şi unde opoziţia este un succesor posibil la guvernare, la nivel naţional.

Un alt aspect din datele Tabelului IX.6 este interesant. Să considerăm frecvenţa cu care acei subiecţi din coloana de mijloc — adică, cei care afirmă că ar fi încântaţi dacă un copil s-ar căsători cu un sprijinitor al propriului partid, dar care declară de asemenea că nu s-ar opune unei căsătorii cu un sprijinitor al partidului de opoziţie — afirmă că ar coopera cu concetăţenii lor. În Statele Unite, Marea Britanie, Germania şi Italia, frecvenţa cu care acest grup menţionează folosirea afilierii primare de grup ca o sursă de influenţă politică este mult mai apropiată de (iar în Marea Britanie şi Germania, exact la fel ca şi) frecvenţa cu care sunt menţionate asemenea grupuri de către cei care consideră irelevantă afilierea partizană (coloana 3) decât de frecvenţa cu care asemenea grupuri sunt menţionate de către acei ale căror grupuri sunt „închise" oponenţilor politici (coloana 1). Distinţia este importantă, deoarece ne duce cu un pas mai departe în analiza noastră cu privire la relaţia dintre partizanat şi cooperarea politică. Ea contribuie la precizarea *tipului* de partizanat care inhibă cooperarea politică informală. Cei care afirmă că ar fi mulţumiţi dacă un copil s-ar căsători cu un sprijinitor al propriului partid îşi exprimă o orientare afectivă către propriul lor partid: ei afirmă că afilierea partizană nu este complet irelevantă pentru apartenenţa primară de grup. Însă atâtă vreme cât acest ataşament pozitiv faţă de propriul partid nu se cuplează cu o reacţie negativă faţă de cei dintr-un partid de opoziţie, abilitatea lor de a forma grupuri politice nu pare a fi stânjenită. Sprijinitorul partidului conservator care ar fi mulţumit dacă al său copil s-ar căsători cu

---

14 Deşi eşantionul nostru nu cuprinde mai mult de o mie de mexicani, datele noastre cu privire la sprijinul pentru un partid ar putea fi întrucâtva mai precise decât statisticile de vot. Buletinele de vot din Mexic sunt socotite de către partidul aflat la putere într-o manieră care s-ar putea să nu fie complet nonpartizană.

un conservator, însă n-ar fi nemulţumit dacă acelaşi copil s-ar căsători cu un laburist, pare a fi la fel de liber de a forma grupuri politice precum este sprijinitorul partidului conservator care nu ar fi nici mulţumit de o căsătorie cu un conservator, nici nemulţumit de o căsătorie cu un laburist.

Rezultă că nu existenţa unei legături afective cu propriul partid politic sau preferinţa pentru cei care gândesc la fel blochează formarea liberă a grupurilor; doar când aceste legături implică *respingerea* celor cu vederi contrare este inhibată formarea grupurilor. Lucrul apare ca semnificativ în înţelegerea relaţiei dintre orientarea afectivă faţă de politică şi menţinerea unui sistem politic care nu este sfâşiat de ascuţite dispute politice. În măsura în care implică respingerea din motive personale a celor cu o afiliere opusă, o orientare afectivă intensă faţă de politică este o barieră pentru tipul de activitate de influenţă cooperantă discutat în acest capitol. Însă dacă orientarea afectivă este una „ţinută în frâu" (*managed*) — adică, dacă implică esenţial o loialitate pozitivă şi un ataşament faţă de concepţiile politice ale cuiva, însă nu implică respingerea celor având concepţii politice opuse — atunci, această orientare nu este un obstacol pentru libera formare a grupurilor politice în timpuri de stress politic.

Ipoteza că nu partizanatul *per se*, ci partizanatul negativ sau ostil este cel care împiedică o cooperare politică, primeşte o confirmare suplimentară dacă subiecţii sunt împărţiţi printr-o altă unitate de măsură a partizanatului: nu atitudinea lor faţă de alţii, cu vederi opuse, ci afilierea la propriul partid. Subiecţii pot fi împărţiţi în activişti de partid (cei care au un rol activ în propriul partid politic), sprijinitori de partid (cei care îşi exprimă sprijinul pentru un partid, dar care nu sunt activi) şi nonpartizani (care nu-şi exprimă sprijinul pentru nici un partid politic)[15]. Măsura în care un individ este asociat pozitiv cu un partid politic are puţin efect asupra înclinaţiei sale de a forma grupuri. Activiştii de partid sunt în general la fel de înclinaţi să vorbească despre folosirea grupurilor informale ca mijloace de a influenţa guvermământul ca şi sprijinitorii de partid sau nonpartizanii. Faptul că cineva este

---

15 Activiştii de partid din Marea Britanie, Germania, Italia şi Mexic sunt aceia care îşi declară apartenenţa la un partid politic. Activiştii de partid din Statele Unite sunt cei care recunosc că au luat parte activă la campania politică a unui partid. Sprijinitorii de partid din toate ţările sunt aceia care afirmă că ei sprijină sau sunt înclinaţi către un partid anume, însă nu se referă la nici o activitate. Nonpartizanii sunt aceia care afirmă că nici nu sprijină şi nici nu sunt înclinaţi către un partid. Subiecţii care refuză să răspundă la problema afilierii de partid sunt omişi din tabel.

partizan — că este activ într-un partid politic sau sprijină un partid politic — nu stânjeneşte abilitatea sa de a coopera cu ai săi concetăţeni. Numai când partizanatul devine atât de intens încât ajunge să implice respingerea, pe motive personale, a celor cu concepţii politice opuse, numai atunci se poate afirma că starea partizanatului limitează abilitatea cetăţenilor de a coopera reciproc în chestiunile politice.

CONCLUZIE

Datele prezentate în acest capitol oferă o oarecare explicaţie pentru fenomenul formării grupurilor, analizat de Tocqueville şi de mulţi alţii de atunci încoace. În căutarea motivelor pentru care cooperarea politică cu concetăţenii pare a fi mai simplă şi mai frecventă în unele ţări decât în altele, am luat în considerare un număr important de caracteristici esenţiale ale atitudinilor sociale şi politice fundamentale din cinci naţiuni. Am acordat o atenţie specială anumitor atitudini şi valori generale, aflate în legătură cu relaţiile interpersonale, precum şi atitudinilor legate de starea partizanatului în aceste naţiuni. Şi făcând aceasta, a trebuit să luăm în considerare câteva dintre diferenţele fundamentale dintre naţiuni.

După cum sugerează datele noastre, în Italia, Germania şi Mexic există o prăpastie între atitudinile politice şi atitudinile mai generale faţă de relaţiile interpersonale. Nu numai că nivelurile încrederii interpersonale sunt joase, însă atâta încredere interpersonală câtă există nu se leagă de voinţa sau abilitatea de a coopera politic cu concetăţenii. Şi nici nu sunt mai înclinaţi să se gândească că se vor angaja într-o activitate politică de cooperare ca mijloc de a influenţa guvernământul cei care preţuiesc caracteristicile sociale precum amabilitatea şi cooperarea decât aceia care nu le preţuiesc. Politica apare a fi un tărâm special, în care nu predomină normele şi atitudinile unor relaţii interpersonale mai generale.

În Italia şi Germania, această lipsă a integrării între atitudinile sociale generale şi atitudinile politice pare explicabilă, cel puţin parţial, prin existenţa unui grad înalt al fragmentării partizane. Cei care întreţin în vieţile lor personale antagonismul politic (iar proporţiile în care o fac sunt mai mari în Germania, şi încă şi mai mari în Italia decât în Statele Unite şi Marea Britanie) sunt mai puţin înclinaţi decât ceilalţi să se gândească la o cooperare cu ai lor concetăţeni, în activitatea politică.

Aceste caracteristici ale celorlalte trei sisteme politice pun în lumină *pattern*-ul atitudinilor din Statele Unite şi Marea Britanie care pare să explice înclinaţia cetăţenilor de a coopera între ei în politică. În aceste două naţiuni, abilitatea liberă de a forma grupuri pentru activitatea politică pare a fi legată de natura generală a angajamentului cetăţenilor faţă de politică: el este „echilibrat" sau „aflat sub control". Americanii şi britanicii sunt implicaţi în politică, însă implicarea este menţinută în interiorul unor limite. Ei nu sunt nici parohiali, separaţi de politică, nici intens partizani în modalităţi care ar putea să conducă la fragmentarea politică. Iar acest echilibru, după cum am arătat, este vital pentru o democraţie prosperă: dacă trebuie să existe tipul de participare necesar în luarea unor decizii democratice, atunci trebuie să existe implicare în politică; însă această implicare nu trebuie să fie atât de intensă încât să pună în pericol stabilitatea.

Echilibrul dintre angajamentul în politică şi autonomia faţă de politică este ilustrat de datele noastre cu privire la relaţia dintre grupurile primare şi politice în America şi Marea Britanie. Pe de altă parte, aceste grupuri sunt o resursă care este disponibilă pentru individ în timpuri de stress politic. Ele sunt mijloace de a-i spori influenţa vizavi de stat şi de a-l face mai puţin dependent de instituţiile politice „de masă". Mai mult, acest angajament echilibrat faţă de politică pare să se lege de existenţa unor valori sociale fundamentale — o încredere socială larg răspândită şi o preţuire a amabilităţii şi generozităţii oamenilor — şi faptul că aceste valori pun stăpânire pe sistemul politic. Ultimul punct este unul semnificativ. Nu este vorba doar de faptul că există mulţi americani şi britanici care au încredere în concetăţenii lor; mai important este că această încredere socială afectează încrederea politică şi voinţa de a coopera cu ceilalţi. Sistemul politic sugerat de acestea este pătruns de valori sociale atotcuprinzătoare.

Aceste norme sociale atotcuprinzătoare se reflectă în egală măsură în datele cu privire la căsătoria interpartinică. Se poate deduce de aici că 90 la sută dintre subiecţii din Statele Unite şi Marea Britanie care afirmă că nu ar exista nici o diferenţă dacă odraslele lor s-ar căsători cu un sprijinitor al partidului opus, spun, de fapt, că relaţiile sociale trebuie să fie guvernate de alte valori decât cele politice. Nu trebuie permisă divizarea familiei din considerente politice. Şi asta nu pentru că diferenţele partizane sunt lipsite de importanţă, ci pentru că ele nu sunt valori absolute. În anumite situaţii sociale, există alte atitudini interpersonale, mai generale care sunt considerate ca fiind determinante.

În Germania şi, în special, în Italia, grupurile primare sunt de asemenea izolate de relaţiile politice lipsite de armonie care ar putea să tensioneze grupul. De fapt, te poţi aştepta ca grupurile primare din orice societate să fie protejate de anumite mecanisme sociale — deoarece integrarea grupurilor primare are o importanţă socială cheie. Însă în Italia şi Germania aceste grupuri sunt izolate prin norme care interzic intrarea în cadrul lor a celor cu vederi politice opuse[16].

Conflictul politic este probabil atât de intens încât grupul primar poate fi protejat de un asemenea conflict numai prin excludere. În Marea Britanie şi Statele Unite, partizanatul are un caracter mai moderat, iar ameninţarea la adresa integrării grupului primar prin atitudini partizane divizante poate fi contracarată prin mijloace mai puţin drastice. Celor cu concepţii opuse li se poate permite accesul în grupul primar, însă potenţialul de fragmentare este pus sub control prin setul de norme care plasează valorile integrative ale grupului primar deasupra celor partizane, separatoare.

Aceasta nu înseamnă a afirma că politica este lipsită de importanţă în Marea Britanie şi America. Subiecţii relatează că ea joacă un rol semnificativ în vieţile lor, că este un lucru de interes pentru populaţie; că este un subiect de conversaţie. Ea este toate acestea la un loc în mod frecvent — de fapt, mai frecvent decât în cazul celorlalte trei naţiuni. Cu toate acestea, politica este „ţinută la locul ei". Valorile asociate ei sunt subordonate, din puncte de vedere semnificative, unor valori sociale mai generale, iar acestea acţionează în sensul temperării

---

16 Pe de altă parte, datele privind votul din ţările Europei continentale ar putea sugera că există chiar o sciziune în interiorul familiei din pricina afilierii partizane. Femeile în general votează predominant pentru partidele creştine, bărbaţii predominant pentru partidele de stânga. De pildă, în alegerile pentru Bundestag-ul german din 1953, CDU a primit cu 2.200.000 mai multe voturi din partea femeilor decât din partea bărbaţilor. Oricum, această diferenţă în comportamentul de votare al bărbaţilor şi femeilor nu implică în mod necesar că această sciziune particulară apare în multe familii. S-a subliniat că, în Germania, grosul acestui surplus feminin pentru partidele creştine provine din partea femeilor care sunt nemăritate, văduve sau divorţate. (Vezi Gabriele Bremme, *Die Politische Rolle der Frau in Deutschland*, Göttingen, 1956, p. 98.) iar Duverger face o subliniere similară pentru relaţia dintre femei şi MRP în Franţa; vezi Maurice Duverger, *The Political Role of Women*, Paris, 1955, pp. 49ff. Este probabil ca să existe un *pattern* similar în Italia.
În orice caz, după cum vom discuta în Capitolul XIV, normele care pun în legătură căsătoria unui copil cu un suporter al unui partid de opoziţie pot fi mai importante decât comportamentul real.

controversei politice din interiorul celor două naţiuni. Astfel, din nou, avem o implicare „controlată" sau „echilibrată" în politică: o implicare care este ţinută la distanţă de ameninţarea la adresa integrării şi stabilităţii sistemului politic.

În această strânsă relaţie dintre grupurile primare şi corpul politic, fiecare o modifică pe cealaltă. Pe de altă parte, partizanatul tinde să fie mai puţin intens în aceste două ţări şi, prin urmare, constituie mai puţin o ameninţare obiectivă la adresa stabilităţii relaţiilor primare. Pe de altă parte, s-ar părea că familiile americane şi britanice tind să fie întrucâtva mai „moderne", mai participative, mai secularizate în *pattern*-urile comunicaţionale şi mecanismele de luare a deciziilor[17].

În consecinţă, ele vor fi mai capabile să rezolve problema partizanatului, fără a suferi din această pricină. Probabil că ceea ce descriem în aceste două ţări este un *pattern* global al unei mari secularizări, care implică o mare vocaţie pentru o neutralitate afectivă în toate relaţiile, mai mult dintr-o orientare multivalorică, mai multă toleranţă faţă de ambiguitate. În plus, s-ar putea ca mai marea secularizare a vieţii politice din Anglia şi Statele Unite şi prezenţa mecanismelor protectoare ale grupurilor primare să aibă un efect de *feedback*, tinzând spre diminuarea conflictului la nivelul elitelor de partid. Nu este accidental că ritualul strângerii mâinilor de către învingător şi învins, precum şi trimiterea telegramelor de felicitare de către învins către învingător sunt întâmplări comune în Statele Unite şi Marea Britanie, în timp ce ele sunt rare pe continentul european. Este aproape ca şi cum s-ar fi încheiat un rit şi un pact de recunoaştere între comunitate şi corpul politic. Dacă este ca grupul să fie deschis către partizanatul corpului politic, atunci corpul politic trebuie să asimileze câteva din proprietăţile de coeziune ale grupului primar. În Marea Britanie, acest lucru este în mod efectiv simbolizat de acceptarea larg răspândită a cvasisacralităţii Familiei Regale, o sacralitate care face din „Guvernul Majestăţii Sale" şi din „Opoziţia Legală a Majestăţii Sale" membri ai aceleiaşi familii naţionale. În Statele Unite, această calitate a comunităţii cvasisacre este simbolizată într-un număr de roluri şi instituţii — rolul reprezentativ naţional al preşedinţiei, calităţile simbolice supralegale ale Constituţiei, statutul special al Curţii Supreme şi altele asemenea.

---

17 Vezi Capitolul XI pentru o discuţie mai aprofundată a *pattern*-urilor de familie din cele cinci naţiuni.

Chiar acest amestec al valorilor comunităţii şi corpului polit. Marea Britanie şi Statele Unite, acest set de mecanisme care diminuează clivajul partizan este cel care creează condiţiile psihologice necesare pentru tendinţa de a forma grupuri informale. Structura angajamentului partizan şi a interesului de grup este de asemenea natură încât individul îşi poate mobiliza propia sa reţetă personală şi comunitară în situaţii de stress politic sau de ameninţare. Într-un sens, este vorba de vechiul „drept la revoluţie" acum instituţionalizat într-o capacitate larg răspândită de a acţiona în afara infrastructurii organizate a democraţiei; puterea de rezervă a cetăţeanului democrat, care îi dă acestuia dreptul la un acces independent la influenţa politică.

Astfel „zumzetul" activităţii de grup din Statele Unite şi Marea Britanie, acest ton caracteristic al politicii lor, pare a fi înrădăcinat în câteva caracteristici fundamentale ale sistemului social. Faptul că oamenii pot coopera atât de uşor unii cu alţii în activităţi politice se bazează pe realitatea că, în ciuda diferenţelor politice, ei sunt strâns legaţi de concetăţenii lor printr-un set de valori interpersonale, iar aceste valori domnesc asupra aspectelor politice şi nonpolitice ale sistemului. Deşi cele două sisteme politice sunt extrem de „moderne" — extrem de diferenţiate, cu grupuri de interese funcţional specifice, partide politice şi agenţii guvernamentale — ele sunt într-un sens sădite în „comunitatea naţională". Sistemul politic „modern" are sădite în interiorul său seminţele marii fragmentări — între structurile politice, de-a lungul hotarelor partizane, între corpul politic şi societate. Însă în Marea Britanie şi Statele Unite această fragmentare este împiedicată de forţa valorilor şi atitudinilor sociale împărtăşite, care penetrează toate aspectele societăţii.

CAPITOLUL X

Apartenenţă organizaţională şi competenţă civică

După cum am argumentat, o cultură civică se bazează pe un set de atitudini nonpolitice şi de afilieri nonpolitice. Multe din aceste atitudini pe care le-am discutat — atitudini generale faţă de alţi oameni, sentimentul încrederii sociale — au un conţinut politic explicit redus, iar multe dintre afilierile de care ne-am ocupat, în particular afilierile primare de grup, sunt chiar distante faţă de sistemul politic. Concentrarea noastră asupra acestui nivel al structurii sociale nu a avut intenţia de a sugera că grupurile nonpolitice mai mari, secundare (asociaţiile voluntare sunt cel mai bun exemplu) joacă un rol insignifiant în corpul politic democratic. Dimpotrivă, în ciuda faptului că asociaţiile primare joacă un rol important în dezvoltarea sentimentului cetăţenesc al competenţei politice şi reflectă o capacitate incipientă de a strânge laolaltă propriile revendicări şi ale celorlalţi, ele nu vor reprezenta, prin ele însele, decât o verigă slabă între individ şi corpul politic. După cun a subliniat Kornhauser, grupurile primare sunt încă mici şi lipsite de putere, în comparaţie cu instituţiile de masă ale politicului. Instituţiile mai largi, suficient de apropiate de individ pentru a-i permite acestuia o oarecare participare şi totuşi suficient de apropiate de stat, pentru a permite accesul la putere, sunt şi ele o parte necesară a infrastructurii democratice[1]. Asociaţiile voluntare sunt mijlocul primordial prin care funcţia de mediere între individ şi stat este performată. Prin intermediul lor, individul este capabil de a se pune în mod eficient şi semnificativ în relaţie cu sistemul politic. Aceste asociaţii îl vor ajuta să evite dilema de a fi sau nu parohial, separat de influenţă politică, sau un individ izolat şi lipsit de putere, manipulat şi mobilizat către insti-

1 William Kornhauser, *The Politics of Mass Society*, Glencoe, Ill., 1959.

tuțiile de masă ale politicului și guvernământului. Disponibilitatea grupurilor sale primare, ca o resursă politică în vremuri de amenințare, îi oferă acestuia o resursă politică intermitentă. Apartenența la asociațiile voluntare îi oferă acestuia un set mai structurat de resurse politice, dezvoltat din interesele sale variate.

Dacă cetățeanul este membru al unor organizații rudimentare, el este implicat în lumea socială mai larg, însă este mai puțin dependent de și mai puțin controlat de sistemul său politic. Asociația din care el este membru poate reprezenta nevoile și revendicările sale înaintea guvernământului. Ea poate determina guvernul să fie mai prudent atunci când se angajează în activități care i-ar dăuna individului. Mai mult, comunicațiile dinspre autoritățile centrale guvernamentale sunt mediate de apartenențele asociaționale ale individului, deoarece indivizii tind să interpreteze comunicațiile în conformitate cu apartenența lor la grupuri sociale — adică ele sunt înclinate să respingă comunicațiile defavorabile asociației căreia aceștia îi aparțin — și datorită faptului că ei pot recepționa comunicații din partea asociațiilor lor și, ca atare, sunt înzestrați cu canale alternative de comunicare politică. Peste toate acestea, din punctul de vedere al membrului individual, afilierea la unele organizații voluntare pare să aibă efecte semnificative asupra atitudinilor sale politice. În acest capitol, vom încerca să specificăm aceste efecte.

În studierea datelor apartenenței profesionale, vom lua în considerare încă un punct. Apartenența asociațională poate implica un nivel coborât al participării individuale și al competenței: asociațiile pot fi chiar mari, însă oportunitățile de participare limitate. Astfel, existența unei frecvențe înalte a apartenenței ne poate spune mai mult despre instituțiile politice ale unei societăți decât despre starea cetățeniei în acea societate. Pentru aceasta din urmă ar trebui să știm mai mult cu privire la natura apartenenței — cât de activi sunt indivizii în organizațiile lor și ce efecte are apartenența asupra lor.

DISTRIBUȚIA APARTENENȚEI LA ASOCIAȚII VOLUNTARE

Apartenența la asociații voluntare este mai larg răspândită în unele țări decât în altele. Faptul reiese evident din Tabelul X.1. În Statele Unite mai mult de jumătate dintre subiecți sunt membri ai unor asemenea organizații[2]. În Marea Britanie și Germania, ceva mai puțin de

---

2 Aceste date se bazează pe răspunsuri la următoarea întrebare: „Sunteți în momentul de față membru al vreunei organizații — sindicale, organizații de afaceri, grupuri sociale, profesionale sau organizații de fermieri, cooperative, fraternități sau

o jumătate a subiecţilor sunt membri ai unor organizaţii, în timp ce în Italia şi Mexic proporţiile sunt de 29 la sută, respectiv de 25 la sută.

La ce tip de organizaţii aparţin indivizii din cele cinci naţiuni? Sfera organizaţiilor specifice este largă. Însă Tabelul X.2 sugerează câteva din tipurile principale. În toate ţările, organizaţiile reprezentând interese economice — sindicate, organizaţii de afaceri, organizaţii de fermieri şi, probabil organizaţiile profesionale — sunt frecvent evocate de subiecţi. Organizaţiile sociale sunt menţionate de 10 la sută sau mai mult dintre cei care fac parte din eşantionul nostru din Statele Unite, Marea Britanie şi Germania; iar în Statele Unite, organizaţiile religioase, civico-politice şi fraternităţile sunt de asemenea menţionate de 10 la sută sau mai mult dintre subiecţi. Trebuie evidenţiat că măsura „politizării" acestor organizaţii, adică măsura în care sunt ele deschis angajate în politică, probabil că variază destul de mult.

TABELUL X. 1 *Apartenenţa la asociaţii voluntare; pe naţiune*

Naţiune	(%)	(Nr.)*
Statele Unite	57	(970)
Marea Britanie	47	(963)
Germania	44	(955)
Italia	29	(995)
Mexic	25	(1.007)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

Câteva dintre organizaţiile economice sunt profund politizate; câteva dintre organizaţiile economice pot fi complet nonpolitice. Ne vom reîntoarce mai jos la implicaţiile acestei analize pentru atitudinile politice.

grupuri de veterani, cluburi de atletism, organizaţii politice, caritabile, civice sau religioase sau al altor grupuri organizate? Care anume?" Gradul de apartenenţă la asociaţii voluntare depinde serios de formularea întrebării şi de definiţia dată de subiect asociaţiei voluntare. De pildă, includerea sindicatelor are drept consecinţă o cifră întrucâtva mai mare decât cele care reies din alte studii. Oricum, ceea ce este relevant aici nu este nivelul absolut al apartenenţei la oricare dintre naţiuni, ci poziţia relativă a fiecăreia din cele cinci naţiuni. Prin urmare, ceea ce este semnificativ este că aceeaşi întrebare a fost adresată în toate cele cinci cazuri.

TABELUL X. 2 *Apartenență la tipuri diferite de organizații; pe națiune*

Organizație	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Sindicală	14	22	15	6	11
De afaceri	4	4	2	5	2
Profesională	4	3	6	3	5
De fermieri	3	0	4	2	0
Socială	13	14	10	3	4
Caritabilă	3	3	2	9	6
Religioasă[a]	19	4	3	6	5
Civico-politică	11	3	3	8	3
Cooperativă	6	3	2	2	0
De veterani	6	5	1	4	0
De fraternitate[b]	13				
Altele	6	3	9	6	0
Procentaj total al membrilor	57	47	44	30	24
Număr total al subiecților	970	963	955	995	1.007

[a] Aceasta se referă la organizații legate de biserici, nu la afilierea religioasă ca atare.
[b] Numai pentru S.U.A.

Distribuția apartenenței organizaționale este de asemenea interesantă. Dacă ne uităm la proporția bărbaților și femeilor care sunt membri ai unor organizații, descoperim câteva rezultate izbitoare (vezi Tabelul X.3).

Diferențele naționale privind numărul indivizilor ce participă la asociații pot fi explicate, în parte, prin diferențele în proporția femeilor care mărturisesc o asemenea apartenență. Astfel, nivelul înalt al apartenenței asociaționale din Statele Unite depinde, într-o mare măsură, de nivelul înalt al participării feminine. Dacă luăm în considerare doar bărbații, participarea asociațională din Statele Unite nu este mai frecventă decât cea din Marea Britanie sau Germania. De fapt este izbitor cât de similară este frecvența apartenenței între cele trei națiuni: aproximativ două treimi dintre subiecții masculini din cele trei națiuni

Tabelul X. 3 *Procentajul subiecţilor care aparţin vreunei organizaţii; după naţiune şi sex*

Naţiune	*Total* (%)	(*Nr.*)*	*Masculin* (%)	(*Nr.*)	*Feminin* (%)	(*Nr.*)
Statele Unite	57	(970)	68	(455)	47	(515)
Marea Britanie	47	(963)	66	(460)	30	(503)
Germania	44	(955)	66	(449)	24	(506)
Italia	30	(995)	41	(471)	19	(524)
Mexic	24	(1.007)	43	(355)	15	(652)

* Cifrele din paranteză se referă la bazele calculării procentajelor.

declară o asemenea apartenenţă. Pe de altă parte, participarea femeilor în Statele Unite este substanţial mai frecventă decât în Marea Britanie şi aproximativ de două ori mai mare decât în Germania. În Mexic şi Italia, nivelul participării masculine şi feminine este mai scăzut decât în celelalte trei ţări. Oricum, o relaţie similară între frecvenţa participării masculine şi frecvenţa participării feminine se găseşte în toate naţiunile, cu excepţia Statelor Unite; adică, bărbaţii participă la organizaţii voluntare de două sau trei ori mai frecvent decât femeile. Prin urmare, în ceea ce priveşte rolul participativ al femeilor, Statele Unite diferă substanţial de celelalte patru ţări, deoarece femeile americane, deşi participă mai puţin frecvent decât bărbaţii americani la asociaţii voluntare, nu diferă de bărbaţi în aceste privinţe la fel de mult precum femeile din alte ţări.

Aşa cum bărbaţii participă mai frecvent la asociaţii voluntare, aşa se întâmplă cu indivizii care au o educaţie superioară. Asta se vede în Tabelul X.4. În toate ţările, există o creştere acută a apartenenţei organizaţionale pe măsura urcării pe scara educaţională. Printre cei cu educaţie primară, apartenenţa este mai puţin frecventă decât între cei cu o educaţie mai înaltă, sugerând unul din motivele relaţiei strânse dintre educaţie şi competenţa politică. Educaţia are efecte complexe asupra competenţei politice. Nu numai că individul cu educaţie înaltă învaţă în şcoală deprinderile politice relevante, dar el este de asemenea mai înclinat să intre în alte relaţii nonpolitice care au rolul de a conferi o greutate sporită competenţei sale politice.

TABELUL X. 4 *Procentajul subiecților care aparțin vreunei organizații; după națiune și educație*

	Total		Primară sau mai puțin		Secundară		Universitară	
Națiune	(%)	(*Nr.*)*	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)	(%)	(*Nr.*)
Statele Unite	57	(970)	46	(339)	55	(443)	80	(188)
Marea Britanie	47	(963)	41	(593)	55	(322)	92	(24)
Germania	44	(955)	41	(792)	63	(124)	62	(26)
Italia	30	(995)	25	(692)	37	(245)	46	(54)
Mexic	24	(1.007)	21	(877)	39	(103)	68	(24)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

Apartenența asociațională este o astfel de formă de participare non-politică. Individul cu mai puțină educație și, prin urmare, cu mai puțină competență politică, este și mai puțin înclinat să intre, mai târziu, în relații care i-ar dezvolta competența politică. Prin urmare, datele sugerează că funcțiile variate jucate de asociațiile voluntare sunt performante cu o frecvență mai mare pentru cei cu educație mai înaltă[3].

Suntem interesați de modul în care apartenența asociațiilor voluntare afectează atitudinile politice. Însă tipurile de asociații cu care avem de-a face sunt multe și variate, iar noi ne putem aștepta la efecte diferite ale apartenenței în diferite tipuri de organizații. O modalitate în care variază organizațiile este legată de măsura în care ele se preocupă de problemele publice. Unele dintre organizații sunt pur sociale, altele au o orientare politică directă și declarată. Se poate argumenta — și într-adevăr, aceasta este una dintre ipotezele majore cu privire la apartenența la asociații voluntare — că însăși apartenența la o organizație nonpolitică va afecta atitudinile politice. Experiența interacțiunii sociale din interiorul unei organizații, oportunitatea de a participa la deciziile organizației (dacă există o asemenea participare) și lărgirea generală a perspectivelor care apare în orice fel de activitate socială — este de așteptat ca toate acestea să determine potențialul de implicare și activitatea politică specifice unui individ. Cu toate acestea, ne putem aștepta să descoperim că acele organizații implicate mai direct în po-

3 Date similare pot fi prezentate pentru distribuția apartenenței organizaționale în rândurile straturilor ocupaționale. Un statut ocupațional mai înalt implică în general o apartenență mai frecventă la asociații voluntare, deși relația nu este la fel de strânsă precum cea dintre educație și afiliere.

litică să aibă un efect mai mare asupra perspectivelor politice ale membrilor lor[4].

Din păcate, datele noastre nu ne permit din punct de vedere obiectiv să împărţim organizaţiile voluntare în tipuri diferite, pe baza gradului în care îşi asumă un rol politic activ. Oricum, ştim dacă membrul individual îşi percepe sau nu organizaţia ca luând parte la politică. Subiecţilor li s-a cerut să răspundă la întrebarea dacă vreuna dintre organizaţiile la care ei aparţineau „era în vreun fel preocupată de problemele guvernamentale, politice sau publice, de pildă, dacă iau partea sau discută probleme publice controversate sau încearcă să influenţeze deciziile guvernamentale?“ Trebuie reţinut faptul că această întrebare testează percepţiile subiecţilor: ea le cere propria lor definiţie cu privire la chestiunile politice. Mai mult decât atât, mulţi membri pot să nu fie conştienţi de activităţile organizaţiilor. Un membru al unui grup de veterani, care face *lobby* activ pentru drepturile veteranilor sau pentru anumite opţiuni de politică externă, îşi poate percepe grupul în termeni esenţialmente politici. Prin urmare, aceste date nu reflectă în mod necesar starea reală a activităţii politice a asociaţiilor voluntare. Însă noi suntem interesaţi de impactul apartenenţei la organizaţii politice şi nonpolitice asupra atitudinilor politice şi, prin urmare, aceste date cu privire la percepţia individului privind rolul politic al organizaţiei sale pot fi suficiente. Tabelul X.5 arată frecvenţa cu care subiecţii din cele cinci ţări îşi percep organizaţiile ca luând parte la politică.

În Statele Unite, aproximativ unul din patru subiecţi aparţine unei organizaţii pe care o percepe ca fiind implicată în politică[5].

---

4 În mod similar, asemenea organizaţii ar avea probabil efecte mai mari asupra operaţiilor sistemului politic. Chiar şi acelea care nu iau parte activă la politică — nu presează pentru legislaţie, nu au preocupări politice — pot avea un rol semnificativ asupra deciziilor politice. Chiar existenţa lor ca organizaţii politice *potenţiale* poate afecta deciziile oficialilor guvernamentali într-un mod care ar fi imposibil dacă aceste grupuri particulare nu ar fi organizate. Dacă ar exista o egalitate a tuturor celorlalte aspecte, ne putem aştepta ca un grup deschis politic să aibă un impact mai mare asupra deciziilor politice.

5 Faptul că frecvenţa cu care un individ îşi declară afilierea la o organizaţie politică variază în funcţie de definiţia sa cu privire la politică este sugerat de o descoperire făcută de Woodward şi Roper: 31 la sută dintre subiecţii eşantionului lor au răspuns pozitiv la întrebarea: „Se întâmplă să aparţineţi vreunei organizaţii care uneori ia o poziţie în probleme controversate precum cea a locuinţelor, un guvernământ mai bun, problemele şcolilor sau alte chestiuni publice?“ În contrast, 24 la sută din eşantion au răspuns pozitiv la întrebarea noastră. Diferenţa s-ar putea datora faptului că mulţi dintre subiecţii noştri n-ar considera „problemele şcolii“ drept chestiuni politice. Vezi Julian L. Woodward şi Elmo Roper, „Political Activity of American Citizens“, *American Political Science Review*, XLIV (1950), pp. 872-885.

Tabelul X. 5 ***Subiecți care cred că una din organizațiile lor este implicată în chestiuni politice; după națiune***

	% din totalul populației		% al membrilor organizației	
Națiune	(%)	(*Nr.*)*	(%)	(*Nr.*)
Statele Unite	24	(970)	41	(551)
Marea Britanie	19	(963)	40	(453)
Germania	18	(955)	40	(419)
Italia	6	(995)	20	(291)
Mexic	11	(1.007)	46	(242)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

În Italia această proporție scade la 6 la sută. Deși națiunile diferă în privința procentajului *populației totale* care percepe că o organizație a lor este implicată într-o chestiune politică (coloana 1), proporția *membrilor de organizații* care împărtășesc această percepție este izbitor de uniformă între națiuni (coloana 2). Cu excepția Italiei, aproximativ aceeași proporție a membrilor de organizație din fiecare țară — de la 40 la 45 la sută — se percep pe sine ca parte a unei organizații active politic. Pentru aproximativ o cincime a membrilor italieni și aproximativ două cincimi din membrii aparținând celorlalte națiuni, a aparține unei organizații implică (în termenii conștiinței individuale) recrutarea în sistemul politic.

APARTENENȚĂ ORGANIZAȚIONALĂ ȘI COMPETENȚĂ POLITICĂ

Organizații politice și nonpolitice. Ce efect are, dacă are vreunul, apartenența organizațională asupra atitudinilor politice? Diferă în ceea ce privește perspectivele lor politice indivizii care sunt membri ai vreunei organizații de cei care nu sunt membri? Și afectează apartenența la orice fel de organizație politică sau nonpolitică concepțiile politice ale cuiva? Sau doar apartenența la o organizație politică relevantă influențează perspectivele cuiva asupra politicii? Atitudinile politice de care ne interesăm sunt cele asociate cetățeniei democratice, așa cum am definit-o. Dacă apartenența organizațională sprijină dezvoltarea unei cetățenii democratice, ne-am aștepta ca membrii, în comparație

cu cei care nu sunt membri, să simtă mai multă încredere în abilitatea lor de a influenţa guvernământul, să se simtă mai activi în politică, mai „deschişi“ în opiniile lor politice şi, în general, mai dedicaţi valorilor democratice.

Să aruncăm mai întâi o privire asupra relaţiei dintre apartenenţa organizaţională şi sentimentul individual al abilităţii de a influenţa guvernământul. După cum am sugerat mai devreme, acest simţ al competenţei este o variabilă atitudinală majoră în înţelegerea perspectivelor politice ale individului şi are implicaţii semnificative pentru un domeniu larg al altor atitudini politice importante. Tabelul X.6 arată proporţia subiecţilor care au primit rezultate bune pe scala competenţei subiective între (1) acei subiecţi care sunt membri ai organizaţiilor pe care le consideră implicate în politică, (2) cei care sunt membri ai organizaţiilor nonpolitice, şi (3) cei care nu sunt membri ai nici unei organizaţii. Rezultatele sunt izbitoare şi chiar uniforme de la naţiune la naţiune. În toate naţiunile, acei subiecţi care nu sunt membri ai nici unei organizaţii se situează în general mai jos pe scala noastră decât membrii organizaţiilor. Iar dintre membrii de organizaţii, acei subiecţi care îşi consideră organizaţia implicată în politică vor fi mai înclinaţi să primească rezultate înalte pe scală. De pildă, în Marea Britanie, 80 la sută dintre membrii unei organizaţii cu orientare politică provin din cele trei grupe cu scorurile cele mai înalte ale scalei competenţei subiective; 69 la sută dintre membrii unei organizaţii nonpolitice se află în aceste trei categorii top; în timp ce numai 56 la sută dintre cei care nu aparţin nici unei organizaţii pot fi întâlniţi în categoriile cele mai înalte ale scalei. În Italia, 77 la sută dintre membrii organizaţiilor cu orientare politică au rezultate înalte pe scală, în contrast cu 49 la sută dintre cei care aparţin organizaţiilor nonpolitice şi cu 34 la sută dintre cei care nu aparţin nici unei organizaţii.

Atât competenţa subiectivă, cât şi frecvenţa apartenenţei organizaţionale se leagă de realizările educaţionale. Astfel, este important să observăm că această relaţie dintre apartenenţă şi simţul abilităţii de a influenţa guvernământul persistă atunci când nivelul educaţional este menţinut constant. O inversare a tendinţei există numai în rândurile subiecţilor britanici cu o educaţie mai înaltă: acei subiecţi care sunt membri ai unei organizaţii nonpolitice au un rezultat puţin mai bun pe scala competenţei subiective decât subiecţii care sunt membri ai unei organizaţii politice. Însă *pattern*-ul aşteptat este chiar puternic între

TABELUL X. 6 *Procentajul subiecților care au obținut cele mai înalte rezultate în privința competenței subiective*[a] *între membrii organizațiilor politice și nonpolitice; pe națiune și educație*

	Total						Primară sau mai puțin						Secundară sau mai mult					
	Membrii organiz. politice		Membrii organiz. nonpolitice		Nonapartenența		Membrii organiz. politice		Membrii organiz. nonpolitice		Nonapartenența		Membrii organiz. politice		Membrii organiz. nonpolitice		Nonapartenența	
Națiune	(%)	(Nr.)[b]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	79	(228)	70	(322)	54	(418)	65	(91)	60	(163)	46	(263)	87	(137)	81	(160)	68	(156)
Marea Britanie	80	(193)	69	(157)	56	(510)	83	(97)	61	(144)	52	(352)	74	(86)	77	(112)	62	(148)
Germania	60	(172)	52	(246)	37	(534)	59	(137)	48	(184)	34	(471)	94	(32)	65	(63)	57	(55)
Italia	77	(56)	49	(234)	34	(701)	68	(25)	45	(148)	29	(519)	85	(31)	55	(85)	48	(183)
Mexic	57	(103)	45	(139)	33	(765)	54	(79)	40	(101)	33	(697)	64	(24)	58	(36)	46	(67)

[a] Adică, cei care au obținut cele mai înalte scoruri pe scala competenței subiective.
[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

subiecţii britanici din grupul educaţional mai modest şi apare pretutindeni la ambele nivele educaţionale.

Tabelul X.6 oferă o confirmare frapantă a ipotezei cu privire la impactul apartenenţei organizaţionale asupra atitudinilor politice. O asemenea apartenenţă se leagă într-adevăr de încrederea în sine a cetăţeanului. În comparaţie cu individul care nu aparţine unei organizaţii, individul care aparţine este mai înclinat să se simtă competent în influenţarea guvernământului. Tabelul arată, de asemenea, că are importanţă şi tipul de organizaţie de care cineva aparţine. Cei care sunt membri ai unei organizaţii legate de politică sunt mai înclinaţi să se simtă competenţi în relaţiile lor cu guvernământul decât aceia care aparţin unei organizaţii nonpolitice. Însă cea mai remarcabilă descoperire este contrastul dintre cei care sunt membri ai organizaţiilor, pe care ei nu le percep ca fiind politice şi cei care nu sunt membri ai nici unei organizaţii. În toate naţiunile, la ambele niveluri ale educaţiei, cei care sunt membri ai unei organizaţii nonpolitice sunt mai înclinaţi în a se simţi subiectiv competenţi decât cei care nu aparţin nici unei organizaţii. Prin urmare, fenomenul acesta pare să confirme faptul că funcţiile politice latente sunt jucate de asociaţii voluntare, fie că acestea sunt sau nu explicit politice.

Cei care sunt membri ai vreunei organizaţii, chiar dacă declară că ea nu are rol politic, au mai multă competenţă decât aceia care nu au o astfel de apartenenţă.

Un *pattern* similar apare dacă luăm în considerare discuţia politică. Membrii unei organizaţii politic orientate afirmă mai des decât ceilalţi subiecţi că discută politică. Lucrul acesta era de aşteptat şi apare la toate cele cinci naţiuni şi la ambele niveluri de educaţie (cu excepţia subiecţilor mexicani cu o educaţie mai înaltă, la care se manifestă o uşoară inversare). Şi, ca şi în cazul datelor privind competenţa subiectivă, individul care este membrul unei organizaţii nonpolitice este mai înclinat să raporteze că discută politică decât individul care nu aparţine nici unei organizaţii. Astfel, în Germania, 88 la sută dintre cei care aparţin unei organizaţii politice discută politică, în contrast cu 70 la sută dintre membrii unei organizaţii nonpolitice. Iar ambele aceste procentaje contrastează cu cifra care reprezintă frecvenţa unor asemenea discuţii între nonmembri: 47 la sută. După câte se pare, apartenenţa organizaţională, chiar dacă este explicit nonpolitică, face mai probabil ca un individ să aibă un sentiment al abilităţii de a participa la politică şi să ia parte cu adevărat la discuţii politice.

Apartenenţa organizaţională pare de asemenea să extindă sfera opiniei politice a individului. Dacă noi comparăm membrii organizaţiilor orientate politic, membrii organizaţiilor nonpolitice şi nonmembrii, în conformitate cu voinţa lor de a-şi exprima opiniile asupra unei varietăţi de chestiuni politice, vom descoperi că membrii organizaţiilor politice sunt mai înclinaţi în a-şi exprima o largă sferă a opiniilor politice; iar membrii organizaţiilor nonpolitice şi nonmembrii le urmează, în această ordine. De exemplu, în Italia, 68 la sută dintre membrii unei organizaţii orientate politic au răspuns tuturor celor şase întrebări folosite pentru a măsura domeniul opiniei, în contrast cu 36 la sută dintre aceia care erau membrii unei organizaţii nonpolitice şi cu 20 la sută dintre aceia care nu aparţineau nici unei organizaţii[6].

Prin urmare, apartenenţa la o organizaţie, politică sau nu, pare a fi legată de o creştere a competenţei politice şi a activităţii individului[7]. Spre deosebire de un nonmembru, membrul pare să concretizeze mai bine ceea ce noi am numit cetăţeanul democratic. El este competent, activ şi deschis cu opiniile sale.

Apartenenţa activă şi pasivă. Unul dintre motivele pentru care ne putem aştepta ca apartenenţa organizaţională să afecteze competenţa şi activitatea politică este că membrii unei asemenea organizaţii sunt pregătiţi şi au acces la o anume pregătire în vederea participării în interiorul organizaţiei, iar apoi această pregătire este transferabilă în sfera politică. În conformitate cu acest argument, membrul unei organizaţii va avea o şansă mai mare de a participa în mod activ în interiorul unei organizaţii decât ar avea în interiorul sistemului politic mai larg. Într-un sens, organizaţiile sunt mici sisteme politice, iar atât deprinderea de a participa, cât şi aşteptarea de a participa măresc competenţa individului faţă de sistemul politic. În plus — iar acesta este unul dintre cele mai importante efecte atribuite apartenenţei organizaţionale — pregătirea în interiorul acestor organizaţii semnifică existenţa unor canale alternative de recrutare politică. Dacă nu ar exista oportunităţile de a participa la organizaţii, întreagă această pregătire pentru participare ar trebui să aibă loc în interiorul sistemului politic însuşi şi ar fi dominată de normele mai generale ale acelui sistem. Din existenţa ca-

---

6 Vezi Capitolul II pentru o descriere a întrebărilor implicate.

7 Această relaţie dintre apartenenţa de grup şi eficacitatea politică şi activitate este pusă în evidenţă de câteva dintre studiile efectuate de către Survey Research Center şi de alte studii comunitare. Vezi Robert E. Lane, *Political Life*, p. 188.

nalelor alternative rezultă că recrutarea în activitatea politică nu va mai fi atât de strâns controlată de elitele aflate la conducere. În acest mod, participarea organizaţională conduce la un mai mare pluralism.

Însă nu putem presupune că apartenenţa la o asociaţie voluntară implică neapărat o participare activă a membrului. Multe din aceste organizaţii sunt mari şi complexe; probabil că pentru membrul individual ele sunt la fel de mari şi complexe, cu centrii de putere la fel de distanţi, precum propria naţiune. Apartenenţa poate oferi extrem de puţină pregătire pentru participarea politică. De exemplu, membrul unui sindicat mare, cu o organizare centralizată, se poate simţi un participant la fel de pasiv la organizaţia sa ca şi un supus al unei stat mare, autoritar şi s-ar putea ca vocea lui să se poată auzi la fel de puţin.

Prin urmare, pentru a reconstitui impactul apartenenţei organizaţionale asupra atitudinilor politice, este important să luăm în considerare măsura în care indivizii îşi asumă roluri active în propriile organizaţii. Datele globale ale apartenenţei nu ne spun nimic cu privire la participare. Pentru a avea o oarecare estimare a măsurii în care apartenenţa implică participare activă, acelor subiecţi care şi-au declarat apartenenţa li s-a cerut să spună dacă au jucat vreun rol activ în interiorul organizaţiei lor: în particular, dacă au deţinut vreodată vreo formă de poziţie oficială, înaltă sau joasă, în vreo filială locală sau într-un birou central.

Datele (vezi Tabelul X.7) scot la iveală mai multe diferenţe izbitoare între ţări decât au făcut-o cifrele privind apartenenţa globală. În Statele Unite, 26 la sută dintre subiecţi declară că au deţinut vreo poziţie într-o organizaţie. În Marea Britanie, deşi proporţia este mai joasă (13 la sută), ea este cu mult deasupra celor din alte ţări (7,8 la sută). Analiza evidenţiază faptul că efectul asociaţiilor voluntare asupra cetăţeniei poate să difere semnificativ de la o ţară la alta.

În unele ţări, există un strat relativ larg al indivizilor care participă mai mult sau mai puţin activ la procesul de decizie din asociaţiile voluntare; în altele, apartenenţa organizaţională poate fi relativ formală lipsindu-i şi oportunităţile de participare. Organizaţiile în care există unele şanse ca individul să ia parte activă pot fi la fel de semnificative pentru dezvoltarea cetăţeniei democratice precum organizaţiile voluntare în general.

Aceste consideraţii adaugă încă o verigă discuţiei noastre cu privire la natura participării în cele cinci ţări. În particular, ele scot în

TABELUL X. 7 *Subiecții care declară că au deținut funcții executive (officers) în organizații; pe națiune*

	Procentaj al populației totale		*Procentaj al membrilor de organizație*	
Națiune	(%)	(Nr.)*	(%)	(Nr.)
Statele Unite	26	(970)	46	(551)
Marea Britanie	13	(963)	29	(453)
Germania	7	(955)	16	(419)
Italia	7	(995)	23	(291)
Mexic	8	(1.007)	34	(242)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

evidență o distincție netă între natura participării în Germania, pe de o parte, și Marea Britanie și Statele Unite, pe de alta. În toate cele trei țări se constată valori relativ înalte ale apartenenței organizaționale, în special între bărbați. Cu toate acestea, diferențele între proporțiile membrilor care sunt membri participativi activi (măsura este dată de deținerea sau nu vreodată a unei poziții oficiale) sunt marcate indiscutabil. Dacă ne uităm la cea de a doua coloană a Tabelului X.7 (proporția membrilor care au deținut vreo poziție oficială), vedem că 46 la sută dintre membrii americani și 29 la sută din cei britanici au deținut vreo poziție oficială într-una din organizațiile de care aparțin, în timp ce numai 16 la sută dintre membrii germani au avut experiența unei participări active. (De fapt, procentajul membrilor activi de grup este mai coborât în Germania decât în Mexic și Italia — deși în ultimele două țări avem de-a face cu o mult mai mică populație a membrilor de grup.) Aici, din nou avem o reflectare a tendinței de participare în Germania, anume de a fi larg răspândită, însă nu intensă. Ea tinde să fie formală și implică în mică măsură un angajament individual direct și o activitate. Organizațiile formale din Germania, precum acelea din Marea Britanie și Statele Unite, sunt larg răspândite și importante în determinarea opțiunilor politice. Însă ele diferă în privința gradului în care permit membrilor lor să participe la decizii. Încă o dată, descoperim că, în Germania, structurile sistemului democratic sunt bine dezvoltate, însă ele nu joacă încă roluri semnificative în perspectivele și

comportamentul cetăţenilor. Ele sunt elemente ale unei structuri politice democratice; dar nu sunt încă asimilate într-o cultură politică democratică.

Diferenţele ce apar în frecvenţa participării din interiorul organizaţiilor sunt puse în lumină dacă luăm în considerare care membri sunt înclinaţi spre acţiune. În general, după cum indică datele din tabelurile X.8 şi X.9, bărbaţii şi cei cu o educaţie mai înaltă sunt mai înclinaţi spre a fi activi în organizaţiile lor decât membrii feminini şi decât cei cu mai puţină educaţie.

Tabelul X. 8 *Membri de organizaţie care au deţinut vreodată funcţii; pe naţiune şi sex*

	Total		*Bărbaţi*		*Femei*	
Naţiune	(%)	(Nr.)*	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	46	(551)	41	(309)	52	(242)
Marea Britanie	29	(453)	32	(304)	22	(149)
Germania	16	(419)	18	(298)	9	(121)
Italia	23	(291)	24	(193)	19	(98)
Mexic	34	(242)	43	(146)	18	(96)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

Tabelul X. 9 *Membri de organizaţie care au deţinut vreodată funcţii; pe naţiune şi educaţie*

	Total		*Primar sau mai puţin*		*Secundar*		*Universitar*	
Naţiune	(%)	(Nr.)*	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	46	(551)	31	(156)	44	(245)	64	(150)
Marea Britanie	29	(453)	23	(241)	31	(176)	64	(22)
Germania	16	(419)	12	(321)	24	(79)	38	(16)
Italia	23	(291)	13	(173)	36	(91)	38	(26)
Mexic	33	(242)	30	(181)	39	(44)	52	(17)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

O excepție apare în Statele Unite, unde membrii feminini ai organizațiilor sunt mai înclinați spre o participare activă decât bărbații[8].

Un interes particular prezintă faptul că *pattern*-ul german al apartenenței organizaționale frecvente, cuplat cu lipsa frecvenței participării în interiorul organizației, este o structură relativ uniformă între toate grupurile germane. Deși bărbații germani sunt tot atât de frecvent membri ai organizațiilor precum cei britanici sau americani și deși germanii fac parte la fel de frecvent precum americanii sau britanicii din grupuri educaționale particulare, nu găsim în nici un subgrup din Tabelurile X.8 sau X.9 subiecți germani care să fie la fel de activi în organizațiile lor ca și subiecții americani și britanici. De exemplu, să comparăm subiecții masculini din cele trei țări.

Există o probabilitate egală ca bărbații germani să fie membri ai asociațiilor voluntare precum cei americani sau britanici: proporțiile celor care-și declară apartenența sunt de 68 la sută în Statele Unite și de 66 la sută în Marea Britanie și Germania. Pe de altă parte, 41 la sută dintre membrii americani bărbați și 32 la sută din cei britanici declară că au fost activi în organizațiile lor, în timp ce doar 18 la sută dintre membrii germani declară o asemenea participare. Contraste similare pot fi întâlnite în Tabelul X.9 între variatele grupuri educaționale și pot fi întâlnite de asemenea în interiorul variatelor grupuri ocupaționale.

Măsura în care apartenența organizațională implică vreun tip de participare activă în interiorul acelei organizații pare să varieze semnificativ de la națiune la națiune, precum și în interiorul națiunilor, între grupurile sexuale și educaționale. Nu toți membrii iau parte activă în organizația lor. În plus, măsura în care un individ este activ în organizație pare să fie legată de perspectivele sale politice, după cum sugerează clar Tabelul X.10. Din nou, vom folosi scala competenței subiective pentru a măsura această relație (deși măsurile activității politice vor da rezultate similare). Membrii de organizații care au deținut poziții active în interiorul acestora sunt mai înclinați decât membrii de

---

8 O relație similară a fost descoperită într-un studiu de către John C. Scott („Membership and Participation in Voluntary Associations", *American Sociological Review, XXII*, 1957, pp. 315-326). El a descoperit că subiecții masculini dintr-un oraș aflat în New England (Noua Anglie) erau mai înclinați decât subiecții feminini să aparțină unei organizații. Însă, între membrii organizațiilor, era mai probabil ca femeile să dețină funcții decât bărbații. Un motiv care poate să explice acest lucru poate fi dimensiunea mai redusă a organizațiilor din care fac parte femeile.

TABELUL X. 10 *Procentajul subiecţilor care au obţinut cele mai înalte rezultate în competenţa subiectivă*[a] *în conformitate cu măsura activităţilor în organizaţii; după naţiune şi educaţie*

	Total						Primar sau mai puţin						Secundar sau mai mult					
	Membru activ		Membru pasiv		Non-membru		Membru activ		Membru pasiv		Non-membru		Membru activ		Membru pasiv		Non-membru	
Naţiune	(%)	(Nr.)[b]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	82	(253)	66	(298)	54	(418)	68	(98)	55	(166)	46	(263)	85	(165)	80	(132)	69	(156)
Marea Britanie	84	(130)	69	(320)	55	(510)	86	(56)	66	(184)	52	(352)	84	(69)	73	(127)	62	(148)
Germania	72	(65)	55	(353)	37	(534)	69	(39)	50	(282)	35	(471)	80	(25)	74	(69)	55	(55)
Italia	76	(66)	48	(224)	34	(701)	53	(32)	44	(150)	29	(519)	74	(43)	56	(73)	49	(183)
Mexic	68	(83)	42	(159)	33	(765)	63	(56)	39	(124)	32	(697)	76	(27)	49	(33)	46	(67)

[a] Adică, cei care au obţinut cele mai înalte scoruri pe scala competenţei subiective.
[b] Cifrele din paranteză se referă la bazele calculării procentajelor.

rând să obțină scoruri înalte pe această scală. De pildă, în Italia, 76 la sută dintre subiecții care declară o participare activă în interiorul organizațiilor lor se plasează în cele trei categorii tip ale scalei noastre a competenței subiective, în contrast cu cei 48 la sută dintre membrii mai pasivi ai organizațiilor.

Oricum, chiar apartenența pasivă, atunci când este comparată cu nonapartenența, pare a fi asociată cu un sentiment crescut al competenței politice. În timp ce 48 la sută dintre membrii pasivi se clasează în cele trei categorii top ale scalei competenței subiective, numai 34 la sută dintre nonmembrii se situează la nivelurile cele mai înalte, iar *pattern*-ul din Italia este evident în toate națiunile, pentru indivizii din ambele niveluri educaționale și pentru bărbați și femei. Rezultă fără nici un dubiu că atât tipul de organizație de care aparține cineva, cât și intensitatea activității sale în interior se leagă de atitudinile sale politice. Cu toate acestea, apartenența organizațională *per se* pare să aibă un efect rezidual asupra competenței și activității politice. Membrul pasiv, asemenea membrilor unei organizații nonpolitice, încă diferă de individul care nu declară o asemenea apartenență[9].

Aceste descoperiri sprijină riguros propoziția asociată cu teoria societății de masă că existența asociațiilor voluntare sporește potențialul democratic al unei societăți. Democrația depinde de participarea cetățenească și este clar că apartenența organizațională se leagă direct de o asemenea participare. Membrul organizației este înclinat să fie un cetățean încrezător în sine și de asemenea unul activ. De asemenea, putem specifica ceva mai precis impactul competenței politice asupra diferitelor tipuri de apartenență organizațională. Apartenența la o or-

9 În 1948, autoritățile militare americane din Germania au efectuat un sondaj între tinerii germani pentru a evalua cât de eficiente au fost noile organizații formate din tineri în inocularea atitudinilor democratice. Ei au descoperit că exista o relativ mică diferență între membrii și nonmembrii tineri în ceea ce privea aderența lor la atitudinile democratice. De pildă, 58 la sută dintre membrii tineri făcând parte dintr-un club și 55 la sută dintre nonmembri credeau că era mai bine ca un club să aibă un lider ales prin regula majorității decât prin numire. Prin contrast, 72 la sută dintre membrii unui club ai căror lideri de club fuseseră aleși erau în favoarea alegerii liderilor, în comparație cu 48 la sută dintre membrii de club ai căror lideri fuseseră numiți. În mod evident, natura structurii de autoritate din cluburile de tineri a avut un efect mai mare asupra atitudinilor tinerilor decât faptul apartenenței *per se*. Vezi Office of Military Government for Germany (US), Opinion Survey Report No. 99, March 5, 1948, „A Report on German Youth". Sondajul tinerilor s-a bazat pe 2.337 interviuri cu subiecți situați ca vârstă între 10 și 25 de ani.

ganizaţie *orientată politic* pare să conducă la o competenţă politică mai mare decât apartenenţa la o organizaţie nonpolitică, iar apartenenţa *activă* la o organizaţie are un impact mai mare asupra competenţei politice decât apartenenţa activă. Acest fapt este important deoarece ajută la explicarea efectului diferenţiat al apartenenţei organizaţionale între naţiuni. Folosind date provenind dintr-o varietate de sondaje, Lipset subliniază că frecvenţa apartenenţei la asociaţii voluntare este aproximativ la fel de mare în democraţii stabile precum Statele Unite, Marea Britanie şi Suedia, ca şi în democraţiile relativ mai puţin stabile ale Germaniei şi Franţei — o descoperire care pare a pune sub semnul întrebării ideea unei conexiuni între democraţia stabilă şi apartenenţa organizaţională[10].

Datele noastre cu privire la Statele Unite, Marea Britanie şi Germania confirmă că ratele apartenenţei sunt similare pentru cele trei naţiuni. Însă descoperirile noastre indică de asemenea că apartenenţa organizaţională poate avea implicaţii chiar diferite între cele trei naţiuni. În Marea Britanie şi Statele Unite, apartenenţa organizaţională implică o participare activă în interiorul organizaţiei într-o măsură mult mai frecventă decât în Germania, unde relativ puţini membri par să ia parte activ. După cum arată datele noastre în continuare, gradul de activitate în interiorul unei organizaţii are efect asupra atitudinilor politice. Este mai probabil ca membrul activ să fie cetăţeanul democrat competent[11].

Apartenenţa multiplă. Un alt aspect al participării organizaţionale trebuie luat în considerare pentru a ne întregi imaginea cu privire la diferitele *pattern*-uri de participare şi la impactul acelei participări asupra atitudinilor în diferite naţiuni. Acesta este numărul organizaţiilor la care aparţin indivizii. Dacă cineva ia în considerare în principal frecvenţa apartenenţei şi nonapartenenţei între naţiuni, poate descoperi diferenţe izbitoare, însă aceasta nu indică întreaga măsură a diferenţelor în mărimea participării organizaţionale. Naţiunile diferă nu numai în

---

10 Vezi Lipset, *Political Man*, p. 67.

11 Nu dispunem de date comparabile pentru Suedia şi Franţa, celelalte două naţiuni citate de Lipset; însă descrierea asociaţiilor voluntare franceze demonstrează indiscutabil că, la fel ca germanii, însă spre deosebire de americani şi britanici, ele tind să fie puternic centralizate şi să permită oportunităţi reduse pentru participarea activă. Vezi în particular Arnold Rose, *Theory and Method in the Social Sciences*, Minneapolis, 1954, p. 74, şi M. Crozier, „La France, Terre du Commandement", *Esprit, XXV* (1957), 779-798.

frecvența cu care subiecții își declară apartenența, ci de asemenea — și probabil într-un mod mult mai izbitor — în frecvența cu care indivizii își declară apartenența la mai mult decât o organizație. Acest fapt este ilustrat în Tabelul X.11. În Statele Unite, aproximativ o treime din eșantionul nostru total sunt membri al mai multor organizații și, într-adevăr, 9 la sută din eșantion sunt membri a patru sau mai multe organizații. În Marea Britanie, 16 la sută din eșantionul total sunt membri a mai mult de o organizație. Cifra scade la 12 la sută din total în Germania, 6 la sută în Italia și 2 la sută în Mexic. Deși Marea Britanie și Statele Unite au fost chiar similare în privința multor măsuri ale participării, la întrebarea cu privire la apartenența organizațională impresiile multor observatori s-au dovedit a fi corecte. Participarea organizațională din Statele Unite, atât în ceea ce privește numărul total al celor care sunt membri, cât și a numărului celor care sunt membri ai mai multor organizații, este cu mult mai mare decât în orice altă țară. Aceasta se reflectă în proporția eșantionului total al celor care sunt membri multipli, ca și în proporția membrilor organizațiilor care fac parte din mai mult de o singură organizație. În Statele Unite, 55 la sută dintre membri organizațiilor aparțin la mai mult de o organizație. Celelalte cifre sunt: Marea Britanie, 34 la sută; Germania, 27 la sută; Italia, 20 la sută, și Mexic, 8 la sută.

Numărul organizațiilor cărora le aparține un individ afectează de asemenea competența sa politică. Apartenența organizațională pare să

TABELUL X.11 *Subiecții care aparțin la una sau mai multe organizații; pe națiune*

Procentajul celor care	Statele Unite	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Aparțin unei organizații	25	31	32	24	23
Aparțin la două organizații	14	10	9	5	2
Aparțin la trei organizații	9	4	2	1	0
Aparțin la patru sau mai multe organizații	9	2	1	*	*
Procentaj total al membrilor multipli	32	16	12	6	2
Procentaj total al membrilor	57 (970)*	47 (963)	44 (955)	30 (995)	25 (1.007)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

aibă un efect cumulativ; adică, apartenența la o organizație mărește sentimentul competenței politice a individului, iar apartenența la mai mult de o organizație conduce chiar la o și mai mare competență. Cei care aparțin de o organizație manifestă o competență politică mai mare decât cei care nu sunt membri ai nici unei organizații, însă membrii a mai mult decât o singură organizație manifestă chiar o competență mai înaltă decât cei a căror afiliere este limitată la una singură.

Ceea ce am arătat până acum este că asociațiile voluntare joacă un rol major într-o cultură politică democratică. Membrul organizației, în comparație cu cel care nu este membru, este mai înclinat să se considere pe sine mai competent în calitate de cetățean, în a fi un participant activ la politică și în a ști și a-i păsa mai mult de politică. Prin urmare, el este mai înclinat să fie mai aproape de modelul cetățeanului democratic. Am arătat de asemenea că tipul de organizație de care aparține individul contează; organizațiile politice scot un „dividend" politic mai mare decât organizațiile nonpolitice. Și mai contează și cât de activ este un individ în interiorul propriei sale organizații: membrul activ manifestă un mai mare sentiment al competenței politice decât membrul pasiv. Însă probabil că descoperirea cea mai izbitoare este că orice fel de apartenență — apartenența pasivă sau apartenența la o organizație nonpolitică — are un impact asupra competenței politice. Apartenența la o asociație, chiar dacă individul nu consideră apartenența politică relevantă și chiar dacă nu implică participarea sa activă, nu conduce la o cetățenie mai competentă. Pluralismul, chiar dacă nu este vorba de pluralismul politic explicit, poate fi într-adevăr una dintre cele mai importante fundații ale democrației politice.

CAPITOLUL XI

Socializarea politică şi competenţa civică

TEORIA SOCIALIZĂRII POLITICE

Discuţii recente cu privire la procesul implicat în formarea atitudinilor politice adulte sugerează un set complex de relaţii[1]. Abordările psihoculturale anterioare ale subiectului au privit socializarea politică mai degrabă ca pe un proces simplu. De obicei, au fost făcute trei presupoziţii: (1) experienţele semnificative de socializare care vor afecta mai târziu comportamentul politic se desfăşoară destul de devreme în viaţă; (2) aceste experienţe nu sunt experienţe manifest politice, însă ele au consecinţe politice latente — adică, ele nici nu sunt gândite pentru a avea efecte politice şi aceste efecte nici nu sunt necunoscute, şi (3) procesul de socializare este unul unidirecţional: experienţele „fundamentale" de familie au un impact semnificativ asupra structurilor secundare ale politicului, însă nu sunt la rândul lor afectate de acestea. Astfel, s-a afirmat că sursa atitudinilor germane faţă de autoritate ar sta în structura autorităţii din familia germană şi în aşteptările care au derivat din experienţele cu acea structură de autoritate; comportamentele politice americane şi ruseşti ar putea fi urmărite în trecut şi atribuite unor experienţe timpurii, nonpolitice precum înţărcarea sau deprinderea copilului mic de a se cere la oliţă (în engleză, *toilet training — n.trad., D.P.*)[2].

---

[1] Vezi, de exemplu, criticile variate din studiile „personalităţii autoritare", în special: Richard Christie şi Marie Jahoda (eds.), *Studies in the Scope and Method of the Authoritarian Personality*, Glencoe, Ill., 1954. Capitolele semnate de Edward A. Shils, Herbert H. Hyman şi Paul B. Sheatsley, Harold D. Lasswell sunt în mod particular relevante. Vezi de asemenea Herbert H. Hyman, *Political Socialization*, Glencoe Ill., 1959; Sidney Verba, *Small Groups and Political Behaviour*, Princeton, N.J., 1961, pp. 29 ff.; Gabriel A. Almond şi James S. Coleman, *The Politics of the Developing Areas*, Princeton, N.J., 1960, pp. 26–33.

[2] Pentru exemple ale acestei abordări, vezi lucrările unor Schaffner, Mead şi Gorer, citate mai sus, în Capitolul I, nota 6.

Această încercare de explicaţie a atitudinilor politice a fost prea simplă. Nu se pot face conexiuni lipsite de ambiguitate între experienţele timpurii ale socializării şi politică; prăpastia dintre cele două a fost atât de mare încât nu putea fi umplută decât prin folosirea unor analogii întrucâtva imprecise şi de o abordare mai degrabă selectivă a evidenţei. Însă, deşi era eronată în enunţurile ei specifice cu privire la comportamentul politic (cel puţin aderenţii ei lipsiţi de precauţii greşeau), această abordare fusese un început fructuos. O serie de presupoziţii erau corecte şi sugerau noi înţelegeri ale atitudinilor politice. Atenţia era concentrată asupra experienţelor preadulte, ca sursă a atitudinilor politice. S-a mai sugerat de asemenea că *pattern*-ul autorităţii în situaţii sociale preadulte a jucat un rol crucial în formarea predispoziţiilor politice. În general, relaţiile umane nonpolitice au devenit o sursă pentru înţelegerea relaţiilor politice.

Această abordare a formării atitudinii politice era eronată atunci când îngusta focalizarea acestor presupoziţii. Experienţele nonpolitice din copilărie pot juca un loc important în atitudinile şi comportamentul politic de mai târziu, însă impactul acestor experienţe asupra politicii continuă de-a lungul întregii adolescenţe şi a vârstei adulte. De fapt, există unele dovezi că experienţele mai târzii au implicaţii politice mai directe. Experienţele timpurii ale socializării afectează în mod semnificativ predispoziţiile fundamentale ale personalităţii individului şi, prin urmare, pot afecta comportamentul său politic, însă numeroşi alţi factori intervin între aceste experienţe mai timpurii şi comportamentul politic de mai târziu, care înhibă în mare măsură impactul primelor asupra celor din urmă. Asemenea dimensiuni fundamentale ale comportamentului politic, precum gradul de activitate sau implicarea în politică sau afilierea partizană a individului par a fi cel mai bine explicate din perspectiva experienţelor de mai târziu[3].

O altă intuiţie de valoare cu privire la abordarea psihoculturală era aceea că *pattern*-urile autorităţii nonpolitice la care este expus un individ au un efect important asupra atitudinilor sale faţă de autoritatea politică. *Pattern*-urile de autoritate din familie reprezintă primele expuneri ale individului faţă de autoritate. Şi este probabil ca primele lui concepţii cu privire la sistemul politic să reprezinte o generalizare a

---

3 Pentru o discuţie cu privire la factorii care pot interveni între experienţele timpurii ale socializării şi comportamentul politic, vezi Nathan Leites, „Psychocultural Hypotheses About Political Acts", *World Politics*, I (1948), pp. 102 ff.

acestor experienţe[4]. Însă a privi sistemul politic ca pe o familie pe scară largă (în engleză, *as the family write large*, ceea ce s-ar traduce literal ca pe o familie scrisă cu majuscule", — *n. trad., D.P.*) — aşa cum s-a procedat de către cei care vedeau rădăcinile tradiţiei autoritare germane în interiorul familiei germane — este cam simplist. În primul rând, după cum se va sublinia mai jos, anumite caracteristici ale *pattern*-urilor autorităţii de familie fac ca generalizarea lor pentru tărâmul politic să fie întrucâtva dificilă. Mai mult, există o mulţime de alte *pattern*-uri ale autorităţii nonguvernamentale faţă de care individul este expus: la şcoală, la slujbă, în diferite organizaţii cărora le aparţine. Iar aceste alte *pattern*-uri, în particular cele mai apropiate în timp şi ca tip de sistemul politic, pot avea o mai mare importanţă pentru comportamentul politic decât o au *pattern*-urile de familie[5].

La fel ca şi sublinierea *pattern*-urilor autorităţii de familie, importanţa atribuită unor experienţe nonpolitice care au consecinţe politice latente reprezintă un mod de înţelegere semnificativ, însă prea îngust. Socializarea politică latentă care este implicată, să zicem, în experienţele legate de *pattern*-urile autorităţii de familie poate crea anumite predispoziţii faţă de atitudinile politice ale individului; receptivitatea sa faţă de anumite tipuri particulare de relaţii politice poate să crească. Însă aceasta este evident o explicaţie inadecvată a atitudinilor sale politice, deoarece există şi alte forme de socializare politică. De pildă, există socializarea politică manifestă — învăţarea intenţionată a atitudinilor politice în familie şi în şcoală. Probabil că expunerea neintenţionată a unui copil la un material explicit politic are o mai mare importanţă — concepţiile despre politică sau lideri politici pe care el le aude, concepţii politice explicite care îi sunt comunicate fără intenţia expresă de a-i forma atitudinile politice. De pildă, este probabil că o mare parte din transferul de loialitate partizană de la o generaţie la altă generaţie nu depinde de învăţarea intenţionată a concepţiilor politice, ci de faptul dacă acei copii îşi aud părinţii discutând şi adoptă

---

4 Hess şi Easton subliniază că prima imagine a copilului cu privire la preşedintele Statelor Unite ale Americii reprezintă un transfer din experienţa de familie, însă el începe să diferenţieze între rolurile politice şi cele de familie pe măsură ce creşte. Vezi Robert D. Hess şi David Easton. „The Child's Image of the President", *Public Opinion Quarterly*, XXIV, (1960), pp. 632–644.

5 Vezi Harry Eckstein, *A Theory of Stable Democracy*, Princeton, N.J., 1961. Date care vor fi prezentate mai târziu în acest capitol vor sprijini punctul de vedere al lui Eckstein că *pattern*-urile de autoritate mai apropiate de tărâmul politic au o semnificaţie mai mare pentru atitudinile politice.

părerile pe care le aud. Sau mai pot fi formate pe această cale atitudini mai generale, cum ar fi respectul sau lipsa de respect pentru forma de guvernare. Wylie arată că, de pildă, copiii dintr-un sat francez studiat de el „... îi aud în mod constant pe adulţi referindu-se la guvernământ ca la sursa răului, iar la oamenii care-l conduc ca la instrumentele răului. Nu există nimic de natură personală în această credinţă. Ea nu are legătură cu o guvernare particulară, compusă dintr-un grup particular de oameni. Ea are legătură cu guvernele de pretutindeni şi din toate timpurile, — guvernele franceze, guvernele americane, guvernele ruseşti, toate guvernele. Unele sunt mai puţin rele decât altele, însă, în mod esenţial, ele sunt toate rele"[6]. O expunere nonintenţională de atitudini politice poate fi o modalitate majoră prin care *lipsa de spirit civic* (în engleză, *incivism, — n.trad., DP.*) este transmisă de la o generaţie la alta.

Prin urmare, atitudinile faţă de politică pot fi formate prin expunerea la atitudinile politice ale altora, în timp ce formarea de atitudini este intenţională sau nonintenţională. Iar această formare pe baza experienţei politice trebuie adăugată formării de atitudini care intervine prin intermediul transferului de atitudini din tărâmul nonpolitic în cel politic.

Mai există un aspect pentru care teoria socializării politice are nevoie de extindere. Fluxul influenţei nu este în mod necesar unidirecţional. Nu numai că *pattern*-urile de autoritate ale familiei, sau şcolii, sau ocupaţiei influenţează sistemul politic, însă este de asemenea posibil ca standardele ce se aplică în sistemul politic să influenţeze *pattern*-urile de autoritate din aceste alte zone. De pildă, în Statele Unite, normele democraţiei *politice* sunt argumente folosite adesea în favoarea unei democratizări suplimentare a relaţiilor din şcoală şi de la locurile de muncă. Deşi o mare parte din această democratizare poate avea un efect minor asupra practicii reale, probabil că are mai mult decât o simplă importanţă retorică[7].

---

[6] Lawrence Wylie, *Village in the Vaucluse*, p. 208. Este un lucru interesant de observat că această lecţie politică este eficientă, în ciuda faptului că ea contrastează direct cu învăţăturile din manualele de spirit civic. Aceasta sugerează că materialul politic explicit pe care copilul îl aude în mod informal şi care reprezintă atitudinile politice reale ale adulţilor este mai semnificativ decât educaţia formală pe care el o primeşte.

[7] Largul corp al literaturii preocupat de democratizarea şcolilor germane îţi creează impresia precisă că aceşti autori cred că şcolile trebuie să fie democratice deoarece lucrul acesta corespunde unui sistem politic democratic. Vezi W. Stahl, *Education for Democracy in West Germany*, New York, 1961.

Prin extinderea concepției noastre cu privire la formarea atitudinii politice de la una care se concentra asupra socializării politice timpurii, latente, noi câștigăm în complexitatea explicației, însă pierdem în mod clar din punctele de vedere ale acurateții și simplității. Sursele atitudinilor politice par a fi multiple. Ele includ experiențele timpurii ale socializării și pe cele mai târzii din timpul adolescenței, precum și pe acelea ale postsocializării, ca adult. Ele includ atât experiențele politice, cât și pe cele nonpolitice, experiențele care sunt concepute de către alții pentru a avea un efect asupra atitudinilor politice, în aceeași măsură cu acelea care nu sunt intenționate. Cu siguranță, multe tipuri de experiențe pot afecta atitudinile politice fundamentale, iar aceste experiențe pot interveni într-o multitudine de ocazii de-a lungul timpului. După ce ne-am complicat modelul socializării politice, ne confruntăm cu problema de a-l simplifica din nou. Dacă atitudinile politice nu decurg pur și simplu dintr-o singură sursă, putem cel puțin încerca să descoperim care dintre surse ni se par cele mai semnificative și pentru ce fel de oameni, precum și care combinații ale experiențelor sunt cele mai strâns legate cu tipuri particulare de atitudini politice. În acest capitol, ne vom ocupa tocmai de această problemă a precizării impactului diferitelor tipuri de experiențe nonpolitice asupra atitudinilor politice.

Desigur, formulată astfel, problema este complexă și probabil insolubilă. O vom aborda concentrându-ne doar asupra câtorva tipuri de *pattern*-uri de autoritate nonpolitică, anume acelea de la care ne așteptăm să influențeze atitudinile politice: pattern-urile din familie, școală și de la locul de muncă. Întâi, vom descrie pe scurt unele diferențe dintre cele cinci națiuni în ceea ce privește frecvența cu care anumiți subiecți declară că au fost capabili să participe la luarea deciziilor, când erau copii, în familie și în școală, iar ulterior la locurile lor de muncă. Vom examina, de asemenea, diferențele dintre grupurile educaționale și generaționale din interiorul fiecărei națiuni — diferențe care sugerează importante schimbări în șansele de participare, de-a lungul timpului. În al doilea rând, vom încerca să determinăm dacă și în ce măsură acele forme ale participării sociale se leagă de participarea politică.

Problema esențială este dacă există o strânsă relație între rolurile pe care o persoană le joacă în situații nonpolitice și rolul ei în politică. Există vreo tendință către omogenitate în aceste roluri? Această întrebare sugerează de ce *pattern*-urile de autoritate din interiorul grupuri-

lor sociale nonpolitice pot fi variabilele cruciale pentru a fi analizate. Aşa cum sunt ele, aceste *pattern*-uri de autoritate reprezintă structurile politice ale acestor grupuri nonpolitice: dacă ele nu sunt identice *pattern*-urilor guvernamentale de autoritate şi participare, ele se aseamănă cu acestea ca formă. De pildă, ele pot fi mai mult sau mai puţin democratice; adică, ele pot să confere individului o şansă mai mică sau mai mare de a participa la decizii. Astfel, concentrându-ne asupra *pattern*-urilor de autoritate din familie, şcoală sau slujbă, ne concentrăm asupra unui set de relaţii analogice unor relaţii politice fundamentale.

Există mai multe motive pentru care ne putem aştepta ca *pattern*-urile de autoritate la care este expus individul în afara tărâmului politic să aibă vreo influenţă asupra atitudinilor faţă de politică. În primul rând, rolul pe care un individ îl joacă în interiorul familiei, al şcolii sau la locul de muncă poate fi considerat ca o pregătire pentru asumarea rolurilor politice. El este înclinat să generalizeze dinspre primele roluri către ultimele. Dacă, în majoritatea situaţiilor sociale, individul se găseşte într-o situaţie de subordonare faţă de o figură cu autoritate, este probabil ca el să se aştepte la o asemenea relaţie de autoritate în cadrul sferei politice. Pe de altă parte, dacă el are şansa de a participa la un larg domeniu al deciziilor sociale, în afara sferei politice, el se va aştepta probabil să fie capabil de a participa şi la decizii politice. În plus, participarea la luarea deciziilor nonpolitice poate conferi cuiva deprinderile necesare pentru a se angaja în participarea politică: deprinderile de autoexprimare şi un simţ al tacticilor politice eficiente.

Din pricina tendinţei de a generaliza dinspre o sferă socială către alta, ne putem aştepta la o tendinţă către omogenitate a relaţiilor de autoritate la care un individ este expus. Însă nu ne aşteptăm la o completă omogenitate. Există o prăpastie largă între participarea familială, şcolară şi ocupaţională şi participarea politică. În primul rând, un individ care are şanse largi de a participa la un larg domeniu al situaţiilor nonpolitice poate trăi în interiorul unui sistem politic care permite puţine oportunităţi de participare. El poate avea înclinaţii către participare civică, însă şanse minime de a juca un rol civic. Invers, experienţele sale prepolitice îi pot oferi puţină încurajare pentru participare, însă alte caracteristici sociale sau politice îl pot conduce la participare. În plus, participarea la situaţiile mai intime de familie, şcoală şi slujbă (în particular, în familie şi poate la şcoală) poate diferi în mod substanţial de participarea la politică. *Pattern*-urile de autoritate din interiorul unităţilor mai mici pot lua o formă diferită de acelea din politică

şi, prin urmare, pot inhiba gradul în care el va generaliza de la o situaţie socială la alta. *Pattern*-urile de autoritate ale unor unităţi mai mici, mai intime tind să fie informale. Deciziile pot „apărea" din grup fără ca măcar vreodată să se fi „decis" ceva în vreun sens formal. Canalele de influenţă sunt prea puţin limpede articulate. Din această pricină, socializarea politică din interiorul unităţilor sociale mai intime poate fi o pregătire inadecvată pentru îndeplinirea activităţilor civile din interiorul sistemului politic mai larg, secundar. Prin urmare, instituţiile mai apropiate de tărâmul politic şi în care *pattern*-urile de autoritate devin mai asemănătoare *pattern*-urilor de autoritate din sistemul politic pot fi mai cruciale pentru formarea atitudinilor politice[8].

Discuţia de mai sus ne sugerează observaţia că diferenţa majoră dintre *pattern*-urile autorităţii nonguvernamentale şi guvernamentale poate fi una structurală: procesul de luare a deciziilor politice este unul mai formal, însă oportunităţile de participare politică pot să nu difere de acelea prilejuite de sistemele sociale nonpolitice. Dar dacă, în loc să ne uităm la dimensiunea *reală* a omogenităţii, ne vom uita la atitudinile subiective ale individului faţă de autoritate — adică, la măsura în care el *crede* că există o asemenea omologie — ne putem aştepta să descoperim o mai mare similaritate între *pattern*-urile autorităţii politice şi nonpolitice. Deşi individul s-ar putea să nu aibă prea mult control asupra faptului dacă structura îi acordă sau nu şanse de a participa, aşteptările sale privind capacitatea sau incapacitatea sa de a participa (ceea ce noi am numit „competenţă subiectivă") trebuie să fie mai predispuse la influenţele din afara tărâmului politicii.

Înainte de a descrie câteva din datele relevante pentru această întrebare, vom prezenta câteva avertismente. Aşa cum s-a întâmplat cu multe din informaţiile privind participarea politică, ne vom ocupa în acest capitol de relatările subiecţilor din interviurile cu privire la cât de capabili au fost ei să participe la deciziile din cadrul familiei, şcolii şi slujbei. Iar relaţia de care suntem interesaţi este cea dintre abilitatea percepută de a participa în acele zone şi abilitatea percepută de a participa la politică. Noi nu întrebăm dacă un om care a participat la decizii de familie este mai înclinat să participe la politică; noi punem

---

8 Pentru o discuţie asupra diferenţelor dintre *pattern*-urile luării deciziilor în grupuri primare mici şi în grupuri secundare mai mari, vezi Sidney Verba, *Small Groups and Political Behavior*, capitolul II. Pentru o discuţie suplimentară cu privire la această chestiune, vezi mai jos.

întrebarea mai modestă cu privire la faptul dacă omul care *îşi aminteşte* că a fost capabil să participe în familie *crede*, în prezent, că este capabil de a participa la politică. Oricum, de vreme ce aşteptarea că cineva poate participa pare a fi factorul major care conduce la participarea actuală, descoperirile noastre vor fi relevante, deşi nu definitive, pentru a răspunde la întrebarea privind impactul experienţelor de autoritate nonpolitică asupra comportamentului politic. Urmează alt avertisment cu privire la problema participării în interiorul familiei şi şcolii. În aceste cazuri, noi le-am cerut subiecţilor să-şi amintească *pattern*-ul relaţiilor de autoritate, aşa cum au existat ele în ceea ce este adesea mai degrabă trecutul îndepărtat. Prin urmare, multe dintre aceste relatări trebuie să fie considerate în cel mai bun caz drept aproximări ale unor relaţii din trecut. Problema memoriei nu apare în legătură cu participarea ocupaţională curentă.

După cum am arătat mai devreme, *pattern*-urile relaţiilor interpersonale din interiorul familiei, şcolii şi, în mai mică măsură, al slujbei vor lua probabil forme diferite de acelea din interiorul sistemului politic. Ele vor fi mai puţin formale. Luarea deciziilor în asemenea situaţii nu implică apartenenţa la partide formale sau participarea la un sistem electoral formal; mult mai probabil că ea va consta în aşteptarea că, fie şi tacit, cineva va fi consultat înaintea luării deciziilor. În grupul primar intim, democraţia se exprimă în tonul relaţiilor şi în normele implicite. Dacă acest mod al participării afectează atitudinile politice, aceasta se întâmplă în forma socializării politice latente: adică, scopul său explicit nu este de a încălca standarde ale participării politice. Oricum, socializarea politică poate fi la fel de bine explicită, ca şi implicită. Părinţii sau profesorii pot încerca în mod explicit să predea normele comportamentului politic. Impactul explicit al acestei pregătiri civice va fi luat şi el în considerare.

PARTICIPAREA TIMPURIE LA DECIZII

Participarea la deciziile familiale. Cele două instituţii mai semnificative pentru socializarea copilului sunt familia şi şcoala. În ambele, *pattern*-urile de autoritate sunt importante şi pregnante. În interiorul familiei şi al şcolii, copilul este în primul rând expus relaţiilor de autoritate. Şi deşi *pattern*-urile de autoritate ale familiei şi şcolii sunt în mod necesar ierarhice, implicând relaţii între adulţi şi copii, instituţiile pot varia în mod substanţial în privinţa măsurii în care ele le permit

copiilor o oarecare libertate de a participa. Această participare poate să înceapă implicit la o vârstă timpurie. Însă de vreme ce am simţit că *pattern*-urile de activitate mai apropiate în timp de participarea politică vor avea o mai mare semnificaţie şi vor fi rememorate cu o acurateţe sporită, am decis să punem întrebări privind participarea în interiorul familiei în timpul adolescenţei. Subiecţilor li s-a cerut să-şi amintească, dacă puteau, cât de multă influenţă au avut în deciziile de familie care-i priveau când ei aveau vârsta de şaisprezece ani. Rezultatele sunt înfăţişate în Tabelul XI.1. În toate ţările, cu excepţia Italiei, mai mult de jumătate din subiecţi îşi amintesc că au avut oarecare influenţă asupra deciziilor de familie, în timp ce în Italia proporţia este aproape de o jumătate. Subiecţii din Statele Unite şi Marea Britanie declară cel mai frecvent (73 la sută şi, respectiv, 69 la sută) că au avut o oarecare influenţă asupra deciziilor de familie; subiecţii germani, italieni şi mexicani declară că nu au avut nici o influenţă în frecvenţe aproape egale.

Subiecţii au fost de asemenea întrebaţi dacă au avut şansa de a se plânge în legătură cu deciziile. S-au simţit ei liberi să se plângă dacă deciziile luate nu le conveneau? Şi îşi pot ei aminti dacă s-au plâns vreodată cu adevărat? În interiorul structurii informale a familiei, această libertate de a fi în dezacord poate fi considerată ca o formă de participare. În general, subiecţii britanici şi americani declară în această formă abilitatea cea mai pronunţată de a participa astfel la deciziile de familie. Subiecţii britanici recunosc mai frecvent decât alţii faptul că îşi amintesc să se fi plâns cu adevărat. La cealaltă extremă, aproxima-

TABELUL XI. 1 *Influenţa asupra deciziilor de familie, în conformitate cu amintirile; pe naţiune*

Procentajul celor care-şi amintesc că au avut	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Vreo influenţă	73	69	54	48	57
Nici o influenţă	22	26	37	37	40
Nu ştiu, nu-şi amintesc şi altele	5	5	9	15	3
Procentaj total	100	100	100	100	100
Număr total al cazurilor*	970	957	955	995	923

* Din tabelurile înfăţişând date privind experienţele de familie care persistau în memorie, au fost omişi acei subiecţi care nu au fost crescuţi în interiorul unei familii (de pildă, într-o instituţie).

tiv o jumătate dintre subiecţii mexicani declară că era mai bine să nu se plângă şi că, de fapt, nu s-au plâns. Frecvenţele cu care subiecţii germani şi italieni declarau o participare de familie se situează între cele din Statele Unite şi Marea Britanie, pe de o parte, şi Mexic, pe de alta.

Participarea în şcoală. Datele cu privire la participarea în interiorul familiei se compară aproximativ cu datele înfăţişate anterior cu privire la participarea din interiorul politicii: o frecvenţă de participare relativ mai mare în Marea Britanie şi Statele Unite, o participare intermediară în Germania şi o participare întrucâtva mai slabă în Italia şi Mexic. Pe de altă parte, datele cu privire la reamintirea participării în şcoli arată un contrast puternic între Statele Unite şi celelalte patru ţări. Aceasta este adevărat pentru participarea informală în interiorul şcolii. Când au fost întrebaţi dacă s-au simţit liberi să se plângă de un tratament nedrept sau dacă s-au plâns vreodată cu adevărat, subiecţii americani au declarat că de cele mai multe ori ei s-au simţit liberi să se plângă şi că de fapt chiar s-au plâns.

Însă diferenţa cea mai pronunţată de participare politică se observă dacă cineva ia în considerare oportunităţile formale de a participa. Aici, este imediat vizibilă distincţia între educaţia în Statele Unite şi de oriunde altundeva. Subiecţii au fost întrebaţi dacă li se oferea copiilor din şcolile lor şansa de a discuta şi dezbate probleme sociale şi politice controversate. Dacă ei declarau că existau astfel de discuţii, erau ulterior întrebaţi dacă ei înşişi luau parte. Rezultatele la aceste două întrebări sunt arătate în Tabelul XI.2. În Statele Unite, 40 la sută dintre

TABELUL XI. 2 *Libertatea de a participa la discuţii şi dezbateri în şcoală; pe naţiune*

Procentajul celor care-şi amintesc că	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Puteau şi au participat	40	16	12	11	15
Puteau să participe, dar n-au făcut-o	15	8	5	4	21
Nu puteau să participe	34	68	68	56	54
Nu ştiu şi altele	11	8	15	29	10
Procentaj total	100	100	100	100	100
Număr total	969	963	953	907	783

subiecţi declară că aveau loc asemenea discuţii şi că ei luau parte la ele. În alte naţiuni, procentajul celor care au făcut asemenea declaraţii este mult mic, situându-se între 16 la sută, în Marea Britanie, şi 11 la sută; în Italia. Cu siguranţă, dimensiunea pregătirii explicite pentru participarea politică în şcoli este mult mai înaltă în Statele Unite decât oriunde altundeva.

Participarea de clasă şi cea timpurie. Datele noastre arată că *pattern*-urile de autoritate din familie şi din şcoală se deosebesc în mod substanţial între diferite grupuri sociale. În toate cele cinci naţiuni, frecvenţa cu care subiecţii afirmă că au fost capabili să participe la decizii în interiorul familiei sau la şcoală — atât în ceea ce priveşte libertatea lor de a se plânge de decizii, cât şi plângerile reale de care ei îşi aduc aminte — creşte odată cu nivelul educaţiei. Datele trebuie interpretate cu mare precauţie; totuşi, ele indică într-un mod pregnant faptul că experienţele legate de *pattern*-urile de autoritate diferă între clasele sociale. Cei care deţin un statut social mai înalt sunt mai înclinaţi să participe la deciziile de familie. Dacă o asemenea experienţă facilitează creşterea competenţei politice democratice la vârste adulte, unul dintre multele motive ale competenţei politice generale mai scăzute ale acelora cu realizări educaţionale modeste poate fi că acei oameni sunt de obicei crescuţi în familii în care nu se nutreşte aşteptarea că vocea cuiva poate fi auzită când e vorba de luarea deciziilor.

O diferenţă de clasă similară este observabilă în participarea din şcoli. Subiecţii cu o educaţie mai înaltă îşi amintesc de participarea informală (a se plânge de un tratament nedrept) şi de participarea formală (discuţii din sala de clasă) mult mai frecvent decât cei cu realizări educaţionale mai modeste. De exemplu, 25 la sută dintre subiecţii italieni care nu au trecut dincolo de şcoala primară declară că-şi amintesc de faptul că s-au plâns din pricina unui tratament nedrept, în contrast cu 44 la sută dintre cei care au atins nivelul şcolii secundare. Iar diferenţele sunt la fel de accentuate în interiorul fiecăreia dintre naţiuni. Chiar mai izbitoare sunt diferenţele între grupuri sociale în ceea ce priveşte frecvenţa participării formale la discuţiile din sala de clasă, în legătură cu care persistă amintiri. În fiecare naţiune, frecvenţa participării ce nu a fost uitată, ci dimpotrivă a rămas vie în memorie, este de aproximativ trei sau patru ori mai mare între subiecţii cu ceva educaţie secundară decât între aceia care au doar o educaţie primară.

Implicaţiile acestor date sunt semnificative. Dacă experienţa legată de *pattern*-urile nonguvernamentale de autoritate este într-adevăr o

sursă a atitudinilor politice, atunci diferenţele pregnante ale atitudinilor politice pe care le observă cineva între subiecţii din diferite medii sociale pot proveni din experienţele lor timpurii cu autoritatea. Ne vom întoarce la această întrebare mai încolo.

Se mai poate observa o chestiune în legătură cu distribuţia experienţelor participative din şcoală şi familie ale celor cu pregătiri educaţionale diferite. În discuţia noastră anterioară cu privire la diferenţele naţionale ale frecvenţelor cu care subiecţii relatează despre oportunităţile de a participa în interiorul familiei, aşa cum revin ele în amintire, am descoperit o paralelă aproximativă între frecvenţele abilităţii raportate de a participa la politică şi experienţele familiale de participare, aşa cum sunt ele rememorate. Ambele erau cele mai frecvente, în Statele Unite şi Marea Britanie, şi cel mai puţin frecvente, în Italia şi Mexic. Iar în interiorul şcolilor am descoperit contrastul dintre Statele Unite şi celelalte patru naţiuni ca fiind *pattern*-ul cel mai clar. Însă dacă se iau în considerare datele cu privire la relaţia dintre educaţie şi oportunităţile de a participa, devine clar că o mare parte a deosebirilor ce există între experienţele din şcoală şi familie se datorează diferitelor distribuţii naţionale ale realizărilor educaţionale. Diferenţele naţionale ale participării familiale rememorate de-abia sunt oglindite dacă se compară subiecţii care nu au mai mult decât o educaţie în şcoala primară, în timp ce, între cei cu o educaţie mai înaltă, ele nu se oglindesc deloc. Participarea informală rememorată din şcoli nu indică de asemenea decât o mică diferenţă naţională sistematică în interiorul fiecărui grup educaţional. De fapt, diferenţele acute naţionale nu persistă decât în legătură cu participarea formală la dezbaterile din şcoli — or acesta reprezintă contrastul clar între frecvenţa participării din Statele Unite şi cea din celelalte naţiuni.

Astfel, cei cu o educaţie mai înaltă din toate cele cinci naţiuni par să beneficieze întrucâtva de oportunităţi mai mari de a participa la situaţii nonpolitice decât acei cu realizări educaţionale mai modeste. Iar dacă cineva ia în considerare subiecţii cu pregătiri educaţionale similare, diferenţele transnaţionale în ceea ce priveşte oportunitatea de a participa devin nesemnificative.

Vârsta şi participarea timpurie. Probabil chiar mai semnificative decât diferenţele între clasele sociale, în privinţa gradului şi oportunităţilor de participare ale indivizilor la deciziile familiale şi şcolare, sunt diferenţele între generaţii. Datele noastre sugerează în mod pregnant că *pattern*-urile participării familiale şi şcolare s-au schimbat iar,

ceea ce este cel mai important, ele s-au schimbat în aceeași direcție în toate cele cinci națiuni. Cu cât este subiectul mai în vârstă, cu atât este mai puțin probabil că el va declara oportunitățile de a participa. În fiecare ocazie aproape, grupurile de vârstă de peste cincizeci de ani declară cu cea mai redusă frecvență participarea școlară și familială. În ciuda uriașelor disparități din istoriile recente ale acestor națiuni, diferențele dintre structurile lor sociale și dintre nivelele generale ale participării și competenței, toate cinci par a avea experiența unei tendințe seculare similare către un sistem școlar și familial mai puțin autoritar[9]. În plus, aceste schimbări par a fi întrucâtva independente de sistemul politic. Aceasta este inferența care poate fi cel puțin dedusă din faptul că a existat o schimbare relativ constantă în *pattern*-ul autorității de familie — în special în Germania — încă de la începutul secolului, în ciuda evidentelor vicisitudini politice și sociale atât de mari. Pe de altă parte, *pattern*-urile autorității școlare, în Italia și Germania, nu dovedesc o schimbare la fel de fermă la începutul secolului, un fapt care ne sugerează ideea că pentru aceste *pattern*-uri există o mare probabilitate de a fi afectate de sistemul politic.

Ceea ce putem observa în această tendință generală către o mai mare participare în școală și familie sunt anumite aspecte ale proceselor industrializării, urbanizării și modernizării din Europa și Statele Unite. Ultimul secol a cunoscut o trecere dramatică de la ocupațiile agricole la cele industriale, de la reședința rurală la cea urbană, precum și o creștere dramatică a nivelurilor educaționale. În general vorbind, aceasta a însemnat o trecere de la familia largă, patriarhală la familia nucleară, emanciparea femeilor și dezvoltarea unei mai mari autonomii individuale. Lucrul izbitor cu privire la aceste schimbări generale în *pattern*-urile autorității sociale și ale participării individuale este că ele nu se revarsă imediat sau măcar cu necesitate asupra sferei politicului. Oricum, ele au consecințe politice. Ne vom reîntoarce la acestea mai jos.

---

9 Faptul că subiecții mai în vârstă sunt mai înclinați în a fi uitat dacă au participat sau nu, nu pare a fi motivul diferențelor de vârstă în participarea declarată. Aceasta se explică prin faptul că acest *pattern* al diferențelor de vârstă se menține chiar dacă luăm în considerare proporția celor care își amintesc de a fi fost capabili de a participa, a acelor subiecți care au fost capabili să-și amintească dacă au participat sau nu. Astfel, chiar dacă vom controla factorul memoriei deficiente între subiecții mai în vârstă, obținem aceeași diferență de vârstă. În plus subiecții mai în vârstă declară mai frecvent decât cei mai tineri faptul că își amintesc că *nu* au fost capabili să participe.

Participarea profesională. Până acum ne-am ocupat de participarea nonpolitică în etapele timpurii ale existenţelor subiecţilor noştri. Însă deşi o mare parte a experienţei politice relevante cu privire la *pattern*-urile de autoritate apar la o vârstă preadultă, este de asemenea probabil ca aceste experienţe să continue şi după copilărie. Şansele de a participa la viaţa adultă, comparativ cu oportunităţile preadulte din familie şi şcoală, pot afecta în egală măsură aşteptările cuiva cu privire la şansele de a participa politic. În particular, participarea la locul de muncă trebuie să aibă un efect semnificativ asupra credinţei individului în abilitatea sa de a participa politic. Deşi participarea profesională se petrece mai târziu în viaţă decât participarea în familie şi şcoală şi, prin urmare, la o vârstă când atitudinile individului sunt mai puţin maleabile, chiar faptul de a fi contemporan cu participarea politică sugerează că disparităţile între *pattern*-urile de autoritate vor conduce către o mai mare presiune pentru a le pune în armonie unele cu altele.

Câte oportunităţi posedă indivizii pentru a participa la deciziile de la locul lor de muncă? Deşi această întrebare a putut fi adresată doar acelor subiecţi care erau angajaţi în acele întreprinderi în care exista cineva cu autoritate asupra lor, întrebarea are acest avantaj asupra celor cu privire la familie şi şcoală: ea nu a fost retrospectivă. Subiecţii nu au fost întrebaţi cu privire la experienţele trecutului, ci în legătură cu situaţia lor profesională curentă. Prin urmare, se poate atribui o mai mare credibilitate acestor răspunsuri.

Tabelul XI.3 înfăţişează răspunsurile la această întrebare. Subiecţii britanici şi americani declară cel mai frecvent (80 la sută, respectiv 78 la sută) că sunt consultaţi când se iau deciziile la locul lor de muncă. La cealaltă extremă, subiecţii mexicani şi italieni declară că sunt consultaţi mai rar (deşi în ambele ţări procentajele sunt mai mult de jumătate). În Germania, proporţia subiecţilor care susţin că sunt consultaţi se află undeva la mijloc. Un *pattern* similar apare în legătură cu întrebarea privind măsura în care subiecţii afirmă că se simt liberi să protesteze la locul de muncă dacă se ia o decizie pe care ei nu o aprobă. Din nou, libertatea de a participa este cel mai frecvent evocată şi recunoscută în Statele Unite şi Marea Britanie, urmate de Germania. Oricum, în acest caz există o diferenţă profundă între Mexic şi Italia, de vreme ce subiecţii italieni afirmă cel mai puţin frecvent că se simt liberi să participe.

Pattern-ul abilităţii percepute de a participa la locul de muncă este întregit de datele cu privire la măsura în care subiecţii declară că s-au

TABELUL XI. 3 *Consultări cu privire la deciziile la locul de muncă; pe națiune*

Procentajul celor care afirmă că sunt consultați	*Statele Unite*	*Marea Britanie*	*Germania*	*Italia*	*Mexic*
Uneori sau adesea	78	80	68	59	61
Rar	21	19	29	36	38
Niciodată	1	-	3	5	-
Procentaj total	100	100	100	100	100
Număr total*	428	470	369	314	277

* Bazele calculului sunt mai mici deoarece nu toți subiecții au deasupra lor oameni cu autoritate, la locurile lor de muncă.

plâns în realitate de decizii. Asemenea plângeri s-au înregistrat cel mai frecvent în Statele Unite și Marea Britanie, fiind întrucâtva mai puțin comune în Italia și Germania. Lucrătorii germani au cea mai redusă frecvență a plângerilor[10].

De asemenea, oportunitatea de a participa este inegal distribuită între diferite ocupații. În mod evident, unele ocupații permit o anvergură mai mare a participării muncitorești decât altele. În general, cu cât este mai înalt *status*-ul ocupațional, cu atât mai probabilă va fi consultarea individului asupra deciziilor. În toate cele cinci națiuni, muncitorii calificați afirmă mai frecvent că au cunoscut consultarea decât cei necalificați, iar „halatele albe" (în engleză, *white-collar workers*, adică „lucrători cu gulere albe" care nu sunt angajați în munci manuale, ci de birou, într-o activitate funcționărească, de laborator, de cercetare, intelectuală — *n.trad.D.P.*) declară consultarea fie mai frecvent decât în cazul muncitorilor calificați (în Germania, Mexic, Italia), fie cu o frecvență aproximativ egală (în Statele Unite și Marea Britanie). Iar cei care ocupă poziții în ierarhia profesională sau managerială (care, cu toate acestea, au pe cineva deasupra lor într-o poziție de autoritate) se referă chiar la o consultare mai frecventă. Prin urmare, este clar că natura ocupației are un efect similar în fiecare națiune asupra șanselor de participare care sunt permise. Este ceva adevărat nu numai

10 Mexicanii afirmă adesea că ei s-ar simți liberi să protesteze, cu toate acestea o fac rareori. Aceasta ar putea fi o altă manifestare a caracterului aspirațional al *pattern*-ului mexican de participare: o credință intensă în eficacitatea proprie, neegalată de experiența reală a participării.

pentru consultarea din partea şefilor, ci şi pentru sentimentul libertăţii de a protesta al indivizilor faţă de deciziile care nu le plac.

Oricare ar fi motivul sporirii oportunităţilor de participare, pe măsura urcării scalei ocupaţionale, implicaţiile pentru participarea la politică sunt clare. În primul rând, pentru cei care ocupă slujbe de vârf este mai mare probabilitatea de a beneficia de acel tip de pregătire în participare pe care l-am sugerat ca fiind legat de participarea politică. Iar în al doilea rând, progresul economic şi o deplasare în distribuţia forţei de muncă către o mai mare proporţie a personalului calificat, tehnic, în „halate albe" şi managerial, pot fi însoţite de o dezvoltare a unei cetăţenii mai competente. Oricum, nu este un lucru evident în sine ce implică lucrurile acestea pentru dezvoltarea participării politice democratice. O participare sporită la locul de muncă creează o tensiune şi o competenţă potenţială, cărora sistemele politice tind să le răspundă; însă răspunsul poate lua alte forme decât oportunităţile crescute pentru o participare politică reală.

Datele cu privire la diferenţele în *status*-ul ocupaţional sugerează o premiză importantă a diferenţelor naţionale privitoare la frecvenţele participării la locul de muncă. Ca şi în cazul participării familiale şi şcolare, reiese că participarea la locul de muncă este, parţial, o funcţie a distribuţiei tipurilor ocupaţionale din fiecare naţiune, ca şi o funcţie a „stilului" naţional. Diferenţele naţionale din interiorul fiecărui grup ocupaţional combinat par să fie adesea un pic mai mici decât cele pentru eşantioanele globale. Însă aceasta se întâmplă mai ales la nivelul ocupaţiilor *white-collar*. Între lucrătorii *white-collar* şi cei din poziţii profesionale şi manageriale, oportunităţile de a participa sunt destul de uniforme în toate naţiunile. La nivelele *blue-collar* (în engleză, termenul de „guler-albastru" desemnează lucrătorii manuali şi/sau industriali — *n.trad., D.P.)* ale lucrătorilor calificaţi şi necalificaţi, persistă acute diferenţe naţionale. Aceasta ne sugerează faptul că există la nivelele ocupaţionale cu un înalt *status* — fie din pricina necesităţilor slujbei, fie din pricina răspândirii mai largi a ideologiilor democratice la acest nivel — un *pattern* de participare uniform transnaţional. Efectele afilierii naţionale sunt mai evidente la nivelele ocupaţionale mai joase[11].

Materialele prezentate până acum relevă faptul că participarea în familie, la şcoală şi la slujbă se leagă de *pattern*-urile de participare

---

11 Pentru un punct de vedere similar, în relaţia cu nivelul educaţional, vezi Capitolul XII, mai jos.

politică din fiecare naţiune. În general, subiecţii din cele două naţiuni în care frecvenţa participării politice apare ca fiind cea mai înaltă (Statele Unite şi Marea Britanie) se referă de asemenea cel mai frecvent la faptul că au fost capabili să participe la decizii nonpolitice. Iar subiecţii din Italia şi Mexic, unde nivelurile globale de participare politică tind să fie joase, declară în mod general experienţa participativă cea mai puţin frecventă în situaţii nonpolitice. Oricum, datele sugerează de asemenea că relaţia dintre participarea politică şi cea nonpolitică poate fi mai complicată. De pildă, subiecţii britanici raportează nivele ale participării şcolare care sunt întrucâtva similare celor din Germania, Italia şi Mexic şi extrem de diferite de acelea din Statele Unite. Pe de altă parte, cea mai clară paralelă cu datele despre participarea politică poate fi întâlnită în cazul participării la slujbă. Naţiunile cu cea mai intensă participare politică apar de asemenea ca fiind cele mai dispuse spre a oferi cele mai mari oportunităţi pentru participarea la locul de muncă, distincţia fiind extrem de ascuţită la nivelul *blue-collar*. Acest ultim punct este important, deoarece datele cu privire la participarea profesională reprezintă singura dovadă legată de participarea nonpolitică contemporană şi interrelaţiile acesteia cu participarea politică adultă. Datele cu privire la participarea familială şi şcolară sunt adesea informaţii referitoare la trecutul îndepărtat. Rezultă că *pattern*-urile de autoritate percepute de un individ ca fiind cele mai asemănătoare sunt *pattern*-urile adulte de participare, politică sau nonpolitică, la care el este expus în cadrul contemporaneităţii — astfel democraţia se dezvoltă simultan în ambele direcţii. Să luăm în considerare aceste chestiuni într-un mod mai direct.

PARTICIPARE SOCIALĂ ŞI COMPETENŢĂ CIVICĂ

Participare familială şi competenţă civică. Principalul nostru interes cu privire la *pattern*-urile nonguvernamentale ale autorităţii — cele ale familiei, şcolii şi locului de muncă — se leagă de efectul pe care aceste *pattern*-uri îl au asupra atitudinilor politice şi comportamentului celor care au fost expuşi la ele. În mod specific, vrem să ştim dacă un sentiment al abilităţii este în vreun fel transferat din sfera mai limitată a participării la deciziile nonpolitice către cea mai largă a participării la politică; sau, altfel spus, este membrul unei familii democratice mai înclinat să fie un cetăţean democratic competent?

Pentru a estima impactul pe care participarea în interiorul familiei îl are asupra competenţei politice, am împărţit subiecţii în trei grupe:

cei care au declarat în mod constant că au beneficiat de oportunităţi de participare în familie; cei care au declarat în mod constant că nu au avut deloc asemenea oportunităţi; şi cei care-şi amintesc *pattern*-uri mixte de participare[12]. Aceştia au fost apoi comparaţi, în conformitate cu rezultatele obţinute de ei şi transcrise de noi pe scala noastră a „competenţei politice subiective" — adică în conformitate cu credinţa lor în propria abilitate de a influenţa guvernământul. Această percepţie subiectivă este intim legată de comportamentul politic, de indentificarea pozitivă cu sistemul politic şi de acceptarea atitudinilor democratice, dacă, apoi, participarea în interiorul familiei poate sprijini un sentiment al competenţei politice, putem afirma categoric că o asemenea participare nonpolitică va avea un efect asupra extinderii orientărilor politice democratice în interiorul unei naţiuni.

După cum indică datele din Tabelul XI.4, există o conexiune între abilitatea rememorată a participării la deciziile din familie şi competenţa politică curentă. În toate cele cinci naţiuni cei care-şi amintesc constant că au fost capabili să-şi exprime opţiunile în cadrul deciziilor de familie tind să obţină rezultatele cele mai înalte ale competenţei politice. În Statele Unite ale Americii, unde scorurile pe scala competenţei subiective tind să fie cele mai înalte, 70 la sută dintre subiecţii care afirmă că au fost capabili să participe în familie se încadrează în cele trei grupuri situate cel mai sus pe scala competenţei subiective, în timp ce numai 47 la sută dintre cei care afirmă că nu au fost capabili să participe se află în aceste trei grupuri. Similar, în Mexic, unde scorurile competenţei subiective sunt cele mai joase, 50 la sută dintre cei care au participat în familie se află în cele trei grupuri din topul scalei competenţei subiective, în contrast cu 26 la sută dintre cei care nu au putut participa în familie. Acelaşi *pattern* poate fi observat şi în celelalte trei naţiuni.

De vreme ce experienţele cu *pattern*-urile autorităţii familiale, ca şi sentimentul competenţei politice variază în funcţie de educaţie, este

[12] Grupaţi împreună în calitate de participanţi familiali sunt subiecţii care afirmă că au avut o oarecare influenţă asupra deciziilor de familie, că s-au simţit liberi să protesteze faţă de o decizie care nu le plăcea şi că îşi amintesc că au protestat în realitate. Nonparticipanţii raportează că nu au avut nici o influenţă, că nu s-au simţit liberi să protesteze şi că nu-şi aduc aminte să fi protestat. Cei cu un *pattern* mixt de participare au răspuns la unele dintre întrebări pozitiv, la altele negativ — de pildă, că au avut o oarecare influenţă asupra deciziilor de familie, însă nu s-au simţit liberi să se plângă.

TALELUL XI. 4 *Procentajul celor care au obţinut cele mai înalte rezultate pe scala competenţei subiective*[a] *între subiecţii care declară diferite grade de participare la deciziile de familie; pe naţiune şi educaţie*

	Total						*Primară sau mai puţin*						*Secundară sau mai mult*					
	Participanţi		*Mixt*		*Non-participanţi*		*Participanţi*		*Mixt*		*Non-participanţi*		*Participanţi*		*Mixt*		*Non-participanţi*	
Naţiune	%	*Nr.*[b]	%	*Nr.*	%	*Nr.*	%	*Nr.*	%	*Nr.*	%	*Nr.*	%	*Nr.*	%	*Nr.*	%	*Nr.*
Statele Unite	70	(377)	67	(462)	47	(89)	58	(144)	56	(264)	42	(73)	77	(233)	80	(198)	69	(16)
Marea Britanie	70	(359)	63	(479)	51	(93)	67	(186)	59	(313)	45	(71)	73	(165)	70	(154)	76	(17)
Germania	52	(233)	50	(449)	42	(164)	46	(163)	45	(381)	42	(153)	66	(67)	75	(65)	[45	(11)]
Italia	46	(242)	41	(462)	34	(169)	35	(132)	37	(311)	31	(143)	59	(109)	50	(149)	52	(25)
Mexic	50	(126)	41	(598)	26	(199)	51	(85)	39	(524)	24	(191)	48	(41)	57	(73)	c	

[a] Adică, cei care au obţinut scorurile cele mai înalte pe scala competenţei subiective.
[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.
[c] Prea puţine cazuri.

important să luăm în considerare această relaţie cu grupurile educaţionale combinate. Atunci când separăm pe cei cu educaţie secundară sau mai mult de-atât de cei cu instrucţie în şcoala primară, devine evidentă o însuşire interesantă din cadrul generalizării noastre anterioare. Relaţia dintre abilitatea rememorată de a participa în interiorul familiei şi competenţa politică subiectivă persistă între cei cu realizări educaţionale modeste (deşi în Italia şi Germania doar într-o măsură redusă), nu însă şi între cei dintr-un grup educaţional superior. În toate cele cinci naţiuni, participarea familială este răspândită la fel ca şi participarea politică între cei cu o educaţie primară. Însă între cei cu o educaţie mai înaltă există o mică legătură evidentă între cele două variabile.

Această descoperire sugerează un important amendament la orice ipoteză cu privire la extinderea generalizării dintre experienţa de familie şi participarea politică. În mod evident, gradul în care se petrece o asemenea generalizare depinde de alţi factori. Faptul că generalizarea de la familie la corpul politic nu se aplică şi la cei cu nivele mai înalte de educaţie sugerează că participarea familială poate avea cea mai redusă importanţă între cei din partea cărora ni se pare normal, firesc, să aibă competenţa politică subiectivă cea mai mare. Între cei cu o educaţie mai înaltă, competenţa politică se dezvoltă din pricina unui număr de motive. Mai întâi, aceşti oameni vor avea o abilitate mai mare decât ceilalţi pentru a participa politic; există o probabilitate mai mare ca ei să fi învăţat norme care sprijină participarea politică. În plus, aşteptarea socială generală este că cei cu realizări educaţionale mai înalte vor fi competenţi politic. Şi, desigur, există o probabilitate mai mare ca ei să se amestece cu alţii care se consideră competenţi politic. Prin urmare, dacă pregătirea lor familială nu s-a realizat de asemenea manieră încât să sprijine participarea, există alţi factori care i se pot substitui.

Pe de altă parte, pentru cei cu realizări educaţionale mai joase există o probabilitate mai redusă ca ei să fi dobândit deprinderi participative sau să fi asimilat norma că cineva trebuie să participe, precum şi o mai mică probabilitate ca ei să se găsească în situaţia în care se aşteaptă din partea lor să fie competenţi politic. Dar acolo unde nu există un temei în favoarea competenţei politice, generalizarea de la nivelul familial poate avea, aşa cum s-a şi întâmplat, un efect marginal mai mare. Dacă participarea politică primeşte sprijin din afara sferei familiale, participarea familială devine mai puţin crucială ca factor determinant al implicării politice. Efectul pe care participarea familială

îl are asupra competenţei politice nu este unul universal şi poate fi compensat de alţi factori[13].

Participarea şcolară şi competenţa civică. O mare parte din ceea ce s-a afirmat cu privire la impactul pe care participarea familială îl are asupra competenţei civice se poate afirma şi în legătură cu participarea şcolară. Oportunitatea de a participa în interiorul şcolii pare să aibă un efect precis asupra poziţiei cuiva pe scala competenţei subiective. Însă varietatea tipurilor de participare din interiorul şcolii — în particular, diferenţa dintre participarea informală (a protesta faţă de o decizie) şi cea formală (a lua parte la discuţiile din clasă) — ne permit să ne uităm întrucâtva mai atent la modul în care participarea din şcoală afectează competenţa politică.

Să luăm mai întâi în considerare abilitatea rememorată de a participa informal la deciziile din şcoală. Pentru a-i pune laolaltă pe subiecţi în conformitate cu măsura în care ei declară că au fost capabili să protesteze faţă de decizii, i-am împărţit (pe baza răspunsurilor la trei întrebări) în trei grupe: cei care au răspuns consecvent că au putut participa astfel; cei care au răspuns consecvent că nu au putut participa astfel şi cei care au dat răspunsuri mixte[14]. Din multe puncte de ve-

---

13 Trebuie menţionată aici o altă imterpretare a rezultatelor. Este posibil ca o parte a relaţiei dintre participarea familială şi sentimentul competenţei politice să fie un artefact al situaţiei de interviu. Chestiunile cu privire la competenţa politică au fost puse aproape la începutul interviului, cele cu privire la participarea familială aproape la sfârşit. Cu toate acestea, subiecţii s-ar putea să fi supraevaluat sau subevaluat amintirile lor cu privire la exigenţele familiale, astfel încât ele să se potrivească cu relatările privind competenţa lor cuvenită în politică. Ne-am aşteptat ca acestea să se fi petrecut în special între cei ale căror amintiri legate de experienţele de familie sunt cele mai şterse; iar aceasta ar putea explica relaţia mai strânsă dintre competenţa politică şi familială în rândurile celor din grupurile celor mai în vârstă şi probabil între cei cu realizări educaţionale mai modeste. (Datele grupurilor de vârstă sunt înfăţişate în ediţia neprescurtată a acestei cărţi.)

Dacă lucrurile ar sta aşa, aceasta ar arunca o umbră de îndoială asupra validităţii conexiunii noastre între experienţa cu autoritatea nonpolitică şi atitudinile politice. Oricum, unele informaţii înfăţişate în ediţia neprescurtată (p. 357, nota 20) sugerează că această relaţie nu poate fi elucidată ca fiind un artefact al interviului.

14 Cele trei întrebări erau:

„1. Dacă aţi considerat că aţi fost trataţi incorect sau eraţi în dezacord cu ceva din ceea ce profesorul a afirmat, v-aţi simţit liber să vorbiţi cu profesorul despre asta sau v-aţi simţit un pic stânjenit, ori era mai bine să nu-i vorbiţi profesorului?

2. Ar fi contat în vreun fel dacă o făceaţi?

3. Vă amintiţi să fi făcut asta vreodată?"

Cei care au afirmat că se simţeau liberi să protesteze, că ar fi putut conta sau

dere, aceasta se potriveşte cu modul în care i-am grupat pe subiecţi în conformitate cu gradul participării lor familiale. Şi, din multe puncte de vedere, datele cu privire la participarea şcolară informală se aseamănă celor legate de participarea familială informală. După cum arată Tabelul XI.5, cei care îşi amintesc că erau capabili să protesteze eficient în interiorul şcolii sunt cei mai înclinaţi să aibă valori înalte pe scala competenţei subiective. Iar pentru a lua din nou în considerare naţiunile cu ratele cele mai înalte şi cele mai joase ale competenţei politice subiective: în Statele Unite, 75 la sută dintre cei care declară că erau capabili să participe în interiorul şcolii se află în cele trei categorii top ale scalei competenţei subiective, în contrast cu 54 la sută dintre aceia care declară că nu pot participa; în timp ce în Mexic, 52 la sută dintre participanţii şcolari se află cuprinşi în cele trei categorii top ale competenţei subiective, în opoziţie cu 24 la sută dintre nonparticipanţi.

Însă la fel ca şi cu datele participării în familie, este important să luăm în considerare în mod separat grupurile educaţionale. Dacă cineva zăboveşte asupra relaţiei dintre participarea şcolară şi competenţa politică în interiorul grupurilor educaţionale mai înalte sau mai joase, apare un rezultat izbitor de similar cu acela descoperit în legătură cu participarea familială. Participarea informală în interiorul şcolii pare a fi mai strâns asociată competenţei politice în rândul celor cu o educaţie limitată decât în rândul celor care au dobândit o educaţie întrucâtva mai înaltă. Distincţia între cei cu o educaţie şcolară primară şi cei cu educaţie secundară sau mai mult nu este la fel de pregnantă precum era în legătură cu participarea familială, însă, cu toate acestea, distincţia este clară. În toate cele cinci ţări, gradul participării informale se asociază cu un scor înalt pe scala competenţei subiective în rândul celor din grupul educaţional mai jos. Pe de altă parte, în rândurile celor cu o educaţie înaltă, relaţia dintre participarea şcolară şi competenţa politică este fie una indirectă (precum în Mexic, Italia şi Statele Unite), fie una mai slabă decât cea dintre subiecţii de şcoală primară (precum în celelalte două ţări).

Acest fenomen poate reflecta, din nou, precum în cazul participării familiale, absenţa relativă a altor factori care ar putea sprijinii compe-

---

că-şi aminteau că au protestat sunt consideraţi aici ca participanţi. Nonparticipanţii sunt cei care au replicat negativ la cele trei întrebări. Subiecţii rămaşi fac parte din categoria mixtă. Cei care nu-şi puteau aminti au fost omişi din tabel.

TALELUL XI. 5 *Procentajul celor care au înregistrat cele mai înalte valori pe scala competenţei subiective[a] între subiecţii care declară diferite grade de participare şcolară informală; pe naţiune şi educaţie*

	Total						Primară sau mai puţin						Secundară sau mai mult					
	Participanţi		Micşti		Non-participanţi		Participanţi		Micşti		Non-participanţi		Participanţi		Micşti		Non-participanţi	
Naţiune	%	Nr.[b]	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.
Statele Unite	75	(252)	67	(496)	54	(158)	66	(100)	58	(257)	42	(109)	80	(152)	77	(239)	78	(49)
Marea Britanie	70	(187)	66	(462)	56	(265)	68	(102)	62	(274)	53	(187)	74	(79)	73	(177)	63	(73)
Germania	53	(186)	49	(436)	44	(229)	48	(133)	45	(361)	44	(229)	67	(52)	73	(70)	57	(23)
Italia	51	(128)	46	(385)	32	(478)	43	(60)	42	(236)	28	(393)	59	(68)	53	(146)	54	(84)
Mexic	52	(177)	45	(376)	24	(205)	49	(118)	43	(319)	24	(197)	56	(59)	55	(57)	c	

[a] Adică, cei care au obţinut scorurile cele mai înalte pe scala competenţei subiective.
[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.
[c] Prea puţine cazuri.

tenţa politică în rândul celor cu un nivel jos de educaţie. Antrenamentul şcolar pentru participare are un efect marginal mai mare decât l-ar avea dacă ar mai exista — precum în rândul celor cu o educaţie înaltă — şi alţi factori ce s-ar putea substitui acestui antrenament.

În general, aşa cum s-a putut constata în legătură cu participarea familială şi competenţa politică, există o oarecare relaţie între experienţele şcolare şi atitudinile politice, însă ea nu este una puternică. Participarea şcolară pare să afecteze sentimentul competenţei politice în rândul unor grupuri, mai mult decât în al altora. Ipoteza noastră anterioară — că impactul participării nonpolitice asupra competenţei politice este cel mai mare între aceia care, din alte motive, par a fi mai puţin competenţi politic — primeşte un sprijin prin comparaţia grupurilor educaţionale.

Până acum am luat în considerare mai degrabă efectul participării informale în interiorul familiei şi şcolii asupra sentimentului competenţei politice. Ne-am preocupat în ambele situaţii sociale de abilitatea rememorată de a protesta faţă de o decizie nedreaptă. Dar suntem de asemenea interesaţi, în legătură cu participarea şcolară, de efectul oportunităţilor mai formale de a participa. Determină oare experienţa discuţiei şi dezbaterii din sala de clasă o creştere a probabilităţii ca individul ce se simte subiectiv competent să influenţeze guvernământul? Datele noastre indică un răspuns afirmativ calificat. În Statele Unite, Marea Britanie, Germania şi Mexic, la ambele nivele ale desăvârşirii educaţionale, iar în Italia, între cei cu educaţie primară, participarea rememorată la discuţiile şi dezbaterile din şcoală se leagă de un sentiment sporit al eficacităţii politice. Acei subiecţi care îşi amintesc că ei puteau să participe şi chiar au participat la acele discuţii tind să obţină rezultatele, mai înalte pe scala competenţei subiective spre deosebire de acei subiecţi care-şi amintesc că nu puteau participa. De pildă, în Statele Unite, 76 la sută dintre cei care afirmă că puteau să participe şi participau la discuţii în şcoli au obţinut scoruri în jumătatea superioară a scalei competenţei subiective, spre deosebire de cei 63 la sută dintre cei care au raportat că nu au avut o asemenea oportunitate. Iar în Mexic respectivele procentaje sunt de 53 şi 39 la sută.

O chestiune interesantă se află evident în conexiune cu participarea la dezbaterile din şcoli. În general, subiecţii care au obţinut cele mai joase rezultate pe scala competenţei subiective nu sunt aceia care afirmă că nu au avut oportunitatea de a participa la discuţii şi dezbateri. Mai degrabă, cei care declară că au existat asemenea oportunităţi, însă

ei nu au profitat de ele, tind să obţină scoruri la fel de joase ca şi cei care nu au avut asemenea oportunităţi. În Statele Unite şi Germania, la ambele nivele educaţionale, în Mexic, la nivelul educaţional inferior, iar în Italia, la nivelul educaţional superior, cei care au declarat că puteau s-o facă, însă nu au participat, au obţinut în general scoruri mai mici pe scala competenţei subiective decât aceia cărora asemenea oportunităţi nu le-au fost permise.

Acest fapt sugerează un amendament la discuţia noastră anterioară. Avem de-a face aici cu ceva mai mult decât impactul situaţiei obiective din interiorul şcolii asupra unui sens ulterior al competenţei politice. Motivul pentru care cei care nu au beneficiat de oportunităţile de a participa sunt şi cei ce se situează chiar mai jos, în privinţa nivelului competenţei lor politice, decât cei cărora nici măcar nu li s-a acordat această şansă poate să derive din anumite caracteristici individuale care afectează atât participarea subiectului în şcoală, cât şi simţul său de competenţă politică. Dată fiind şansa de a participa, există probabilitatea ca acei care nu au beneficiat de ea să fie nonparticipanţi din motive personale. Poate că este vorba de lipsa încrederii în sine sau a deprinderii; poate că există motive sociale, cum ar fi apartenenţa la un grup mai puţin privilegiat. Aceste motive pot fi independente de şansele de participare din şcoală.

Datele cu privire la oportunităţile formale de a participa sugerează, prin urmare, că unele dintre fenomenele generalizării pe care le observăm — adică, transferul evident al experienţei participative din familie şi şcoală către sfera politică — s-ar putea să nu rezulte din impactul unei familii participative sau a sistemului şcolar asupra atitudinilor politice. Mai degrabă, gradul de participare din şcoală şi familie, precum şi nivelul competenţei subiective în probeleme politice, pot să derive *ambele* din aceiaşi factori psihologici sau sociali. Acest amendament cu privire la semnificaţia descoperirilor noastre rezultă evident din datele cu privire la participarea şcolară formală. Însă el se poate aplica mai bine chiar la datele precedente cu privire la impactul participării informale rememorate asupra competenţei politice. Faptul că un copil se simte sau nu liber să protesteze sau că protestează realmente în familie sau în şcoală nu este determinat doar de structura autoritară a familiei sau a şcolii, care este o creaţie a adulţilor. Mai degrabă, participarea familială sau şcolară şi încrederea politică în sine pot ambele să reflecte măsura în care copilul are un ego puternic.

Astfel, datele noastre cu privire la impactul participării familiale şi şcolare asupra atitudinilor politice mai târzii sugerează în cel mai bun caz, că există o oarecare conexiune. Însă cât de puternică este conexiunea, în ce circumstanţe este ea mai mult sau mai puţin închisă, precum şi procesul prin care se face conexiunea sunt întrebări cărora nu li se poate încă răspunde.

Până acum, ne-am concentrat în cea mai mare parte asupra efectelor latente ale experienţelor familiale şi şcolare asupra competenţei politice. Am discutat până acum efectul asupra atitudinilor politice, însă nu al predării formale directe a cunoştinţelor, ci al generalizării din experienţele din familie şi şcoală asupra politicii. Chiar şi în cazul şanselor unei discuţii formale din sala de clasă, aspectul semnificativ a fost discuţia însăşi, nu subiectul, tema discuţiei. Oricum, ne putem întreba, de asemenea, dacă predarea directă nu ar putea să aibă efecte semnificative asupra atitudinilor politice.

Îi putem compara pe acei subiecţi care declară că în şcoala lor a existat un timp dedicat predării cunoştinţelor cu privire la politică şi guvernământ cu aceia care declară că nu a existat o astfel de preocupare. Datele sugerează că predarea explicită a datelor cu privire la politică poate determina creşterea sentimentului competenţei politice a individului, însă că aceasta depinde de conţinutul a ceea ce se predă. În Statele Unite, Marea Britanie şi Mexic, cei cărora li s-au predat cursuri despre politică sunt mai înclinaţi decât ceilalţi să obţină rezultate înalte pe scala competenţei subiective. *Pattern*-ul din Germania şi Italia este chiar diferit. În Germania, cei cu educaţie primară sunt întrucâtva mai înclinaţi să se simtă politic competenţi dacă au fost învăţaţi ceva despre politică în şcoală, în timp ce aceia cu o educaţie secundară sau mai mult sunt întrucâtva mai înclinaţi să se simtă extrem de competenţi politic dacă îşi amintesc acele cursuri. În Italia, cei cu o educaţie şcolară primară sunt întrucâtva mai puţin înclinaţi să se simtă competenţi politic dacă îşi amintesc orele în care li se predau cunoştinţe politice, în timp ce această predare nu produce aparent nici o diferenţă între cei cu o educaţie mai înaltă. Deşi există o conexiune relativă între învăţarea politicii, manifestă, şi competenţa politică, în S.U.A., Marea Britanie şi Mexic, nu există o conexiune clară (între aceste două sfere), în cele două naţiuni ale căror sisteme educaţionale au fost dominate, pentru o lungă perioadă din viaţa subiecţilor noştri, de filosofii antidemocratice. Acest contrast sugerează în mod pregnant

că predarea manifestă a politicii poate avea un impact, iar acest impact va depinde în bună măsură de conţinutul a ceea ce este predat.

Participare profesională şi competenţă politică. Datele prezentate până acum sugerează că există o oarecare relaţie între experienţele familiale şi şcolare şi atitudinile politice mai târzii ale unui individ. Însă, după cum am sugerat, formarea atitudinilor politice continuă după ce individul devine adult şi intră în rolul său politic. Atitudinile se schimbă, noile experienţe pot avea efecte politice. Dacă experienţele timpurii de autoritate pot afecta atitudinile politice, la fel o pot face şi experienţele de autoritate din viaţa mai târzie. Indivizii sunt expuşi unui spectru larg al acestor experienţe, fie în familie, la biserică, în asociaţii voluntare, fie la locul de muncă. Pot aceste relaţii şi experienţe mai târzii să afecteze simţul competenţei politice al unui individ? De pildă, dacă un adult are oportunitatea de a participa la decizii în relaţiile sale nonpolitice contemporane, va generaliza el pornind de la aceste experienţe şi va crede că poate participa în viaţa sa publică? Invers, cei cărora li se acordă puţine şanse de a fi stăpâni pe decizii în vieţile lor de zi cu zi vor generaliza această experienţă într-o credinţă a lipsei lor de abilitate politică?

Aceste întrebări sunt similare celor pe care le-am ridicat cu privire la şansele de participare din familie şi şcoală. În mod esenţial, suntem interesaţi de măsura în care un sistem politic democratic depinde de substructurile democratice ale societăţii. Depind orientările politice democrate (care includ atitudinea că cineva poate fi participant la deciziile politice) de oportunitatea de a participa la relaţii sociale nonpolitice? Aici, au o semnificaţie crucială oportunităţile de a participa la decizii la locul de muncă. Structura autorităţii la locul de muncă este probabil cea mai semnificativă — şi proeminentă — structură din cele cu care se întâlneşte, cotidian, omul obişnuit. Mai mult, această formă de participare poate avea un efect hotărâtor asupra participării politice din pricina *pattern*-urilor de autoritate de la locul de muncă, deşi probabil că o mixtură a autorităţii formale şi informale are o componentă formală mai mare decât, să spunem, *pattern*-urile de autoritate din interiorul familiei.

După cum s-a arătat mai devreme, există o oarecare paralelă între frecvenţa cu care subiecţii arată că pot participa la decizii luate la locul de muncă şi frecvenţa cu care subiecţii sunt competenţi din punct de vedere politic. Iar datele din Tabelul XI.6 indică faptul că această paralelă reflectă într-adevăr o relaţie între întinderea oportunităţii lor de

a participa la decizii profesionale şi întinderea competenţei politice subiective. În fiecare naţiune, cei care declară că sunt consultaţi cu privire la decizii la locul de muncă vor obţine probabil rezultate mai înalte pe scala competenţei politice subiective. Iar aceeaşi relaţie există între participarea profesională informală (libertatea de a protesta) şi sentimentul competenţei politice. Acei subiecţi care declară că se simt liberi să protesteze faţă de decizii sunt mai înclinaţi să se simtă subiectiv competenţi pentru a influenţa guvernământul.

Spre deosebire de multe din relaţiile dintre participarea familială şi şcolară şi competenţa politică, relaţiile dintre competenţa la slujbă şi competenţa politică subiectivă rămân puternice până şi în grupurile educaţionale combinate. În vreme ce impactul participării familiale şi şcolare asupra competenţei politice pare să descrească în rândurile celor cu realizări educaţionale superioare, impactul participării profesionale rămâne puternic, deşi există diferenţe ale gradului în care indivizii din diferite ocupaţii pot să participe la decizii la locul de muncă, această participare are un efect pozitiv asupra competenţei politice deţinute de ocupaţii de la toate nivelurile. Între muncitorii necalificaţi, muncitorii calificaţi şi „gulerele albe" (singurele straturi ocupaţionale cu suficiente cazuri pentru a face această analiză realizabilă), cei care declară că sunt consultaţi când este vorba de decizii la locul de muncă, în comparaţie cu cei care nu sunt consultaţi, se referă la nivele mai înalte ale competenţei politice subiective. Acesta este cazul în toate naţiunile, cu excepţia Mexicului, unde relaţia dintre cele două forme de participare este mai puţin evidentă.

Desigur, este imposibil să ajungi la concluzia că există un flux unidirecţional al influenţei de la *pattern*-uri ale participării la locul de muncă înspre *pattern*-uri ale participării în politică. Este chiar probabil ca oportunităţile de participare profesională şi politică să aibă un efect reciproc: adică, relaţia dintre abilitatea percepută la locul de muncă şi abilitatea percepută de a participa la politică poate reprezenta nu numai o generalizare a situaţiei de la locul de muncă înspre sfera politicii, ci şi o generalizare la fel de plauzibilă în direcţia cealaltă. Pretenţia, nevoia de a participa la deciziile profesionale se justifică adesea prin normele politice ale participării democratice. Iar individul a cărui experienţă politică include şansele de a participa la decizii va fi mai puţin înclinat să accepte fără discuţie relaţiile de autoritate la locul său de muncă. În orice caz, datele noastre sugerează o tendinţă către omogenitate între *pattern*-urile autorităţii profesionale şi politice: cei care

TABELUL XI. 6 *Procentajul celor care au obţinut cele mai înalte rezultate ale competenţei subiective*[a], *între subiecţii care declară grade variate de participare formală la decizii profesionale; pe naţiuni şi ocupaţie*

Naţiune	*Total*[b]				*Necalificaţi*				*Calificaţi*				*White collar*			+
	Consultaţi la slujbă		*Neconsultaţi*		*Consultaţi la slujbă*		*Neconsultaţi*		*Consultaţi la slujbă*		*Neconsultaţi*		*Consultaţi la slujbă*		*Neconsultaţi*	
	%	Nr.[c]	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.
Statele Unite	75	(334)	62	(94)	70	(70)	53	(32)	73	(71)	69	(16)	82	(93)	63	(27)
Marea Britanie	71	(372)	52	(98)	74	(88)	54	(41)	71	(140)	50	(30)	75	(65)	[60	(15)]
Germania	58	(253)	38	(116)	55	(42)	26	(42)	52	(61)	44	(32)	61	(62)	[46	(13)]
Italia	57	(181)	35	(130)	49	(45)	31	(67)	74	(31)	[40	(15)]	55	(76)	52	(21)
Mexic	51	(170)	45	(107)	26	(17)	43	(18)	48	(74)	53	(46)	47	(55)	45	(23)

[a] Adică, cei care au obţinut cele mai înalte trei rezultate pe scala competenţei subiective.

[b] Coloanele total se referă la deţinătorii de slujbe de tot felul. Împărţirea ocupaţională în necalificaţi, calificaţi şi *white collar* a fost selectivă şi nu-i include pe toţi deţinătorii de slujbe din coloanele totale.

[c] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

sunt orientaţi în direcţia participării într-un domeniu se vor orienta să participe şi în celălalt. Este însă dificil să afirmi că participarea profesională conduce la orientări politice democratice sau viceversa; însă există puternice mărturii că acestea două se dezvoltă într-o strânsă legătură împreună şi că se sprijină reciproc.

Efectul cumulativ al experienţelor participative. Există mărturii că impactul participării la procesul nonpolitic al luării deciziilor — acasă, la şcoală şi la slujbă — este cumulativ. Pentru individul care are şanse constante de participare nonpolitică — comparat cu cineva a cărui abilitate de a participa într-o zonă nonpolitică nu este combinată cu abilitatea de a participa în altă zonă nonpolitică — există o mai mare probabilitate ca el s-o generalizeze în participare politică.

Să-i luăm în considerare pe subiecţii ce afirmă că au şanse de a participa la decizii familiare şi şcolare. Se poate presupune că această oportunitate de a participa va fi probabil generalizată în competenţă politică subiectivă, dacă nu va fi contracarată de o experienţă a situaţiilor de autoritate la care cineva nu poate participa. Această ipoteză este sprijinită de datele din Tabelurile XI.7 şi XI.8. În Tabelul XI.7, indivizii care puteau şi nu puteau să participe la decizii de familie sunt apoi împărţiţi în cei care pot şi nu pot să participe la decizii legate de slujbă. Aceste rezultate sunt clare. Între cei care declară că erau capabili să ia parte la deciziile de familie, la cei care pot de asemenea să ia parte la deciziile de la locul de muncă există o mai mare probabilitate a unor scoruri înalte ale competenţei politice subiective decât între cei a căror abilitate de a participa la deciziile din familie nu este însoţită de o abilitate prezentă de a participa la deciziile profesionale. În Marea Britanie, de pildă, 75 la sută dintre cei a căror participare familială se combină cu oportunităţi de participare la locul de muncă obţin primele trei rezultate din topul scalei competenţei subiective, în contrast cu 58 la sută dintre acei subiecţi a căror participare familială nu este susţinută şi de o participare la slujbă. Şi, aşa cum indică Tabelul XI. 8, acelaşi efect cumulativ există în conexiune cu participarea şcolară şi profesională. Cei care au putut să participe la deciziile şcolare şi pot acum să participe la deciziile profesionale sunt mult mai înclinaţi să fie competenţi politic decât cei a căror participare şcolară nu este sprijinită de o participare ulterioară la slujbă. Luând din nou exemplul nostru britanic, vom descoperi că relaţia este încă şi mai izbitoare. 77 la sută dintre subiecţii care declară că sunt capabili să participe atât la deciziile de la şcoală cât şi la deciziile de la slujbă se află în cele trei grupuri din topul scalei prin care am reprezentat com-

petenţa subiectivă, în contrast cu 34 la sută dintre cei care au fost capabili să participe la şcoală, dar nu şi la slujbă. Oricum, această relaţie ţine numai pentru patru din cele cinci naţiuni. Datele mexicane reflectă puţin din elementele acestui efect cumulativ.

Tabelul XI. 7 *Procentajul celor care au obţinut rezultatele cele mai înalte ale competenţei subiective[a], între subiecţii care declară grade diferite ale participării în familie şi la deciziile profesionale; pe naţiune*

	Participanţi familiali				*Nonparticipanţi familiali*			
	Participanţi la slujbă		*Nonparticipanţi la slujbă*		*Participanţi la sujbă*		*Nonparticipanţi la slujbă*	
Naţiune	(%)	(Nr.)[b]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	77	(242)	70	(61)	70	(80)	45	(31)
Marea Britanie	75	(270)	58	(64)	64	(92)	37	(30)
Germania	61	(144)	38	(52)	59	(81)	37	(49)
Italia	60	(120)	44	(70)	50	(48)	24	(41)
Mexic	56	(72)	52	(44)	43	(97)	45	(62)

[a] Adică cei care au obţinut cele mai înalte rezultate pe scala competenţei subiective.
[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

Tabelul XI. 8 *Procentajul celor care au obţinut cele mai înalte rezultate ale competenţei subiective[a] între subiecţii care declară diferite grade ale participării la discuţii şcolare şi decizii profesionale; pe naţiune*

	Participanţi şcolari				*Nonparticipanţi şcolari*			
	Participanţi la slujbă		*Nonparticipanţi la slujbă*		*Participanţi la sujbă*		*Nonparticipanţi la slujbă*	
Naţiune	(%)	(Nr.)[b]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	83	(195)	67	(55)	63	(126)	56	(34)
Marea Britanie	77	(163)	34	(32)	67	(192)	57	(61)
Germania	67	(110)	38	(39)	53	(125)	36	(69)
Italia	57	(67)	42	(33)	55	(116)	38	(78)
Mexic	57	(60)	52	(40)	38	(82)	51	(90)

[a] Adică, cei care au obţinut cele mai înalte trei rezultate pe scala competenţei subiective.
[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

CONCLUZIE

Un element major al unei orientări politice democratice este credinţa că cineva deţine un oarecare control asupra elitelor politice şi deciziilor politice. Această credinţă are multe rădăcini. Un individ îşi poate baza estimarea sa cu privire la capacitatea de a influenţa guvernământul pe experienţa directă legată de acel guvernământ. Oportunităţile de a participa la decizii nu pot să ne convingă asupra competenţei sale, în timp ce încercări zădărnicite de a influenţa îl pot conduce la concluzia opusă. Sau el îşi poate baza competenţa subiectivă pe o mărturie ceva mai indirectă cu privire la operaţiile sistemului politic. El ar putea să-i observe pe alţii în încercarea lor de a influenţa politica şi să înveţe din experienţa lor; sau el poate învăţa din estimările pe care aude că alţii le fac asupra măsurii în care „omul obişnuit" poate influenţa politica. În aceste moduri, el îşi va forma convingerile politice pornind de la observaţiile sale cu privire la politică sau din expunerea la părerile altora privind politica.

Fără a nega importanţa sistemului politic în sine ca sursă a atitudinilor individului faţă de sistem, acest capitol a încercat să descopere câteva din sursele nonpolitice ale credinţei că cineva are un cuvânt de spus în chestiunile guvernamentale. O asemenea sursă ţine de experienţa cu persoanele autoritare din afara sferei guvernamentale. Aceste experienţe sunt generalizate de individ în domeniul politicii. Dacă în toate relaţiile lui sociale nu i se acordă şansa de a participa în mod semnificativ la decizii, el poate să deducă de aici părerea mai generală privitoare la incapacitatea sa de a controla vreo decizie, inclusiv deciziile politice. Pe de altă parte, dacă el descoperă că personalităţile autoritare din situaţiile sociale sunt sensibile la influenţă, el poate ajunge să creadă că personalităţile autoritare din politică vor fi de asemenea sensibile la influenţa sa.

Datele prezentate în acest capitol scot în evidenţă faptul că există într-adevăr o generalizare dinspre sfera nonpolitică înspre corpul politic. Dacă un individ a avut oportunitatea de a participa în familie, la şcoală sau la locul de muncă la luarea sau influenţarea unor decizii, este mai probabil că el se va considera competent în a influenţa guvernământul decât cineva care nu a beneficiat de aceleaşi oportunităţi. Dar această concluzie trebuie prezentată cu oarecare precauţie. După cum am subliniat în acest capitol, relaţia dintre experienţa participativă nonpolitică şi atitudinile politice nu este în nici un chip lipsită de ambiguitate. Ea apare ca fiind mai puternică în rândurile anumitor grupuri

decât în ale altora. Iar mulţi subiecţi manifestă un sentiment al competenţei politice deşi au avut puţină experienţă participativă în afara politicii, în timp ce alţii nu sunt competenţi politici, în ciuda experienţelor sociale care ar fi trebuit să încurajeze o asemenea competenţă. Această absenţă a unei relaţii puternice, lipsite de ambiguitate nu este suprinzătoare. La urma urmei, există o prăpastie în timp între abilitatea de a participa în interiorul familiei la luarea unor decizii şi abilitatea cuiva de a participa la politică. Structurile de autoritate diferă ca natură, iar lucrul acesta ar putea stânjeni generalizarea de la grupul primar la sistemul politic. Mai mult, fiecare tip de sistem politic interacţionează diferit cu aşteptările care s-ar putea „construi" în legătură cu un individ şi modul în care şi-ar aduce în spaţiul politicii experienţele sale nonpolitice. Indiferent de oportunităţile pe care el le are de a participa în afara politicii, generalizarea acestor experienţe către politică va fi inhibată într-un sistem politic care este recunoscut ca autoritar. Diferenţa dintre *pattern*-urile de autoritate politice şi nonpolitice poate să determine o oarecare tensiune sau nemulţumire, însă diferenţele pot să nu conducă spre un sentiment al competenţei. Experienţa cu *pattern*-urile de autoritate nonpolitică poate să afecteze atitudinile politice ale individului prin crearea unui set de răspunsuri predispuse la stimuli. Individul care a avut oportunităţi pentru o participare nonpolitică, va fi mai predispus să aleagă un răspuns participativ *dacă* apare o situaţie politică, în care există vreo şansă de a participa. Un individ care a avut un cuvânt de spus în familie, şcoală sau în deciziile profesionale va fi mai înclinat să accepte credinţa că el este un cetăţean competent, *dacă* există vreo altă bază pentru susţinerea acestei credinţe. Experienţele nonpolitice ale participării măresc disponibilitatea individului pentru un rol politic activ şi amplifică probabilitatea ca el să creadă în influenţa sa politică.

Oricum, datele din acest capitol ne permit să mergem ceva mai departe specificând modul în care experienţe nonpolitice creează predispoziţii la o participare în sfera politicului. Trei puncte pot fi subliniate cu privire la efectele *pattern*-urilor de autoritate nonpolitică asupra atitudinilor politice: aceste efecte sunt *cumulative*, alţi *factori sociali li se pot substitui* şi ele se situează *într-o ordine ierarhică a importanţei.*

Efectul cumulativ pe care participarea nonpolitică îl are asupra participării politice a fost sugerat în Tabelurile XI.7 şi XI.8. Şi cu siguranţă este de aşteptat un asemenea tip de efect. Dacă cineva se găseşte

în mod constant în situaţii sociale în care are un cuvânt de spus cu privire la decizii, atunci există o mai mare probabilitate ca ele să rezulte dintr-un simţ general al competenţei decât dacă experienţa de participare într-un domeniu nu se combină cu experienţe similare în alte domenii.

În al doilea rând, alţi factori sociali se pot substitui experienţei din interiorul şcolii sau familiei. În particular, datele noastre ne arată că educaţia la nivelul secundar sau mai sus de-atât poate să înlocuiască participarea familială şi în oarecare măsură, participarea şcolară, ca un factor ce conduce către competenţa politică. Această implicaţie poate fi dedusă din faptul că între cei cu o educaţie depăşind şcoala primară, experienţele de participare şcolară au un mic impact asupra competenţei politice, iar experienţele de participare familială nu au impact. Rezultă că cei cu o educaţie mai înaltă nu au nevoie de sprijinul pe care îl pot asigura experienţele de familie şi şcolare pentru dobândirea unui sentiment al competenţei politice, deoarece există atât de mulţi alţi factori care operează pentru a-i face competenţi politic.

Însă deşi un nivel mai înalt al educaţiei poate fi capabil să se substituie participării familiale şi şcolare, este interesant de observat că participarea profesională, deşi poate să consolideze ce s-a învăţat în familie şi la şcoală, nu poate înlocui cele două nivele de educaţie. Aceasta se vede în Tabelurile XI.7 şi XI.8. Chiar şi printre cei care au oportunitatea de a participa la slujbă (subiecţii din prima şi a treia coloană ale celor două tabele), contează dacă au fost sau nu capabili ca să participe anterior, în familie şi la şcoală la influenţarea unor situaţii şi decizii. Deşi aceştia posedă oportunităţi curente de a participa, dacă ei preferă sau aleg să nu participe în familie sau în şcoală, sunt mai puţin competenţi subiectiv în politică decât cei care nu au putut participa anterior. Iar acest lucru este adevărat pentru toate naţiunile.

De ce un nivel înalt de educaţie poate substitui participarea familială şi şcolară, în timp ce participarea la locul de muncă nu? Dacă putem specula, motivul poate să stea în faptul că educaţia, dincolo de nivelul primar, reprezintă o experienţă multiplă care poate, în extrem de multe moduri, să determine creşterea potenţialului participativ al individului. Procesele prin care o pregătire educaţională superioară afectează competenţa politică sunt variate: ele pot fi procese intelectuale, în măsura în care cineva învaţă un set de deprinderi utile participării; ele pot reprezenta inculcarea unor norme participative prin intermediul predării directe a acelor norme; ele pot implica presiuni sociale,

ca atunci când realizările educaţionale plasează pe cineva într-o situaţie socială în care se aşteaptă din partea cuiva să participe. Aceste procese sunt diferite de acelea prin care se generalizează *pattern*-uri ale autorităţii familiale şi şcolare la politică; şi, prin urmare, ele pot fi în mai mică măsură afectate de experienţele pe care individul le are în participarea familială şi şcolară. Chiar dacă participarea sa nonpolitică este de o asemenea anvergură încât va avea tendinţa să contracareze factorii ce sprijină participarea, derivaţi din nivelul său educaţional, faptul că acestea reprezintă tipuri diferite de influenţă asupra nivelului său de participare va minimaliza conflictul dintre ele.

Întrucâtva diferită este relaţia dintre participarea şcolară şi familială, pe de o parte, şi participarea la locul de muncă, pe de alta. Participarea la locul de muncă nu are un efect atât de cuprinzător asupra simţului competenţei politice a cuiva precum realizările educaţionale; este un factor mult mai îngust, care nu produce un set la fel de fundamental de schimbări la nivelul pe care-l ating capacităţile intelectuale, valorile sau situaţia socială a cuiva. În plus, factorul la care ne referim acţionează asupra competenţei politice în mare parte la fel ca şi experienţa participării familiale sau şcolare: printr-un proces de generalizare a capacităţilor cuiva dintr-un câmp într-altul. Prin urmare, este probabil ca participarea la locul de muncă, în măsura în care efectele ei tind să se manifeste într-o direcţie opusă faţă de efectele participării şcolare sau familiale, să intre în conflict cu celelalte experienţe. Prin urmare, va fi mai probabilă domolirea efectelor participării familiale sau şcolare decât înlocuirea lor.

Ultimul punct care trebuie subliniat este că impactul participării nonpolitice asupra atitudinilor politice diferă de la o zonă nonpolitică la alta. Se pare că există o ierarhie în forţa conexiunii dintre tipurile de participare nonpolitică şi competenţa politică: această conexiune devine tot mai puternică pe măsura trecerii cuiva de la participarea familială la cea şcolară, iar apoi la cea profesională. Când am luat în considerare relaţia dintre participarea familială şi simţul competenţei politice din interiorul grupelor educaţionale înalte şi joase, am descoperit că ea a slăbit întrucâtva la nivelul acelora ce au depăşit o educaţie primară. Pe de altă parte, între participarea şcolară şi sentimentul competiţiei politice, relaţia nu este mai slabă la nivelul educaţional inferior; şi deşi este mai slabă în toate naţiunile la nivelul de sus, o relaţie pozitivă încă mai persistă în interiorul a trei naţiuni din cele cinci. În contrast cu situaţia participării familiale şi şcolare, relaţia dintre par-

ticiparea profesională şi competenţa politică rămâne puternică la ambele nivele educaţionale — chiar şi între cei având o educaţie secundară sau mai mult. Iar, de vreme ce este relevant pentru argumentul general care va fi adus în discuţie, am putea să adăugăm aici că generalizarea experienţelor participative de la asociaţia voluntară înspre corpul politic arată o relaţie similară. După cum s-a subliniat în Capitolul X, cei care sunt participanţi activi la asociaţiile voluntare sunt mult mai înclinaţi să fie competenţi politic decât membrii pasivi; iar această relaţie este evidentă la ambele nivele educaţionale.

Această ierarhie în forţa relaţiei dintre modurile variate ale participării nonpolitice şi atitudinile politice sugerează o importantă specializare a modului în care participarea nonpolitică afectează atitudinile politice. Experienţele individului la muncă şi în asociaţii voluntare diferă esenţialmente de acelea din familie şi şcoală prin aceea că sunt mai apropiate — în timp, ca şi în structură — de corpul politic. Apartenenţa profesională şi de grup sunt contemporane cu participarea politică. Probabil şi mai important este faptul că modul de participare din interiorul locului de muncă sau al asociaţiei voluntare se apropie mai mult în formă de modurile politice ale participării decât participarea din interiorul familiei sau al şcolii. *Pattern*-urile de autoritate de la locul de muncă şi din asociaţiile voluntare sunt amestecuri de *pattern*-uri formale şi informale. Bazele ierarhiei de autoritate includ deţinerea prelungită a unor funcţii formale (în engleză, termenul de *incumbency* desemnează deţinerea aproape permanentă, obligatorie, a unei funcţii publice, chiar dacă în urma reocupării ei prin alegeri repetate, cum se întâmplă la americani prin realegerea unor senatori sau membri ai Camerei Reprezentanţilor - n. trad.) în interiorul organizaţiei, precum şi deprinderi tehnice sau legate de „relaţiile umane". În multe privinţe, situaţia aceasta este similară *pattern*-urilor autorităţii politice; în orice caz, mult mai asemănătoare decât sunt *pattern*-urile din familie sau şcoală. În ultimele două instituţii, *pattern*-urile de autoritate sunt în mod „natural" ierarhice, depinzând în mare măsură de diferenţele de vârstă. În plus, în special în familie, *pattern*-urile autoritare tind să fie informale şi implicite. Ţinând seamă de caracterul oficial al *pattern*-urilor autoritare, şcoala mai degrabă decât familia sau căminul, aproximează sistemul politic. În comparaţie cu familia, în şcoală există o conexiune mai strânsă între participare şi sentimentul competenţei politice.

Există mai multe motive pentru această ierarhie. În primul rând, după cum a sugerat Eckstein, cu cât este o structură socială mai apro-

piată de sistemul politic, cu atât este mai probabil că va exista o încordare pentru realizarea congruenţei dintre cele două *pattern*-uri de autoritate[15]. Dacă structura socială şi sistemul politic sunt apropiate, este greu pentru individ să-şi scindeze rolurile sale în cele două sisteme. Dar dacă, aşa cum se întâmplă cu familia şi, într-o mai mică măsură, cu şcoala, ele sunt relativ îndepărtate de sistemul politic, el poate fi capabil să-şi izoleze cu mai puţină încordare experienţele nonpolitice cu autoritatea de experienţele politice cu autoritatea.

Conexiunea ierarhică dintre *pattern*-urile autoritare nonpolitice şi atitudinile faţă de autoritatea politică sugerează o altă concluzie: aceea că, într-un sistem social relativ modern şi diversificat, socializarea în familie şi, într-o măsură mai mică, în şcoală, reprezintă un antrenament inadecvat pentru participarea politică. După cum a sugerat Eisenstadt, în societăţile în care principalele roluri adulte sunt nonfamiliale — adică, acolo unde ele sunt universale, specific funcţionale şi orientate spre îndeplinirea unor scopuri (*achievement-oriented*) — rolurile învăţate în interiorul familiei particulare, difuze şi atributive (*ascriptive*) nu vor intra în armonie cu rolurile adulte mai târzii. Îndeplinirea acestor roluri în interiorul familiei nu va asigura realizarea unei depline maturităţi sociale şi nici nu-l va pregăti în mod activ pe copil pentru o participare în interiorul sistemului social mai larg.

În situaţii de acest tip, alte agenţii socializatoare vor îndeplini roluri semnificative[16], în special, se pare, în relaţie cu sistemul politic. Într-o societate cu un sistem politic specializat, transferul de la familie la corpul politic este dificil şi există probabilitatea unei mai mici congruenţe între cele două decât în societăţi cu mai mică specializare în îndeplinirea funcţiilor politice[17]. Datele noastre tind să sprijine aceste

---

15. Eckstein, *op.cit.*, înţelege prin „apropierea" („closeness") unei structuri de sistemul politic atât apropierea în timp, cât şi apropierea în măsura în care structura este implicată în chestiuni politice şi guvernamentale. Însă măsura în care sistemele sunt similare din perspectiva caracterului oficial, al *pattern*-urilor autoritare şi a criteriilor poziţiilor autoritare este de asemenea relevantă.

16. S.N. Eisenstadt, *From Generation to Generation*, Glencoe, III, 1956. Cap. I. Un argument similar este dezvoltat de Helmut Schelsky, *Die Skeptische Generation: Eine Soziologie der Deutschen Jugend*, Düsseldorf-Köln, 1957, Capitolele II şi III.

17. Vezi Robert A. Levine. „ The Role of the Family in Authority Systems: A Cross-cultural Application of the Stimulus-generalization Hypothesis", *Behavioral Science*, V (1960), pp. 291-296. Levine descoperă că există la (tribul) Gussi din Kenya — un sistem politic lipsit de stat, cu linii de înrudire patriliniare fracţionate

generalizări. Experienţele familiale joacă un rol în formarea atitudinilor politice, însă rolul poate să nu fie central; prăpastia dintre familie şi corpul politic poate fi atât de largă încât celelalte experienţe sociale, în special în situaţii sociale mai apropiate în timp şi ca structură de sistemul politic, pot juca un rol mai larg. În plus, celelalte experienţe pot, de asemenea, să interacţioneze cu experienţele familiale sau şcolare. Uneori, ele pot stânjeni sau încuraja efectele acelui antrenament timpuriu al socializării. Alteori — experienţa legată de nivele mai înalte ale educaţiei a fost exemplul nostru, aici — ele i se pot substitui.

Discuţia scoate în evidenţă dificultatea de a deduce implicaţiile uneia din descoperirile majore ale acestui capitol: aceea că *pattern*-urile de participare s-au schimbat relativ uniform de-a lungul timpului, în direcţia unor mai mari oportunităţi de participare în familie şi la şcoală. Această schimbare va mări „disponibilitatea" individului pentru participare politică. Însă este ceva problematic dacă aceasta va conduce sau nu la o creştere a participării politice efective.

— un grad înalt al generalizării atitudinilor din familie la nivelul sistemului politic. În contrast cu sistemele moderne, afirmă Levine, transferul din Kenya intervine deoarece orizontul şi normele sistemului politic se aseamănă celor din familie. Astfel, trecerea de la participarea familială la cea politică implică mai puţine discontinuităţi decât în sistemele politice moderne.

CAPITOLUL XII

Profiluri de naţiuni şi grupuri

În capitolele precedente, am prezentat datele noastre dimensiune cu dimensiune. Am început cu cunoaşterea şi conştientizarea diferitelor aspecte ale guvernământului şi politicii în cele cinci naţiuni ale noastre; apoi, ne-am îndreptat atenţia către emoţia şi implicarea politică, referindu-ne la sentimentul obligaţiei şi competenţei politice, precum şi la atitudinile şi experienţele sociale din alte contexte de autoritate care poate că au avut efecte asupra atitudinilor politice. Preocuparea noastră nu a fost doar de a descrie diferenţele dintre ţările noastre, ci de a discerne ce relaţii au existat între aceste structuri atitudinale.

În acest punct, ar fi util să strângem laolaltă descoperirile noastre *demografice*, să prezentăm rezumatele tendinţelor naţionale şi de grup. În examinarea orientărilor politice ale grupurilor subnaţionale, suntem limitaţi în două privinţe de datele deţinute. Mai întâi, comparaţii demne de încredere ale subgrupelor demografice ar fi presupus un eşantion mai larg. Cu eşantionul nostru de aproximativ 1.000 de subiecţi din fiecare ţară, terminăm rapid cazurile pe măsură ce introducem controale pentru a determina dacă o diferenţă particulară de atitudine rezultă dintr-o altă caracteristică demografică decât cea examinată. A doua limitare este mai serioasă: substanţa interviului nostru a subliniat atitudinile faţă de structura sistemelor politice mai degrabă decât orientările politice sau atitudinile sociale şi stilurile de viaţă[1]. Diferenţele subculturale sunt de natură ideologică şi structurală, fiind asociate cu ideologii sociale şi *pattern*-uri de viaţă; astfel, vom fi capabili să dezvoltăm relaţia dintre grupuri demografice şi tendinţe subculturale po-

1 Acest amendament trebuie făcut în egală măsură pentru descoperirile noastre naţionale şi subnaţionale. În mod global, studiul nostru subliniază mai degrabă orientarea faţă de structura şi procesul politicilor decât faţă de substanţa politicii publice.

litice doar într-un mod limitat. Pe scurt, vom fi capabili, doar să arătăm măsura în care grupuri educaţionale şi sociale de clasă, bărbaţi şi femei, precum şi grupuri religioase constituie subculturi politice în interiorul cadrului oferit de clasificarea noastră parohial-dependent-cetăţenească.

PATTERN-URI NAŢIONALE

Italia: o cultură politică alienată. Imaginea culturii politice italiene ce a reieşit din datele noastre este una a alienării politice nealineate şi a izolării şi neîncrederii sociale. Italienii au rezultate în mod particular joase la capitolele mândrie naţională, partizanat moderat şi deschis, în recunoaşterea obligaţiei de a lua parte activă la problemele comunităţilor locale, în simţul competenţei de a se alătura altora în situaţii de stress politic, în opţiunea lor cu privire la formele sociale ale activităţii din timpul liber şi în încrederea lor cu privire la mediul social.

Aceste tendinţe nu sunt suprinzătoare, mai ales dacă luăm în considerare istoria politică italiană. Înainte de unificare, Italia a cunoscut secole de fragmentare şi tiranie externă, în care nu s-au putut dezvolta supusul loial şi orientările cetăţeneşti. În scurtul secol de istorie naţională, italienii au învăţat să asocieze naţionalismul cu umilinţa, constituţionalismul şi democraţia cu lipsa de eficienţă. Experienţele eliberatoare — *Risorgimento* şi rezistenţa la fascism în al doilea război mondial — au avut efecte incomplete şi profund separatoare. Prin urmare, italienii au tendinţa de a se raporta la politică şi guvernământ ca la forţe impredictibile şi ameninţătoare, iar nu ca la instituţii sensibile la influenţa lor. Cultura politică a Italiei nu sprijină un sistem democratic stabil şi eficient; dar în lumina istoriei politice a ţării[2] toate aceste caracteristici sunt de înţeles.

La această descriere a culturii politice italiene, mai putem adăuga încă două trăsături. Alienarea naţională şi politică italiană se bazează pe alienare socială. Dacă datele noastre sunt corecte, majoritatea italienilor văd mediul social ca fiind plin de ameninţări şi primejdie. Astfel, ţesătura socială nu susţine nici o cultură politică loială, nici un *pattern* loial al participării politice. Şi probabil că la fel de obiectiv este şi

2. Pentru o discuţie detaliată a culturii politice italiene, vezi Joseph La Palombara, *Interest Groups in Italian Politics*, Princeton, 1964, Cap. IV.

faptul că italienii sunt cel mai tradiţionali din cele cinci popoare în atitudinile lor faţă de participarea familială. Normele familiei patriarhale încă persistă în rândul unei largi proporţii a italienilor. Deşi grupurile mai tinere ca vârstă au făcut experienţa *pattern*-urilor de socializare ale familiilor participative mai frecvent decât grupurile mai în vârstă, aceste diferenţe între generaţii sunt de un ordin mai redus decât în Statele Unite, Marea Britanie şi Germania.

Şocanta îmbunătăţire a situaţiei economice din ultimii ani în Italia oferă unele perspective de schimbare în structura socială şi cultura politică. Dezvoltarea industrială rapidă va slăbi cu siguranţă tradiţionalismul, iar prin ridicarea standardelor de viaţă, prin asumarea unei distribuţii echitabile, poate să determine creşterea încrederii sociale şi a încrederii în sistemul politic. Însă *pattern*-ul prezent este al unei culturi politice predominant alienate.

Alienarea poate să nu fie însoţită de o credinţă în vreo alternativă revoluţionară la sistemul politic italian prezent. Conform definiţiei noastre, italienii pot fi văzuţi ca participanţi: ei sunt conştienţi de şi implicaţi în politică şi au un sentiment activ al propriei competenţe politice — în ciuda faptului că vor înceta să mai fie participanţi în acelaşi sens dacă partidul lor politic ar veni la putere. Acesta este un lucru de asemenea adevărat cu privire la sprijinitorii dreptei fasciste, în măsura în care ei iau parte activă la afacerile publice. Este paradoxal că majoritatea italienilor implicaţi şi informaţi politic se opun regimului constituţional şi democratic contemporan, iar cea mai mare parte a sprijinului pentru acest regim vine de la italienii care au o orientare de dependenţi sau parohiali. Am văzut în Capitolul IV că partidul politic cel mai mare al Italiei, care de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial a format şi guvernele, se bazează în cea mai mare parte pe voturile femeilor catolice neimplicate politic.

Mexic: alienare şi aspiraţie. Ceea ce a fost cel mai izbitor în *pattern*-ul mexican al culturii politice au fost lipsa echilibrelor şi inconsistenţele. Din toate cele cinci naţiuni, Mexicul a avut rolurile cele mai joase ale frecvenţelor cu care sunt atribuite impactul şi semnificaţia guvernământului şi aşteptărilor cetăţenilor cu privire la un tratament egal şi amabil din partea birocraţiei şi poliţiei. În acelaşi timp, frecvenţa cu care îşi exprimă mexicanii mândria faţă de sistemul lor politic este considerabil mai ridicată decât cea a germanilor sau italienilor. Iar obiectele acestei mândrii tind să fie în mod predominant Revoluţia Mexicană şi preşedinţia. În plus, orice fel de simţ al participării ar

exista, el pare a fi relativ independent de sentimentul satisfacţiei faţă de *output*-ul guvernamental. După cum s-a subliniat în Capitolul VIII, acei mexicani cu un înalt simţ al competenţei subiective sunt mult mai înclinaţi decât cei cu o competenţă joasă să evalueze performanţa specific guvernamentală în mod favorabil, deşi ei sunt mai înclinaţi să manifeste o atitudine generală. Prin urmare, în Mexic, orientarea participativă pare să depăşească orientarea dependentă, iar rolul de participant tinde să fie izolat de sentimentul loialităţii în sens dependent.

O mare parte din izolare şi dezechilibru poate fi explicată prin istoria politică mexicană. Înainte de 1910, sistemul politic mexican a fost în mod predominant unul exploatator. Parohialismul prerevoluţionar se baza pe tradiţie; mai mult, a reprezentat o reacţie de protecţie împotriva regimului central exploatator şi împotriva căpeteniilor locale acaparatoare şi a bandelor de gherilă. Astfel, experienţa istorică şi memoria personală susţin o alienare faţă de autoritatea guvernamentală, iar aceste amintiri specifice sunt în armonie cu tendinţele autoritare contemporane ale diferitelor instituţii ale societăţii mexicane.

Revoluţia Mexicană din 1910 a reprezentat o ruptură cu trecutul, deoarece guvernul a început să impulsioneze într-un sens material şi favorabil populaţia. Însă corupţia şi autoritarismul persistă. După cum arată Scott, rezultatul este o ambivalenţă a reacţiilor de autoritate. Mexicanii au avut o experienţă directă cu autoritatea birocratică, iar ei resping acea autoritate drept coruptă şi arbitrară. În acelaşi timp, există mitul revoluţiei benigne şi *presidencialismo*, charisma instituţională pe care preşedinţia mexicană a dobândit-o în ultimele decenii[3].

Mai există o izbitoare inconsistenţă în datele mexicane: frecvenţele înalte ale competenţei politice subiective se cuplează cu cele mai joase frecvenţe ale performanţei politice din cele cinci ţări (măsurate prin

---

[3] Robert E. Scott, „Mexico", şi Sidney Verba şi Lucian W. Pye, eds., *Political Culture and Political Development*, Princeton, 1965. Pe baza studiilor de psihologie socială şi antropologie, Scott argumentează că majoritatea mexicanilor sunt orientaţi către sistemul politic ca supuşi. Însă orientarea dependentă mexicană este ambivalentă: este caracterizată atât printr-o puternică nevoie de dependenţă, cât şi prin tendinţe de respingere şi rebeliune. Scott descrie această ambivalenţă ca una ce penetrează toate relaţiile de autoritate din societatea mexicană — familie, şcoală, grupuri de muncă şi sistemul guvernamental-politic. Sindromul autorităţii implică un exerciţiu exploatator şi dominator al puterii din partea celor aflaţi în poziţii de autoritate şi o reacţie rebel-dependentă a acelora aflaţi în roluri subordonate.

rezultatele informaţiei politice, apartenenţa la asociaţii voluntare şi activitatea politică). Pe de o parte, mexicanii au fost expuşi unei ideologii revoluţionare care acordă o înaltă valoare participării politice. Expunerea la aceste norme poate crea o tendinţă către supraestimarea competenţei sinelui; o tendinţă de a face confuzie între aspiraţie şi performanţă. Pe de altă parte, rata înaltă a mobilităţii sociale în Mexic, *pattern*-urile discontinue ale socializării asociate cu ea şi conflictele de valoare care rezultă din aceasta creează o înaltă incidenţă a crizelor de identitate personală, comparabile cu situaţia descrisă de Pye în studiul său despre Birmania[4].

Aspectele de personalitate ale acestei mobilităţi reprezintă conflicte de valoare şi o fragilă stimă de sine care produc în mod tipic supraestimarea şi subestimarea de sine. Aceasta poate da seamă de inconsistenţa răspunsurilor mexicane: o înaltă autoevaluare a competenţei, cuplată cu lipsa adecvării cognitive şi a experienţei politice.

Cu toate acestea, tendinţele aspiraţionale civice din cultura politică mexicană sunt mărturii importante că aspiraţia democratică a Revoluţiei Mexicane şi a elitei politice sunt semnificative pentru populaţie. Normele au început să prindă rădăcini în rândurile multor mexicani. Şi, din ce în ce mai mult, sistemul politic mexican oferă şanse pentru experienţa politică ce pot începe să consolideze aceste aspiraţii.

Germania: detaşare politică şi competenţă dependentă. Germania este o naţiune tehnologic avansată, cu un sistem educaţional şi comunicaţional extrem de dezvoltat şi atotrăspândit. Înaintea fondării acestei republici, ea a avut o istorie politică amară şi traumatizantă: o înfrângere umilitoare în primul război mondial, un experiment democratic avortat, dictatura nazistă, devastarea şi separarea naţională la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. În cultura politică a Germaniei se reflectă atât avansul ei tehnologic, cât şi istoria ei traumatizantă.

Înaltul nivel de dezvoltare al câmpurilor comunicaţionale şi educaţionale se reflectă în faptul că majoritatea germanilor sunt conştienţi de şi bine informaţi cu privire la politică şi guvernământ. În câteva modalităţi, ei iau parte la sistemul politic. Frecvenţa votului este înaltă, aşa cum este şi credinţa că votul reprezintă o responsabilitate importantă a omului obişnuit. Iar nivelul lor de expunere la materialul politic din comunicaţiile în masă este înalt. În plus, cultura politică germană se caracterizează printr-un înalt nivel de încredere în ramurile admi-

---

4 Pye, *Politics, Personality, and National Building.*

nistrative ale guvernământului şi printr-un puternic sentiment al competenţei de-a avea de-a face cu ele.

Totuşi, cultura politică contemporană reflectă de asemenea istoria politică traumatizantă a Germaniei. Conştientizarea politicii şi a activităţii politice, deşi substanţială, tinde să fie pasivă şi formală. Votul este frecvent, însă mijloacele mai informale ale implicării politice, în particular discuţia politică şi formarea grupurilor politice, sunt mai limitate. Germanii fac parte adesea din asociaţii voluntare, dar sunt rareori activi în cadrul lor. Iar normele favorizând participarea politică activă nu sunt bine dezvoltate. Mulţi germani presupun că actul votării este tot ceea ce se cere din partea unui cetăţean. Iar Germania este singura naţiune din cele cinci studiate în care apare mai des sentimentul competenţei administrative decât acela al competenţei politice. Astfel, deşi există un înalt nivel al competenţei cognitive, orientarea în raport cu sistemul politic este încă relativ pasivă — mai degrabă orientarea unui supus decât aceea a unui participant.

Istoria politică traumatizantă a Germaniei afectează şi alte caracteristici importante ale culturii politice. Deşi există o satisfacţie relativ atotrăspândită faţă de *output*-ul politic, aceasta nu se combină cu mai generalul afect de sistem. Germanii tind să fie satisfăcuţi cu performanţa guvernământului lor, însă continuă să le lipsească un ataşament mai general faţă de sistem la nivelul simbolic. Orientarea lor faţă de sistemul politic este una pragmatică, probabil suprapragmatică; ca şi cum intensul ataşament faţă de mişcările politice care au caracterizat Germania în perioada Weimar şi în cea nazistă este acum contrabalansat de o atitudine detaşată, practică şi aproape cinică faţă de politică. Iar atitudinile cetăţeanului german faţă de actorii politici concetăţeni sunt de asemenea colorate de istoria politică a ţării. Ostilitatea dintre sprijinitorii celor două mari partide este încă relativ înaltă şi nu este temperată de nici una din normele generale ale încrederii şi speranţei. Iar abilitatea germanilor de a coopera politic pare să aibă de asemenea serioase limitări.

Statele Unite: o cultură civică participativă. Pattern-ul culturii politice descoperit în Statele Unite aproximează ceea ce noi am etichetat drept cultură civică. Există mai multe componente semnificative ale acestui *pattern* cultural. În primul rând, rolul de participant este extrem de dezvoltat şi de răspândit. După cum arată datele noastre, comparaţi cu cei din celelalte patru naţiuni, subiecţii din Statele Unite sunt extrem de frecvent expuşi la politică. Ei declară operatorilor de interviu

că au avut discuţii politice şi că au fost implicaţi în chestiuni politice, că au un sentiment al obligaţiei de a lua o parte activă la comunitate, precum şi un sentiment al competenţei de a influenţa guvernământul. Ei sunt în mod frecvent membri activi ai asociaţiilor voluntare. Au tendinţa în plus să fie implicaţi afectiv în sistemul politic: ei declară o implicare emoţională în timpul campaniilor politice şi un grad înalt al încrederii în sistemul politic. Iar ataşamentul lor faţă de sistemul politic include atât afectul generalizat de sistem, cât şi satisfacţia faţă de performanţa specific guvernamentală.

Totuşi, cultura civică este o cultură mixtă şi unificatoare, integratoare. Rolul participativ este extrem de dezvoltat, însă persistă rolurile mai pasive de supus şi cel parohial, ele fiind integrate sistemului politic. Că aceste orientări tempereazǎ performanţa rolului participativ poate fi arătat prin faptul că afilierile primare sunt importante pentru stabilirea stilului politic al participării din Statele Unite. Ele sunt atât o resursă de influenţă, furnizându-le indivizilor ceea ce am numit o rezervă de influenţă, precum şi o verigă importantă în procesul comunicaţiilor politice. Mai mult, abilitatea de a coopera cu concetăţenii cuiva, pe care o reflectă folosirea grupurilor informale ca resursă politică, pare să depindă de o încredere socială mai generală care a marcat adânc sistemul politic. Această încredere socială se vede de asemenea în *pattern*-ul „deschis" al partizanatului din Statele Unite. Deşi există o implicare emoţională în rezultatul alegerilor, aceasta nu înseamnă o respingere completă a oponentului politic al respectivului.

Prin urmare, cultura civică este caracterizată prin echilibrul dintre rolurile parohial, dependent şi participativ. Însă, deşi cultura politică americană se apropie de acest echilibru, datele sugerează că există un oarecare dezechilibru în direcţia rolului participativ. După cum s-a sugerat în Capitolul VII, orientarea participativă din Statele Unite pare să fie mai bine dezvoltată decât orientarea dependentă şi, într-o oarecare măsură, o domină. Competenţa dependentă pare să ţină seama de competenţa politică; este probabil că acei americani care se simt competenţi în contexte de autoritate birocratică să fie aceia care se simt competenţi în contexte politice. În privinţa măsurilor specifice ale competenţei dependente — credinţa că se pot aştepta să fie trataţi cu amabilitate de autorităţile birocratice şi poliţieneşti — americanii coboară pe locul al treilea, în urma Marii Britanii şi Germaniei, după cum am arătat. Acest dezechilibru cultural, este rezultatul experienţei istorice americane avute cu autoritatea guvernamentală şi birocratică — o experienţă

care a început cu neîncrederea şi revoluţia împotriva coroanei britanice şi care a fost consolidată de tendinţele americane de a supune toate instituţiile guvernamentale, inclusiv juridicul şi birocraţia, controlului popular direct.

Marea Britanie: o cultură civică deferentă. Cultura politică din Marea Britanie aproximează de asemenea cultura civică. Rolul participativ este extrem de dezvoltat. Expunerea la politică, interesul, implicarea şi un simţ al competenţei sunt relativ înalte. Există norme care sprijină activitatea politică, ca şi implicarea emoţională în alegeri şi afectul de sistem. Iar ataşamentul faţă de sistem este unul echilibrat: există o mândrie generală de sistem, ca şi o satisfacţie faţă de performanţele guvernamentale specifice.

Mai mult, cultura politică britanică, la fel ca şi cea americană, amestecă rolurile parohial şi dependent cu rolul de participant. Grupurile primare sunt relativ deschise faţă de procesul politic şi disponibile ca resurse de influenţă, iar cultura politică este pătrunsă de atitudini mai generale de încredere socială. *Pattern*-urile deschise de partizanat predomină. În oarecare măsură, cultura politică britanică reprezintă o combinaţie mai eficientă a rolurilor dependent şi participativ. După cum s-a sugerat în Capitolul VII, dezvoltarea orientării participative din Marea Britanie nu a fost o ameninţare şi nu a înlocuit orientările dependente mai deferente, după cum a fost tendinţa în Statele Unite. În ciuda răspândirii competenţei politice şi a orientărilor participative, britanicii au menţinut o deferenţă puternică faţă de autoritatea independentă a guvernământului. Astfel, cultura politică britanică, precum cea americană, aproximează cultura civică; însă balanţa este întrucâtva orientată altfel decât în Statele Unite. Dacă în ultima ţară se tinde a se plasa prea multă greutate pe rolul participativ, în Marea Britanie rolul dependent deferent este mai puternic dezvoltat şi mai răspândit.

EDUCAŢIA ŞI CULTURA POLITICĂ

De-a lungul acestui studiu am înfăţişat diferenţele dintre mai multe grupuri educaţionale. Ca şi în majoritatea celorlalte studii asupra atitudinilor politice, datele noastre arată că realizările educaţionale par să aibă cel mai important efect demografic asupra atitudinilor politice. Între variabilele demografice de obicei cercetate — sex, loc de rezidenţă, ocupaţie, câştiguri, vârstă şi aşa mai departe — nici una nu se compară cu variabila educaţională în măsura în care pare să determine atitudinile politice. Omul needucat sau cel cu o educaţie limitată este

un actor politic diferit de omul care a dobândit un nivel mai înalt de educaţie.

Există o serie de motive pentru aceasta. Desigur, un motiv este că diferenţele educaţionale sunt asociate cu diferenţe ale altor caracteristici sociale. Pentru indivizii care au dobândit o educaţie mai înaltă, faţă de cei care nu au făcut-o, există o posibilitate sporită de a avea câştiguri mai înalte, de a ocupa poziţii cu un înalt statut, de a fi bărbaţi de vază şi aşa mai departe, — iar toate aceste caracteristici tind către aceeaşi direcţie atitudinală. Dar chiar şi atunci când aceşti factori adiţionali sunt controlaţi, subiecţii cu o educaţie mai joasă sau mai înaltă diferă substanţial în privinţa atitudinilor politice. Principalul factor determinant este legat probabil de faptul că educaţia are atât de multe tipuri de efecte diferite. Printre alte motive, pentru că oamenii *învaţă* în şcoli: ei învaţă teme specifice, ca şi deprinderi utile pentru participarea politică. Şi ei învaţă de asemenea normele participării politice. O mare parte din această învăţare se poate realiza prin intermediul predării directe; o parte poate fi indirectă. Nu numai că educaţia influenţează perspectivele politice, ea plasează de asemenea individul în situaţii sociale în care el îi întâlneşte pe alţi indivizi cu deprinderi educaţionale asemănătoare, iar aceasta tinde să întărească efectul propriei educaţii.

Modul în care educaţia afectează atitudinile politice ale individului a fost discutat în Capitolul XI. Aici ne concentrăm nu asupra procesului prin care educaţia acţionează asupra orientării politice, ci asupra modurilor specifice prin care cei care au dobândit educaţie diferă în orientările lor politice de cei care nu au dobândit aşa ceva. În acest scop, este util să avem date de la mai mult de o singură naţiune. Ne putem întreba dacă există diferenţe uniforme între grupurile educaţionale observabile în toate naţiunile sau dacă naţiunile diferă în această privinţă. Creează educaţia subculturi politice diferite în fiecare naţiune şi, dacă da, atunci diferă subcultura educată de cea needucată la fel în toate ţările?

De vreme ce datele aparţinând educaţiei au fost prezentate în alte părţi ale textului, aici nu avem nevoie decât de o rezumare a acelor descoperiri. Pot fi distinse trei tipuri de diferenţe între orientările politice ale subiecţilor mai mult sau mai puţin educaţi. Prima este că există acele orientări politice care sunt puternic afectate de educaţia mai înaltă — şi sunt afectate în acelaşi mod în toate cele cinci naţiuni. A doua, există atitudini politice care se schimbă relativ puţin de la un grup educaţional la altul. Aici, există de asemenea o uniformitate trans-

grup educaţional la altul. Aici, există de asemenea o uniformitate transnaţională, însă uniformitatea constă în absenţa diferenţelor de atitudini între grupuri educaţionale. A treia, există unele orientări politice asupra cărora nivelul educaţional are un efect diferit de la naţiune la naţiune. La unele naţiuni, cei cu o educaţie mai înaltă deţin şi o frecvenţă mai înaltă a unei orientări particulare; la alte naţiuni, cei cu o educaţie mai joasă au o frecvenţă mai înaltă a aceleiaşi orientări; sau într-o ţară grupurile educaţionale diferă la nivelul frecvenţei unor orientări particulare, în timp ce în alte ţări ele nu diferă.

Este foarte interesant faptul — unul dintre cele mai importante pe care le-am descoperit — că majoritatea relaţiilor dintre orientările educaţionale şi politice sunt de primul tip: grupurile educaţionale diferă substanţial unul de altul şi într-un mod similar, în fiecare naţiune. Manifestările acestei uniformităţi transnaţionale cu privire la individul mai educat sunt următoarele:

(1) el este mult mai conştient de impactul guvernământului asupra individului decât persoana cu mai puţină educaţie (Capitolul II);

(2) el este mai inclinat să raporteze că urmăreşte politica şi acordă atenţie campaniilor electorale decât individul mai puţin educat (Capitolul II);

(3) el are mai multă informaţie politică (Capitolul II);

(4) el are opinii asupra unei sfere mai largi de subiecte politice; concentrarea atenţiei sale faţă de politică este mai largă (Capitolul II);

(5) el este mai inclinat să se angajeze în discuţia politică (Capitolul III);

(6) el se simte liber să discute politică cu un cerc mai larg de oameni (Capitolul III). Cei cu mai puţină educaţie sunt mai înclinaţi să declare că sunt mai mulţi oameni cu care ei evită să poarte asemenea discuţii;

(7) el este mai înclinat să se considere capabil de a influenţa guvernământul. Lucrul acesta se reflectă atât în răspunsurile la întrebările privind ceea ce poate cineva întreprinde în legătură cu o lege nedreaptă (Capitolul VI), cât şi în rezultatele subiecţilor pe scala competenţei subiective (Capitolul VIII).

Lista de mai sus se referă la orientările politice specifice, care variază în acelaşi mod în toate cele cinci naţiuni: în plus, dovezile noastre ne arată că persoana mai educată:

(8) este mai înclinată spre a fi membru — şi încă unul activ într-o organizaţie (Capitolul X); şi

(9) este mai înclinată în a-şi exprima încrederea în mediul social: în a crede că alţi oameni sunt demni de încredere şi dispuşi să ajute (Capitolul IX).

În toate cele nouă relaţii, diferenţele între cei ce au primit o educaţie redusă, săracă şi cei care sunt mai educaţi sunt substanţiale. În toate ţările, în aproape toate cazurile, cei care nu au mai mult decât o educaţie primară şi cei cu oarecare pregătire universitară diferă prin cel puţin douăzeci de puncte procentuale, iar adesea substanţial mai mult, în frecvenţa cu care adoptă o atitudine particulară. Dimensiunile atitudinale afectate în acest mod sunt unele la care bunul simţ şi cercetarea anterioară nu ne-ar fi condus: informaţia cu privire la politică şi conştientizarea activităţilor guvernământului, de exemplu. Totuşi, descoperirile merită o oarecare subliniere, deoarece ele ilustrează că, în ciuda diferenţelor naţionale, în istoria politică şi în contextul curent al politicii, şi în ciuda diferenţelor largi în sistemele educaţionale şi sociale, pot fi găsite *pattern*-uri transnaţionale şocant de uniforme.

După câte s-ar părea, în fiecare din aceste naţiuni, clasele educate posedă cheile participării şi implicării politice, în timp ce aceia cu mai puţină educaţie sunt mai puţin bine echipaţi. În fiecare naţiune, este mai probabil ca acele clase educate să fie conştiente de politică (a fi conştient de impactul guvernământului, a avea informaţie cu privire la guvernământ, a urmări politica în diferite mijloace de comunicare în masă); să aibă opinii politice asupra unui domeniu larg de subiecte; şi să se angajeze în discuţii politice. Cei cu o educaţie mai înaltă sunt de asemenea înclinaţi a se considera competenţi pentru a influenţa guvernământul şi liberi în a se angaja în discuţii politice. Acest set de orientări, larg împărţite între cei cu o înaltă educaţie şi mai puţin în rândul celor cu o educaţie modestă, constituie ceea ce putem considera cerinţele minime ale participării politice. Atitudinile mai complexe şi comportamentul depind de asemenea orientări fundamentale cum ar fi conştientizarea sistemului politic, informaţia în legătură cu el şi o oarecare expunere faţă de operaţiile sale. Acesta este tocmai setul de orientări fundamentale care le lipseşte acelora cu o educaţie limitată.

În plus, este interesant că orientările care-i disting pe cei educaţi de cei relativ needucaţi tind, cu o singură excepţie, să fie, din punct

de vedere afectiv, neutre. Până acum nu am arătat nici că indivizii educaţi sprijină în mod necesar mai mult sistemul, nici că sunt mai ostili în raport cu el. Am arătat în principal că ei sunt mai conştienţi de el. Şi nici nu ştim conţinutul discuţiilor politice care se desfăşoară la nivelul educaţiei mai înalte: ştim doar că există mai multe asemenea discuţii la acel nivel decât la oricare altul. Într-un sens, individul educat este disponibil pentru participarea politică. Oricum, educaţia nu determină conţinutul acelei participări.

Deşi diferenţele educaţionale din orientările politice arată o izbitoare uniformitate transnaţională, aceasta nu implică faptul că diferenţele dintre naţiuni dispar când cineva ia în considerare grupurile educaţionale combinate. După cum am subliniat, subiecţii de la diferite niveluri educaţionale din interiorul fiecărei naţiuni diferă unii de alţii în acelaşi mod în care diferă între ele eşantioanele totale ale populaţiilor. Mexicanul cu educaţie primară diferă totuşi de germanul sau britanicul cu educaţie primară. Însă probabil că lucrul cel mai izbitor este că în interiorul fiecărei naţiuni se obţine aceeaşi relaţie între cei cu educaţie mai multă şi cei cu mai puţină. În interiorul fiecărei naţiuni, segmentul mai educat este mai implicat pe deplin în sistemul politic, este în mai mare măsură un participant plenar la politică. Este mai mică probabilitatea ca segmentul mai puţin educat să-şi asume un rol participativ plenar.

Există însă dovezi că nivelul educaţional afectează *gradul* diferenţei dintre naţiuni. În privinţa tuturor măsurilor de cunoaştere şi participare politică menţionate anterior — conştientizarea impactului guvernamental, expunerea la politică, informaţia politică, extinderea opiniilor politice, participarea politică — subiecţii de la nivelurile educaţionale cele mai educate tind să fie mult mai asemănători între ei decât subiecţii de la nivelurile educaţionale modeste. În general, scara diferenţelor între naţiunea în care există participarea politică cea mai frecventă (Statele Unite) şi cea în care este cel mai puţin frecventă (Italia) cunoaşte o extindere maximă între subiecţii cu puţină educaţie şi o extindere minimă între cei cu educaţie mai înaltă. Astfel, subiecţii cu educaţie universitară din Italia pot diferi de subiecţii cu educaţie universitară din Statele Unite, însă ei sunt mult mai asemănători între ei decât italienii şi americanii care nu au trecut de nivelul educaţiei primare.

Faptul că educaţia superioară tinde să reducă diferenţele naţionale sugerează că natura culturii politice este în mare măsură determinată

de distribuirea educaţiei. Am văzut în Capitolul XI că educaţia se poate substitui participării familiale şi, într-o oarecare măsură, şi participării şcolare; adică, competenţa subiectivă a individului mai educat este mai puţin dependentă de participarea familială sau şcolară decât competenţa individului puţin educat. Iar segmentele mai educate din toate cele cinci naţiuni manifestă o uniformitate transnaţională a orientării politice. Sistemele educaţionale variază, totuşi există o anumită uniformitate a experienţei educaţionale; astfel, aceşti oameni împărtăşesc o experienţă comună. Cei cu mai puţină educaţie împărtăşesc mai puţin decât o experienţă transnaţională comună şi sunt mai afectaţi de istoria şi cultura particulară specifice propriilor sisteme naţionale. A afirma că educaţia înlocuieşte diferenţele naţionale este desigur o exagerare; diferenţele naţionale persistă chiar şi între cei cu educaţie superioară, după cum am afirmat; mai mult, generalizarea făcută aici se aplică doar unor orientări politice specifice. Cu toate acestea, indiferent de naţiunea din care fac parte, cei cu o educaţie înaltă participă la politică; participarea celor mai puţin educaţi depinde în mai mare măsură de naţiunea lor.

La cei cu o educaţie superioară se manifestă o uniformitate transnaţională: în comparaţie cu cei mai puţin educaţi, ei participă mai frecvent la asociaţii voluntare. Ne-am aştepta la o asemenea reacţie de la subiecţi educaţi în măsura în care ei urmează activităţi profesionale sau anumite tipuri de activităţi din timpul liber. Însă, dincolo de aceasta, descoperirile demonstrează modul în care potenţialităţile de participare politică pot să se acumuleze în interiorul acestui segment al societăţii. Nu numai că educaţia însăşi determină creşterea participării politice; ea îl plasează de asemenea pe individ într-o situaţie organizaţională care îi va accentua în continuare participarea.

Ne-am referit mai sus la o excepţie din această primă clasă a orientărilor care sunt uniform afectate de educaţie: încrederea şi speranţa în mediul social. Trebuie să modificăm comentariul nostru referitor la faptul că numai conştiinţa cognitivă şi competenţa politică sunt mărite prin educaţie în toate cele cinci ţări, deoarece oamenii educaţi apar ca având educaţie în mediul social. Şi, în măsura în care această încredere este o precondiţie importantă a capacităţii de a se alătura altora în vederea afectării scopurilor politice, putem sublinia chiar şi mai mult importanţa educaţiei ca factor ce afectează capacităţile democratice. Şi poate că nu este exagerat să afirmăm că ea produce o tendinţă pro-

tocivică. (Oricum, vom arăta mai încolo că anumite comportamente cruciale ale culturii civice nu sunt afectate de educaţie).

Ne vom îndrepta acum atenţia către cea de a doua clasă a orientărilor politice: cele pe care cei relativ needucaţi le împart cu cei mai educaţi, în toate cele cinci naţiuni. Un exemplu al unei asemenea atitudini a fost înfăţişat în Capitolul V. Acolo am văzut că norma privind obligativitatea participării individului la comunitatea locală se găseşte întrucâtva mai frecvent în interiorul segmentelor cu educaţie înaltă ale societăţii decât la acelea cu o educaţie modestă, însă această diferenţă este relativ mică, în comparaţie cu celelalte diferenţe enumerate mai sus. În mod similar, am arătat în Capitolul IV că frecvenţa cu care indivizii afirmă lucruri favorabile cu privire la susţinătorii partidului de opoziţie creşte o dată cu educaţia, însă, din nou, creşterea nu este nici consistentă, nici mare. Atât părţile mai mult, cât şi cele mai puţin educate ale fiecărei naţiuni au evaluări relativ similare cu privire la sprijinitorii partidelor de opoziţie. Iar în exemplul strategiei de influenţă, în particular, legat de credinţa că se poate coopera cu alţii în încercarea de a influenţa guvernământul (discutată extensiv în Capitolele VI şi IX), nu există aproape nici o diferenţă între nivelurile educaţionale. În interiorul fiecărei naţiuni, competenţii locali de la toate nivelurile educaţionale au manifestat în mare aceeaşi frecvenţă a competenţei cooperante. Aceste trei dimensiuni care sunt relativ neafectate de educaţie — norma că cineva trebuie să participe, strategia de a fi angajat în participare şi gradul de antagonism între suporterii partidelor politice — nu sunt orientări politice neutre. Pe măsură ce orientarea politică ajunge să fie încărcată cu un conţinut afectiv şi evolutiv, începem să întâlnim o uniformitate relativ mare în interiorul fiecărei naţiuni şi mai puţină diferenţă între subgrupuri educaţionale. De un interes particular este faptul că antagonismul interpartinic şi competenţa cooperantă nu diferă atât de mult între nivelurile educaţionale precum activitatea mai neutră, interpersonală de angajare în discuţia politică.

Prin urmare, în competenţa subiectivă şi cognitivă, subiecţii mai educaţi din fiecare naţiune există mai plenar în interiorul sistemului politic. Însă când vine vorba de normele comportamentului politic sau de sentimetele cu privire la politică şi partizanat, diferitele grupuri educaţionale din interiorul fiecărei naţiuni seamănă unele cu altele. Pentru a ilustra acest punct de vedere, vom lua în considerare acele atitudini din sondajul nostru la care educaţia pare să aibă un impact diferit de

la o naţiune la alta. Am descoperit acest *pattern* inconsistent în trei dimensiuni:

1. În Statele Unite şi Marea Britanie, cei care sunt relativ mai educaţi sunt mai înclinaţi să-şi exprime mândria faţă de aspectele politice ale naţiunii lor decât cei care au întrucâtva mai puţină educaţie; o diferenţă similară, însă mai mică există în Mexic; oricum, în Germania şi Italia nu există o asemenea diferenţă între grupuri educaţionale (Capitolul III).

2. Sentimentul competenţei administrative — măsura în care indivizii cred că vor fi trataţi corect şi că se va ţine cont de punctul lor de vedere — variază extrem de puţin la grupurile educaţionale din Statele Unite şi Marea Britanie; el variază cu puţin mai mult în Germania şi în mod substanţial în Mexic şi Italia (Capitolul III). În ciuda unui *pattern* uniform în fiecare naţiune (în fiecare caz, cei cu o educaţie mai înaltă sunt mai înclinaţi să aibă un sentiment al competenţei administrative), variaţia şi gradul diferenţei între nivelurile educaţionale superior şi inferior sugerează că relaţia aparţine acestui al treilea grup de orientări politice: acolo unde diferenţele naţionale între grupele educaţionale nu sunt uniforme.

3. Relaţia dintre tonul afectiv al campaniilor electorale şi realizările educaţionale prezintă un *pattern* transnaţional mixt (Capitolul IV). În Statele Unite, Marea Britanie şi Mexic, cei cu o educaţie mai înaltă îşi exprimă o satisfacţie generală mai intensă faţă de participarea lor electorală şi, de asemenea, îşi exprimă mai frecvent celelalte trei sentimente despre care noi am întrebat: furie în campaniile electorale, satisfacţie în campaniile electorale şi sentimentul că aceste campanii sunt prosteşti sau ridicole. În Germania, cei cu o educaţie superioară îşi exprimă mai frecvent furia faţă de campaniile electorale; însă în expresia lor de satisfacţie, ca şi în celelalte două orientări afective faţă de alegeri, ei nu se deosebesc în mod sistematic de cei cu o educaţie mai modestă. Pe de o parte, în Italia, deşi furia, satisfacţia şi sentimentul că alegerile sunt prosteşti cresc în frecvenţă pe măsură ce cineva urcă pe scara educaţională, sentimentul satisfacţiei faţă de participarea electorală nu creşte în acest mod.

În rezumat, putem afirma că, în toate cele cinci ţări, straturile mai puţin educate ale populaţiei tind să constituie subculturile dependentă şi parohială. În sensul definit de clasificarea noastră, parohialii puri se întâlnesc rareori între subiecţii din cele cinci ţări. Majoritatea covârşi-

toare a fost întrucâtva expusă autorităţii guvernamentale. Aproximarea cea mai apropiată de parohialism apare, în special în rândurile femeilor needucate din Italia şi Mexic. Iar aici el este mai mult normativ şi afectiv decât cognitiv. Adică, în aceste ţări şi, într-o oarecare măsură în celelalte, conştiinţa şi implicarea politică nu sunt considerate potrivite rolului de femeie. De aceea, întâlnim femei needucate, care ştiu în mod vag despre existenţa guvernământului şi politicii, însă care sunt neimplicate în acestea şi care îşi consideră indiferenţa drept ceva de la sine înţeles.

Cei needucaţi din cele cinci ţări care sunt orientaţi către guvernământ şi politică sunt frecvent orientaţi mai degrabă ca supuşi decât ca cetăţeni. Ei tind în mod mai frecvent să recunoască impactul guvernământului şi să se aştepte la un tratament egal din partea autorităţii birocratice decât să se angajeze în discuţii politice sau să urmărească politica şi campaniile electorale. Însă aici diferenţele naţionale au o oarecare importanţă. În Statele Unite, Marea Britanie şi Germania, largi proporţii ale celor needucaţi (deşi mult mai mici decât ale celor educaţi) sunt orientaţi în egală măsură către *input*-ul politic şi *output*-ul guvernamental. Cu alte cuvinte, între ei există un număr substanţial de cetăţeni. Pe de altă parte, în Italia şi Mexic cei needucaţi sunt mult mai puţin frecvent orientaţi către politică şi participarea politică. În orientările lor, ei tind a fi independenţi, iar cei care sunt analfabeţi se apropie de parohialism.

Însă până acum nu am făcut decât să vorbim despre dimensiunile cognitive şi competenţă, realităţi asupra cărora educaţia are efecte destul de uniforme de la ţară la ţară. Dacă ne uităm la aceste dimensiuni în care educaţia are puţin efect sau deloc, sau unde efectele ei diferă de la ţară la ţară, trebuie să amendăm propoziţiile pe care le-am enunţat cu privire la tendinţele parohiale şi dependente între cei needucaţi. Astfel, în Statele Unite şi Marea Britanie, cei needucaţi tind să împărtăşească alături de cei educaţi o fidelitate afectivă şi normativă comună faţă de sistemul politic, chiar dacă ei diferă enorm în privinţa incidenţei conştientizării şi competenţei subiective. În Germania şi Italia, cei needucaţi tind să aibă în comun cu cei educaţi o alienare normativă şi afectivă faţă de sistemul politic. *Pattern*-ul mexican este mai complex, semănând cu cel american şi britanic în unele privinţe, şi cu cele german şi italian în altele.

FEMEILE ŞI ORIENTAREA POLITICĂ

Câţiva dintre susţinătorii sufragiului feminin de acum câteva decenii au avut câteva pretenţii exagerate cu privire la consecinţele ga-

rantării drepturilor politice egale în cazul femeilor. Ei afirmă că un corp politic care va include femeile ca participanţi activi va aboli sărăcia, va proteja viaţa de familie şi va ridica standardele educaţionale şi culturale; o societate internaţională alcătuită din naţiuni în care femeile au sufragiul nu va tolera războiul. Cu certitudine, aceste aşteptări nu au fost realizate. Oriunde au fost studiate consecinţele sufragiului feminin, a reieşit că femeile diferă de bărbaţi în comportamentul politic numai prin faptul că sunt întrucâtva mai frecvent apatice, parohiale, conservatoare şi sensibile la aspectele de personalitate, emoţionale şi estetice ale vieţii politice şi campaniilor electorale[5].

La nivel global, datele noastre confirmă descoperirile găsite în literatură. În fiecare din ţările pe care le-am studiat, bărbaţii au manifestat frecvenţe şi intensităţi mai înalte decât femeile la practic toţi indicii orientării şi activităţii politice pe care i-am utilizat. Oricum, atunci când comparăm o ţară cu alta, este clar că *pattern*-urile politice feminine diferă. Considerăm că aceste diferenţe au implicaţii importante pentru funcţionarea sistemelor politice şi că aceste implicaţii nu sunt pur şi simplu de tipul parohial, apatic, conservator şi „emoţional", despre care se vorbeşte în literatură. Chiar dacă aceste *pattern*-uri persistă şi, cu toată probabilitatea, ele vor persista, ele nu sunt cele mai importante consecinţe ale câştigării dreptului de vot al femeilor.

Familia deschisă şi cea închisă. În Capitolul IX, am arătat că activităţile din timpul liber diferă în cele cinci ţări. Americanii declară mult mai frecvent decât germanii, italienii şi mexicanii că îşi petrec timpul lor liber în cadrul unor activităţi organizate sau sociale. Mai interesant este faptul că aceste frecvenţe relativ mai înalte par să derive din rata interacţiunii sociale între femeile americane şi britanice (vezi Tabelul XII.1). Astfel, procentajele bărbaţilor care aleg pentru timpul lor liber forme ale activităţii politice, comunitare, religioase şi sociale sunt similare în Statele Unite, Marea Britanie şi Germania — în timp ce femeile americane şi britanice se referă cel mai frecvent la aceste tipuri de activităţi susţinute în timpul lor liber. În Italia şi Mexic, nici bărbaţii, nici femeile nu par să interacţioneze cu ceilalţi din comunitatea lor.

---

5 Vezi Robert E. Lane, *Political Life*, pp. 209 ff.; Maurice Duverger, *The Political Life of Women*; Fred W. Greenstein, „Sex-Related Political Differences in Childhood", *The Journal of Politics*, XXIII (1961), pp. 353 ff.; M. Dogan şi J. Narbonne, *Les Françaises face à la Politique*, Paris, 1955; Gabriele Bremme, *Die Politische Rolle der Frau in Deutschland.*

TABELUL XII. 1 *Procentajul celor care aleg activități sociabile de timp liber[a]; pe națiune și sex*

	Total		Bărbați		Femei	
Națiune	(%)	(Nr.)[b]	(%)	(Nr.)	(%)	(Nr.)
Statele Unite	40	(970)	24	(455)	54	(515)
Marea Britanie	30	(963)	22	(460)	37	(503)
Germania	16	(955)	18	(449)	13	(506)
Italia	7	(995)	6	(471)	9	(524)
Mexic	11	(1.007)	8	(355)	13	(652)

[a] Pentru textul întrebării, vezi Cap. IX.
[b] Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

Nici nu mai trebuie spus că aceste cifre nu acoperă întreaga gamă a interacțiunilor sociale. Subiecților li s-a cerut să excludă interesele lor ocupaționale și familiale. Cu toate acestea, descoperirile sunt izbitoare. Ele sugerează existența unui tip de familie în Statele Unite și Marea Britanie care este deschis către comunitate, și deschis atât prin intermediul bărbaților, cât și al femeilor. Dacă ne reamintim că proporția subiecților din Statele Unite și Marea Britanie care au încredere în alți oameni și că siguranța relațiilor sociale este mult mai înaltă decât în Germania, Italia și Mexic, putem adăuga un articol semnificativ la *pattern*-ul interacțiunii sociale. Rata înaltă a interacțiunii sociale din Statele Unite și Marea Britanie pare să fie asociată cu un sentiment al siguranței și cordialității în comunitate — un sentiment care este împărtășit în mod egal de bărbații și femeile din America și Marea Britanie.

Participarea politică și conștientizare. Rămâne de arătat că „deschiderea“ relativă a familiei americane și britanice se asociază cu orientările și rolurile politice ale femeilor americane și britanice. Putem începe cu câțiva din indicii noștri privitori la activitatea politică. Tabelul XII.2 înregistrează proporțiile subiecților masculini și feminini din cele cinci țări care au declarat că discută politică. Dacă ne uităm la coloanele totale, este clar că, deși în toate cele cinci țări, bărbații afirmă mai des decât femeile că discută politică, în Statele Unite și Marea Britanie diferențele de frecvență sunt mai degrabă mici. Aproximativ două treimi dintre femeile din fiecare țară afirmă că discută po-

litică, în ordinea frecvenţei, urmează Germania, Mexic şi Italia. La nivelul educaţiei primare sau chiar mai puţin decât atât, diferenţele între sexe sunt mai pronunţate în toate cele cinci ţări. Cu toate acestea, mai bine de o jumătate dintre femeile americane şi britanice mai puţin educate declară că discută politică, în comparaţie cu 42 la sută dintre nemţoaice, 26 la sută dintre mexicane şi 13 la sută dintre italience.

TABELUL XII. 2 *Procentajul celor care discută politică; pe sex şi educaţie*

	Total				*Primară sau mai puţin*				*Secundară sau mult*			
	Bărbat		Femeie		*Bărbat*		Femeie		*Bărbat*		Femeie	
Naţiune	(%)	(Nr)*	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)
Statele Unite	83	(455)	70	(515)	73	(248)	57	(269)	95	(207)	83	(246)
Marea Britanie	77	(459)	63	(503)	74	(277)	56	(340)	83	(182)	75	(163)
Germania	77	(442)	46	(499)	74	(352)	42	(440)	88	(90)	74	(59)
Italia	47	(471)	18	(524)	36	(293)	13	(403)	64	(178)	37	(121)
Mexic	55	(355)	29	(652)	49	(285)	26	(592)	77	(67)	56	(60)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

La nivelul educaţiei secundare şi mai sus de-atât, proporţiile femeilor din Statele Unite, Marea Britanie şi Germania care discută politică ajung sau depăşesc trei sferturi. Creşterea din Mexic este substanţială; în timp ce în Italia, deşi creşterea de la nivelul primar la cel secundar este mare, doar ceva mai puţin de o treime din populaţia feminină educată declară că discută politică. Cifrele germane sunt de un interes particular. La nivelul educaţiei secundare, femeile germane discută politică la fel de frecvent ca şi cele britanice şi doar cu puţin mai frecvent decât cele americane. Oricum, femeile germane în general se simt mai limitate în comunicarea politică[6]. Cu toate că bărbaţii şi femeile, americani şi britanici, se aseamănă prin sentimentul lor de libertate în a discuta politică, aproape două treimi din femeile germane afirmă că se simt în mod sever limitate, în comparaţie cu 48 la sută dintre bărbaţii germani. *Pattern*-ul italian este similar celui german, în timp ce acela mexican intră la mijloc, între cele cinci naţiuni.

6 Vezi Tabelul XIII.13 din ediţia neprescurtată, p. 391.

Ceea ce pare să indice acest lucru este că în Statele Unite ale Americii şi Marea Britanie, unde femeile sunt caracterizate prin rate înalte de interacţiune în comunităţile lor şi unde ele declară aproape la fel de des precum bărbaţii că se simt libere să discute politică, familia devine parte a sistemului comunicărilor politice. Pe de altă parte, în Italia, rata generală a discuţiilor politice este joasă, în mod particular între femei; aici, de asemenea, s-ar părea că atunci când bărbaţii se angajează în discuţii politice, ei tind s-o facă în afara căminului: la cafenea, pe stradă sau la locurile lor de muncă. În Germania şi Mexic, unde se pare că funcţionează un *pattern* intermediar, femeile educate, în particular, tind să se angajeze în discuţia politică într-o rată relativ înaltă. În Germania, rata discuţiilor politice între femeile politice este la fel de înaltă ca în rândurile femeilor americane şi britanice; rata între femeile germane needucate este substanţial mai joasă decât aceea a celor americane sau britanice.

Ipoteza noastră cu privire la tendinţa familiilor americane şi britanice de a fi implicate în sistemul comunicaţiilor politice este sprijinită de datele noastre cu privire la apartenenţa la asociaţiile voluntare. Mai mult de două treimi dintre bărbaţii americani şi aproape o jumătate din femeile americane din eşantionul nostru sunt membri ai asociaţiilor voluntare (organizaţii civice, grupuri de interese, sociale, religioase şi altele asemenea). Un sfert sau mai mult dintre bărbaţii şi femeile americane au fost la un moment dat ofiţeri ai asociaţiilor voluntare. În Marea Britanie, în mod proporţionat, mai puţine femei sunt membre ale organizaţiilor şi numai un procentaj mic au fost vreodată ofiţeri ai unor asemenea grupuri. În Germania, diferenţele dintre bărbaţi şi femei în activitatea lor organizaţională sunt mai mari decât în Marea Britanie, în timp ce în Italia şi Mexic proporţia membrilor feminini ai organizaţiilor este cea mai mică.

În toate cele cinci naţiuni, procentajele membrilor de organizaţii cresc proporţional cu educaţia. Frecvenţele germane pentru bărbaţi şi femei le întrec pe cele britanice şi sunt aproape la fel de înalte ca şi la americani. Este o descoperire izbitoare că 34 la sută dintre femeile educate americane au fost la un moment dat ofiţeri ai asociaţiilor voluntare. În Italia şi Mexic, apartenenţa organizaţională este redusă, chiar şi între femeile mai bine educate (27 la sută)[7].

---

7 Vezi Tabelul XIII.4, ediţie neprescurtată, p. 392.

TABELUL XII. 3 *Procentajul celor care acceptă datoria cetăţeanului de a participa la comunitatea locală; pe sex şi naţiune*

	Total				*Primară sau mai puţin*				*Secundară sau mult*			
	Bărbat		Femeie		*Bărbat*		Femeie		*Bărbat*		Femeie	
Naţiune	(%)	(Nr)*	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)
Statele Unite	52	(455)	50	(515)	37	(248)	42	(269)	70	(207)	59	(246)
Marea Britanie	43	(459)	36	(503)	43	(277)	33	(340)	42	(182)	43	(163)
Germania	31	(442)	16	(499)	29	(359)	16	(440)	40	(90)	22	(59)
Italia	14	(471)	6	(524)	9	(293)	5	(403)	22	(178)	12	(121)
Mexic	31	(355)	24	(652)	29	(285)	22	(592)	39	(67)	36	(60)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

În dimensiunea simplei cunoaşteri politice (informaţie politică sau conştiinţa afacerilor publice), comparată cu cea a participării, avem o inversare în ierarhia performanţei feminine naţionale, ca şi în ierarhia naţiunilor. Exact aşa cum germanii, în general, sunt aşezaţi mai sus în ceea ce priveşte cunoaşterea politică decât britanicii, tot aşa femeile germane le depăşesc pe britanice în frecvenţa cunoaşterii. Pe de altă parte, *pattern*-ul italian persistă în dimensiunea cognitivă, chiar şi între italiencele educate. Şase din zece italience educate declară că nu urmăresc deloc (sau o fac rareori) politica şi campaniile politice — o proporţie aproape dublă faţă de femeile mexicane[8].

Responsabilitate politică şi competenţă. Diferenţele dintre sexe în privinţa obligaţiei şi competenţei politice se încadrează într-un *pattern* care tinde să sprijine ipoteza noastră anterioară cu privire la rolul femeilor în Marea Britanie şi Statele Unite. Astfel, Tabelul XII.3 arată că în proporţii aproape egale cu cele ale americanilor şi americancelor, subiecţii afirmă că oamenii obişnuiţi au o obligaţie de a participa activ la afacerile publice ale comunităţilor lor locale. În Marea Britanie, procentajul global este întrucâtva mai scăzut, iar diferenţa dintre bărbaţi şi femei întrucâtva mai mare. Însă în Germania, frecvenţa feminină scade la jumătate faţă de cea masculină. Femeile germane recunosc obligaţiile politice din comunitatea locală mai rar decât cele mexicane. Sentimentul obligaţiei civice locale printre italieni şi italience are o

8 Capitolul 13, Tabelurile 5 şi 6 din ediţia neprescurtată, p. 393.

frecvenţă extrem de joasă; într-adevăr, el apare ca aproape inexistent printre italience.

TABELUL XII. 4 *Procentajul celor care declară o competenţă politică subiectivă (locală şi naţională); pe naţiune şi sex*

	Local				Naţional			
	Bărbat		Femeie		*Bărbat*		Femeie	
Naţiune	(%)	(Nr)*	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)	(%)	(Nr)
Statele Unite	81	(455)	83	(515)	77	(455)	72	(515)
Marea Britanie	83	(459)	72	(503)	70	(459)	56	(503)
Germania	72	(442)	53	(499)	49	(442)	27	(499)
Italia	62	(471)	41	(524)	38	(471)	19	(524)
Mexic	62	(355)	46	(652)	46	(355)	33	(652)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

În mod clar, educaţia sporeşte frecvenţa obligaţiei politice în toate cele cinci ţări. Însă în această dimensiune, evidenţa sprijină ipoteza noastră că americanii şi britanicii relativ educaţi, bărbaţi şi femei, au frecvenţe similare, în timp ce în Germania şi Italia persistă diferenţe substanţiale între bărbaţii şi femeile cu educaţie secundară, în comparaţie cu 40 la sută dintre bărbaţii cu educaţie secundară care se referă la obligaţia politică în comunitatea locală. În Italia, cifra pentru bărbaţi este de 22 la sută; pentru femei de 12 la sută. *Pattern*-ul mexican este extrem de similar celui britanic, cu 39 la sută dintre bărbaţi educaţi şi 36 la sută dintre femeile educate recunoscând obligaţiile locale.

Dacă examinăm răspunsurile la întrebările noastre privind sentimentul competenţei de a influenţa guvernământul local şi naţional, pot fi subliniate mai multe chestiuni (Tabelul XII.4). În toate cele cinci ţări, femeile şi bărbaţii se simt mai frecvent competenţi local decât competenţi naţional; iar această diferenţă este în mod special observabilă între femei: însă, în ciuda acestei tendinţe universale, aproape trei pătrimi dintre subiecţii americani feminini îşi exprimă sentimentul competenţei naţionale. În Germania, deşi 53 la sută dintre femei îşi exprimă competenţa locală, numai 27 la sută îşi exprimă competenţa naţională; iar cifrele italiene sunt, respectiv, de 41 la sută şi 19 la sută. Femeile mexicane îşi exprimă competenţa naţională întrucâtva mai

frecvent decât femeile germane. După cum sugerează aceste date, concepţia privind limitarea la comunitatea locală a competenţei politice feminine pare să fie adevărată cu privire la ţările continental europene, dar mult mai puţin adevărată în Statele Unite şi Marea Britanie.

Educaţia ridică frecvenţa competenţei politice subiective la ambele niveluri, local şi naţional, în toate cele cinci ţări. În plus, o ridică atât în rândurile bărbaţilor, cât şi al femeilor. Majoritatea femeilor bine educate din toate cele cinci ţări îşi exprimă sentimentul competenţei de a-şi influenţa guvernământul local. Însă în cadrul procentajului italian al competenţilor locali, cel al femeilor educate este cel mai modest dintre toate: 52 la sută (n: 121), în comparaţie cu 87 la sută (n: 246) pentru femeile americane educate, 83 la sută (n: 163) pentru britanice, 82 la sută (n: 159) pentru germane şi 68 la sută (n: 60) pentru femeile mexicane educate. Sentimentul feminin al competenţei de a influenţa guvernământul naţional creşte de asemenea în mod universal o dată cu educaţia. Oricum, femeile italiene mai bine educate îşi exprimă competenţa politică naţională rareori (25 la sută, n: 121). În dimensiunea competenţei locale şi naţionale, femeile educate germane manifestă frecvenţe aproape la fel de ridicate precum acelea ale femeilor americane şi britanice.

Sentimente faţă de naţiune şi politică. Aici este vorba despre măsurile implicării emoţionale în politică ale bărbaţilor şi femeilor. Una dintre aceste măsuri, discutată în detaliu în Capitolul III, este mândria faţă de naţiune. Acolo am subliniat că incidenţa mândriei în aspectele politice ale naţiunii a fost ridicată, în Statele Unite şi Marea Britanie, destul de ridicată, în Mexic, şi foarte joasă, în Germania şi Italia. *Pattern*-urile feminine se aseamănă *pattern*-urilor naţionale globale. Astfel, 91 la sută (n: 515) dintre femeile americane îşi exprimă mândria politică, în comparaţie cu 61 la sută (n: 563) dintre femeile britanice, 26 la sută (n: 652) dintre cele mexicane, 15 la sută (n: 499) dintre cele germane şi 3 la sută (n: 523) dintre femeile italiene.

Suntem capabili să stabilim o rată a apatiei urmărind seriile noastre de întrebări cu privire la sentimentele din timpul campaniilor electorale. Dacă îi definim drept apatici politici pe cei care nu se referă la nici unul dintre aceste trei sentimente de satisfacţie, mânie şi dispreţ în timpul campaniilor electorale, următorul *pattern* iese la iveală (Tabelul XII.5): în toate cele cinci ţări, rata apatiei feminine este mai înaltă decât cea masculină. În Germania, este aproape dublul ratei masculine; în Mexic, ambele proporţii sunt înalte şi aproape egale; în Italia, ratele

sunt extrem de înalte atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei, cu aproape două treimi dintre femei manifestând apatie. În Statele Unite, 14 la sută dintre femei şi 9 la sută dintre bărbaţi sunt apatici; în Marea Britanie, procentajele sunt 32 la sută pentru femei şi 20 la sută pentru bărbaţi.

În toate ţările, educaţia reduce rata apatiei între femei. Cu toate acestea, apatia este caracteristică pentru aproape o jumătate dintre italiencele cu educaţie secundară (n: 121), în comparaţie cu 29 la sută (n: 163) dintre femeile mai bine educate din Marea Britanie, 24 la sută (n: 59) dintre acelea din Germania, 22 la sută (n: 60) dintre acelea din Mexic şi 10 la sută (n: 246) dintre acelea din America.

TABELUL XII. 5 *Procentajul celor care declară că nu au sentimente în timpul campaniilor electorale; pe sex şi naţiune*

	Bărbaţi		*Femei*	
Naţiune	(%)	(Nr.)*	(%)	(Nr.)
Statele Unite	9	(455)	14	(515)
Marea Britanie	20	(459)	32	(503)
Germania	24	(442)	44	(499)
Italia	46	(471)	62	(524)
Mexic	30	(355)	48	(652)

* Cifrele din paranteze se referă la bazele calculării procentajelor.

Femeile şi sistemul politic. În rezumat, putem afirma că femeile americane şi, într-o măsură mai mică, femeile britanice tind să fie active şi implicate în comunităţile lor, atât în sensul informal cât şi în cel organizaţional. Ele sunt încrezătoare în mediul lor social înconjurător, politic informate, atente şi implicate afectiv în scena politică. Ele recunosc obligaţia de a participa la chestiunile politice locale, ele se simt competente în a exercita influenţă asupra guvernământului lor şi se mândresc cu caracteristicile politice ale naţiunilor lor. Cu excepţia dimensiunilor conştiinţei şi cunoaşterii politice, femeile germane manifestă o frecvenţă mai scăzută decât cele americane şi britanice. Femeile germane educate manifestă frecvenţe similare celor americane şi britanice, cu excepţia dimensiunilor interacţiunii sociale, mândriei faţă de naţiune şi concepţiei privitoare la obligaţiile comunităţilor lo-

cale. Femeile mexicane manifestă un *pattern* neregulat: relativ scăzut în dimensiunile participării şi cunoaşterii, ele egalează şi chiar depăşesc ratele feminine germane şi dimensiunile obligaţiei şi competenţei naţionale, având valori relativ înalte în ceea ce priveşte mândria naţională. *Pattern*-ul feminin italian este aproape în mod constant scăzut la toate dimensiunile politice discutate aici.

Dacă vom lua în considerare aceste date din punctul de vedere al sistemelor politice din cele cinci ţări, este evident că trebuie să revizuim vechile teorii cu privire la rolul femeilor în democraţie. Aceste teorii au avut tendinţa de a aborda diferenţele sexuale în acelaşi mod în care au tratat alte categorii democratice, cum ar fi venitul, ocupaţia, educaţia şi altele asemenea. Ceea ce ele au neglijat este faptul că marea majoritate a adulţilor sunt căsătoriţi; că ei creează familii, cresc copii şi ajută la socializarea acestor copii în rolurile şi atitudinile lor de adulţi. Astfel, caracteristicile politice ale femeilor afectează familia ca o unitate în sistemul politic şi afectează modul în care familia îşi îndeplineşte funcţia de socializare politică. Desigur, în toate cele cinci ţări, majoritatea covârşitoare a politicienilor, funcţionarilor civili şi activiştilor politici sunt bărbaţi. Însă este o mare diferenţă dacă femeile tind să trăiască în afara sistemului politic, într-o existenţă familială intramurală, cum este în general cazul în Italia şi printre femeile germane şi mexicane relativ needucate sau, dimpotrivă, în interiorul sistemului politic, aşa cum se tinde în Statele Unite şi Marea Britanie. Comentariul lui Duverger cu privire la faptul că femeile „...au mentalitatea minorilor în multe domenii şi, în particular în politică, ele acceptă de obicei paternalismul din partea bărbaţilor. Bărbatul-soţ, logodnic, amant sau mit — este mediatorul între ele şi lumea politică"[9] este esenţialmente un comentariu continental european şi în cazul de faţă chiar s-ar putea ca Duverger să comenteze mai mult trecutul şi prezentul decât viitorul.

Deşi datele noastre nu ne permit să demonstrăm direct şi explicit, sugerăm că, în Statele Unite şi Marea Britanie, familia tinde să fie o parte a sistemului politic, că evenimentele şi chestiunile controversate din corpul politic tind să fie transmise în interiorul familiei prin intermediul ambilor parteneri maritali, şi că discuţia politică tinde să fie

---

9 Duverger, *op.cit.*, p. 129. Pentru comentarii asupra lui Duverger şi o analiză a diferenţelor din socializarea băieţilor şi fetelor din America, care afectează *pattern*-urile politice adulte masculine şi feminine, vezi Greenstein, *op. cit.*, p. 370.

mai degrabă frecventă şi reciprocă decât predominant masculină. În plus, sugerăm ipoteza că problemele vieţii de familie, nevoile femeii şi copilului sunt transmise mai direct şi eficient corpului politic prin acest tip de familie deschisă politic. Calitatea estetică şi tonul emoţional ale vieţii politice sunt probabil şi ele afectate de competenţa politică şi activitatea femeilor din Statele Unite şi Marea Britanie. De asemenea, vom sugera că o familie care este deschisă discuţiei reciproce a chestiunilor politice controversate asigură un tip de socializare politică ce permite copiilor să dezvolte *în interiorul familiei însăşi* un sentiment al competenţei şi obligaţiei politice, precum şi să înveţe să tolereze ambiguităţile politicului şi controversa politică.

Din acest punct de vedere, femeile competente politic, conştiente şi active apar ca o componentă esenţială a culturii civice. Semnificaţia emancipării politice a femeilor nu constă în visul sufragetei de a avea femei în cabinete guvernamentale, în parlamente şi la nivele înalte ale serviciului civil, precum şi în alte asemenea poziţii şi nici nu constă în concepţia lui Duverger cu privire la minorul dependent. March a arătat că se tinde către existenţa unei diviziuni a muncii între soţi şi soţii în privinţa tipurilor de chestiuni în legătură cu care ei iau iniţiativa[10].

Greenstein a arătat că băieţii americani sunt mai conştienţi şi informaţi politic decât fetele[11], şi tot el lansează ipoteza că diferenţele socializării politice din familie produc aceste diferenţe sexuale.

El subliniază de asemenea, corect, că există limitări inerente în rolul femeii adulte, care au fixat o graniţă exterioară participării politice a majorităţii femeilor. Ceea ce un studiu pur american nu ar scoate la iveală este faptul că, prin comparaţie cu femeile continental europene, cele americane şi britanice tind să „trăiască în interiorul" comunităţii şi corpului politic, iar aceasta are o semnificaţie considerabilă pentru funcţionarea corpului politic. Noi doar am sugerat care ar putea fi consecinţele.

ALTE *PATTERN*-URI DEMOGRAFICE

Multe studii privind comportamentul de votare, preferinţele de partid şi atitudinile cu privire la chestiunile politice au arătat că aceste

---

10 James G. March, „Husband-Wife Interaction Over Political Issues", *The Public Opinion Quarterly*, XVIII (1953—54), pp. 461-470.

11. *Op. cit.*, pp. 365ff.

pattern-uri depind în mare măsură de poziţia socială: ocupaţie, venituri şi *status* social. Tipurile de atitudini de care ne-am ocupat — conştientizare politică, activitate, competenţă şi afect — sunt de asemenea influenţate de acest status socio-economic. Indivizii cu câştiguri mai joase şi cu slujbe cu statut inferior sunt mai puţin înclinaţi să se amestece în politică, să fie bine informaţi, să fie activi. Oricum, deşi poziţia economică are un efect transnaţional asupra atitudinilor, acest efect nu este nici atât de clar, nici atât de puternic precum acela al educaţiei. Dacă menţinem factorul educaţie constant, diferenţele între grupurile economice scad. Totuşi încă o relaţie uniformă rămâne: omul plasat mai sus în ierarhia economică, exact ca şi omul mai educat, este mai înclinat să fie competent şi activ economic.

Relaţia dintre religie şi atitudinile economice este mai complexă. În analiza sa detaliată asupra diferenţelor de atitudini şi comportament între grupurile religioase din zona Detroit, Lenski a subliniat că, în ceea ce priveşte orientările sociale, catolicii tind să fie mai tradiţionali decât protestanţii şi evreii. Ei sunt mai puţin frecvent orientaţi spre realizare, iar din punct de vedere moral şi intelectual mai puţin autonomi. Ei sunt mai conservatori în probleme de moralitate socială şi religioasă. După cum arată el, pe tărâmul politicii publice, catolicii tind să fie mai orientaţi spre „protecţia socială" decât protestanţii şi acordă mai puţin sprijin drepturilor civile[12].

În dimensiunile acoperite de cercetarea noastră, există un uşor sprijin pentru teza lui Lenski cu privire la catolicii care sunt mai tradiţionali decât protestanţii, însă diferenţele sunt atât de mici încât sunt neglijabile. Mult mai importantă este descoperirea că în trei dintre ţările studiate, unde ambele denominaţii sunt prezente în proporţii substanţiale — Statele Unite, Marea Britanie şi Germania — protestanţii şi catolicii au orientări politice structurale similare. Cu alte cuvinte, cele două denominaţii nu constituie subculturi politice, în sensul structural al termenului. Cu certitudine, în toate cele trei cărţi există o relaţie puternică între denominaţie şi preferinţele de partid. Iar dacă studiul nostru ar fi inclus chestiuni de politică publică, moralitate şi valoare, atunci ar fi ieşit la iveală diferenţe mai mari.

Alte caracteristici demografice, cum ar fi vârsta, regiunea şi mărimea oraşului au fost tratate în studiul nostru numai în contexte speci-

---

12 Gerhard Lenski, *The Religious Factor*, Garden City, New York, 1961, capitolele 4 şi 8.

fice. Nu suntem capabili să le tratăm mai sistematic din pricina priorităţilor planului noastru de cercetare. Noi am fost preocupaţi cu prioritate mai degrabă de *pattern*-urile naţionale decât de cele subculturale, şi mai mult de atitudinile faţă de sistemul politic decât faţă de politica publică. Investigarea fenomenelor subculturii politice şi a relaţiei lor cu caracteristicile democratice presupune o concepţie separată de cercetare.

CAPITOLUL XIII

Cultura civică şi stabilitatea democratică

Până acum ne-am concentrat asupra unui singur aspect al sistemelor politice: acela pe care îl numim cultură politică. Grosul cărţii s-a ocupat de similarităţile şi diferenţele ce există în *pattern*-urile caracteristice pentru atitudinile politice găsite în cele cinci naţiuni. Am încercat să descriem aceste similarităţi şi diferenţe, precum şi să le explicăm; să legăm atitudinile politice de structura politicii şi de atitudinile generale faţă de oameni şi societate. În tot acest demers, în centrul atenţiei noastre s-a aflat cultura politică. Când au fost aduse în discuţie alte aspecte ale sistemului politic, lucrul acesta s-a întâmplat din pricina impactului asupra culturii politice. Mai rămâne însă de abordat o întrebare importantă: care este impactul culturii politice asupra sistemului politic din care face parte?

Cele cinci naţiuni pe care le-am studiat sunt democraţii, deşi destul de diferite între ele prin ceea ce le este caracteristic şi prin istoriile lor politice. Prin urmare, vom lua în considerare modul în care cultura politică afectează guvernământul democratic; şi într-o manieră mai specifică, ne vom întreba cât de departe acţionează pe direcţia creării şi menţinerii unei democraţii stabile şi eficiente. Există o cultură politică democratică — un *pattern* al atitudinilor politice care sprijină stabilitatea democratică — care într-un anume fel „se potriveşte" sistemului politic democratic? Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să aruncăm o privire asupra culturii politice a celor două democraţii relativ stabile şi încununate de succes, Marea Britanie şi Statele Unite. După cum am spus, culturile politice ale acestor două naţiuni aproximează cultura civică. Acest *pattern* al atitudinilor politice diferă în anumite privinţe de modelul „activist — raţionalist" sau de modelul culturii politice care, în conformitate cu normele ideologiei democratice, se va găsi într-o democraţie prosperă. Textele civice ne-ar face să credem că problema cu care se confruntă cetăţeanul într-o demo-

craţie este, pentru a cita titlul unei cărţi recente din domeniu, *Cum să fii un cetăţean activ*[1]. În conformitate cu această concepţie raţionalist-activistă, o democraţie încununată de succes presupune implicarea şi activitatea cetăţenilor în politică, ca ei să fie informaţi asupra politicii şi influenţi. În plus, atunci când ei iau decizii, în particular decizia importantă cu privire la atribuirea votului lor, ei trebuie să le ia după o evaluare precaută a evidenţei şi o cântărire precaută a alternativelor. Cetăţeanul pasiv, nonvotantul, cetăţeanul slab informat şi apatic — toate acestea indică o democraţie slabă. Această concepţie a cetăţeniei democratice subliniază activitatea, implicarea, raţionalitatea. Pentru a folosi terminologia pe care am propus-o, ea subliniază rolul de participant şi spune puţin despre rolul de supus sau parohial.

Studii recente cu privire la comportamentul politic pun sub semnul întrebării modelul raţional-activist, întrucât devine clar faptul că cetăţenii în democraţii trăiesc rareori în conformitate cu acest model. Cetăţenii nu sunt bine informaţi, nu sunt profund implicaţi şi nici activi în mod particular; iar procesul prin care ajung la decizia de vot este orice în afară de un proces de calcul raţional[2]. Iar acest model nici nu reprezintă cu acurateţe cultura civică pe care am descoperit-o în Marea Britanie şi Statele Unite. Este adevărat — iar această chestiune este de o substanţială importanţă, după cum este şi elocventă cu privire la utilitatea datelor comparative — că cetăţeanul informat, implicat, raţional şi activ poate fi întâlnit mult mai frecvent în democraţiile încununate de succes decât în cele lipsite de succes. Caracteristicile modelului raţionalităţii activiste al cetăţeniei democratice sunt într-adevăr cele ale culturii civice; însă chestiunea care trebuie subliniată aici este că ele sunt doar *o parte* a acelei culturi.

Cultura civică este o cultură politică mixtă. În cadrul ei, mulţi indivizi sunt activi în politică, însă există de asemenea mulţi care îşi asumă rolul mai pasiv de supus. Mai important, chiar şi între cei care joacă rolul politic activ al cetăţeanului, rolurile de supus şi parohial nu au fost înlocuite. Aceasta înseamnă că cetăţeanul activ îşi menţine legăturile sale tradiţionale, nonpolitice, ca şi rolul său mai pasiv po-

---

1 Paul Douglas şi Alice McMahon, *How to Be an Active Citizen*, Gainesville, Fla., 1960.

2 Vezi, de pildă, Berelson *et al.*, *Voting*, cap. XIV; Campbell *et al.*, *The American Voter*, Cap. X, şi Julian L. Woodward şi Elmo Roper, „Political Activity of American Citizens", *American Political Science Review*, XLIV (1950), pp. 872-885.

litic de supus. Este adevărat că din modelul raţionalităţii activiste a cetăţeanului nu rezultă că orientările participative le înlocuiesc pe cele dependente şi parohiale; din nemenţionarea explicită a ultimelor două roluri nu decurge că ele sunt irelevante pentru cultura politică democratică.

De fapt, aceste două orientări fac ceva mai mult decât doar să persiste: ele joacă un rol important în cultura civică. În primul rând, orientările parohială şi dependentă modifică intensitatea implicării şi activităţii politice a individului. Activitatea politică reprezintă doar o parte din preocupările cetăţeanului şi, de obicei, nu una foarte importantă. Menţinerea altor orientări limitează proporţia angajamentului său în activitatea politică şi menţine politica, aşa cum era, la locul ei. În plus, nu numai că orientările parohială şi dependentă persistă, alături de cele participative, dar ele penetrează şi modifică orientările participative. De pildă, afilierile primare sunt importante în *pattern*-urile influenţei cetăţeneşti. În plus, un set difuz de atitudini sociale şi interpersonale tinde să afecteze conţinutul atitudinilor politice — să le facă mai puţin intense şi separatoare. Penetrate de orientările primare de grup şi de atitudini sociale şi interpersonale în general, atitudinile politice nu sunt doar rezultatul unor principii articulate şi calcule raţionale.

Cum putem noi explica discrepanţa între idealurile modelului raţionalist-activist şi *pattern*-urile atitudinilor politice pe care le întâlnim de obicei, chiar şi în democraţiile mai stabile şi înfloritoare? O explicaţie posibilă, şi încă una cel mai adesea găsită în literatura privind educaţia civică, este că discrepanţa este o dovadă pentru proasta funcţionare a unei democraţii. În măsura în care oamenii nu trăiesc în conformitate cu idealul cetăţeanului activ, democraţia este un eşec. Dacă cineva crede că realităţile vieţii politice ar trebui turnate după şabloane care să se potrivească teoriilor politice ale cine ştie cui, atunci o asemenea explicaţie este satisfăcătoare. Însă dacă cineva este fidel concepţiei că teoriile politice trebuie deduse pornind de la realităţile vieţii politice — o sarcină întrucâtva mai uşoară şi probabil mai utilă — atunci această explicaţie a prăpastiei dintre modelul raţionalist-activist şi realităţile democratice este mai puţin acceptabilă. Din ultimul punct de vedere, s-ar putea argumenta că prăpastia există deoarece standardele au fost fixate inexplicabil de sus. Dată fiind complexitatea chestiunilor politice, date fiind alte revendicări făcute cu privire la timpul individului şi dată fiind dificultatea obţinerii informaţiei necesare pentru a lua decizii politice raţionale nu este de mirare că cetăţeanul obiş-

nuit nu este cetăţeanul ideal. În lumina intereselor nonpolitice ale individului, ar părea chiar iraţional să investeşti în activitatea politică timpul şi efortul cerute pentru a trăi în conformitate cu modelul raţionalist activist. S-ar putea să nu valoreze cine ştie ce să fii un cetăţean bun.

Însă deşi o cultură politică în întregime activistă pare să fie un ideal utopic, pot să mai existe şi alte motive mai semnificative pentru care o încâlcită cultură civică mixtă să apară în democraţiile cele mai încununate de succes. Cultura civică, care conţine uneori atitudini politice aparent contradictorii, pare a fi într-un mod particular potrivită sistemelor politice democratice deoarece ele, de asemenea, sunt amestecuri de contradicţii. Harry Eckstein a sugerat că un sistem politic democratic presupune un amestec al contradicţiilor aparente — pe care le numeşte „disparităţi echilibrate" — pentru ca el să funcţioneze eficient. Pe de o parte, trebuie să guverneze un guvern democratic; el trebuie să aibă putere şi iniţiativă şi să ia decizii. Pe de altă parte, el trebuie să fie responsabil în faţa cetăţenilor săi. Deoarece, dacă democraţia înseamnă ceva, înseamnă că elitele guvernamentale trebuie să răspundă într-un fel dorinţelor şi revendicărilor cetăţenilor. Nevoia de a menţine acest tip de echilibru între puterea guvernamentală şi responsabilitatea guvernamentală, ca şi nevoia de a menţine alte echilibre care derivă din echilibrul putere/responsabilitate — echilibrele dintre consens şi clivaj, dintre afectivitate şi neutralitate afectivă — ajută la explicarea modului în care *pattern*-urile mai amestecate ale atitudinilor politice, asociate cu cultura civică sunt adecvate unui sistem politic democratic[3].

Putere şi responsabilitate. Menţinerea unui echilibru potrivit între puterea guvernamentală şi capacitatea guvernamentală de a fi responsabilă şi de a răspunde (aşa am tradus sintagma *governmental responsiveness* — n.trad.) reprezintă una dintre cele mai importante şi dificile sarcini ale unei democraţii. Dacă nu există un control al elitelor guvernamentale realizat de către nonelite, este greu să consideri un sis-

3 Revendicările contradictorii la adresa sistemelor politice democratice au fost subliniate în câteva din conferinţele nepublicate ale profesorului Harry Eckstein, pe care se bazează acest capitol. Autorii ei sunt recunoscători pentru şansa de a-i fi consultat notele cu privire la acest subiect. Faptul că sistemelor democratice li se cere să atingă scopuri aparent opuse este de asemenea subliniat în Berelson *et al., op. cit.*, capitolul XIV, şi în Parsons, „Voting and the Equilibrium of the American Political System", în Burdick şi Brodbeck (eds.), *American Voting Behavior*, Glencoe, III., 1959.

tem politic ca democratic. Pe de altă parte, nonelitele nu se pot autoguverna. Dacă trebuie ca un sistem politic să fie eficient — dacă trebuie ca să fie capabil să iniţieze şi să îndeplinească politici, să se adapteze la noi situaţii, să vină în întâmpinarea provocărilor interne şi externe — lucrul acesta nu poate fi conceput fără să existe mecanisme prin care oficialii guvernamentali să fie înzestraţi cu puterea de a lua decizii de autoritate. În timpurile de criză, atunci devin cel mai evidente tensiunile produse de nevoia de a urma scopurile opuse ale puterii guvernamentale şi ale capacităţii guvernamentale de a răspunde. De pildă, războaiele (fierbinţi sau reci) au înclinat adesea până acum balanţa atât de mult în direcţia puterii şi autorităţii guvernamentale încât există şi persistă o profundă îngrijorare cu privire la păstrarea capacităţii guvernamentale de a răspunde rapid şi pozitiv în asemenea situaţii. Cu toate acestea, s-a argumentat că dacă balanţa nu este înclinată, guvernămintele democratice pot sucomba în faţă ameninţărilor exterioare.

Crizele aduc în prim-plan problema menţinerii unei balanţe adecvate, însă problema există şi în funcţionarea de zi cu zi a democraţiei. Cum poate fi edificat un sistem democratic astfel încât să fie menţinut echilibrul între putere şi responsabilitate? După cum a arătat E.E. Schattschneider, „problema nu este cum pot 180 de milioane de Aristoteli să conducă o democraţie, ci cum putem organiza o comunitate de 180 de milioane de oameni obişnuiţi, în aşa fel încât ea să rămână sensibilă la nevoile ei. Aceasta este problema *capacităţii de a conduce, a organizării, aceasta e problema alternativelor şi sistemelor de responsabilitate şi încredere*[4]".

Încercând să rezolve această problemă, specialiştii în ştiinţe politice au vorbit îndeobşte în termenii structurii conflictului electoral. Un sistem electoral, conceput pentru a atribui putere unei elite particulare pentru o perioadă limitată de timp, poate să atingă un echilibru între putere şi capacitatea de a răspunde: elitele obţin puterea, totuşi această putere este limitată de înseşi alegerile periodice şi de varietatea altor modalităţi formale şi informale de control. Pentru ca un sistem de acest tip să funcţioneze, trebuie să existe în mod cert mai mult decât un singur partid (sau cel puţin vreun grup de elită aflat în competiţie, cu potenţialul de a câştiga puterea) pentru a face ca opţiunea între elite să fie una semnificativă; iar în acelaşi timp trebuie să existe anumite

---

4 E.E. Schattschneider, *The Semi-Sovereign People*, New York, 1960, p. 138. Italicele sunt în original.

mecanisme prin care un grup de elită să exercite puterea efectivă probabil prin acordarea întregii puteri partidului învingător, într-un sistem bipartit, sau prin formarea unor coaliţii funcţionale între un grup de partide. Majoritatea dezbaterilor cu privire la cel mai potrivit sistem electoral pentru o democraţie (reprezentare proporţională, districte cu un singur membru sau anumite forme mixte) s-au soluţionat în jurul a două chestiuni: cum să se optimizeze atingându-şi nivelul maxim în realizarea ţelurilor competitive ale puterii şi răspunderii, şi cum să se decidă care dintre ţeluri merită o atenţie mai mare[5]. A mai existat o mare preocupare cu privire la organizarea corespunzătoare a partidelor politice pentru a atinge nivelul maxim în cazul ambelor ţeluri vizate. Cu certitudine, această preocupare i-a motivat pe membrii Comitetului pentru Partide Politice al Asociaţiei Americane de Ştiinţe Politice, când în raportul lor au reclamat necesitatea unui sistem politic care să fie „...democratic, responsabil şi eficient — un sistem care să fie răspunzător faţă de public, care să respecte şi să exprime diferenţe de opinie, şi să fie capabil de a face faţă marilor probleme ale guvernământului democratic“[6].

Tesiunea dintre puterea guvernamentală şi răspundere poate fi ţinută în frâu într-o oarecare măsură de structura conflictului partizan însă interesul nostru principal se leagă de relaţia dintre această tensiune şi cultura politică, în particular cultura civică. Poate contribui un set de atitudini întreţinute de cetăţeni la menţinerea delicatei balanţe dintre revendicările contradictorii adresate sistemului democratic? Această concentrare asupra atitudinilor politice ale cetăţenilor obişnuiţi nu implică o respingere a rolului important al structurilor politice sau a atitudinilor şi comportamentului elitelor. Acestea sunt la fel de importante şi ne vom reîntoarce la ele ceva mai încolo, când vom lua în considerare modul în care interacţionează atitudinile cetăţenilor obişnuiţi şi ale elitelor.

Tensiunea dintre puterea guvernamentală şi răspundere are o paralelă în exigenţele conflictuale la adresa cetăţenilor unui sistem de-

---

5 Asupra acestei dezbateri care continuă, vezi, între alţii, Enid Lakeman şi James D. Lambert, *Voting in Democracies*, London 1955; F.A. Hermens, *Democracy or Anarchy*, South Bend., Ind., 1941, şi Maurice Duverger, *Political Parties*, London, 1954.

6 „Toward a More Responsible Two Party System“, un raport al Comitetului pentru Partide Politice al Asociaţiei Americane de Ştiinţe Politice, *American Political Science Review*, XLIV (1950), supliment special, p. 17.

mocratic. Dacă este ca elitele să fie responsabile faţă de cetăţeanul obişnuit, acestuia i se cer anumite lucruri: cetăţeanul obişnuit trebuie să-şi exprime punctul de vedere astfel încât elitele să ştie ce doreşte el; el trebuie să fie implicat în politică astfel încât să ştie şi să-i pese dacă elitele au responsabilitate, şi el trebuie să fie influent astfel încât să impună elitelor un comportament responsabil. Cu alte cuvinte, răspunderea elitelor solicită din partea cetăţeanului obişnuit o acţiune în conformitate cu modelul raţionalist-activist al cetăţeniei. Dacă însă trebuie realizat polul alternativ al puterii elitelor, se aşteaptă din partea omului obişnuit atitudini şi comportamente chiar contradictorii. Dacă trebuie ca elitele să fie puternice şi să ia decizii autoritare, atunci implicarea, activitatea şi influenţa omului obişnuit trebuie limitate. Cetăţeanul obişnuit trebuie să acorde puterea elitelor şi să le lase să guverneze. Nevoia puterii elitei impune ca omul obişnuit să fie relativ pasiv, neimplicat şi deferent faţă de elite. Astfel, se aşteaptă din partea cetăţeanului democratic ca el să urmărească ţeluri contradictorii; el trebuie să fie activ şi totuşi pasiv; implicat şi totuşi nu prea implicat; influent şi în acelaşi timp deferent[7].

NORME, PERCEPŢII ŞI ACTIVITATE

Datele prezentate în această carte sugerează câteva modalităţi în care pot fi controlate aceste revendicări conflictuale. Cazurile cruciale pentru analiza noastră sunt în mod clar Marea Britanie şi Statele Unite, deoarece, dacă există vreun pattern al atitudinilor care să poată permite

---

[7] Ar trebui să fie clar că tensiunea descrisă aici nu este aceeaşi cu cea dintre obligaţiile cetăţeanului şi cele ale supusului, aşa cum au fost discutate acestea în capitolul I. Acolo, ne-am ocupat de faptul că cetăţeanul democratic are un set de aşteptări în interiorul structurii de *input* a sistemului politic. Din partea lui se aşteaptă să participe în anumite moduri la decizii. În acelaşi timp, el are obligaţii „de supus" faţă de aspectele de *output* ale sistemului politic. Se aşteaptă din partea lui să respecte deciziile pe care le-a luat. Acest amestec reprezintă, de asemenea, o parte a culturii civice, însă tensiunea descrisă în această secţiune nu este aceea dintre rolul individului în relaţie cu structura de *input* (adică, cel de cetăţean) şi rolul său în relaţie cu structura de *output* (adică, de supus) — o tensiune care, cel puţin în teorie, pare destul de uşor de rezolvat. Mai degrabă, tensiunea descrisă aici este aceea care se naşte între două moduri de raportare la structurile de *input*. Cetăţeanul trebuie să fie influent şi să afecteze cursul politicii; în acelaşi timp, el trebuie să fie noninfluent şi să permită elitelor politice să ia decizii în mod independent. Rezultă că tensiunea pe care o descriem este tocmai aceea care se află în interiorul rolului de cetăţean.

ca această tensiune să fie controlată, atunci ne putem aştepta ca ea să acţioneze cel mai eficient în interiorul democraţiilor relativ mai stabile. La aceste două naţiuni am găsit cea mai apropiată aproximare a culturii civice. Datele noastre ne indică faptul că există două moduri principale prin care cultura civică menţine rolul activ-influent al cetăţeanului, ca şi rolul său mai pasiv: pe de o parte, există în societate o *distribuţie* a indivizilor care urmăresc unul sau altul dintre ţelurile cetăţeneşti conflictuale; pe de altă parte, anumite *inconsistenţe în atitudinile unui individ* îi creează acestuia posibilitatea să caute realizarea, în acelaşi timp, a acestor ţeluri evident conflictuale. Să luăm mai întâi în considerare inconsistenţele din interiorul individului.

După cum a arătat sondajul nostru, există o prăpastie între *comportamentul politic real* al subiecţilor noştri, pe de o parte, şi *percepţiile lor cu privire la capacităţile lor de a acţiona* şi *obligaţiile lor de a acţiona,* pe de alta. Subiecţii din Marea Britanie şi Statele Unite manifestă frecvenţe înalte din perspectiva a ceea ce noi am numit competenţa politică subiectivă. După cum s-a arătat în capitolul VI, o mare proporţie se consideră capabilă să influenţeze deciziile guvernământului local, iar o proporţie substanţială, deşi nu la fel de largă, gândeşte sau tinde să reacţioneze în acelaşi mod cu privire la activităţile guvernământului naţional. Însă această înaltă estimare a competenţei cuiva ca cetăţean influent nu se potriveşte în mod cert cu comportamentul politic real. În primul rând, doar o mică proporţie a subiecţilor care afirmă că ar putea influenţa guvernământul declară că au încercat vreodată să exercite o asemenea influenţare. Şi chiar dacă s-ar întâmpla ca acei care cred că ar putea să influenţeze deciziile guvernamentale ar fi şi cei care încearcă s-o facă — ceea ce este improbabil — cu siguranţă că ei nu s-ar bucura de succesul pe care şi-l închipuie. Este clar o exagerare când 40 la sută dintre subiecţii americani sau 24 la sută dintre cei britanici afirmă că există o probabilitate ca o încercare a lor de a influenţa legislativul naţional să se bucure de succes.

O prăpastie similară există între sentimentul obligaţiei de a participa la viaţa politică şi participarea reală. După cum s-a arătat în capitolul V, o mult mai ridicată proporţie a subiecţilor afirmă că omul obişnuit are o oarecare obligaţie să participe la problemele comunităţii sale locale decât proporţia celor care participă de fapt; şi din nou *pattern*-ul este mai clar în Statele Unite şi Marea Britanie. După cum a formulat unul dintre subiecţi, citat în capitolul V, „Eu mă refer la ceea ce (cineva) trebuie să facă, nu la ceea ce fac eu". Şi există dovezi că

această poziție este departe de a fi rară. Cu siguranță, sentimentul obligației de a lua parte la problemele comunității nu se armonizează cu importanța atribuită unei asemenea activități de către subiecți. Proporția celor care afirmă că cineva are asemenea obligații este, în fiecare națiune, mult mai largă decât proporția celor care își afirmă participarea la problemele comunității, atunci când li se cere să spună ce fac în intervalul pe care-l consacră activităților de timp liber. 51 la sută dintre subiecții americani susțin că omul obișnuit trebuie să ia parte activă la problemele comunității sale. Dar când sunt întrebați ce fac în timpul liber, doar aproximativ 10 la sută dintre subiecții americani menționează asemenea activități. Iar, când Gillespie și Allport au pus o întrebare, întrucâtva altfel formulată, tinerilor din Statele Unite, doar în jur de unul din cinci a afirmat că se așteaptă ca participarea comunitară să fie o sursă de satisfacție[8].

Aceasta ne sugerează observația că, deși există o normă atotrăspândită că trebuie să existe o participare în interiorul comunității, participarea activă este departe de a fi cea mai semnificativă activitate pentru majoritatea oamenilor. Ea nu este ceea ce oamenii fac în timpul lor excedentar și nici nu reprezintă sursa majoră a satisfacției, bucuriei și emoționării.

Aceste două falii* semnificative — între o percepție înaltă a potențialului de influență și nivelul mai coborât al influenței reale, între o frecvență ridicată a obligației exprimate de a participa și importanța reală și măsura participării -- ne ajută să explicăm cum poate să acționeze o cultură politică democratică pentru a menține balanța între puterea și răspunderea elitei guvernamentale (sau complementul ei, balanța între activitatea și influența nonelitei și pasivitatea și noninfluența acesteia). Lipsa comparată a frecvenței participării politice, relativa ei lipsă de importanță pentru individ și slăbiciunea obiectivă a omului obișnuit permit elitelor guvernamentale să acționeze. Inactivitatea omului obișnuit și inabilitatea sa de a influența deciziile ajută la asigurarea puterii de care au nevoie elitele guvernamentale, dacă trebuie ca ele să ia decizii. Însă aceasta amplifică doar unul dintre țelurile contradictorii ale sistemului democratic. Puterea elitelor trebuie ținută sub control. Rolul opus al cetățeanului, ca unul care impune activ și

---

8 James M. Gillespie și Gordon W. Allport, *Youth's Outlook on the Future*, New York, 1956, p. 57.

* Autorii folosesc sintagma „prăpăstii" (*gaps*).

influent ca elitele să răspundă, este menţinut prin puternica sa loialitate faţă de norma cetăţeniei active, ca şi prin percepţia sa că el poate fi un cetăţean activ. Acesta poate fi parţial un mit, deoarece implică un set de norme ale participării şi de percepţii ale abilităţii de a influenţa care nu se prea potrivesc comportamentului politic real. Totuşi, chiar faptul că cetăţenii au în minte acest mit — că se văd pe sine ca influenţi şi având obligativitatea de a juca un rol activ — creează potenţialitatea influenţei şi activităţii cetăţeneşti. După cum s-a subliniat în capitolul VI, cetăţeanul competent subiectiv nu a încercat neapărat să influenţeze guvernământul, însă el este *mai înclinat* să facă asemenea încercări decât cetăţeanul care nu se consideră pe sine competent[9].

Prin urmare, un cetăţean din interiorul culturii civice are o rezervă de influenţă. El nu este constant implicat în politică, el nu controlează în mod activ comportamentul celor care iau decizii politice. Însă posedă potenţialul de a acţiona dacă este nevoie. Acest izvor de influenţă — potenţial de influenţă care este inactiv şi nededicat sistemului politic — a fost cel mai bine ilustrat de datele prezentate în capitolul VI cu privire la abilitatea cetăţenilor de a crea structuri politice în vremuri de nevoie. Cetăţeanul nu este un actor politic constant. El este rareori activ în grupuri politice. Însă el crede că poate mobiliza mediul său social obişnuit, dacă este nevoie, cu o finalitate politică. El nu este cetăţeanul activ; el este cetăţeanul potenţial activ. Totuşi, caracterul intermitent şi potenţial al activităţii şi implicării politice a cetăţeanului depinde de nişte tipuri de comportament politic mai stabile, mai persistente. Trăind într-o cultură civică, pentru omul obişnuit există o probabilitate mai mare ca el să acţioneze prin alte mijloace pentru a menţine o rată constantă şi înaltă a expunerii la comunicări politice, să fie un membru al unei organizaţii şi să se angajeze într-o discuţie politică informală. Aceste activităţi nu indică prin ele însele o participare activă la procesul luării deciziilor dintr-o societate; însă ele fac mai posibilă o asemenea participare. Ele îl pregătesc pe individ pentru intervenţie în sistemul politic; şi probabil mai important, ele creează un mediu politic în care implicarea şi participarea cetăţeanului sunt mai realizabile.

Am afirmat că inconsistenţele din interiorul atitudinilor şi cele dintre atitudini şi comportament, mai degrabă decât atitudinile unilaterale ale modelului raţionalităţii activiste, pot menţine tensiunea dintre ac-

9 Asupra importanţei mitului democratic vezi V.O. Key, Jr. *Public Opinion and American Democracy*, New York, 1961, p. 547.

tivitatea şi pasivitatea cetăţenească. Acum trebuie însă să ne punem întrebarea dacă nu cumva aceste inconsistenţe nu cauzează instabilitate în cultura civică. O bună parte din teoretizarea recentă cu privire la formarea atitudinilor subliniază tendinţa către consistenţă sau consonanţă între credinţele, atitudinile şi comportamentul unui individ; acum există o mulţime de date în sprijinul teoriei că inconsistenţele cognitive vor produce o presiune în sensul reducerii acelor inconsistenţe[10].

Însă, după cum am văzut, echilibrul dintre influenţa şi pasivitatea cetăţenească *depind de inconsistenţele* dintre normele şi percepţiile politice, pe de o parte şi comportamentul politic, pe de alta. Oricum, această inconsistenţă nu creează o tensiune inoportună asupra cetăţeanului; după cum sugerează datele noastre şi o confirmă cele prezente în numeroase alte studii, ea nu este preocuparea predominantă a minţii sale. Comparată cu alte preocupări, politica este de obicei investită cu relativ puţin afect sau implicare. Astfel, inconsistenţele dintre atitudini sau dintre atitudini şi comportament pot fi mai uşor tolerate, deoarece ele pot fi trecute cu vederea sau ignorate. După cum au arătat Rosenberg şi Abelson, „...dezechilibrul potenţial va rămâne nedescoperit de către individ dacă el nu este motivat să se gândească asupra subiectului, de fapt, el aşa procedează“[11].

Deoarece politica are puţină importanţă pentru ei, puţini cetăţeni sunt motivaţi să se gândească la influenţa lor sau a activităţilor lor politice.

Faptul că politica are o importanţă relativ mică pentru cetăţeni este o parte importantă a mecanismului prin care setul orientărilor politice inconsistente ţin sub control elitele politice, fără a le controla atât de rigid încât să le facă ineficiente. Deoarece balanţa orientărilor inconsistente ar fi mai dificil de menţinut dacă problemele politicii ar fi întotdeauna considerate importante de către cetăţeni. Dar apar probleme

---

10 O parte din literatura importantă dezvoltând această teorie include: Leon Festinger, *A Theory of Cognitive Dissonance*, Evanston, Ill., 1957; F. Heider, *The Psychology of Interpersonal Relations*, New York, 1958; C.E. Osgood, C.J. Suci şi P.H. Tannenbaum, *The Measurement of Meaning*, Urbana, Ill., 1957 şi M.J. Rosenberg *et.al.*, *Attitude Organization and Change*, New Haven, Conn., 1960. Vezi, de asemenea, numărul special din *Public Opinion Quarterly* dedicat schimbării de atitudine, XXIV (Summer 1960), în special articolele de Zajonc, Cohen, Rosenberg şi Osgood.

11 Milton J. Rosenberg şi Robert F. Abelson, „Analysis of Cognitive Balancing“, în Rosenberg *et. al.*, *op. cit.*, cap. IV, p. 21.

pe care indivizii le consideră importante sau dacă apar unele insatisfacţii acute faţă de guvernământ, individul va fi motivat să se gândească asupra temei şi astfel se va afla sub o presiune mai mare pentru a înlătura aceste inconsistenţe — pentru a determina ca atitudinile şi comportamentele să intre în armonie unele cu altele. O modalitate pentru a realiza lucrul acesta este să-şi alinieze comportamentul cu normele şi percepţiile, devenind activ politic. Astfel, inconsistenţa dintre atitudini şi comportament acţionează ca o sursă potenţială de influenţă şi activitate politică.

A afirma că prin cultura civică se menţine echilibrul între putere şi responsabilitate atrage după sine o problemă în plus cu privire la politica democratică. Sugerează ce aspecte politice controversate de mare importanţă, dar nerezolvate creează instabilitate într-un sistem politic democratic. Echilibrul dintre activitate şi pasivitate poate fi menţinut doar dacă acele chesiuni politice sunt relativ moderate. Dacă politica devine intensă şi dacă rămâne intensă din pricina unei probleme pregnante, inconsistenţa dintre atitudine şi comportament va deveni instabilă. Pentru că orice deznodământ relativ permanent al inconsistenţei va avea, probabil, consecinţe nefericite. Dacă acel comportament va fi pus în concordanţă cu atitudinile, măsura tentativei de control a elitelor de către nonelite va fi dată de ineficienţa şi instabilitatea guvernamentală. Pe de altă parte, dacă atitudinile se schimbă, pentru a fi în armonie cu comportamentul, sentimentul rezultant al impotenţei şi nonimplicării va avea consecinţe dăunătoare pentru calitatea democratică a sistemului politic.

Oricum, aceasta nu sugerează că toate problemele controversate dăunează sistemului politic democratic. Doar când problemele controversate devin tensionate şi rămân tensionate, doar atunci sistemul poate deveni instabil[12].

---

12 Este important să subliniem aici termenul de *probleme controversate (issues)* folosit în acest context. Nu toate evenimentele politice programate sunt *issues*, adică chestiuni aflate în dispută. Acest model se aplică cel mai bine acelor dispute politice în care indivizii sunt implicaţi şi au revendicări relativ specifice, pe care ei le-ar dori satisfăcute de guvernământ. Conţinutul unor evenimente politice poate fi atât de distant faţă de individ încât, deşi el poate considera evenimentele importante, el nu se află în situaţia de a formula revendicări relevante în raport cu acestea; astfel, chiar dacă problema controversată este semnificativă, el va exercita mai puţină presiune asupra elitelor politice decât ar face-o în legătură cu alte probleme controversate. (Warren Miller a descoperit că există o relaţie mai strânsă între concepţiile membrilor Congresului şi alegătorii lor asupra unor subiecte precum drepturile civile şi protecţia socială decât asupra politicii externe. Relativa distanţă mai

Dacă problemele controversate semnificative apar doar sporadic, *şi* dacă guvernământul este capabil să răspundă revendicărilor stimulate de aceste probleme controversate, poate fi menţinut un echilibru între influenţa cetăţeanului şi cea guvernamentală. În vremuri normale, cetăţenii sunt relativ neinteresaţi de ceea ce fac cei care iau decizii guvernamentale, iar aceştia din urmă au libertatea de a acţiona aşa cum cred ei de cuviinţă. Oricum, dacă o problemă controversată devine proeminentă, atunci cresc revendicările cetăţeneşti la adresa oficialilor. Dacă oficialii pot răspunde acestor revendicări, atunci importanţa politicii descreşte din nou, iar politica se va întoarce la normal. În plus, aceste cicluri ale implicării cetăţeneşti, ale răspunsului elitelor şi retragerii cetăţeneşti au tendinţa de a întări echilibrul opoziţiilor necesar democraţiei. În cadrul fiecărui ciclu, percepţia cetăţeanului cu privire la propria-i influenţă este întărită; în acelaşi timp, sistemul se ajustează la noile revendicări şi, prin urmare, îşi manifestă eficienţa. Iar sistemul poate deveni mai stabil, în general, prin intermediul loialităţii generate de participarea şi performanţa eficientă[13].

Aceste cicluri ale implicării sunt o modalitate importantă de a menţine inconsistenţele echilibrate între activitate şi pasivitate. Dacă implicarea constantă şi activitatea asociată cu chestiuni controversate pregnante ar duce în cele din urmă la menţinerea cu dificultate a echilibrului, atunci la fel s-ar întâmpla prin completa absenţă a implicării

---

mare la care se află problemele controversate de politică externă faţă de omul obişnuit ar putea să explice acest fenomen. Vezi Miller, „Policy Preferences of Congressional Candidates and Constituents", comunicare prezentată la întâlnirile Asociaţiei Americane de Ştiinţe Politice, Septembrie 1961).

Unele crize politice care nu sunt probleme controversate — adică nu sunt subiecte de dispute între cetăţenii unei naţiuni sau între cetăţeni şi elite — ar putea să conducă spre o implicare sporită în chestiuni politice care nu se cuplează cu revendicări crescute de influenţă asupra deciziilor. De pildă, războaiele pot uni o populaţie în jurul elitelor şi, prin punerea în mişcare a sentimentelor de loialitate, să conducă mai degrabă la revendicări pentru o conducere puternică decât la şansele de a participa la decizii. Acest tip de situaţie poate avea consecinţe destabilizatoare pentru democraţie, deşi consecinţele vor fi diferite de acelea scoase în evidenţă mai sus. În acest caz, accentul pe loialitate şi revendicarea unei conduceri puternice pot conduce la o reducere a controlului cetăţenesc asupra elitelor guvernamentale.

13 Pentru un exemplu al unui asemenea *pattern* ciclic de dezinteres — implicare — influenţă — retragere, vezi William K. Muir, Jr., *Defending the „Hill" Against Metal Houses*, 1955, citat de Dahl, *Who Governs?*, cap. XVI. Vezi Dahl, cap. XXVIII, pentru o discuţie generală relevantă pentru argumentul nostru.

şi activităţii. Echilibrul poate fi menţinut de-a lungul timpului doar dacă prăpastia între activitate şi pasivitate nu este largă. Dacă credinţa în competenţa politică a cuiva nu este ocazional întărită, atunci este probabil ca ea să scadă. Or, dacă credinţa este meţinută într-o manieră pur rituală, ea nu va reprezenta influenţa potenţială şi nu va fi un control asupra celor care iau decizii. Probabil că aceasta este ceea ce caracterizează competenţa politică „aspiraţională", observabilă în Mexic. Subiecţii mexicani manifestă niveluri relativ înalte de competenţă politică subiectivă, în special în comparaţie cu competenţa lor „administrativă", ale cărei niveluri sunt extrem de scăzute, după cum se întâmplă şi cu expunerea la comunicaţii şi cu altele. În plus, ei menţionează destul de frecvent strategiile formării grupurilor. Însă, după cum am văzut, simţul lor referitor la competenţă, nu este egalat de experienţa în acţiunea politică. Există o prăpastie între percepţia subiectivă a competenţei şi comportamentul politic real, comparabilă cu aceea care există şi în Statele Unite şi Marea Britanie, însă prăpastia este mult mai largă. De pildă, în Statele Unite, 33 la sută dintre acei subiecţi care îşi afirmă credinţa că pot influenţa guvernământul local au încercat în realitate s-o facă, ca şi 18 la sută dintre competenţii locali britanici. Însă, între competenţii locali mexicani, doar 9 la sută se referă la o asemenea experienţă. Astfel, prăpastia percepţie-comportament poate fi atât de adâncă încât să facă dificilă îndeplinirea funcţiilor sporirii controlului cetăţenesc şi menţinerii pasivităţii cetăţeneşti. Pentru ca „mitul" democratic să fie o forţă politică eficientă, el nu poate rămâne doar un mit pur. El trebuie să fie o idealizare a unor *pattern*-uri comportamentale adevărate. Acolo unde, precum probabil în Mexic, nu are decât puţină legătură cu realitatea, el nu poate funcţiona ca parte a unei culturi civice echilibrate[14].

Ne-am ocupat până acum de modul în care, în cazul cetăţeanului individual, pot fi echilibrate activitatea şi pasivitatea. Însă această balanţă este menţinută nu doar printr-un set de atitudini pe care le au indivizii, ci prin distribuirea atitudinilor între diferitele tipuri de actori politici într-un sistem; unii indivizi cred că ei sunt competenţi, alţii

---

[14] Dacă este ca să fie întărită credinţa omului obişnuit în competenţa sa, poate că nu este necesar pentru el ca să fie implicat personal în activităţi de influenţă faţă de guvern încununate de succes. S-ar putea ca simpla conştiinţă a faptului că ceilalţi sunt implicaţi într-o asemenea activitate să fie de ajuns. Însă probabilitatea ca un individ să-i vadă pe ceilalţi încercând să influenţeze guvernământul va depinde în mod natural de cât de frecvent vor face oamenii asemenea încercări.

nu; unii indivizi sunt activi, alţii nu sunt. Această variaţie a credinţelor şi activităţii între indivizi ajută de asemenea la întărirea balanţei putere-răspundere. Aceasta se poate vedea dacă luăm în considerare mecanismul din echilibrul descris mai sus: o problemă controversată devine proeminentă, creşte activitatea, iar echilibrul este restaurat printr-un răspuns guvernamental care reduce proeminenţa problemei. Un motiv pentru care se evită ţinerea sub tensiune a sistemului politic de către o problemă controversată, din ce în ce mai proeminentă şi de către creşterea în consecinţă a activităţii politice, este că rareori proeminenţa acelei probleme devine evidentă pentru toţi cetăţenii, în acelaşi timp. Mai degrabă, cele care devin vizibile în activitatea politică sunt anumite grupuri particulare, în timp ce restul cetăţenilor rămân inactivi. În acest mod, cantitatea de activitate cetăţenească din orice moment nu este atât de copleşitoare încât să forţeze sistemul.

Discuţia de mai sus se bazează pe datele noastre cu privire la atitudinile cetăţenilor obişnuiţi. Însă dacă un mecanism precum acela pe care îl postulăm este să funcţioneze, atitudinile elitelor trebuie să fie complementare acelora ale nonelitelor. Cel care ia decizii trebuie să creadă în mitul democratic — că cetăţenii trebuie să participe la politică şi că, în realitate, ei sunt influenţi. Dacă acela care ia decizii acceptă această concepţie cu privire la rolul cetăţeanului obişnuit, propriile sale decizii servesc pentru menţinerea balanţei între puterea şi răspunderea guvernamentală. Pe de o parte, el este liber să acţioneze aşa cum crede el că este mai bine, deoarece cetăţeanul obişnuit nu îi bate la uşă cu revendicări pentru acţiune. El este izolat de inactivitatea omului obişnuit. Însă dacă el împărtăşeşte credinţa în potenţialul de influenţă al omului obişnuit, libertatea sa de a acţiona este limitată de faptul că el crede că ei *vor* bătea la uşa sa, dacă el nu acţionează într-o manieră care să răspundă aşteptărilor. În plus, dacă el împărtăşeşte concepţia că omul obişnuit trebuie să participe la decizii, el se află sub presiunea de a acţiona responsabil, deoarece el crede că o asemenea influenţă cetăţenească este legitimă şi justificată. Cu toate că datele noastre nu pot demonstra asta, există motive pentru a crede că elitele politice împărtăşesc cultura politică a nonelitei; că într-o societate cu o cultură civică, elitele ca şi nonelitele, posedă şi atitudinile asociate acestei culturi politice[15]. La urma-urmei, elitele sunt parte a aceluiaşi

15 Totuşi, există moduri importante în care elitele diferă de populaţia generală în atitudinile lor politice; vezi cap. I, p. 57. În plus, există probabil diferenţe în autonomie între elitele politice britanice şi americane, vezi mai jos, pentru unele comentarii asupra acestor diferenţe.

sistem politic şi sunt expuse la multe din procesele similare de socializare politică la care sunt supuse şi nonelitele. După cum au arătat anumite studii, există o probabilitate mai mare ca liderii politici şi comunitari, ca şi aceia cu *status*-uri sociale mai înalte să accepte normele democratice decât cei având un *status* mai scăzut[16].

Luarea în considerare a atitudinilor elitei sugerează un alt mecanism prin care poate fi întărită responsabilitatea elitei, în timp ce activitatea şi implicarea cetăţeanului obişnuit rămâne redusă. *Pattern*-ul influenţei cetăţeneşti nu constă întotdeauna şi nici măcar predominant în stimuli (cetăţeanul sau grupul de cetăţeni face o solicitare) urmaţi de răspuns (elita guvernamentală acţionează pentru a satisface solicitarea). Mai degrabă, acţionează aici bine-cunoscuta „lege a reacţiilor anticipate". S-ar putea ca o bună parte a influenţei cetăţeneşti asupra elitelor guvernamentale să nici nu implice vreo activitate sau vreo intenţie conştientă a cetăţenilor. Dimpotrivă, elitele pot anticipa revendicări şi activităţi posibile şi să acţioneze ca răspuns la ceea ce anticipează. Ele acţionează în mod responsabil, dar nu pentru c-ar face solicitări cetăţenilor, ci în vederea prevenirii tendinţelor sau tentaţiilor de a deveni activi[17].

Prin urmare, în interiorul culturii civice, individul nu este în mod necesar cetăţeanul raţional, activ. *Pattern*-ul său de activitate este mai

---

16 Aici sunt relevate datele noastre cu privire la efectul diferenţelor educaţionale asupra diferenţelor în atitudini ale subiecţilor. De asemenea, relevante sunt descoperirile lui Samuel Stouffer, ***Communism, Conformity and Civil Liberties***, New York, 1955, în sensul că liderii comunitari sunt mai toleranţi şi acceptă mai uşor normele democratice decât nonliderii. Mai multe studii asupra opiniei publice germane sprijină această descoperire generală. Vezi, de pildă, Erich Reigrotski, *Soziale Verflechtungen in der Bundesrepublik*, Partea a 2-a, şi *Basic Orientations and Political Thinking of West German Youth and Their Leaders*, DIVO Institute Frankfurt am Main — Bad Godesberg, 1956.

Liderii politici din democraţii trebuie să-şi exprime acordul public faţă de mitul democratic. Desigur, o mare parte din aceasta poate fi un comportament de tipul „una spune şi alta face" (aşa am tradus englezescul *lip service* — *n. trad.*). Însă cerinţa ca ei să sprijine public acest set de credinţe acţionează de asemenea cu o mare presiune asupra lor ca să accepte credinţele — dacă nu cumva ipocrizia nu este o valoare conştientă în rândul elitelor politice. După cum au arătat studiile disonanţei cognitive, cerinţa ca un individ să facă un anumit tip de declaraţie publică creează presiune în direcţia schimbării în acea direcţie a credinţelor sale particulare. Vezi Rosenberg *et. al.*, *op. cit.*, şi Festinger, *op. cit.*

17 Vezi capitolul VII pentru o discuţie asupra influenţei „anticipative" şi a altor forme de influenţă.

amestecat şi temperat. În acest mod, el poate să combine o măsură a competenţei, implicării şi activităţii cu pasivitatea şi nonimplicarea. În plus, relaţia sa cu guvernământul nu este una pur raţională, deoarece include aderenţa lui şi a celui care ia deciziile — la ceea ce noi am numit mitul democratic al competenţei cetăţeneşti. Iar acest mit are consecinţe semnificative. Mai întâi, pentru că nu este un mit pur: credinţa în potenţialul de influenţă al omului obişnuit are în ea un oarecare adevăr şi indică potenţialul comportamental real. Şi fie că este adevărat sau nu, mitul este crezut.

ADMINISTRAREA AFECTULUI

Am discutat modul în care cultura civică echilibrează implicarea şi activitatea cu indiferenţa şi pasivitatea. Însă echilibrul dobândit prin cultura civică merge mai departe. Nu numai că implicarea şi activitatea trebuie echilibrate cu măsură cu ajutorul opuselor lor, însă *tipul* de implicare şi activitate politică trebuie el însuşi să fie echilibrat. În particular, pare să fie nevoie de o orientare afectivă echilibrată faţă de politică; sau, mai degrabă trebuie să existe un echilibru între orientările instrumentală şi afectivă faţă de politică. Politica nu trebuie să fie atât de instrumentală şi de pragmatică încât să-i facă pe participanţi să-şi piardă întreaga implicare emoţională în ea. Pe de altă parte, nivelul orientării afective faţă de politică nu trebuie să devină prea intens.

Există mai multe motive pentru care acest echilibru este necesar într-o democraţie eficientă, mai degrabă decât o creştere maximă a pragmatismului sau pasiunii. În primul rând, dacă ea este demnă de încredere, loialitatea politică nu poate fi complet nonemoţională. Loialitatea faţă de sistemul politic, dacă este bazată doar pe consideraţii pragmatice pure cu privire la eficienţa acelui sistem — reprezintă, după cum a sugerat Lipset, mai degrabă o bază instabilă a loialităţii, deoarece este dependentă prea direct de performanţa de sistem[18].

Dacă e ca să rămână stabil pe o perioadă lungă, sistemul necesită o formă de loialitate politică bazată pe un ataşament mai general faţă de sistemul politic — o fidelitate pe care noi am numit-o „afect de sistem". În plus, după cum a sugerat Eckstein, o implicare politică pur pragmatică şi nonemoţională implică o politică a oportunismului; o politică ducând probabil spre cinism[19].

---

18 Lipset, *Political Man*, pp.77-83.

19 Eckstein foloseşte în acest caz ca exemplu politica lui *Transformismo*, în Italia de dinaintea primului război mondial. Vezi a sa *Theory of Stable Democracy*, p. 33.

Pe de altă parte, dacă un angajat efectiv faţă de politică sau un grup politic particular este prea intens, aceasta poate avea consecinţe nefericite pentru politică. În primul rând, o implicare emoţională intensă în politică pune în pericol balanţa dintre activitate şi pasivitate, deoarece acea balanţă depinde de cât de puţin pregnantă este politica. În al doilea rând, o asemena implicare intensă tinde să „ridice miza" politicii: să sprijine mişcările de masă, messianice, care împing către instabilitate democratică[20].

În plus, consecinţele pot fi dăunătoare, fie că angajamentul este către sistem, ca întreg, şi elitele la putere, fie numai către subgrupuri particulare ale societăţii. Este clar că angajamentul intens faţă de partide politice sau grupuri particulare poate produce un nivel de fragmentare destabilizator în sistem. Dar, chiar şi un angajament intens faţă de sistemul politic şi elitele la putere vor avea probabil efecte dăunătoare. Dacă este ca cetăţenii să-şi menţină un oarecare control asupra elitelor politice, loialitatea lor faţă de sistem şi elite nu trebuie să fie completă şi necondiţionată. În plus, cultura civică implică menţinerea rolurilor parohiale mai tradiţionale, o dată cu rolul de cetăţean. Păstrarea unei sfere de activitate care este în afara politicii este importantă dacă se urmăreşte o participare echilibrată a culturii civice[21].

Aceasta ne sugerează faptul că participarea la politică nu trebuie să fie nici pur instrumentală, nici pur afectivă. Participantul politic trebuie să-şi primească recompensele instrumentale şi emoţionale din participarea sa. Iar această implicare echilibrată în politică pare din nou să caracterizeze cultura civică a celor două democraţii care au obţinut cele mai importante succese.

---

20 Vezi Kornhauser, *op.cit.*

21 Aceasta ne poate ajuta să explicăm modul în care crizele problemelor necontroversate (*nonissue crises*) — adică, evenimente politice care, deşi considerate importante şi pregnanate de către populaţie, nu implică revendicările cetăţenilor pentru influenţă asupra deciziilor guvernamentale — pot distruge echilibrul culturii civice. S-a sugerat în nota 11 că ele distrug echilibrul prin creşterea revendicărilor pentru conducere şi, prin urmare, prin mutarea balanţei dinspre răspunderea elitei: Crizele de acest tip pot tulbura balanţa culturii civice în alt mod: prin ridicarea dimensiunii de loialitate faţă de sistem la un nivel atât de înalt încât poate fi considerată ca „lipsită de patriotism" punerea la îndoială a acţiunilor elitei. În plus, o criză cum este un război poate distruge echilibrul din interiorul culturii civice între rolurile parohial şi cetăţenesc. Astfel, viaţa se poate politiza prea mult — inclusiv în sferele relaţiilor nonpolitice.

După cum am discutat în Capitolul VIII, în Statele Unite şi Marea Britanie cu cât se consideră subiectul mai capabil să participe la politică, cu atât este mai probabil că el va primi o satisfacţie afectivă din partea acelui sistem în contrast, celelalte naţiuni manifestă *pattern*-uri ale participării dezechilibrate. În Germania şi Italia, sentimentul abilităţii de a participa este acompaniat de o evaluare mai înaltă a eficienţei instrumentale a sistemului, însă nu printr-un angajament general mai profund. În Mexic, este adevărat contrariul: sentimentul participării este acompaniat de o mândrie mai mare faţă de sistem, însă nu de o evaluare mai înaltă a performanţei sale. În Italia şi Germania, angajamentul faţă de sistemul politic este în mare parte pragmatic şi este bazat pe un angajament emoţional modest. În Mexic, există un ataşament nerealist faţă de simboluri, cuplat cu absenţa unei credinţe în recompensele instrumentale ale politicii.

CONSENS ŞI CLIVAJ

Datele noastre sugerează o altă modalitate în care culturile politice ale democraţiilor prospere sunt caracterizate printr-un tip echilibrat de angajament. După cum s-a arătat în diferite locuri, de-a lungul acestui volum, subiecţii din Statele Unite şi Marea Britanie îşi exprimă mai frecvent mândria faţă de sistemul politic şi simt satisfacţie atunci când votează spre deosebire de subiecţii din celelalte trei naţiuni. Pentru ei există o mai mare posibilitate să-şi declare interesul faţă de politică şi să discute cu adevărat politică. Iar ei sunt mai înclinaţi să-şi declare o implicare emoţională în campaniile politice. Toate acestea indică un nivel comparativ înalt al implicării politice. Totuşi, implicarea politică din aceste două ţări este temperată în intensitate prin subordonarea sa faţă de un set de valori sociale mai generale. După cum sugerează datele din Capitolul IX, atitudinile de încredere şi cooperare interpersonală sunt mai frecvente în Statele Unite şi Marea Britanie decât în celelalte naţiuni. Mai important, aceste atitudini sociale generale penetrează pe tărâmul politicii. Rodul încrederii sociale şi cooperării, ca o componentă a culturii civice, nu poate fi subliniat îndeajuns într-un sens, este o resursă generalizată care menţine corpul politic democratic în stare operaţională. Creatorii de constituţii au conceput structuri formale ale politicii care încearcă să impună comportamentul demn de încredere, însă fără aceste atitudini de încredere, asemenea instituţii pot însemna puţin. În aceste naţiuni, încrederea socială facilitează coo-

perarea politică între cetăţeni, iar fără ea politica democratică este imposibilă. De asemenea, ea intră probabil într-o relaţie a cetăţeanului cu elitele politice. Am argumentat mai devreme că menţinerea elitei puterii a fost esenţială într-o democraţie. Am putea acum să adăugăm că sentimentul încrederii în elita politică — credinţa că ea nu este o forţă străină şi exploatatoare, ci parte a aceleiaşi comunităţi politice — îi face pe cetăţeni dornici să-i confere puterea.

În plus, aceste atitudini sociale generale temperează măsura în care angajamentul emoţional faţă de un subgrup politic particular conduce la o fragmentare politică. Acest set general de atitudini sociale, acest sentiment al comunităţii cu privire la şi dincolo de diferenţele politice, împiedică ataşamentul afectiv faţă de grupuri politice să pună sub semnul îndoielii stabilitatea sistemului. În plus, el acţionează ca un tampon între individ şi sistemul politic şi, prin urmare, reduce „disponibilitatea" („availability", în sensul în care Kornhauser foloseşte cuvântul) cetăţeanului obişnuit pentru implicarea în mişcări destabilizatoare de masă[22].

Aceste norme — în particular acelea care afirmă că criteriile politice nu pot fi aplicate tuturor situaţiilor — pun o limită politicului. Ele indică faptul că anumite relaţii sociale nu pot fi dominate de consideraţii politice şi, în acest mod, ele permit individului să menţină un anumit grad de independenţă faţă de sistemul politic.

Aceasta ne conduce la un echilibru suplimentar care trebuie menţinut în interiorul unui sistem politic: cel dintre consens şi clivaj[23].

Este greu de văzut cum poate opera politica democratică în absenţa unui clivaj structurat semnificativ din societate. Dacă democraţia implică într-o oarecare măsură o opţiune între alternative, opţiunea trebuie să existe în legătură cu ceva. Dacă nu ar fi clivaje, dacă oamenii nu s-ar combina în grupuri politice semnificativ opuse, aceasta ar sugera „... o comunitate în care politica nu are o importanţă reală pentru comunitate"[24] şi în care alternarea elitelor politice ar fi nesemnificativă.

Prea mult acord ar diminua şansele impunerii unei responsabilităţi a elitelor. Totuşi, dacă clivajul ar merge prea departe, „... unei societăţi

---

22 *The Politics of Mass Society*, cap.2.

23 Semnificaţia acestui echilibru este de asemenea subliniată de Eckstein, Berelson şi Parsons. Vezi referinţele în nota 3 de mai sus.

24 Berelson *et al*, *op.cit.*, p.319.

democratice... i-ar fi probabil ameninţată însăşi existenţa. Problemele controversate ale politicii ar fi atât de profund transformate, atât de intens resimţite şi, în special, atât de puternice întărite prin alte identificări sociale ale electoratului..." încât ar ameninţa democraţia[25].

Trebuie să existe ceea ce Parsons a denumit o „polarizare limitată" a societăţii[26].

Dacă nu există consens în interiorul societăţii, există un potenţial limitat pentru o rezolvare paşnică a diferenţelor politice care sunt asociate cu procesul democratic. Dacă, de pildă, elite aflate la putere consideră elita opoziţională prea ameninţătoare, este puţin probabil că cei aflaţi la putere vor permite o competiţie paşnică pentru poziţia de elită.

Acest echilibru dintre consens şi clivaj este administrat în interiorul culturii civice de un mecanism similar celui care a administrat echilibrul dintre activitate şi pasivitate, adică o inconsistenţă între norme şi comportament. Aceasta este ilustrată de datele prezentate asupra atitudinilor faţă de apartenenţa primară de grup (înfăţişate în Capitolele V şi X). Pe de o altă parte, după cum indică toate studiile cu privire la comportamentul de votare, grupurile primare tind să fie omogene în sensul partizan; familiile, grupurile de prieteni, grupurile de la locul de muncă au tendinţa de a fi compuse din oameni cu vederi politice asemănătoare. Şi, ceea ce poate fi o dovadă mai importantă pentru omogenitatea lor partizană, dacă există vreo eterogenitate a vederilor politice în interiorul grupului, atunci va exista o presiune urmărind schimbarea atitudinii pentru a se produce acea omogenitate[27].

Această omogenitate atestă existenţa unui clivaj în sistemul politic. Dacă afilierile partizane nu ar fi fost strâns corelate cu afilierile de grup primar, atunci este greu de văzut cum ar fi putut exista orice bază pentru o competiţie politică semnificativă, deoarece afilierea partizană ar fi fost lipsită de importanţă şi de legătură cu grupurile sociale fun-

---

25 *Ibid.*

26 Parsons, în Burdick şi Brodbeck, eds., *American Voting Behavior*, p. 92.

27 Această omogenitate se datorează parţial faptului că membrii unui grup primar au tendinţa de a împărtăşi caracteristici sociale similare, care le afectează votul. Ei tind să fie membri ai aceleiaşi clase, zone rezidenţiale şi aşa mai departe. Însă chiar şi când aceste caracteristici sunt menţinute constante, compoziţia politică a grupului primar are un puternic efect rezidual asupra atitudinilor politice ale individului; vezi Berelson *et al.*, *op.cit*, pp 89-93 şi 137-138, şi Herbert McCloskey şi Harold E. Dahlgren, „Primary Group Influence on Party Loyalty", *American Political Science Review*, LIII (1960), pp. 757-776.

damentale ale societăţii. Pe de altă parte, clivajul produs de această corelaţie între afilierea la grupul primar şi afilierea partizană este temperat, în Statele Unite şi Marea Britanie, prin norma consensuală (discutată în capitolele IX şi XI) că grupul primar al cuiva *nu trebuie* politizat. Deşi asociaţii intimi ai unei persoane tind să fie de aceeaşi afiliere politică (iar dacă nu sunt, va exista o presiune asupra atitudinilor până ele se vor fi schimbat), acest clivaj este echilibrat de o normă socială generală care plasează unele relaţii (în teorie, dacă nu în practică) deasupra politicii. Din nou, cultura civică permite o balanţă între revendicări aparent contradictorii prin intermediul amestecului unui set de norme (grupurile primare să fie nonpartizane) cu comportamentul real (grupurile primare sunt într-adevăr omogene în sensul partizan), care sunt ele însele în contradicţie una cu cealaltă.

Acesta nu este decât un exemplu asupra modului în care cultura civică administrează clivajul în societate. În general, această administrare a clivajului se realizează prin subordonarea conflictelor de la nivelul politic faţă de un nivel mai înalt, suprapus al unor atitudini de solidaritate, fie că aceste atitudini sunt normele asociate „regulilor jocului democratic" sau credinţa că există în interiorul societăţii o solidaritate suprapartinică bazată pe criterii nonpartizane[28].

În plus, acest echilibru trebuie menţinut în egală măsură la nivelul elitei şi la cel al cetăţeanului. Deşi aici nu sunt relevante datele noastre, este chiar probabil ca mecanisme similare să opereze şi la nivelul elitei. Regulile de etichetă, elaborate formal şi informal, din legislaţiile Marii Britanii şi Statelor Unite, de exemplu, sprijinită şi într-adevăr presupun relaţii prieteneşti (sau cel puţin cuvinte prieteneşti) între sprijinitorii partidelor care se opun. Iar acestea tempereazǎ intensitatea partizanatului. Nu că partizanatul ar fi distrus ca forţă semnificativă; mai degrabă, el este ţinut la locul său prin norme mai generale ale relaţiilor sociale.

Pe scurt, cea mai izbitoare caracteristică a culturii civice, aşa cum a fost ea descrisă în acest volum, este calitatea ei mixtă. În primul rând, este o mixtură de orientări parohiale, subiective şi cetăţeneşti. Orientarea parohialului spre relaţii primare, orientarea politică pasivă a supusului, activitatea cetăţeanului, toate se amestecă în interiorul culturii civice. Rezultatul este un set de orientări politice care sunt ţinute sub control sau echilibrate. Există activitatea politică, dar nu atât de

28 Vezi Parsons, *op. cit.*, p. 100.

multă încât să distrugă autoritatea guvernamentală; există implicare și angajament, însă ele sunt moderate; există clivaj politic, însă el este menținut sub control. Pe deasupra tuturor, orientările politice care alcătuiesc cultura civică sunt în mod strâns legate de orientările sociale și interpersonale generale. În interiorul culturii civice, normele relațiilor interpersonale, de încredere generală în mediul social al cuiva, pătrund atitudinile politice și le tempereazã. După cum am argumentat în acest capitol, amestecul de atitudini descoperit în cultura civică se „potrivește" sistemului politic democratic. În mai multe maniere el este în mod particular potrivit sistemului politic mixt care este democrația.

CULTURĂ POLITICĂ ȘI DEMOCRAȚIE STABILĂ

Faptul că prin cultura civică se poate menține o dezvoltare politică democratică stabilă și eficientă poate fi cel mai bine apreciat dacă luăm în considerare impactul deviațiilor de la acest model. Putem începe luând din nou în considerare Statele Unite și Marea Britanie. Am argumentat că aceste două națiuni aproximează cel mai strâns modelul culturii civice, dar că, în privințe importante, ele diferă una de cealaltă prin modalitatea în care aproximează modelul. Ambele națiuni realizează un echilibru al rolurilor active și pasive de cetățean, însă, în timp ce în Statele Unite echilibrul pare a fi îndreptat în direcția rolului activ, participativ, în Marea Britanie el tinde întrucâtva în direcția rolului dependent, deferent. Cu toate că, în Statele Unite, dezvoltarea orientărilor participative a tins să pună în umbră rolul de supus, în Marea Britanie, puternice orientări dependente au persistat în ciuda dezvoltării unor orientări participative mai active. Deși cetățeanul britanic a devenit un participant activ, el nu și-a pierdut respectul, pentru autoritatea independentă a guvernului, în măsura în care acest lucru s-a petrecut în Statele Unite.

În mod alternativ, tipul de echilibru dintre orientările activă și pasivă se reflectă în modul în care sistemul politic echilibrează puterea guvernamentală și responsabilitatea guvernamentală. În Marea Britanie, orientările deferențiale și dependente persistente sprijină dezvoltarea unor guverne puternice și eficiente, precum și menținerea unei structuri administrative eficiente și independente. Pe de altă parte, americanii, par să fie stingheriți de un guvernământ puternic — iar stinghereala lor se reflectă în structurile instituționale ale guvernului, ca și în tendințe spre imobilitate care penetrează adesea în dezvolta-

rea politică americană. Pe de altă parte, se poate argumenta că echilibrul din Marea Britanie este înclinat prea mult în direcţia opusă. Este posibil ca deferenţa faţă de elitele politice să meargă prea departe şi ca puternicele *pattern*-uri ierarhice din politica britanică — *pattern*-uri care au fost adesea criticate ca limitând extinderea democraţiei în acea naţiune — rezultă dintr-o balanţă înclinată prea tare în direcţia rolurilor de supus şi deferent.

În comparaţie cu Marea Britanie şi Statele Unite, Germania, Italia şi Mexic au niveluri relativ mai joase de încredere socială şi interpersonală. Mai important, ceea ce este încrederea socială nu pătrunde în relaţiile politice, care tind să reprezinte un tărâm separat şi autonom al atitudinilor. Absenţa atitudinilor sociale generale care influenţează tărâmul politic inhibă abilitatea cetăţenilor de a coopera unul cu altul în relaţiile lor cu guvernământul. Astfel, abilitatea lor de a influenţa guvernământul în vreme de nevoie — în particular, abilitatea lor de a crea structuri politice *ad hoc*, în vederea acestui scop este limitată. În plus, lipsa lor de abilitate de a coopera politic reflectă o inabilitate mai generală de a intra în negocierile politice, de a colabora şi de a agrega interesele. Societatea se divide în câmpuri închise şi relativ ostile sau, pentru a folosi terminologia noastră, balanţa dintre consens şi clivaj pare a fi puternic înclinată către ultimul termen. În aceste trei naţiuni şi, în special, în primele două, unde *pattern*-ul fragmentării coincide cu afilierea partizană, cultura politică pare a fi dezechilibrată în direcţia clivajului politic. Aceasta pentru a nu argumenta că Germania şi Italia s-ar putea să nu se îndrepte către o reducere a fragmentării politice. Cu certitudine, în Germania, sistemul politic actual de partide reprezintă un nivel de fragmentare şi de ostilitate interpartinică mult mai scăzute decât cele care au existat sub republica de la Weimar. Însă, în prezent, echilibrul pare să se îndrepte mai degrabă în direcţia clivajului decât cea a consensului, iar aceasta afectează în schimb modul cum operează sistemul politic.

Probabil că cele mai semnificative devieri de la cultura civică apar în participarea şi angajamentul politic din aceste trei ţări. În cultura civică ideală, activitatea şi implicarea cetăţeanului sunt echilibrate de o măsură de pasivitate şi neimplicare. În mod similar, angajamentul însuşi este echilibrat, combinând fidelitatea faţă de activitatea şi rezultatele reale ale guvernului cu cea faţă de sistemul politic *per se*. Însă în Germania, Italia şi Mexic, există importante devieri de la aceste *pattern*-uri ideale, iar devierile diferă de la o ţară la alta.

În Germania, o orientare dependentă pasivă persistă și nu a fost încă echilibrată de o orientare paricipativă. Subiecților noștri germani le este mai la îndemână să aibă de-a face cu partea de *output* a activității guvernamentale, unde guvernământul devine mai degrabă administrație decât politică. Activitatea politică tinde să fie mai mult formală decât informală — expunere la mass media, vot, însă apartenență inactivă la asociații voluntare. În cadrul acestor dimensiuni, nivelurile de activitate sunt ridicate, însă ele nu sunt egalate ca frecvență de discuțiile politice mai informale sau de strategiile de influență ale formării grupurilor. În plus, angajamentul față de sistem este puternic orientat către *output*-ul sistemului. Cei care se consideră competenți pentru a participa la decizii politice sunt mai înclinați spre a fi satisfăcuți cu *output*-ul guvernamental, însă atașamentul lor mai general față de sistem sau ceea ce noi numim afect de sistem, nu va fi probabil mai ridicat. Iar, în general, deși satisfacția față de activitățile guvernamentale este relativ înaltă, atașamentul față de sistem este mult mai scăzut. Prin urmare, în Germania, balanța culturii politice este înclinată în direcția rolului de supus și a formelor pasive de participare. Guvernământul este privit în mare măsură ca o agenție a administrației. Iar atașamentul față de sistemul politic se leagă în mod strâns de abilitatea guvernământului de a satisface nevoi pragmatice.

Pattern-urile de răspuns din Italia sunt similare celor din Germania, în câteva importante privințe. Precum în Germania, tipul de angajament față de sistemul politic se leagă strâns de *output*-ul guvernamental fără a fi însă echilibrat prin afectul de sistem. Însă *pattern*-urile de răspuns diferă de cele germane, deoarece nu este prezent sentimentul loialității dependente. Dacă germanul nu participă deplin ca cetățean influent la aspectul de *input* al guvernului, el se consideră capabil de a acționa eficient ca supus într-un context administrativ. Pe de altă parte, italianul este mult mai înclinat să fie profund alienat, și ca participant și ca supus.

În unele privințe, cultura politică mexicană reprezintă cel mai interesant *pattern* al angajamentului și implicării dezechilibrate. În această țară, rolul supusului loial este cel mai puțin dezvoltat. Mexicanii sunt mai alienați față de *output*-ul guvernamental decât subiecții oricăreia dintre cele patru națiuni — în special în termeni de *output* administrativ. Totuși, această alienare nu implică *pattern*-ul mai consistent al alienării descoperit în Italia. Există un nivel relativ înalt al afectului de sistem, în special conectat la simbolurile Revoluției Me-

xicane. În plus, există o orientare participativă faţă de partea de *input* a sistemului politic. Însă tipul de orientare participativă este ceea ce noi am numit unul aspiraţional. Nivelul competenţei politice subiective este relativ înalt, însă nu este egalat de performanţă. Această prăpastie între abilitatea percepută de a influenţa guvernământul şi experienţa actuală cu o asemenea influenţă este de asemenea o trăsătură a culturii civice, însă prăpastia din Mexic este mult mai adâncă decât în Statele Unite şi Marea Britanie. Iar nivelul relativ înalt al informaţiei politice, expunerea la mass-media şi comunicaţiile politice, pe care se bazează simţul american şi britanic al competenţei politice, lipsesc de asemenea în Mexic. Prin urmare, în Mexic, echilibrul dintre orientăriie dependente şi participative este puternic înclinat în direcţia participării. Iar orientarea către participare nu este un echilibru al aspiraţiei cu performanţa, în care prima s-o sprijine pe ultima, precum în cultura civică; în loc de asta, este o concentrare asupra aspiraţiei, în care performanţa rămâne neîndeplinită.

Germania, Italia şi Mexic deviază de la cultura civică în trei modalităţi diferite, însă în fiecare ţară devierile creează o cultură politică incongruentă cu un sistem politic democratic eficient şi stabil. În Germania, lipsa angajamentului faţă de sistemul politic, care este relativ independent de *output*-ul de sistem, sugerează că stabilitatea sistemului poate fi pusă la îndoială dacă nivelul de *output* devine mai puţin satisfăcător. Există puţin capital de „afect de sistem" pe care să te bazezi, dacă performanţa guvernamentală ar slăbi. În plus, slăbiciunea rolului participativ în Germania, în special lipsa unei culturi participative informale, sugerează că s-a pus prea multă bază pe conducerea ierarhică. Deşi instituţiile politice formale ale democraţiei există în Germania şi deşi există o infrastructură politică bine dezvoltată — un sistem al partidelor politice şi grupurilor de presiune — lipseşte setul atitudinilor politice de bază, care ar trebui să regleze activitatea acestor instituţii într-o direcţia democratică.

În Mexic, nivelurile relativ înalte ale afectului de sistem se cuplează cu o lipsă de experienţă a *input*-ului politic şi cu o respingere aproape totală a *output*-ului politic. Însă aspectul aspiraţional al culturii politice mexicane sugerează un potenţial pentru o cultură civică, deoarece este prezentă orientarea către participare. Dar dacă sistemului politic german îi lipseşte capitalul de afect de sistem care să-i permită înfruntarea crizelor, sistemul mexican poate fi descris ca trăind pe socoteala capitalului său de afect de sistem. Dacă performanţa de *output* a siste-

mului nu poate să egaleze aspiraţiile cetăţenilor (iar relevant nu este nivelul obiectiv de *output*, ci evaluarea adecvării sale de către cetăţeni), atunci, de asemenea, *pattern*-ul mexican poate avea în interiorul său seminţele instabilităţii.

Italia sugerează chiar un nivel mai înalt de instabilitate. Deşi Germania şi Mexic deţin câteva din componentele culturii civice, Italiei îi lipseşte atât satisfacţia pasivă de *output* a germanilor, cât şi satisfacţia aspiraţională de *input* a mexicanilor. Potenţialul pentru dezvoltarea unei culturi civice pare a fi cel mai modest aici.

Aceste consideraţii nu trebuie luate ca predicţii cu privire la viitorul celor trei sisteme politice. Noi scoatem în evidenţă potenţialităţi diferite, însă ne-am concentrat asupra unui aspect prea îngust al sistemului politic pentru ca acesta să ne permită predicţia. Într-o măsură considerabilă, viitorul acestor naţiuni va fi afectat de natura culturilor politice, însă alţi factori vor avea de asemenea consecinţe importante. Evenimentele internaţionale, care au fost în afara orizontului nostru de competenţă, vor avea cu certitudine efecte semnificative atât asupra culturilor politice ale acestor naţiuni, cât şi asupra performanţelor şi stabilităţii lor. Viitorul democraţiei germane depinde parţial de tendinţele din interiorul culturii politice, însă depinde la fel de mult de rezolvarea conflictului dintre Est şi Vest; iar viitorul politic al Italiei nu va fi neafectat de aceste tensiuni. Şi cu certitudine, de când cu apariţia castrismului în Cuba, impactul mediului extern asupra culturii politice şi structurii Mexicului a devenit extrem de important. Culturile politice ale acestor naţiuni vor juca roluri semnificative în medierea acestor impacturi externe, însă greutatea acestor impacturi face dificilă pentru noi, cercetătorii culturii politice, precizarea acestui viitor.

SURSELE CULTURII CIVICE

Acest studiu a început cu preocuparea pentru înţelegerea dezvoltării democraţiei politice. Grija noastră a fost ocazionată de numărul mare al naţiunilor în care realizarea unui asemenea sistem politic este un ţel deschis, însă dificil. Nu ne referim doar la noile naţiuni ale lumii, ci la multe alte naţiuni mai vechi, care încearcă de multă vreme să creeze un *pattern* stabil al instituţiilor democratice. Oamenii de stat care încearcă să creeze o democraţie politică se concentrează adesea asupra creării unui set formal de instituţii guvernamentale democratice şi elaborării unei constituţii. Sau ei se pot concentra asupra formării

unui partid politic pentru a stimula participarea maselor. Însă dezvoltarea unui guvern democratic stabil şi democratic depinde de ceva mai mult decât de structurile guvernământului şi politicului: ea depinde de orientările pe care oamenii le au faţă de dezvoltarea politică — de cultura politică. Dar dacă cultura politică nu este capabilă să sprijine sistemul democratic, şansele de succes ale acelui sistem sunt reduse.

Cultura civică este în mod particular corespunzătoare sistemului politic democratic. Ea nu este unica formă a culturii politice democratice, însă ea pare a fi cea care se armonizează cel mai bine cu un sistem democratic, stabil. Prin urmare, ar putea fi util să luăm în considerare cum se transmite ea din generaţie în generaţie. Prima chestiune care trebuie subliniată este că ea nu este predată, în nici unul din sensurile complete ale termenului, în şcoli. Pregătirea civică din Statele Unite subliniază un tip de comportament cetăţenesc care este mai apropiat de modelul raţionalităţii activiste decât de cultura civică. Acesta este un comportament important al culturii civice, însă numai unul dintre ele. În Marea Britanie, unde există de asemenea o strânsă aproximare a culturii civice, există o relativ slabă încercare explicită de a încălca fie *pattern*-ul normelor şi comportamentului asociat culturii civice sau *pattern*-ul asociat modelului raţionalist-activist. Există în mică măsură o filosofie explicită cu privire la ceea ce face „un bun supus britanic" şi cum trebuie antrenaţi copiii pentru rolul lor de cetăţean. Chestiunea nu este că pregătirea explicită din şcoli nu joacă nici un rol în crearea unei culturi civice; mai degrabă, este că ea s-ar putea să joace doar un rol minor.

Nu trebuie să pară surprinzător faptul că o cultură civică nu se transmite doar prin îndoctrinarea explicită. Atitudinile şi comportamentul ei se combină într-un mod complicat, subtil, căci este vorba de o cultură caracterizată în oarecare măsură prin inconsistenţa şi prin echilibrarea opuselor. O componentă importantă a culturii civice este setul de atitudini privind încrederea în alţi oameni — un *pattern* difuz, parţial inconsistent care nu se pretează unei predări explicite. Prin urmare, cum poate fi el transmis din generaţie în generaţie?

Consideraţiile noastre cu privire la socializarea politică din Capitolul XI sugerează un răspuns. Cultura civică este transmisă printr-un proces complex care include o formare în cadrul multor instituţii sociale — familie, grup de egali, şcoală, loc de muncă, ca şi sistemul politic însuşi. În plus, tipurile de experienţă din interiorul acestor instituţii variază. Indivizii învaţă orientările politice prin intermediul

predării intenţionale, cum ar fi la orele de educaţie civică din şcoală; însă ei învaţă de asemenea prin intermediul experienţelor politice deschise, care nu sunt concepute să fie lecţii de politică, ca şi atunci când copilul îşi aude fără să vrea părinţii discutând sau când observă acţiunea sistemului politic. Sau deprinderea orientărilor politice nu poate fi nici explicită, nici politică în conţinut, ca şi atunci când individul învaţă despre autoritate, prin participarea la structurile de autoritate din familie, sau în şcoală, sau când învaţă despre credibilitatea altora din contactele sale mai timpurii cu adulţii.

Un *pattern* atât de larg al socializării politice asigură o excelentă modalitate de a inculca subtilităţile care compun cultură civică. În măsura în care o parte din învăţătură este implicită, inconsistenţele dintre orientări pot fi depăşite fără a le recunoaşte. Şi în măsura în care apar simultan atâtea tipuri de formare politică, se pot învăţa diverse aspecte ale culturii politice din diferite surse. Acest tip de învăţare poate minimaliza tensiunea ce poate rezulta dacă orientările către activitate şi pasivitate (pentru a lua un exemplu al atitudinilor politice opuse faţă de cultura civică) au fost introduse printr-o singură sursă. Astfel, prin propria sa participare în familie şi şcoală, precum şi prin predarea manifestă a normelor participării politice, copilul poate învăţa să se aştepte la oportunităţi de a participa la decizii. Totuşi, în acelaşi timp expunerea sa la *pattern*-urile ierarhic necesare din familie şi şcoală îi vor tempera această aşteptare de stăpânire asupra mediului său politic. În mod similar, ceea ce învaţă el din manualele civice cu privire la nevoia de activitate politică şi de politică a idealismului va fi temperat prin ceea ce el observă cu privire la comportamentul politic real şi atitudinile adulţilor. Iar acest set amestecat de orientări dezvoltate în copilărie va fi, în continuare, modificat de experienţe mai târzii, aflate în contact direct cu politica. Aşteptările şi normele sale cu privire la participare vor interacţiona cu oportunităţile pe care sistemul politic le oferă pentru participare, în funcţie de importanţa pe care el o va acorda unor chestiuni controversate particulare şi de solicitări pe care alte roluri i le adresează.

Prin urmare, o parte majoră a socializării politice implică o expunere directă la cultura civică şi la corpul politic democratic insuşi. În acest mod, fiecare generaţie absoarbe cultura civică prin intermediul expunerii la comportamentul şi atitudinile politice ale generaţiei precedente.

Discuţia precedentă cu privire la problema transferării culturii civice de la generaţie la generaţie are valabilitate în principal pentru acele naţiuni în care cultura civică există deja. Însă aceasta nu este problema noilor naţiuni. Dacă urmează să fie creată o cultură civică în aceste naţiuni, ea trebuie să fie din nou creată. Cum se poate face aceasta? O asemenea întrebare ne duce cu mult dincolo de orizontul datelor noastre, totuşi caracteristicile culturii civice şi istoriile politice ale naţiunilor în care ea s-a dezvoltat ne sugerează două chestiuni. Prima, cultură civică a apărut în Occident ca rezultat al unei dezvoltări politice graduale — relativ neatinsă de criză, netulburată şi neimpusă. A doua, ea s-a dezvoltat prin fuziune: noile *pattern*-uri atitudinale nu le-au înlocuit pe cele vechi, ci s-au amestecat cu ele.

Sunt clare motivele pentru care acest *pattern* al dezvoltării politice a facilitat apariţia culturii civice. Ea este o cultură politică a moderaţiei. În cadrul ei, există o conştientizare a problemelor politice controversate, însă asemenea probleme controversate nu sunt cele mai pregnante pentru omul obişnuit: există implicarea în politică, însă ea nu este intensă. S-ar putea obiecta că aceste atitudini politice pot să apară doar acolo unde dezvoltarea politică a fost relativ netulburată; acolo unde mizele politice sunt suficient de înalte pentru a implica tot mai mulţi oameni în dezvoltarea politică, însă nu atât de înalte încât să-i forţeze să intre în politică precum într-o bătălie dusă pentru protejarea propriilor interese împotriva unor adversari periculoşi.

Mai puţin evidente, însă, de asemenea, implicate de natura culturii civice, sunt motivele pentru care ea s-a dezvoltat prin fuziune. Deoarece ea este o cultură mixtă, combinând orientările parohiale, dependente şi particulare. Dezvoltarea ei trebuie să fie una în care orientările mai noi faţă de participarea politică se combină cu cele două orientări mai vechi, însă nu se substituie lor.

După cum am văzut, există două aspecte ale acestei fuziuni. Pe de o parte, orientările asociate cu *pattern*-urile difuze ale autorităţilor tradiţionale nu sunt complet înlocuite de *pattern*-urile mai noi, mai diferenţiate ale orientării politice. Iar, în al doilea rând, rolul mai activ de participant nu înlocuieşte rolurile mai pasive de parohial şi supus. Rezultatul este tipul de cultură civică descoperit în Statele Unite şi Marea Britanie, unde sistemul politic este pătruns de valori sociale difuze şi generale. Pentru ca această pătrundere să continue, trebuie ca dezvoltarea unui corp politic modern, cu unităţile sale politice funcţionale, specifice şi cu forma sa structurală de competiţie politică, să nu se

petreacă într-un mod care va zgudui comunitatea originară. Aceste orientări mai vechi trebuie continuate în sistemul modern.

În mod similar, dezvoltarea unei democraţii politice, cu răspândirea oportunităţilor pentru omul obişnuit de a participa la procesul luării deciziilor politice, nu poate distruge complet orientarea dependenţei faţă de politică, dacă este să fie o cultură civică. Noua modalitate de a lua decizii politice prin participarea cetăţenilor nu înlocuieşte atât de mult vechile maniere ale operaţiilor guvernamentale, cât le suplimentează. În acest mod poate fi creat amestecul de activitate şi pasivitate care caracterizează cultura civică.

VIITORUL CULTURII CIVICE

Această creştere graduală, prin fuzionare a culturii civice s-a petrecut în general într-un sistem politic ale cărui probleme s-au răspândit de-a lungul vremii. O varietate de noi grupuri a dorit intrarea într-o participare integrală, însă nu toate grupurile în acelaşi timp. Probleme sociale majore, controversate au trebuit să fie rezolvate, însă în perioade diferite. Această gradualitate a schimbării politice caracterizează istoria politică britanică şi, într-o mai mică măsură, pe cea americană. Problema în noile naţiuni ale lumii este că o asemenea gradualitate nu este posibilă. Există o mare cerere de participare la politică din partea multora care erau parohiali cu puţin timp în urmă. Enorme probleme ale schimbării sociale trebuiau înfruntate toate odată. Iar faptul crucial este că tocmai actele de creare a graniţelor naţionale şi identităţii naţionale trebuiau să se petreacă simultan. O dezvoltare politică lentă poate sprijini o cultură civică, însă noilor naţiuni ale lumii le lipseşte tocmai timpul necesar unei dezvoltări graduale. Aceste noi naţiuni caută să realizeze într-o scurtă perioadă de timp ceea ce în Occident a durat secole. Este posibilă găsirea unor substitute pentru aceast proces de schimbare politică graduală şi fuziune? La această întrebare nu există un răspuns clar şi nu se pot face decât speculaţii. Dacă studiul nostru ne-a învăţat ceva este că nu există o formulă simplă pentru dezvoltarea unei culturi politice favorabile menţinerii democraţiei. Oricum, apar mai multe concluzii aici care au legătură cu această problemă.

Cel mai evident substitut al timpului este educaţia. Datele noastre ne-au arătat că educaţia este factorul determinant cel mai important asupra atitudinilor politice; şi el este de asemenea şi cel mai manipulabil. Marele avantaj al educaţiei este că deprinderile, pentru care este

nevoie de ani pentru a le dezvolta întâia oară, pot fi transmise mai departe mult mai uşor, o dată ce există unii care le posedă. După cum au arătat datele noastre, educaţia poate să dezvolte un număr de componente majore ale culturii civice. Ea îi poate forma pe indivizi pentru învăţarea deprinderilor participării politice. Ei nu pot fi învăţaţi cum să strângă informaţie; pot fi aduşi în contact cu mass media; ei pot învăţa structurile formale ale politicii, ca şi importanţa instituţiilor guvernamentale şi politice. Şi este posibilă comunicarea prin educaţie a normelor explicite ale participării şi responsabilităţii democratice.

Însă datele noastre ne pot de asemenea arăta că educaţia o pot crea doar unele dintre componenetele culturii civice. Şcolile pot să predea deprinderile cognitive legate de participare, însă pot ele să predea şi atitudinile sociale fundamentale, care sunt o componentă importantă a culturii civice? Poate educaţia să predea încrederea socială şi cea individuală? Poate ea sprijini pătrunderea dezvoltării politice de către aceste atitudini sociale? Şi poate fi comunicată această curioasă mixtură de activitate şi pasivitate, implicare şi indiferenţă, de orientări parohiale, dependente şi participative prin intermediul educaţiei formale? Analiza noastră asupra relaţiei dintre procesele de socializare şi crearea unei culturi civice sugerează că educaţia formală nu se poate substitui în mod adecvat timpului în crearea celorlaltor componente ale culturii civice.

O modalitate de a suplimenta educaţia formală poate fi aceea de a dezvolta alte canale de socializare politică. După cum s-a sugerat mai sus, chiar existenţa unui mare număr de canale de socializare politică sprijină *pattern*-urile mixte de atitudini ale cuturii civice. Ea determină creşterea varietăţii orientărilor politice care pot fi transmise. Mai important, experienţa unei multitudini de agenţii de socializare îl poate forma pe individ în sensul de a se descurca în acelaşi timp cu roluri variate — să-şi planifice şi să-şi echilibreze orientările politice. Iar această abilitate de a se descurca cu numeroasele roluri este o componentă majoră a culturii civice. Unele agenţii de socializare importante sunt familia, locul de muncă şi asociaţiile voluntare. Probabil că pe măsură ce aceste instituţii se schimbă şi se dezvoltă în noile naţiuni, canalele de socializare pentru cultura civică se lărgesc. Pe măsură ce familia devine mai participativă şi deschisă înspre dezvoltarea politică — iar datele noastre sugerează că aceasta este o funcţie a modernizării — se pot dezvolta noi oportunităţi pentru sprijinirea atitudinilor civi-

ce. În mod similar, schimbările ocupaţionale care însoţesc industrializarea, ca şi dezvoltarea unei structuri a asociaţiilor voluntare, pot duce la sporirea canalelor de socializare.

Însă nici chiar deschiderea acestor noi canale poate să nu fie suficientă pentru dezvoltarea unei culturi civice. Asemenea canale pot sprijini atitudinile spre participare, însă importanţa lor în crearea încrederii sociale şi a angajamentului colectiv faţă de sistem poate fi pusă mai uşor sub semnul întrebării. Dacă aceste agenţii de socializare se găsesc, de exemplu, într-un sistem politic fragmentat, afectul dezvoltat poate fi unul de alienare, iar încrederea interpersonală poate să nu se traducă într-o încredere politică relevantă. Este nevoie de un proces prin care indivizii pot ajunge să-şi dezvolte un sentiment al identităţii politice comune; o identitate care implică un angajament afectiv comun faţă de sistemul politic, ca şi un sens al identităţii cu concetăţenii. Participarea şi deprinderile cognitive nu sunt suficiente pentru a crea o comunitate politică în care cineva are încredere şi poate coopera politic cu concetăţenii săi şi în care ataşamentul cuiva faţă de sistemul politic este profund şi afectiv.

Prin urmare, problema este de a dezvolta, o dată cu deprinderile participative pe care şcoala şi alte agenţii de socializare le pot sprijini, un angajament afectiv faţă de sistemul politic şi un sentiment al comunităţii politice. Cum se poate asta întâmpla ne este sugerat dacă luăm în considerare pentru o clipă *pattern*-urile culturii politice din Germania şi Mexic, două naţiuni care sunt aici de o relevanţă particulară. În Germania, am decoperit un nivel înalt al cunoaşterii politice. Ceea ce lipseşte este afectul de sistem şi un sentiment al abilităţii de a coopera cu concetăţenii. În Mexic, am descoperit componente educaţionale şi cognitive mai slabe, însă există un afect de sistem şi un sentiment al identităţii mexicane extrem de dezvoltate. Iar acest sentiment al identităţii este însoţit de un sentiment al abilităţii de a coopera politic — sau cel puţin de aspiraţia pentru o asemenea cooperare. Mexicului îi lipseşte sistemul educaţional dezvoltat care produce nivelurile ridicate de deprinderi politice cognitive din Germania, însă acesteia din urmă îi lipseşte producerea unui înalt nivel al afectului de sistem. Mexicul a avut parte de un eveniment simbolic, unificator: Revoluţia Mexicană. După cum am argumentat, această revoluţie este evenimentul crucial în dezvoltarea culturii politice mexicane, deoarece a creat un sentiment al identităţii naţionale şi un angajament faţă de sistemul politic care a pătruns în aproape toate straturile societăţii.

Dacă este ca o naţiune să creeze o cultură civică, ea are nevoie simultan de simbolurile unificatoare şi de sistemul de afect pe care le-a furnizat Revoluţia Mexicană, ca şi de deprinderile cognitive care există în Germania. Trebuie să existe un eveniment simbolic sau un lider simbolic, charismatic sau atâtea alte mijloace pentru a crea angajamentul şi unitatea la nivelul simbolic. Însă, de asemenea importante sunt oportunităţile educaţionale în expansiune, experienţele în contexte industriale şi expunerea la mijloace de comunicare de masă, partide politice şi asociaţii voluntare. Performanţa guvernamentală are, de asemenea, un efect crucial asupra dezvoltării culturii civice. După cum ilustrează cazurile german şi mexican, dezvoltarea unui angajament politic stabil poate să atârne de abilitatea sistemului politic, în special în stadiile sale formative, de a produce un *output* care să satisfacă aşteptările membrilor sistemului. Numai în acest mod poate fi creat şi menţinut un angajament stabil şi echilibrat faţă de sistem.

Formulate în aceşti termeni, dificultăţile cu care se confruntă eforturile de a crea procese democratice eficiente şi orientări necesare pentru a le susţine, în zone în curs de dezvoltare, par a fi insurmontabile. Ceea ce ar trebui pus aici în aplicare este dezvoltarea simultană a unui sentiment al identităţii naţionale, a competenţei dependente şi participative, a încrederii sociale şi a cooperării civice. Resursele disponibile elitelor noilor naţiuni sunt deficitare şi mai există şi limite ale capacităţii acestor societăţi de a asimila aceste resurse rapid şi eficient. Alte ţeluri concurează pentru aceleaşi resurse. Nu ne putem asuma dreptul de a-i judeca în mod adecvat pe acei lideri care-şi concentrează resursele în direcţia dezvoltării capitalului social global, industrializării şi perfecţionării agriculturii, şi care suprimă mişcările subminatoare sau care eşuează în a cultiva tendinţele democratice. Şi nici nu-i putem condamna în mod corespunzător pe aceia care, atunci când se confruntă cu sfera şi presiunea enormă a problemelor modernizării, sunt incapabil: să facă opţiunile dureroase necesare şi permit astfel societăţilor şi proceselor lor politice să intre în haos. Puţini şefi de stat occidentali au fost chemaţi să se confrunte în acelaşi timp cu o asemenea sferă de probleme controversate şi opţiuni.

Ceea ce studiul nostru ne permite să argumentăm este că *orice* abordare a modernizării are în sine câteva din seminţele culturii civice. Orice set de priorităţi modernizatoare va pune un accent puternic pe educaţie; iar nivelurile în creştere ale educaţiei vor crea câteva din componentele culturii civice. Astfel, o abordare imaginativă a educaţiei

poate servi pentru sporirea dividentelor ei civice. Există de asemenea o posibilitate înaltă ca orice abordare a modernizării să lărgească sectorul urban-industrial al societăţii. Iar noi ştim că familia şi ocupaţiile urban-industriale au în interiorul lor potenţialităţi civice. În mare vorbind, putem afirma că aceste procese esenţiale ale modernizării — educaţia şi industrializarea — creează oportunităţile democraţiei; prin urmare, problema care se pune este ce *alte* investiţii de energie, resurse şi imaginaţie pot consolida aceste tendinţe şi potenţialităţi, şi care sunt costurile lor relative?

Răspunsurile la aceste întrebări nu sunt disponibile pe loc. Doar în ultimele decenii şi-au îndreptat atenţia ştiinţele politice către o analiză realistă şi serioasă a naturii proceselor politice democratice şi de alt tip. Noi suntem doar la începutul dezvoltării unei teorii a sistemelor politice şi a schimbării politice, care ar putea fi de folos oamenilor de stat democraţi din aceste noi naţiuni. Cea ce noi am făcut în această carte a fost să scoatem metodic în evidenţă mixtura care sprijină un sistem democratic. Dacă analiza noastră va contribui la o apreciere mai sobră şi informală a naturii şi complexităţii problemelor democratizării, cartea aceasta îşi va fi servit scopul.

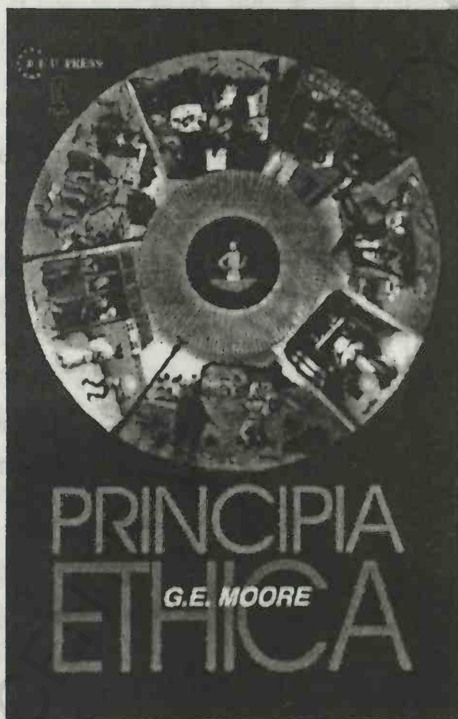
Indice

Cuprins

PRINCIPIA ETHICA

de

George Edward Moore

O ANATOMIE UNICĂ A GÂNDIRII ȘI LEGII MORALE

PRINCIPIA ETHICA

O carte retipărită în Anglia de 26 de ori * tradusă în nenumărate țări ale lumii * un titlu de referință în pleiada cercetărilor umaniste ale acestui secol * o analiză a legii morale din noi, eliberată de prejudecăți, de intuiționismul mediocru și capcanele pseudo-gândirii.

Principia Ethica de G.E. Moore este următorul titlu pe care vi-l propune editura DU STYLE în colecția *Sigilii.* Acest volum beneficiază de sprijinul Fundației SOROS pentru o Societate Deschisă, căreia îi datorăm achiziționarea copyright-ului. Cartea apare sub egida programului de traduceri, în coeditare cu CEU PRESS.

Principia Ethica a fost tradusă în limba română de Alin Zăbavă. Scriitorul, politologul și lectorul universitar Dan Pavel semnează studiul introductiv.

Principia Ethica se adresează nu numai cercetătorilor operei lui Moore sau specialiștilor în analiza morală, ci și studenților și publicului larg, tuturor celor interesați de teoria eticii. Aprecierile și judecățile de valoare pronunțate în legătură cu această carte de referință, indispensabilă în formarea fiecărui intelectual, sunt superlative. Ele modifică ierarhiile clasice, situându-l pe Moore în avangarda gândirii umaniste moderne și actuale.

Lytton Strachey a declarat data apariției acestei cărți drept "începutul Erei Rațiunii".

Thomas Baldwin, celebrul editor al acestei lucrări consideră, pe bună dreptate că ***Principia Ethica*** rămâne unul dintre tratatele majore de etică ale acestui secol.

Maynard Keynes nu se sfiește să afirme că ***Principia Ethica*** este "mai bună decât Platon".

Motivând prestigiul de care se bucură ***Principia Ethica*** în lume, Thomas Baldwin arată că aceasta a avut un rol esențial în delimitarea statutului teoriei etice. Analiza sa magistrală a pus în evidență ireductibilitatea conceptelor etice, subliniind obiecțiile ce se cuvin aduse teoriilor naturaliste ale valorii, natura obligațiilor morale și a criteriilor ce configurează o decizie, incertitudinile în etică, rolul ideilor personale în teoria morală.

Publicată pentru prima dată în 1903, lucrarea lui G.E. Moore este recunoscută, pe bună dreptate, ca reprezentând chiar startul teoriei etice în secolul XX.

La început, influența acestei cărți a fost contestată de Grupul Bloomsbury, dar, după retipărirea lucrării, în 1922, ***Principia Ethica*** a fost recunoscută ca un text clasic al teoriei analitice în etică.

Moore a argumentat că teoriile etice anterioare se făceau vinovate de "sofistică naturalistă". Propria lui teorie, care își propune să evite acest gen de sofistică, include o discuție asupra tipurilor de lucruri care au o valoare intrinsecă și a tipurilor de acțiuni pe care trebuie să le înfăptuim.

Textul acestei lucrări este publicat împreună cu o *Prefață* de Moore, scrisă pentru o planificată, dar nedusă la capăt, a doua ediție, revizuită, la care a meditat și a lucrat mereu, fără să reușească să o ducă la capăt. Cititorul român va afla în volum și *Prefața* la prima ediție. Cu toate că este neterminată, *Prefața* la a doua ediție ilustrează cu claritate

reflecțiile lui Moore asupra propriei sale opere. Volumul include, de asemeni, două lucrări importante din scrierile sale etice târzii, *Free Will* și *The Conception of Intrisic Value*, precum și o *Introducere a editorului* semnată de Thomas Baldwin.

GEORGE EDWARD MOORE

(1873 - 1958)

Iată ce scrie despre Moore Anton Dumitriu, în *Istoria logicii*, Ediția a II-a rev. și ad., Ed. didactică și pedagogică, 1975.

Prezentarea pe care i-o consacră logicianului englez se află în partea a VII-a: *Dezvoltarea logicii moderne*, Capitolul XL *Reacții la filozofia romantismului și prelungirile lor*, 40.4 *Realism și idealism*, pp: 706-707.

Între realiștii care se afirmă la începutul secolului nostru este cunoscutul filozof englez G. E. Moore, profesor la Cambridge și directorul revistei *Mind*. Acesta pleacă de la lucrarea lui Bradley, *Principles of Logic* și ia poziție în studiul său *The Nature of Judgement* ("Natura Judecății" în *Mind*, 1899), împotriva idealismului.

Filozofia și logica lui Moore apar ca o reacție împotriva filozofiei romantismului și în special a hegelianismului.

Împotriva curentului hegelian, introdus la Cambridge de McTaggart, filozofia lui Moore a opus un realism nu lipsit el însuși de dificultăți.

Pentru Moore, conceptele nu sunt "abstracții", care aparțin conștiinței noastre, ci sunt conținuturi nu ale conștiin-

ței, ci ale lucrurilor înseși de care conștiința ia act. Ele au o existență reală, așa cum își propune el să demonstreze în articolul *The Refutation of Idealismus* -- "Respingerea Idealismului" (*Mind*, 1903). Judecățile exprimă adevăruri, iar dacă ideile noastre sunt ale realității, raportul lor exprimat în judecăți, și care este adevărul lor, există de asemenea în realitate. Pentru filozoful englez, adevărul este o proprietate simplă, imposibil de analizat care aparține unor propoziții și altora nu.

Eroarea idealismului este, pentru Moore, fundamentală: ea consistă în a confunda două lucruri deosebite: "a fi" și "a fi perceput".

Dacă idealiștii, scrie el, pleacă de la formula *esse est percipi* -- *a fi* înseamnă *a fi perceput* --, ei pun semnul identității între *esse* și *percipi*. Dar această identificare este absolut nelegitimă, întrucât este perceput numai ceea ce există; "a fi perceput" rezultă dar din "a exista", și în acest caz cei doi termeni nu pot forma o identitate.

Respingerea idealismului îl conduce pe Moore la o concluzie realistă mult mai generală, după care există o realitate obiectivă, independentă de subiectul cunoscător, care este realitatea simțului comun.

Dintre lucrările lui Moore cităm, în special, pe acelea care au o legătură cu logica: *Philosophical Studies* (Londra, 1922 -- în care sunt cuprinse studiile citate mai înainte); *The Philosophy of G. E. Moore* (Evanston, 1942); *Some Main Problems of Philosophy* (Londra, 1942) etc.

EDITURA DU Style

PROIECTUL *CONCEPTE ÎN ȘTIINȚELE SOCIALE*

În cadrul programului de traduceri inițiat de Fundația SOROS pentru o Societate Deschisă, Editura DU STYLE va coedita împreună cu CEU PRESS un set de 23 de lucrări, desemnate de Frank Parkin drept titluri indispensabile în cunoașterea conceptelor vehiculate în științele sociale. Programul de titluri realizat de Frank Parkin a fost ales de de CEU PRESS și Fundația SOROS pentru un proiect special destinat traducerii lor în țările aflate, până mai ieri, în spatele Cortinei de Fier. El vizează eliberarea mentalităților manipulate de ideologia totalitară, adresându-se unui orizont umanist ce trebuie să recucerească valori, concepte, teorii și priorități ocultate, amputate, interzise. Lectura fiecăreia dintre cărțile incluse în Proiectul *Concepte în Științele Sociale* poate fi comparată, când ea are loc în oricare dintre țările ce au făcut parte din arhipelagul roșu, cu un act salvator de dezintoxicare a individului transformat în prizonierul cenzurii și auto-cenzurii. Dacă pentru generațiile mature e de neconceput continuarea unui destin marcat de *spălarea creierelor*, *limbajul de lemn* și *mașina totalitară*, pentru cei tineri, ce-și modelează, acum, orizontul umanist și informațional, nu poate fi decât anacronică o bibliotecă din care lipsesc aceste titluri, căci fiecare din volumele nominalizate în Proiectul *Concepte în Științele Sociale* se referă nu numai la elementele cele mai importante ale acestui domeniu, ci și la *libertatea de a ști, de a stăpâni adevărul*, fără de care toate cataclismele istoriei recente se pot repeta, iar Zidul Berlinului, deși dărâmat, rămâne întreg în fiecare dintre noi.

CONCEPTE ÎN ȘTIINȚELE SOCIALE

Anthony Arblaster	*Democracy (second edition)*
Michael Banton	*Discrimination*
J.M. Barbalet	*Citizenship*
Norman Barry	*Welfare*
Zygmunt Bauman	*Freedom*
David Beetham	*Bureaucracy*
Alex Callinicos	*Trotskyism*
Peter Calvert	*Revolution and Counter-Revolution*
Bernard Crick	*Socialism*
John Davis	*Exchange*
Michael Freedom	*Rights*
John Gray	*Liberalism (second edition)*
John A. Hall and John Ikenberry	*The State*
C. C. Harris	*Kingship*
Krishan Kumar	*Utopianism*
David Lyon	*Postmodernity*
David McLellan	*Ideology*
Robert Nisbet	*Conservatorism*
John Rex	*Race and Ethnicity*
Alan Ryan	*Property*
Peter Saunders	*Capitalism*
Richard Scase	*Class*
Bryan S.Turner	*Status*

Preşedinte Director General
DOINA URICARIU

Str. Alexandru Constantinescu Nr. 33
Sectorul 1, Cod 71326 Bucureşti
România
Telefon: 211.2363; 665.2772

Tipar: grupul drago print

TIPOGRAFIA FED Calea Rahovei 147,
sector 5 - Bucureşti; Tel.: 335.93.18; Fax: 337.33.77

GABRIEL A. ALMOND
SIDNEY VERBA

CULTURA CIVICA

C E U PRESS

EDITURA DU Style

ISBN 973-97309-0-6